

Nr 105

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ökat stöd åt forskning m. m.; given Stockholms slott den 13 mars 1959.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

Mot bakgrunden av en allmän bedömning av forskningens betydelse för den moderna samhällsutvecklingen framlägges — på grundval av 1955 års universitetsutrednings betänkande »Forskningens villkor och behov» (SOU 1958: 32) — förslag till väsentliga förstärkningar av forskningsresurserna vid universitet och högskolor samt av anslagen till de statliga forskningsråden.

Det betonas att universitets- och högskoleorganisationens uppgift i förvarande avseende först och främst är att svara för forskarutbildningen och forskarrekryteringen men att det därjämte är universitetsväsendets uppgift att tillhandahålla forskningen dess övriga grundläggande resurser och föra forskningsfronten framåt inom ramen för dessa; forskningsråden har som sin huvuduppgift att förvalta forskningens mera operativa resurser genom att initiera forskning och genom att förstärka de fasta forskningsresurserna på lämpliga områden.

Förslag framlägges i syfte att utbygga forskarkarriären vid universitet och högskolor. En betydande förstärkning föreslås beträffande de filosofiska fakulteterna i fråga om assistent- och amanuenspersonal för forskning och allmänt institutionsarbete. Förste assistentbefattningarna vid de tekniska högskolorna föreslås ombildade till assistenttjänster av universitetstyp, med betydligt större möjligheter för innehavarna till egen forskningsutbildning, och i samband därmed beräknas en ökning med 90 nya tjänster. Vidare förordas införande av en ny typ av forskartjänster, forskar-

1 — Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 105

assistenter. Sammanlagt 14 dylika tjänster i lönegrad Ae 21 föreslås inrättade från och med nästa budgetår vid de medicinska läroanstalterna, de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna; tjänster av detta slag bör även kunna ifrågakomma i matematisk-naturvetenskapliga och i samhällsvetenskapliga ämnen. En väsentlig ökning av det nuvarande antalet forskardocenttjänster förordas, nämligen två vid vardera av universiteten i Uppsala och Lund, en vid karolinska institutet och en vid Stockholms högskola. Vidare föreslås, att antalet forskningsläkare ökas från 15 till 18. Därjämte framlägges förslag om införande av motsvarigheter till forskningsläkartjänsterna inom atomforskningen, den naturvetenskapliga forskningen och samhällsforskningen. För dessa nya områden föreslås inrättande av sammanlagt sex nya dylika forskartjänster i lönegrad Ae 24.

Med hänsyn till angelägenheten av en mera systematisk balans mellan förstärkningar av personella och materiella resurser av olika slag i syfte att dessa sammantagna skall få en fullgod effektivitet, förordas betydande förstärkningar av den personella och materiella basorganisationen. Förutom en utvidgning av den egentliga biträdespersonalen föreslås inrättande av sammanlagt 10 kvalificerade tjänster för de experimentella ämnas behov. Vidare föreslås särskilda anslagsmedel, varigenom docenter ges möjligheter till särskilda bidrag under första året som innehavare av docenttjänst för bestridande av vissa kostnader för biträdeshjälp och materielanskaffning m. m. Materielanslagen vid universiteten, karolinska institutet, Stockholms högskola, de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna föreslås dessutom uppräknade med sammanlagt i runt tal 1,2 miljoner kronor.

För forskningsrådets del föreslås vissa organisatoriska förändringar. Det nuvarande samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet föreslås ombildat till statens råd för samhällsforskning och därvid tillfört en sektion för psykologisk och pedagogisk forskning. Humanistiska fondens nämnd föreslås ombildad till statens humanistiska forskningsråd och atomkommittén till statens råd för atomforskning. De nu utgående forskningsrådsanslagen föreslås uppräknade med sammanlagt i runt tal 5,4 miljoner kronor. Höjningen av anslagsmedlen fördelar sig med i runt tal 1 150 000 kronor på medicinsk forskning, 175 000 kronor på humanistisk forskning, 210 000 kronor på samhällsforskning, 1 370 000 kronor på naturvetenskaplig forskning, 865 000 kronor på atomforskning samt 1 620 000 kronor på teknisk forskning.

De förslag som framläggs beträffande forskarkarriären, den materiella och personella basorganisationen samt forskningsråden innebär anslagsökningar, som uppgår till i runt tal 10,25 miljoner kronor. Tillsammans med i årets statsverksproposition redan framlagda äskanden uppgår det i anslutning till universitetsutredningens olika förslag nu föreslagna ökade stödet åt forskning kostnadsmässigt till omkring 11,4 miljoner kronor.

I propositionen framläggs även förslag om anslag till bidrag till Stockholms högskola, innebärande en anslagsökning med omkring 2,75 miljoner kronor. Bland annat föreslås inrättande av en laboratur i elektronik samt 9 ordinarie universitetslektorat.

Summan av de anslag som äskas i propositionen för åttonde huvudtitelns del uppgår till 32 100 000 kronor, vilket innebär en anslagsökning på i runt tal 10 800 000 kronor.

Anslag till den tekniska forskningen äskas i särskild proposition.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
13 mars 1959.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM,
KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman anmäler —
efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter — frågor om
ökat stöd åt forskning m. m. och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under bilagan åttonde huvudtiteln, punkterna 68, 71, 77, 83, 90, 101, 106, 111, 123, 154, 161, 206, 306—310, 312—314 och 318 föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1959/60 beräkna

till Ökat stöd åt forskning ett anslag av 10 000 000 kronor,

till Uppsala universitet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 2 188 000 kronor,

till Lunds universitet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 960 000 kronor,

till Göteborgs universitet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 966 000 kronor,

till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 355 000 kronor,

till Bidrag till Stockholms högskola ett förslagsanslag av 14 350 000 kronor,

till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 146 800 kronor,

till Tandläkarhögskolan i Malmö: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 101 900 kronor,

till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning ett förslagsanslag av 401 000 kronor,

till Tekniska högskolan i Stockholm: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 700 000 kronor,

till Chalmers tekniska högskola: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 1 400 000 kronor,

till Psykologisk-pedagogiska institutet ett förslagsanslag av 70 600 kronor,

till Bokinköp och bokbindning vid pedagogiska biblioteket ett reservationsanslag av 20 000 kronor,

till Humanistisk forskning ett anslag av 1 125 000 kronor,

till Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 140 500 kronor,

till Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning ett reservationsanslag av 3 925 000 kronor,

till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader ett förslagsanslag av 107 300 kronor,

till Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning ett reservationsanslag av 3 755 000 kronor,

till Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader m. m. ett förslagsanslag av 30 000 kronor,

till Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd: Samhälls- och rättsvetenskaplig forskning ett reservationsanslag av 530 000 kronor,

till Psykologisk och pedagogisk forskning ett reservationsanslag av 180 000 kronor samt

till Atomforskning ett reservationsanslag av 4 375 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i nämnda sammanhang under bilagan tionde huvudtiteln, punkterna 35 och 36, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1959/60 beräkna

till Statens tekniska forskningsråd ett förslagsanslag av 103 400 kronor, samt

till Tekniskt-vetenskaplig forskning m. m. ett reservationsanslag av 2 900 000 kronor.

Sedan dessa ärenden numera färdigberetts, får jag slutligen anmäla desamma.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1955 tillkallade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet fem sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag angående universitetens och högskolornas uppgifter och behov. De riktlinjer, som borde vara vägledande för de sakkunnigas arbete, angavs i departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet denna dag.

Till utredningens ordförande utsågs jag, då statssekreterare i ecklesiastikdepartementet, och till ledamöter numera professorn vid karolinska medikokirurgiska institutet Karl Sune Detlof Bergström, f. d. regeringsrådet Henning Daniel Fransén, rektorn vid universitetet i Uppsala, professorn därstädes Torgny Segerstedt samt professorn vid Stockholms högskola Sven Ingvar

Svennilson. Utredningen antog benämningen *1955 års universitetsutredning*.

Den 21 november 1957 beslöt jag frånträda uppdraget som utredningens ordförande samt uppdraga åt ledamoten Segerstedt att såsom ordförande leda utredningens arbete. Vidare utsåg jag till ledamot av utredningen dess sekreterare, numera byråchefen i ecklesiastikdepartementet Sven Torsten Moberg.

Den 7 november 1958 beslöt jag, att på Franséns begäran entlediga honom från uppdraget såsom sakkunnig och att i hans ställe tillkalla direktören Otto Hjalmar Olson.

Som första led i sitt arbete avlämnade universitetsutredningen i juni 1957 ett betänkande om den akademiska undervisningen och forskarrekryteringen (SOU 1957: 24). På grundval härav framlades i propositionen nr B 1 under åttonde huvudtiteln, punkten 1, förslag om förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. Därvid återopades vad jag enligt statsrådsprotokollet för den 14 mars 1958 (propositionen 1958: 104) anfört om vissa åtgärder för upprustning av universitet och högskolor. 1958 års B-riksdag beslöt i enlighet med de sålunda framlagda förslagen (SU B 48; Rskr. B 76).

Universitetsutredningen har vidare avgivit tre betänkanden, vilka utslutande innehåller på utredningens initiativ tillkomna statistiska undersökningar, nämligen den 17 december 1957 »Akademikerräkningen 1955» (SOU 1957: 51), den 10 januari 1958 »Reserverna för högre utbildning. Beräkningar och metoddiskussion» (SOU 1958: 11) och den 16 maj 1958 »Läraryrke och läraröverskott» (SOU 1958: 21).

Som ett andra led i sina förslag till upprustning av våra vetenskapliga institutioner har universitetsutredningen den 20 september 1958 avlämnat sitt femte betänkande, benämnt »Forskningens villkor och behov» (SOU 1958: 32). Utredningen har därvid anmält, att ledamoten Fransén varit förhindrad att delta i detta betänkandes utarbetande.

Över betänkandet har utlåtanden avgivits av statskontoret, riksarkivet, kungl. biblioteket, vetenskapsakademien, vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, kanslern för rikets universitet, styrelsen för farmaceutiska institutet, överstyrelsen för de tekniska högskolorna, skolöverstyrelsen, styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut, direktionen över gymnastiska centralinstitutet, överbefälhavaren, medicinalstyrelsen, statens lönenämnd, humanistiska fondens nämnd, statens medicinska forskningsråd, flyg- och navalmedicinska nämnden, statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd, atomkommittén, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, styrelsen för veterinärhögskolan, styrelsen för skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut, ingenjörsvetenskapsakademien, statens tekniska forskningsråd, direktionen för handelshögskolan i Stockholm, styrelsen för handelshögskolan i Göteborg, 1956 års jordbrukshögskoleutredning, 1956 års skogshögskole- och skogsforskningskommitté, 1957 års veterinärhögskoleutred-

ning, Sveriges förenade studentkårer (SFS), landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), förste assistenternas förening vid tekniska högskolan i Stockholm, tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges industriförbund, aktiebolaget atomenergi, svenska teknologföreningen, Sveriges socialdemokratiska studentförbund och högerns ungdomsförbund. Universitetskanslern har överlämnat yttranden från vederbörande akademiska myndigheter vid honom underställda lärosäten och överstyrelsen för de tekniska högskolorna yttranden från lärarkollegierna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola.

I betänkandet har utredningen i enlighet med sitt uppdrag redovisat en del med statistikens hjälp företagna undersökningar rörande forskningens villkor och behov. Mot bakgrunden härav har utredningen framlagt en rad förslag i syfte att stimulera forskarrekryteringen och förbättra forskarnas arbetsmöjligheter. Förslagen berör såväl universitets- och högskoleväsendet som forskningsråden. Med hänsyn till att farmaceutiska institutet och jordbrukets tre högskolor för närvarande är föremål för särskilt tillkallade sakkunnigas utredningsarbete, har utredningen icke ansett sig böra behandla dessa läroanstalters förhållanden eller den där bedrivna forskningens villkor och behov. Ej heller har utredningen i sin behandling av de statliga forskningsrådets organisation och medelsbehov inbegripit jordbrukets forskningsråd, detta emedan dessa frågor till betydande del måste vara avhängiga av de resurser och den organisation man ger åt de tre under jordbruksdepartementet lydande högskolorna. Frågorna om institutionsbyggnader avhandlas icke i betänkandet, eftersom utredningen avser att återkomma till dessa frågor i ett senare sammanhang. Med hänsyn till att utredningens här framlagda förslag kommer att leda till en successiv ökning av den forskande personalen understryker utredningen dock nödvändigheten av en omedelbar och väsentlig ökning av anslagen till investeringar i universitetens och högskolornas institutionsbyggnader.

Jag skall i det följande ge en översikt över utredningens förslag och remissinstansernas synpunkter och till Kungl. Maj:ts prövning framställa de förslag, som synes mig påkallade, samt slutligen anmäla frågan om anslag till det nuvarande pedagogiska biblioteket och om bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1959/60.

II. Forskningens villkor och behov

1. Statistiska data

Utredningen

Forskningsvolymsundersökningen

I enlighet med sina direktiv har universitetsutredningen genomfört en statistisk undersökning rörande forskningen i Sverige. Som mått har utredningen därvid använt dels summan av för forskning förbrukade medel under kalenderåret 1955, dels antalet i forskningsarbete sysselsatta personer den 1 december 1955, varvid detta antal fördelats på dels forskare, dels vad som med ett samlande namn skulle kunna kallas forskningsbiträden. Undersökningen har genomförts genom ett antal delundersökningar, av vilka de tre största gällt forskningen vid universitet och högskolor, forskningen vid statliga och statsunderstödda inrättningar utanför universitet och högskolor samt den tekniska och naturvetenskapliga forskningen inom industrien. Huvudsvårigheten vid undersökningens uppläggning gällde enligt utredningen definitionen av begreppet forskning. I viss mån olika avgränsningar måste göras i samband med de olika delundersökningarna. Utredningen understryker emellertid, att riktpunkten hela tiden varit att göra en sådan avgränsning, att från forskning utesluts allt s. k. utvecklingsarbete, d. v. s. verksamhet som huvudsakligen har karaktär av produktionskontroll, tjänster till allmänheten eller rutinmässigt insamlande av data etc. De avgränsningar som gjorts är, framhåller utredningen vidare, gjorda i och för denna undersökning och överensstämmer sålunda icke med motsvarande avgränsningar i andra — inhemska eller utländska — undersökningar inom förvarande område. Undersökningens resultat är sålunda — det vill utredningen uttryckligen framhäva — icke utan vidare jämförbara med resultaten av undersökningar rörande forskningens omfattning i andra länder. Avgränsningen av begreppet forskning hade sålunda medvetet och såvitt möjligt konsekvent gjorts relativt snäv. Å andra sidan har utredningen strävat efter att i sin inventering inbegripa all grundforskning, således även den grundforskning som bedrivs för försvarets räkning, främst vid försvarets forskningsanstalt. Det bör vidare enligt utredningen redan från början starkt understrykas, att det försök som gjorts att kartlägga forskningens omfattning och villkor, även i det praktiska detaljarbetet varit för- enat med stora vanskligheter. Både vid uppgiftslämnandet och vid bearbetningen hade det varit nödvändigt att göra approximationer, grundade på allmänna och delvis rent subjektiva bedömningar. Utredningens huvud-

strävan har varit att i görligaste mån hålla fast vid såvitt möjligt likformiga definitioner och att sålunda söka få fram en bild, som i *stora drag* anger riktiga storleksordningar och riktiga proportioner.

Resultaten av undersökningen framlägges i form av en redovisning av dels antalet i forskningsarbete sysselsatta hösten 1955, dels ock för forskningsändamål förbrukade medel under kalenderåret 1955.

Vad först angår antalet i forskningsarbete sysselsatta hösten 1955 redovisas detta i efterföljande sammanställning.

Forskningsområde	Antalet forskande akademiker	Antalet forskningsbiträden	Antalet forskningsbitr. per 100 forskande akad.
1. Teologisk forskning (vid univ.).....	113	}	2
2. Juridisk forskning (vid univ. och Sthlms högsk.)	62		
3. Samhällsv. forskning:			
a) vid univ. o. Sthlms högsk.	211	44	21
b) vid handelshögsk.	75	23	31
c) vid statistiska verk och vissa utredningsinst. .	171	?	?
4. Övrig humanistisk forskning:			
a) vid univ. o. Sthlms högsk.	918	97	11
b) vid museer och arkiv.	105	?	?
c) vid vetenskapl. bibliotek.	69	134	194
d) vid vissa andra statliga och statsunderstödda forskningsinstitutioner utanför universitet och högskolor	33	?	?
5. Medicinsk forskning:			
a) vid univ. och högsk. (inkl. farm.inst., tandl.-högsk. och GCI)	1 101	697	63
b) vid icke-undervisningskliniker	49	?	?
c) vid vissa statliga och statsunderstödda forskningsinstitutioner utanför universitet och högskolor	73	?	?
6. Naturvetenskapl. och tekn. forskning:			
a) vid univ. och Sthlms högsk.	698	324	46
b) vid de tekn. högsk.	412	280	68
c) vid jordbr. högsk.	210	201	96
d) vid Wenner-Grens inst., vetenskapsakad. och branschf.-inst.	149	140	94
e) vid vissa andra statl. och statsunderstödda forskningsinstitutioner utanför universitet och högskolor	587	1 335	204
f) inom industrien.	714	2 129	298
Totalt	5 750	5 407 + ?	100

Utredningen har vidare sammanfört den forskande personalen i tre forskningsområden och fördelat den efter vederbörande forskningsinstitutioners karaktär av universitets/högskoleinstitution eller ej. Som framgår av nedan intagna sammanställning var nära hälften av samtliga aktiva forskare sysselsatta inom naturvetenskaplig och teknisk forskning, medan en femtedel var verksam inom den medicinska forskningen och återstoden — knappt en tredjedel av samtliga — tillhörde de i vid mening humanistiska disciplinerna. Det alldeles övervägande flertalet av forskar-

Forskningsområde	Forskande akademiker med forskning som en huvuduppgift		Därav			
			vid univ. och högsk.		utanför univ. och högsk.	
	antal	%	antal	%	antal	%
Teologisk, juridisk, samhällsvetenskaplig och övrig humanistisk forskning.	1 757	31	1 448	82	309	18
Medicinsk forskning	1 223	21	1 101	90	122	10
Naturvetenskaplig och teknisk forskning .	2 770	48	1 320	48	1 450	52
Totalt	5 750	100	3 869	67	1 881	33

na inom medicinsk och humanistisk forskning tillhörde universitets- och högskoleinstitutioner, medan däremot drygt hälften av alla forskare inom naturvetenskap och teknik var verksam vid institutioner utanför de egentliga läroanstalterna.

Utredningen påvisar slutligen med hjälp av de här förut intagna sammanställningarna och annat siffermaterial, att vid slutet av år 1955 ungefär var tionde svensk akademiker skulle ha varit aktivt verksam som forskare.

Som ett andra mått på forskningens omfattning har universitetsutredningen i sina undersökningar använt storleken av de för forskningsändamål förbrukade medlen under kalenderåret 1955. Utredningen har därvid sökt kartlägga olika finansieringskällors betydelse för forskningens olika grenar. Utredningen understryker emellertid, att samtliga undersökningar rörande forskningens kostnader gällt *drifkostnaderna* exklusive kostnader för uppvärmning, belysning och städning. Byggnadskostnader eller däremot svarande avskrivningar har genomgående uteslutits, medan däremot kostnader för inredning och utrustning av lokaler är medtagna.

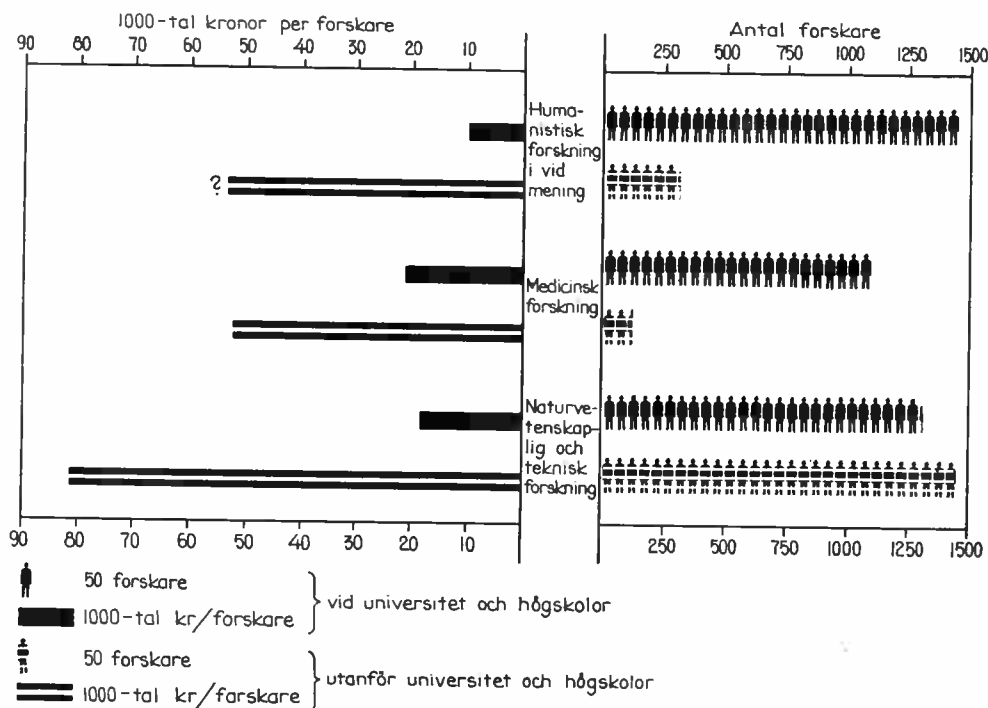
Som framgår av nedan intagna sammanställning uppgick den totala me-

Forskningsområde	Total medelsförbrukning 1955		Därav					
			offentliga anslagsmedel		privata anslagsmedel		övriga anslag eller medel	
	1 000-tal kronor	%	1 000-tal kronor	%	1 000-tal kronor	%	1 000-tal kronor	%
Teologisk, juridisk, samhällsvetenskaplig och övrig humanistisk forskning.....	31 139	15	25 304	81	4 391	14	1 444	5
Medicinsk forskning.....	29 822	14	24 453	82	4 177	14	1 192	4
Naturvetenskaplig och teknisk forskning.....	142 326	69	59 639	42	70 583	50	12 104	9
Ospecificerade forskningsändamål.....	2 853	1	1 413	50	40	1	1 400	49
Totalt	206 140	100	110 809	54	79 191	38	16 140	8

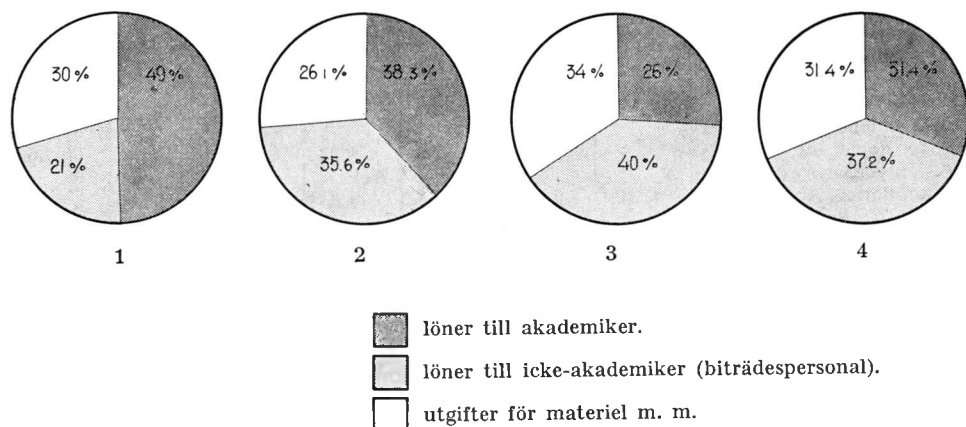
delsförbrukningen för forskningsändamål under år 1955 till 206 miljoner kronor. Härav utgjordes drygt hälften eller 111 miljoner kronor av offentliga anslagsmedel, medan 79 miljoner eller knappt 38 % av den totala medelsförbrukningen härrörde från privata anslag. Av denna summa kom endast 1,3 miljoner kronor eller 0,6 % av den totala medelsförbrukningen från utlandet. Av återstoden, 16 miljoner kronor, var huvuddelen att hänföra till kategorien offentliga medel, främst då de affärsdrivande verkens och de offentliga museernas egna driftsmedel (10,4 resp. 1,0 miljoner kronor).

I ett antal diagram har utredningen illustrerat en del resultat av sina undersökningar. Av dessa diagram torde de två här nedan intagna vara av särskilt intresse i förevarande sammanhang.

Antal forskare och medelsförbrukning per forskare vid och utanför universitet och högskolor inom i vid mening humanistisk forskning, medicinsk forskning samt naturvetenskaplig och teknisk forskning under år 1955

Under år 1955 för forskning förbrukade medel med procentuell fördelning på löner till akademiker, löner till icke-akademiker (biträdespersonal) och utgifter för materiel m. m. (1) vid universitet och högskolor, (2) vid branschforskningsinstitut, vetenskapsakademiens forskningsinstitut och Wenner-Grens institut, (3) vid statliga och statsunderstödda forskningsinstitutioner utanför universitet och högskolor (endast medicinsk, naturvetenskaplig och teknisk forskning) samt (4) inom industrien (endast naturvetenskaplig och teknisk forskning)

1. Universitet och högskolor.
2. Branschforskningsinstitut, vetenskapsakademiens forskningsinstitut, Wenner-Grens institut.
3. Statliga och statsunderstödda forskningsinstitutioner utanför universitet och högskolor (inom medicinsk, naturvetenskaplig och teknisk forskning).
4. Industrien (inom naturvetenskaplig och teknisk forskning).

De statliga forskningsinsatsernas utveckling under efterkrigstiden

Utredningen har gjort ett försök att belysa utvecklingen av de statliga anslagen till forskningsändamål under efterkrigstiden. Liksom i forskningsvolymsundersökningen har endast driftsanslag medtagits, medan samtliga kapitalinvesteringar lämnats åsido. För budgetåren 1946/47, 1950/51 och 1954/55—1958/59 har sålunda förtecknats samtliga under Egentliga statsutgifter på driftbudgeten uppförda anslag (utom ersättningar till statens allmänna fastighetsfond), vilka helt eller delvis avser forskning. Anslagen har därefter vägts med hänsyn till hur stor del av varje särskilt anslag, som kan anses ha gällt forskning i den inskränkta bemärkelse, som använts i forskningsvolymsundersökningen. Härvid har viss ledning kunnat hämtas ur primärmaterialet till forskningsvolymsundersökningen, nämligen på så sätt att de olika verkens och inrättningarnas uppgifter om för rena forskningsändamål under år 1955 förbrukade medel från riksstatsanslag jämförts med motsvarande anslag i riksstaterna för budgetåren 1954/55 och 1955/56. Resultatet av undersökningen redovisas i följande tablå.

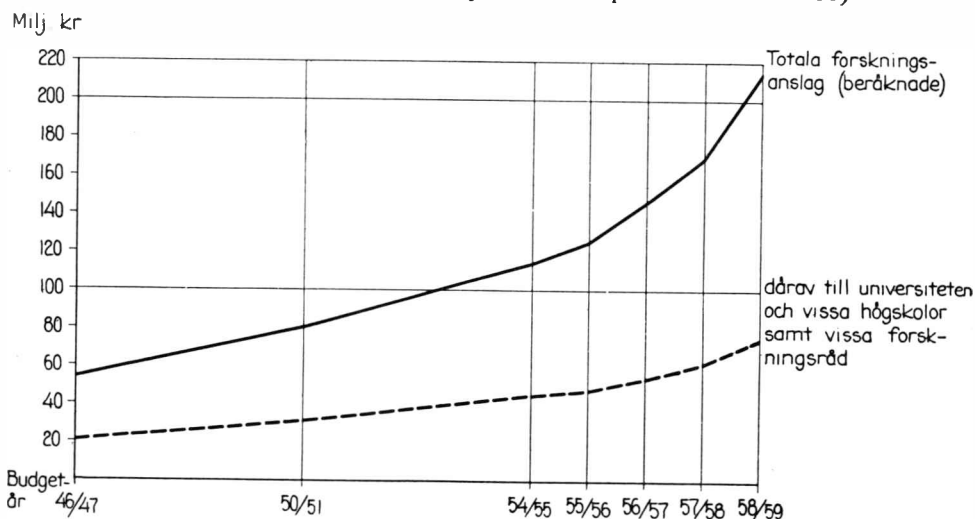
Med nedan intagna diagram illustrerar utredningen utvecklingen sådan denna ter sig, sedan de i tablåen redovisade, beräknade forskningsanslagen

Beräknade statliga anslag för rena forskningsändamål
(1 000-tal kronor)

	1946/47	1950/51	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59
1. Forskningsråd och fonder.....	5 177	7 383	9 799	11 372	13 370	16 022	19 503
2. Forskningsinstitutioner.....	8 264	12 211	23 058	26 090	29 427	33 036	34 446
3. Akademier.....	1 755	2 290	3 433	4 392	4 388	4 436	5 136
4. Universitet och högskolor.....	13 192	24 907	44 424	47 898	56 799	66 414	85 082
5. Atomenergiforskning (anslagen under X ht)	—	1 855	4 636	8 344	16 700	29 915	48 990
6. Museer, arkiv och vissa bibliotek.....	1 763	2 636	4 267	4 347	4 796	5 004	5 685
7. Institutioner och ämbetsverk med viss forskning.....	3 739	6 696	10 042	10 899	12 354	13 421	15 761
Summa	33 890	57 978	99 659	113 342	137 834	168 248	214 603

för de olika budgetåren omräknats till dagens penningvärde. Diagrammet upptar dels en huvudkurva, som visar utvecklingen av de totala forskningsanslagen, sådana dessa beräknats i tabblån ovan, dels ytterligare en kurva, som beräknats på grundval av anslagen till sådana ändamål, som är av speciellt intresse för universitetsutredningens arbete, nämligen anslagen till universiteten, karolinska institutet, Stockholms högskola, medicinska högskolan i Umeå, kostnader för läkarutbildningen, tillfälliga förstärkningsanordningar vid universiteten, atomkommittén, humanistiska fondens nämnd och forskningsråden (med undantag för flyg- och navalmedicinska nämnden och jordbrukets forskningsråd).

Beräknade statliga driftanslag till rena forskningsändamål budgetåren 1946/47—1958/59 (enhettligt penningvärde enligt konsumentprisindex mars 1958)

Den snabba utvecklingstakt, som statens insatser för forskningen har uppvisat under senare år, måste, anser utredningen, även ses i relation till ökningen av statens totala utgifter under samma tid. Nedanstående tablå avser att ge en uppfattning om forskningens andel av de totala statsutgifterna under samma tidsperiod som diagrammet omsluter. Statsutgifterna omfattar endast egentliga statsutgifter och är omräknade i dagens (mars 1958) penningvärde. Av tablå framgår, att de statliga forskningsanslagen ej endast uppvisar en absolut utan även en procentuell ökning. Särskilt stark syns anslagsökningen mellan 1957/58 och 1958/59 vara.

(Belopp i milj. kr. i penningvärde enligt konsumentprisindex mars 1958)

Budgetår	Egentliga statsutgifter på driftbudgeten	Beräknade forskningsanslag	Beräknade forskningsanslag i % av egentliga statsutgifter på driftbudgeten
1946/47	4 632	55	1,19
1950/51	6 193	81	1,31
1954/55	9 038	115	1,27
1955/56	9 247	126	1,36
1956/57	9 939	147	1,48
1957/58	10 381	170	1,64
1958/59	11 136	215	1,93

Utredningen har verkställt en överslagsberäkning om hur forskningsanslagen kan komma att utveckla sig under en kommande femårsperiod och hur stor del av de totala statsutgifterna, som kan komma att gå till forskning. För statsutgifterna har antagits en ökning under åren fram till 1963/64 med samma genomsnittliga årliga belopp som under perioden 1954/55—1958/59 eller med i runt tal 525 miljoner kronor per år. De totala anslagen till rena forskningsändamål under samma tid har antagits komma att öka sin andel av statsutgifterna i samma takt som genomsnittligen under de fyra senaste åren eller med 0,17 procentenheter per år. Överslagsberäkningen visar — som framgår av nedanstående tablå — att de statliga forskningsanslagen (beräknat belopp) för budgetåret 1963/64 skulle uppgå till 383 milj. kr. i dagens penningvärde eller 2,8 % av de totala egentliga statsutgifterna på driftbudgeten.

Det här förut redovisade siffermaterialet visar bl. a., att under kalenderåret 1955 förbrukades för forskningsändamål drygt 200 miljoner kronor, varav ungefär 105 miljoner i statliga anslagsmedel. Budgetåret 1958/59 uppgår de statliga forskningsanslagen enligt utredningens beräkningar till 215 miljoner kronor, en nominell ökning sålunda med drygt 100 % (efter

(Belopp i milj. kr. i penningvärde enligt konsumentprisindex mars 1958)

Budgetår	Egentliga statsutgifter på driftbudgeten	Beräknade forskningsanslag i % av egentliga statsutgifter	Beräknade forskningsanslag
1959/60	11 661	2,10	245
1960/61	12 186	2,27	277
1961/62	12 710	2,44	310
1962/63	13 235	2,61	345
1963/64	13 760	2,78	383

korrigering för penningvärdesförändringen stannar den reella ökningen vid drygt 80 %). Om nu kommunernas, de affärsdrivande verkens, industriens och de privata fondernas utgifter för rena forskningsändamål under åren efter år 1955 (forskningsvolymsundersökningens år) skulle ha utvecklats i samma takt som statens, skulle den totala forskningsvolymen under innevarande budgetår omfatta över 400 miljoner kronor. Härav skulle då drygt 220 miljoner vara offentliga anslagsmedel (inkl. kommunala medel), medan över 160 miljoner kronor skulle vara privata anslagsmedel och drygt 30 miljoner övriga anslag eller medel. Det må här än en gång understrykas, framhåller utredningen, att beräkningarna uteslutande gäller driftkostnader (utom lokalkostnader) och sålunda lämnar kapitalinvesteringarna för forskningsändamål helt utanför. Vidare måste, anser utredningen, understrykas, att denna beräkning är ytterligt summarisk. Hur de olika intressenternas insatser för forskningen i verkligheten utvecklats sedan 1955 vet utredningen nämligen icke. Att en kraftig expansion ägt rum, är emellertid enligt utredningen sannolikt, och skulle utredningens kalkyl ange den rätta storleksordningen, innebär detta, att driftsutgifterna för rena forskningsändamål sedan år 1955 stigit från 0,4 till 0,7 % av bruttonationalprodukten.

Yttranden

Utredningens statistiska redovisning av forskningens nuvarande villkor har av de remissinstanser, som uppehållit sig vid densamma, mottagits med oförbehållsamt erkännande.

Sålunda framhåller *vetenskapsakademien*, att bedömningen av de föreslagna reformernas innebörd mot bakgrunden av nuvarande resurser härigenom underlättas. Akademien understryker därjämte, att denna del av utredningens arbete också allmänna sett är av stor betydelse och även för framtida planering av forskningsstödjande åtgärder torde bli till stor nytta.

Medicinska fakulteten i Uppsala uttalar, att analysen av forskningens nuvarande resurser är mycket förtjänstfull och utgör en solid bas för planeringen av de närmaste årens utbyggnad. *Det större konsistoriet i Uppsala* anser, att utredningen framlagt en ingående och värdefull undersökning av den vetenskapliga forskningens aktuella resurser och omfattning i vårt land.

Universitetskanslern framhåller bl. a. följande

Det material, utredningen framlägger i forskningsvolymundersökningen, är av högt värde och väl ägnat att belysa en rad av aktuella spörsmål i samband med utformningen av ett ökat statligt stöd till forskningen. Beträffande översikten över de statliga forskningsinsatsernas utveckling under efterkrigstiden bör dock påpekas, att vissa av utredningens siffror avseende statsanslagen under de båda tidigaste i sammanställningarna medtagna budgetåren 1946/47 och 1950/51, torde vara för låga, med hänsyn till den budgettekniska omläggning av lönekostnadernas redovisning, som skedde 1952 i anslutning till löneregleringen för professorer m. fl. Den ökning av statsanslagen för forskning mellan budgetåren 1950/51 och 1954/55, som framkommer, torde därför delvis vara endast skenbar. Jag vill emellertid redan nu framhålla, att de justeringar av utredningens siffror, som kunna föranledas av nämnda anmärkning, icke torde vara ägnade att väsentligen rubba den totalbild av utvecklingen, som utredningen lämnar.

Statens medicinska forskningsråd anför bl. a. följande.

Universitetsutredningen framlägger i sitt betänkande ett synnerligen ingående och klarläggande material för bedömningen av landets forskningsresurser. Insamlandet av detta omfattande material har universitetsutredningen ansett vara en nödvändig förutsättning för de förslag till forskningens upprustning, som utredningen sedan framlägger. Förslagen kommer därigenom att vila på en mycket solid bas. Statens medicinska forskningsråd vill understryka den betydelse detta material har för bedömningen av forskningens ställning i dagens samhälle samt för planläggningen av forskningens fortsatta utveckling. Rådet vill redan här uttala sitt varma erkännande för utredningsmännens arbete, som utförts på ett mycket skickligt och omdömesgillt sätt.

2. Upprustningsprogrammet i dess huvuddrag

Utredningen

Universiteten och högskolorna

Inledningsvis framhåller utredningen i fråga om sitt program för en upprustning av grundforskningens resurser huvudsakligen följande.

Forskning bedrivs icke blott vid universitets- och högskoleinstitutionerna utan även vid fristående offentliga eller privata forskningsinstitut, inom näringslivet och till någon del även inom förvaltningen. Som framgått av den i föregående kapitel lämnade översikten av forskningens omfattning och kostnader under år 1955, är det endast en mindre del av den totala forskningsinsatsen, som faller på universitets- och högskoleorganisationen, närmare bestämt ca 30 % av den totala insatsen och ca 40 % av statens

insatser. Utredningen vill redan från början understryka, att den ingalunda hyser den meningen, att all forskning bör koncentreras till universitetsinstitutionerna. Det framstår tvärtom för utredningen som både naturligt och nödvändigt, att en stor del av de vid universitet och högskolor utbildade forskarna efter längre eller kortare tid vid desamma finner sin varaktiga verksamhet vid andra forskningsinstitutioner. Såsom bärare av huvudansvaret för forskarrekrytering och forskarutbildning utgör nämligen universitets- och högskoleorganisationen själva grunden för forskningen i vårt land. Det är ett erkänt förhållande, att denna utbildning sker mest effektivt, genom att de unga forskarna infogas i en akademisk miljö i anknytning till pågående forskning. Grunden för forskarutbildningen är nämligen gynnsamma betingelser för forskningen överhuvudtaget.

Lyckligtvis har under efterkrigstiden kunnat konstateras ett växande intresse för bildning och högre utbildning. En allt större andel av ungdomskullarna söker sig till gymnasier och därifrån till akademisk utbildning vid universitet och högskolor. Då dessutom ungdomskullarnas storlek inom loppet av några år stiger från ungefär 80 000 till drygt 130 000 per årskull 20-åringar, är det uppenbart att högre utbildning och forskning under den närmaste tiden kommer att ha en rekryteringsbas, som är helt unik i den svenska odlingens historia. Uppgiften blir att ge universitet och högskolor resurser, som sätter dem i stånd att icke blott meddela en fullgod akademisk grundutbildning utan även tillvarataga forskarbegåvningarna och erbjuda dem sådana levnads- och arbetsvillkor, att de utan alltför stora uppföringar och bekymmer för sin framtida försörjning kan ägna sig åt forskning. Forskarutbildning och forskning måste göras till ett lockande alternativ för alla nyexaminerade, som har läggning och intresse för sådant arbete. Vad här sagts om nödvändigheten av att landets forskarbegåvningar tillvaratages gäller i lika hög grad för fackhögskolorna som för universitet. Med tanke på det allmänt sett mycket goda begåvningsurvalet bland de studerande vid flera av fackhögskolorna framstår det enligt utredningens mening som utomordentligt angeläget att även dessa ges fullgoda resurser för forskarutbildning. Icke minst gäller detta beträffande de tekniska högskolorna, vilkas forskningsområden är av den största betydelse för vårt samhälles utveckling.

Universitetens och högskolornas uppgifter för forskningen inskränker sig emellertid icke till vad som har omedelbart samband med forskarrekrytering och forskarutbildning. Universitets- och högskoleorganisationen skall därjämte bära upp en självständig forskning inom vetenskapens alla ämnesområden. Delvis är denna forskning — som ovan berörts — en förutsättning för handledandet av forskaradepter och yngre forskare, men delvis är den vid universitets- och högskoleinstitutionerna bedrivna forskningen att betrakta som fristående från läroanstalternas rent utbildande uppgifter. Härutinnan delar universitets- och högskoleorganisationen ansvaret med ett stort antal fristående forskningsinstitut — både statliga och privata — och ämbetsverk med forskningsuppgifter. Detta gäller i synnerhet inom de naturvetenskapliga, tekniska, samhällsvetenskapliga och vissa delar av de humanistiska ämnesområdena. Inom stora och betydelsefulla områden bär dock universitets- och högskoleorganisationen praktiskt taget ensam ansvaret för forskning och vetenskaplig utveckling. Överhuvudtaget är det ett utmärkande drag i det senaste årtiondets utveckling, att en alltmera omfattande självständig forskning bedrivs vid de högre läroanstal-

terna. Universitetens och högskolornas resurser har av samhället ställts till förfogande för en helt fri och helt förutsättningslös forskning. Det är därför i stort sett här som vetenskapen bryter ny mark genom att nya områden göres till föremål för vetenskapliga undersökningar och nya ämnen uppstår i gränsskiktet mellan äldre forskningsområden. Detta ger åt universitets- och högskoleorganisationen ett drag av stark dynamik, som i sin tur är förutsättningen för dynamiken i hela samhällsutvecklingen. Även såtillvida kan det sägas, att universiteten och högskolorna är själva basen för forskningen i ett land. Universitet och högskolor blir aldrig färdigutbyggda i ett samhälle, som vill gå framåt.

Härefter ingår utredningen på vissa huvudspörsmål beträffande forskarrekryteringen. Åtgärder för denna måste, framhåller utredningen till en början, syfta till att göra vetenskaplig vidareutbildning och forskning till ett konkurrenskraftigt alternativ för alla därtill lämpade. Forskaryrket fordrade en mycket lång utbildning, och arbetet ledde ej alltid till snabba resultat. Därför vore det på intet sätt självklart att forskarbanan skulle te sig lockande för var och en, som har fallenhet för vetenskapligt arbete. En realistisk uppfattning om de personella resursernas knapphet leder enligt utredningen till slutsatsen att förbättrade villkor för forskaradepter och yngre forskare är en förutsättning för en nödvändig breddning av forskningens rekryteringsbas. Särskilt stora insatser för en intensifierad forskning behövdes inom de områden, där en svår konkurrens om nyexaminerade unga akademiker mötte från andra verksamhetsfält än det rent vetenskapliga, och här kunde därför särskilda åtgärder vara nödvändiga för att trygga forskarrekryteringen.

För forskarrekryteringen fordras, fastslår utredningen, i första hand stipendier och forskarrekryteringstjänster. Utredningen erinrar om att den i sitt första betänkande särskilt pekat på licentiand- och doktorandstipendiernas betydelse för forskarrekryteringen, och framlagt förslag om en betydande förbättring av dessa stipendier, till såväl antal som belopp. Statsmakternas beslut detta år innebär, tillägger utredningen, att utredningens förslag i dessa stycken kommer att realiseras genom en omedelbar höjning av stipendiebeloppen samt genom en under de två budgetåren 1958/59 och 1959/60 företagen successiv ökning av antalet stipendier. I anledning härav vill utredningen understryka nödvändigheten av att den beslutade uppräkningsen av antalet licentiand- och doktorandstipendier icke betraktas som slutgiltig utan att antalet stipendier årligen anpassas efter den breddning av forskarrekryteringen som redan är påtaglig.

Licentiand- och doktorandstipendierna är emellertid enligt utredningens åsikt icke det enda medlet för att få till stånd en breddad forskarrekrytering. Det är därför av den allra största vikt, understryker utredningen, att det vid universitet och högskolor finns ett tillräckligt antal forskarrekryteringstjänster, så avpassade att deras bestridande på ett naturligt sätt låter sig förena med högre studier eller avhandlingsarbete. Här ligger, 2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 105*

framhåller utredningen, amanuens- och framför allt assistenttjänsternas stora betydelse för forskning och forskarrekrytering. Utredningen vill på det kraftigaste understryka vikten av att forskarrekryteringen stimuleras genom såväl stipendier som dylika rekryteringsbefattningar, och detta bör enligt utredningens mening gälla för alla ämnen — vid fakulteterna lika väl som vid fackhögskolorna — inom vilka en vidgad rekrytering av unga forskare överhuvudtaget anses böra stimuleras. Befattningar av det slag utredningen här tänker på — d. v. s. befattningar med en del av arbetstiden uttagen i form av tjänstgöring för institutionens räkning och den återstående delen i form av arbete med befattningshavarens egen avhandling eller licentiatuppgift — bör sålunda enligt utredningens mening finnas inom hela universitets- och högskoleorganisationen. I det följande framlägger utredningen ett preciserat förslag, som syftar till att tillförsäkra universitet och högskolor *ett minimum* av dylika rekryteringsbefattningar. Både med hänsyn till rekryteringsbehovet och av andra skäl kan det i många ämnen fordras ytterligare amanuens- och assistentbefattningar utöver det minimum utredningen velat tillförsäkra varje ämne. För de tekniska högskolornas del innebär förslaget därutöver, att de nuvarande förste assistentbefattningarna föreslås ombildade till forskarrekryteringstjänster av samma slag som universitetens assistenttjänster.

Åtgärder för forskarrekryteringen kunde emellertid icke uteslutande syfta till att stimulera till *påbörjande* av högre vetenskapliga studier. De måste även syfta till att säkerställa studiernas genomförande, att motverka en alltför stor avgång efter licentiatexamen och att till fortsatt forskningsarbete knyta dem som i sin gradualavhandling givit prov på framstående forskarbegåvning. Utredningen utvecklar denna sin uppfattning på följande sätt.

Den normala karriären är härvidlag, i varje fall för universitetsfakulteternas vidkommande, docentbefattningar, eventuellt forskardocentbefattningar, och slutligen ordinarie lärarbefattningar vid universitet och högskolor: laboratorbefattningar (motsvarande) och professurer. Emellertid har utsikterna inom denna karriär alltid tett sig osäkra. Antalet docentbefattningar liksom antalet ordinarie lärarbefattningar i de olika ämnena är så begränsat, att utsikterna att omedelbart efter disputation erhålla docentbefattning och att sedan efter ett omfattande forskningsarbete erhålla professur även för mycket framstående forskare varit beroende av tillfälliga ämneskonjunkturer. Till en viss grad är detta naturligt och ofrånkomligt. Att alla doktorer inte kan bli docenter och alla docenter inte kan bli professorer är ett förhållande som ligger i systemet och som har sin motsvarighet inom alla yrkeskarriärer. Men å andra sidan får utsikterna inom forskarkarriären — lika litet som befordringsutsikterna inom andra yrken — icke te sig så osäkra, att rekryteringen äventyras. Rimliga utsikter till befordran är här liksom annorstädes förutsättningen för att de rekryteringsfrämjande åtgärderna skall fylla sitt syfte. I fall då en mycket framstående vetenskapsman saknar utsikter att erhålla ordinarie befattning inom den fasta personalorganisationen, har man ibland för honom inrättat

en personlig befattning. Utredningen anser, att detta förfarande hittills i alltför hög grad haft karaktären av undantagsföreteelse.

Enligt utredningens övertygelse är det nödvändigt att inrättandet av personliga befattningar göres till en normal väg för att trygga vetenskapens utveckling och differentiering. I detta syfte framlägger utredningen i det följande förslag om inrättandet av ett antal rörliga professurer, avsedda att inrättas successivt med ett visst antal årligen under de närmaste åren. Dessa tjänster skall enligt förslaget vara gemensamma för hela universitets- och högskoleväsendet och tillsättas av Kungl. Maj:t utan avseende på ämne eller läroanstalt. När en dylik tjänst i framtiden på nytt blir ledig, skall den kunna besättas med ny innehavare utan avseende på vilket ämne den tidigare innehavaren företrätt. Med den breddning av rekryteringsbasen och med de olika åtgärder som föreslås till stimulerande av forskarrekryteringen blir det möjligt att redan under 1960-talet till universitet och högskolor knyta ett växande antal docentkompetenta yngre vetenskapsmän, som under 1960- och 1970-talen kommer in i sin mest produktiva ålder. Detta fordrade emellertid att redan nu åtgärder vidtoges i syfte att väl utnyttja dessa personella resurser. Det nuvarande antalet docent- och slutbefattningar vore därvid klart otillräckligt. Beslut om en successiv utbyggnad av antalet befattningar av dessa två huvudtyper måste ses som ett nödvändigt komplement till övriga här föreslagna åtgärder till stimulerande av forskarrekryteringen. Utredningen anför härom vidare följande.

En dylik successiv utbyggnad av antalet e. o. docent- och forskardocentbefattningar och ett ökat antal ordinarie tjänster i forskarkarriärens topp behandlar utredningen i det följande. Utredningen betraktar icke sina förslag i dessa hänseenden såsom slutgiltiga. De gäller nämligen snarast en komplettering av den nuvarande universitets- och högskoleorganisationens forskar- och lärarstab. Utredningen avser att i ett följande betänkande lägga fram en plan för det högre utbildningsväsendets utbyggnad. Därvidlag måste övervägas om det nuvarande antalet fakulteter och högskolor är tillräckligt för att på lång sikt tillgodose samhällets behov av akademiker och forskare inom olika fält. Det kan då bli fråga om att tillskapa hela lärarstabar för nya läroanstalter. Mot denna bakgrund måste man bedöma utredningens förslag om en förhållandevis kraftig ökning av antalet e. o. docentbefattningar. Dessa befattningar är nämligen normalt den naturliga rekryteringsbasen till professurer och laboraturer. På vissa områden föreslår emellertid utredningen endast en relativt ringa förstärkning av antalet e. o. docentbefattningar. Detta gäller bl. a. de medicinska fakulteternas kliniska ämnesgrupp och de tekniska högskolorna. Orsaken härtill är den, att efterfrågan på dylika befattningar knappast nu motiverar ett högre antal. Olika förhållanden gör att docenter inom dessa ämnesområden har mindre intresse för e. o. docentbefattningar än docenter inom andra fakulteter. För de tekniska högskolornas vidkommande kommer därtill att disputationsfrekvensen ännu är relativt låg.

För att stimulera forskning och forskarrekrytering inom dessa betydelsefulla forskningsområden föreslår utredningen, närmast för de medicinska

fakulteternas kliniska ämnen och för de tekniska högskolorna, en ny typ av forsknings- och forskarrekruteringsbefattning, som skulle vara inplacerad i forskarkarriären mellan assistentbefattningar och e. o. docentbefattningar. Innehavare av dessa befattningar skulle benämnas forskarassistenter, och befattningarna skulle i första hand vara avsedda för doktorander. För docentkompetent innehavare av sådan befattning föreslås ett visst lönetillägg, men tanken är, att vid de tekniska högskolorna i framtiden ersätta befattningarna med e. o. docentbefattningar av vanlig typ. Även för de medicinska fakulteternas teoretiska ämnesgrupp, de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och de samhällsvetenskapliga ämnena tänker sig utredningen ett antal tjänster av denna nya typ. De åtgärder som utredningen föreslår till stimulerande av forskarrekruteringen syftar alla till att göra forskarens yrke mera attraktivt och därigenom mera konkurrenskraftigt gentemot andra yrken. De är avsedda att sättas in vid de valfällen som är avgörande för en akademikers slutliga val av yrkesbana. Påbörjandet av högre vetenskapliga studier efter grundexamens avläggande skulle stimuleras genom en kombination av å ena sidan licentiandstipendier och å den andra amanuens- och assistentbefattningar. Nyblivna licentiater skulle uppmuntras till fortsatt forskarutbildning och avhandlingsarbete genom doktorandstipendier och assistenttjänster (i vissa fall forskarassistentbefattningar) samt genom förbättrade utsikter att efter disputation erhålla e. o. docentbefattning och därefter en ordinarie slutbefattning som laborator (motsvarande) eller professor. Utredningens syfte är sålunda att skaffa tjänster åt framstående vetenskapsmän för att därigenom åt samhället trygga en ökad tillgång på forskare för en enligt utredningens mening önskvärd och nödvändig intensifiering av forskningen icke blott vid universitet och högskolor utan överhuvudtaget i vårt samhälle.

Vidare anlägger utredningen följande synpunkter på forskarutbildningen.

För en framgångsrikt bedriven forskning och forskarutbildning vid universitets- och högskoleinstitutionerna behövs i första hand ett tillräckligt antal högt kvalificerade forskar- och lärarkrafter med goda möjligheter till såväl forskarhandledning som eget forskningsarbete.

I sitt första betänkande har utredningen starkt understrukt betydelsen av att licentiander och doktorander i sitt arbete ges en effektiv handledning av professorer och andra vid institutionen verksamma erfarna forskare. Såsom det väsentliga i detta sammanhang pekade utredningen på nödvändigheten av att professorerna och övriga högkvalificerade forskare vid institutionerna ges mera tid till handledning av de studerande på högstadiet. Genom utredningens i det första betänkandet framlagda förslag och statsmakternas i år fattade beslut i anledning härav hoppas utredningen att förutsättningar skapats för en radikal förbättring härutinnan beträffande de hittills hårdast belastade fakulteterna, de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga.

Vad utredningen här och i sitt första betänkande anfört rörande den

fundamentala betydelsen av en generös politik då det gäller att för forskarhandledning reservera tillräckliga lärarresurser gäller givetvis lika för alla fakulteter och högskolor. Enligt utredningens mening måste i framtiden fackhögskolorna lika väl som universiteten fungera icke blott som läroanstalter för utbildning fram till akademisk grundexamen utan även som centra för forskning och forskarutbildning inom sina ämnesområden. Fackhögskolorna bör därför successivt ges sådana resurser, att de kan fylla denna dubbla uppgift. Härvidlag vill utredningen särskilt fästa uppmärksamheten på förhållandena vid de tekniska högskolorna. I dessa hänseenden kan nuvarande förhållanden vid dessa högskolor ej anses vara tillfredsställande. Till en del är detta samma problem som utredningen mött vid sin behandling av förhållandena vid universiteten och vissa av de förslag som nu framföres beträffande de tekniska högskolorna medför ett närmande av högskoleorganisationen till universitetsorganisationen. Särskilt gäller detta de grundläggande, mer teoretiska ämnena. Undervisning i dessa grundläggande ämnen — matematik, mekanik, fysik m. fl. — skall delges alla eller en större del av alla elever vid de tekniska högskolorna. Professorer i dessa ämnen föreläser ej sällan för grupper omfattande flera hundra teknologer; de skall dessutom planera och övervaka undervisningen i övrigt och utforma och granska bedömningen av ett däremot svarande antal enskilda tentamensprov. Självfallet kommer dessa uppgifter att kräva en mycket betydande del av en professors tid. Man kan också konstatera att professorerna i dessa ämnen finner alltför ringa tid för att driva egen forskning och för att handleda studier och forskning syftande till högre examina. Härtill kommer, att det för den tekniska forskningen överhuvudtaget är av den största betydelse att forskning och forskarutbildning intensifieras i de grundläggande ämnena även vid de tekniska högskolorna. De matematiska eller teoretisk-fysiska hjälpmedel, som krävs i den moderna tekniken, är av så avancerad natur och också så särpräglade, att det torde vara uteslutet att forskning och forskarutbildning i dessa ämnen drivs uteslutande vid universiteten. Detta kan icke ske utan en omorganisation av lärarstaben vid de tekniska högskolorna, varigenom de högst kvalificerade lärarna befrias från en så stor del av undervisningen för civilingenjörsexamen och av ansvaret för denna undervisningsorganisation, att de inom ramen för sin undervisning jämväl kan anslå tillräckligt utrymme för forskarhandledning och undervisning på högstadiet. Vad här sagts bör i princip gälla för alla ämnen vid de tekniska högskolorna, men med hänsyn till lågstadieundervisningens olika omfattning och det skiftande antalet licentiander och doktorander är behovet av en förstärkning av lärarresurserna särskilt trängande i vissa ämnen. Till de högt kvalificerade lärare, som det här gäller att i viss utsträckning friställa för forskarhandledning och högstadieundervisning, räknar utredningen — liksom i första betänkandet beträffande de filosofiska fakulteterna — såväl professorer som laboratorer. Visserligen torde, liksom fallet är vid de filosofiska fakulteterna, vissa laboratorsbefattningar ursprungligen ha tillkommit närmast för lågstadieundervisningens skull, men kompetenskraven för samtliga laboratorsbefattningar vid de tekniska högskolorna torde ha hållits på samma höga vetenskapliga nivå som beträffande motsvarande befattningar vid fakulteterna. Med hänsyn härtill samt till den svällande undervisningsorganisationen vid nu ifrågakvarande högskolor och till vad ovan anförts rörande betydelsen av en väsentlig förstärkning av den tek-

niska forskningens och forskarutbildningens resurser anser utredningen att anledning saknas att göra en kategoriklyvning med hänsyn till arbetsuppgifterna inom den i kompetenshänseende enhetliga laboratorgruppen. Såvitt utredningen kunnat finna, är samma motivering för införande av universitetslektorat giltig även för de tekniska högskolornas del. Detta underströks också i remissyttrandena över utredningens första betänkande av såväl överstyrelsen för de tekniska högskolorna som av dessas lärarkollegier. I det följande återkommer utredningen till detta spörsmål och framlägger där förslag om införande av universitetslektorat jämväl vid de tekniska högskolorna.

Utredningen upptar slutligen frågan om forskningens hjälpresurser till principiell behandling och anför därom bl. a. följande.

Förutom tillräckliga och tillräckligt kvalificerade personella hjälpkrafter behövs för en rationellt bedriven forskning många gånger betydande materielresurser i form av maskiner, instrument och förbrukningsartiklar av olika slag. Det är emellertid enligt utredningens uppfattning ofrånkomligt att universiteten och högskolorna genom anslag på sina ordinarie stater tillförsäkras resurser i fråga om biträdespersonal och materielanslag, som (a) helt tillgodoser undervisningens behov, (b) helt tillgodoser forskarutbildningens (inkl. licentianders och doktoranders) behov, samt (c) tillgodoser den till institutionen fast knutna forskarpersonalens mera permanenta behov av biträdeshjälp och materiel och sålunda gör institutionen forskningsmässigt funktionsduglig.

Den biträdespersonal och de materielanslag, som erfordras för att tillgodose dessa behov, utgör universitetens och högskolornas basorganisation. Denna basorganisation bör ge likvärdiga, om ock ej i sina detaljer helt lika, resurser åt i avseende på sammansättningen av den vetenskapliga personalen lika institutioner i samma ämne vid olika läroanstalter. Den måste utbyggas i takt med utbyggnaden av den fasta lärar- och forskarpersonalen.

Basorganisationens biträdesstab måste vidare — det vill utredningen med skärpa understryka — ges en sådan sammansättning, att den moderna forskningens krav på högt kvalificerad, delvis akademiskt utbildad, biträdeshjälp kan tillgodoses.

Basorganisationen måste slutligen konstrueras så, att den tillförsäkrar licentiander, doktorander och e. o. docenter särskilt för dessa kategorier avpassade resurser, detta dels emedan antalet licentiander och doktorander växlar snabbt och de e. o. docentbefattningarna icke är fast knutna till vissa institutioner, dels emedan dessa kategoriers behov av biträdeshjälp och materiel för sin forskning är relativt skiftande och svårt att förutse.

Utredningen framlägger i det följande preciserade förslag rörande en förstärkt och likvärdig basorganisation för de olika universiteten och högskolorna samt rörande särskild basorganisation knuten till de e. o. docentbefattningarna. Den basorganisation, som utredningen sålunda föreslår skall ingå i universitets- och högskoleorganisationens fasta resurser, kommer i enlighet med det resonemang som förts i det föregående ingalunda att bli tillräcklig för den forskning som bedrivs vid många institutioner. Basorganisationen föreslås dimensionerad endast som en minimiorganisation. Större forskningsprojekt och för dessa projekt erforderlig specialut-

rustning måste finansieras från annat håll. Basorganisationen är icke heller avsedd att ge resurser för det forskningsarbete som utföres av sådana forskare som icke ingår i institutionens fasta personalstab och som icke heller är att beteckna som licentander eller doktorander.

Att ge institutionerna de erforderliga ytterligare forskningsresurserna är redan och bör enligt utredningens mening även i fortsättningen vara en av de statliga forskningsrådets huvudsakliga uppgifter.

Redan i detta sammanhang torde jag vidare få ingå på utredningens överslagsberäkningar av de med inrättandet av nya forskar- och lärarbefattningar förenade följdkostnaderna. Dessa belyser på ett sammanfattande sätt vissa centrala delar av det av utredningen förordade upprustningsprogrammet. Utredningen har redovisat ifrågavarande beräkningar i en särskild till betänkandet fogad bilaga, vilken här torde bära återges.

Följdkostnader vid inrättande av nya forskar- och lärarbefattningar

De av utredningen föreslagna nya forskarbefattningarna är av följande typer: Rörliga professurer, e. o. docent- och e. o. forskardocentbefattningar, lektorat vid de tekniska högskolorna samt forskarassistentbefattningar. För befattningarna av det sistnämnda slaget synes särskilda biträdes- och materielresurser icke behöva beräknas, då forskarassistenterna kan förutsättas få sitt behov av hjälpresurser tillgodosett genom anslagen till ograduerade forskares vetenskapliga verksamhet.

För de övriga slagen av forskarbefattningar måste däremot beräknas kostnader för både biträdespersonal och materiel. Dessa kostnader är emellertid icke möjliga att beräkna exakt, då de nya befattningarna i utredningens förslag ej bundits till vissa ämnesgrupper. Det blir därför nödvändigt att först redogöra för ifrågavarande följdkostnaders storlek för de olika slagen av befattningar inom olika ämnesgrupper.

Med tillämpning av vissa i betänkandet närmare angivna regler och beräkningsgrunder beträffande omfattningen av för professurer inom olika ämnesgrupper erforderlig assistentpersonal, beträffande anslagen till biträdeshjälp åt innehavare av docentbefattningar, beträffande sekreterarhjälp åt ordinarie lärare i humanistiskt inriktade ämnen, beträffande biträdespersonalens storlek inom den matematiska ämnesgruppen samt inom olika typer av experimentellt arbetande vetenskaper, beträffande biträdespersonalens storlek för samhällsvetenskapliga ämnen samt beträffande materielanslagens dimensionering för olika ämnesgrupper kan följdkostnaderna för professurer, docentbefattningar och lektorat beräknas för följande sju ämnesgrupper:

(1) *Den humanistiska ämnesgruppen*, omfattande de teologiska och juridiska fakulteterna samt de humanistiska fakulteternas rent humanistiskt inriktade ämnen. En rörlig professur inom denna ämnesgrupp kan beräknas fordra assistent- eller amanuenshjälp till en kostnad motsvarande lönekostnaden för en halv assistenttjänst samt sekreterarhjälp till en kostnad motsvarande lönekostnaden för ett fjärdedels biträde med lön enligt lönegrad 8. En docentbefattning inom denna ämnesgrupp fordrar anslag till biträdeshjälp med 2 000 kronor per år. Materielanslag kan beräknas efter 3,5 % av den totala lönekostnaden.

(2) *Den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen*, omfattande även ämnena pedagogik och psykologi. Här får assistentkostnaden för en rörlig professur beräknas motsvara lönekostnaden för en hel assistenttjänst; sekreterarhjälp får beräknas till en kostnad motsvarande 80 % av lönen i lönegrad 8. Anslag till biträdeshjälp åt docenter inom denna ämnesgrupp kan beräknas till 6 000 kronor för år (för halva antalet befattningar 10 000 kronor och för återstoden 2 000 kronor). Materielanslag får beräknas efter 11,3 % av den totala lönekostnaden

(3) *Den medicinska fakultetens teoretiska ämnen*. Assistentkostnaderna beräknas här på samma sätt som för professorer inom den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen. Biträdespersonal för varje professur beräknas med 3,1 tjänster med en antagen genomsnittslön i lönegrad 8. Anslag till biträdeshjälp åt docenter får beräknas med 10 000 kronor per befattning och år; materielanslag med 21 % av den totala lönekostnaden.

(4) *Den medicinska fakultetens kliniska ämnen*. För dessa ämnen föreslås ingen särskild assistent- eller amanuenspersonal knuten till professorerna. Biträdespersonal för varje professur får här beräknas med 2,1 tjänster med en antagen genomsnittslön i lönegrad 8. Anslag till biträdeshjälp åt docenter får beräknas med 10 000 kronor per år och befattning; materielanslag med 30 % av den totala lönekostnaden.

(5) *Den matematiska ämnesgruppen*, omfattande jämväl de teoretiska ämnena vid de tekniska högskolorna. Assistentkostnaderna beräknas här på samma sätt som för professorer inom den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen. Biträdeshjälp får för varje professur och lektorat (vid de tekniska högskolorna) beräknas till en kostnad motsvarande 60 % av lönen i lönegrad 8. Anslag till biträdeshjälp åt docenter får beräknas med 2 000 kronor per år och befattning; materielanslag med 8,5 % av den totala lönekostnaden.

(6) *Den fysisk-kemiska ämnesgruppen*, omfattande jämväl de övriga ämnena vid de tekniska högskolorna. Assistentkostnaderna beräknas för denna ämnesgrupp på samma sätt som för professorer inom den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen. För ämnena fysik och kemi kommer därtill kostnader motsvarande lönen för ytterligare en hel assistentbefattning. Biträdeshjälp för varje professur och lektorat (vid de tekniska högskolorna) beräknas med 3,3 tjänster med en antagen genomsnittslön i lönegrad 8. Anslag till biträdeshjälp åt docenter får beräknas med 10 000 kronor per befattning och år; materielanslag med 29,3 % av den totala lönekostnaden.

(7) *Den biologisk-geografiska ämnesgruppen*. Kostnaderna får här beräknas på samma sätt som för den fysisk-kemiska ämnesgruppen med den skillnaden att biträdeshjälp beräknas med 1,9 tjänster per professur och materielanslag beräknas med 20,5 % av den totala lönekostnaden.

Med här angivna beräkningsmetoder kan följdkostnaderna för professorer, docentbefattningar och lektorat inom de olika ämnesgrupperna beräknas på sätt som framgår av den på sid. 25 först intagna sammanställningen.

Följdkostnaderna för laboraturer blir desamma som för professorer med den skillnaden att kostnaderna för materiel får beräknas något lägre med hänsyn till den något lägre lönekostnaden.

Det kan synas tveksamt, om ett lektorat fordrar lika stor biträdespersonal som t. ex. en professur. Till följd av en lektors större undervisningsbörda får hans forskning beräknas bli mindre omfattande än en professors. Å andra sidan ställer även undervisningen krav på biträdespersonal och om

	Hum.	Samh.	Teor. med.	Klin. med.	Matem.	Fysisk- kemiska gruppen	Biol.- geogr.
A. Följdkostnader för professor							
kostn. för ass.- eller aman.-personal.....	8 886	17 772	17 772	—	17 772	17 772	17 772
kostn. för bitr.-personal	2 985	9 264	35 898	24 318	6 948	38 214	22 002
kostn. för materiel.....	1 773	7 447	19 433	18 956	5 405	27 792	16 122
Summa kronor	13 554	34 483	73 103	43 274	30 125	83 778	55 896
B. Följdkostnader för docentbefattningar							
anslag för bitr.-hjälp ..	2 000	6 000	10 000	10 000	2 000	10 000	10 000
kostn. för materiel.....	1 028	3 771	7 848	11 212	2 497	10 950	7 661
Summa kronor	3 028	9 771	17 848	21 212	4 497	20 950	17 661
C. Följdkostnader för lektorat vid de tekniska högskolorna							
kostn. för bitr.-personal	—	—	—	—	6 948	38 214	—
kostn. för materiel.....	—	—	—	—	3 183	20 134	—
Summa kronor	—	—	—	—	10 131	58 348	—

undervisningen är så omfattande, att ett lektorat inrättas, fordras som regel också att en icke så liten del av institutionens biträdesresurser avdelas för göromål i samband med undervisningen. Därtill kommer, att lektoraten vid de tekniska högskolorna föreslås inrättade i syfte att ge professorer och laboratorer förbättrade möjligheter till forskarhandledning och forskning. Tillkomsten av dessa lektorat kan därför väntas även indirekt leda till en intensifierad forskningsverksamhet vid ifrågavarande institutioner. Med hänsyn härtill har det ansetts riktigast att vid beräkningen av följdkostnaderna använda samma beräkningssätt för de här föreslagna lektoraten som för övriga ordinarie lärartjänster.

Utredningen föreslår, att sammanlagt 25 rörliga *professorer* inrättas under de närmaste fem budgetåren, men utredningen har icke angivit ämnesområden för dessa professorer. Nu vet vi, att de budgetåret 1958/59 befintliga sammanlagt 437 professorerna (ordinarie och personliga) vid universitetet, karolinska institutet, Stockholms högskola och de tekniska högskolorna är fördelade mellan de sju här angivna ämnesgrupperna på följande sätt:

	Hum.	Samh.	Teor. med.	Klin. med.	Matem.	Fysisk- kemiska gruppen	Biol.- geogr.
Antal.....	122	27	46	75	24	111	32
%.....	28	6	11	17	6	25	7

För kostnadsberäkningens skull kan vi nu göra antagandet att de föreslagna 25 rörliga professorerna kommer att fördela sig på de olika ämnesgrupperna på samma sätt som de nu befintliga professorerna. Antalet rörliga professorer inom varje ämnesgrupp och de med dessa professorer förknippade följdkostnaderna skulle då bli följande:

	Hum.	Samh.	Teor. med.	Klin. med.	Matem.	Fysisk- kemiska gruppen	Biol.- geogr.
Antaget antal professorer	7	2	3	4	1	6	2
Följdkostnader.....	94 878	68 966	219 309	173 096	30 125	502 668	111 792

Sammanlagt skulle följd-kostnaden för samtliga föreslagna 25 rörliga professorer sålunda kunna beräknas till 1 200 834 kronor, eller 240 000 kronor per år. Då befattningarna föreslås inrättade fr. o. m. den 1 januari blir kostnaderna för budgetåret 1959/60 dock 120 000 kronor.

Vad så beträffar följd-kostnaderna vid inrättande av de av utredningen föreslagna *e. o. docentbefattningarna* kan till en början konstateras, att dessa i förslagen är fördelade på fakulteter och högskolor men icke på ämnesgrupper. De flesta av de nya befattningarna skall i varje fall till en början göras rörliga. Med ledning av nu gällande ämnesfördelning bland ämnesbundna docentbefattningar skulle man kunna antaga, att en femtedel av de humanistiska fakulteternas nya befattningar kommer att gå till docenter inom samhällsvetenskapliga ämnen, att hälften av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas nya befattningar kommer att gå till ämnen inom den biologisk-geografiska ämnesgruppen och en sjättedel av befattningarna till ämnen inom den matematiska ämnesgruppen. Av nuvarande docentbefattningar inom de medicinska fakulteterna är en tredjedel knuten till kliniska ämnen, men med hänsyn till att utredningen tänker sig att med sitt förslag särskilt tillgodose denna ämnesgrupp, synes det riktigast att antaga att hälften av de nya befattningarna kommer att innehavas av docenter i kliniska ämnen. De för de tekniska högskolorna föreslagna befattningarna kan antagas gå till dessa högskolors »övriga ämnen», medan följd-kostnaderna för tandläkarhögskolornas docentbefattningar synes kunna beräknas efter samma grunder som för motsvarande ämnen inom den kliniska ämnesgruppen.

Med dessa antaganden kan följd-kostnaderna *för helt år* för de föreslagna docentbefattningarna beräknas på följande sätt:

Ämnesgrupp	1959/60		1960/61		1961/62		1962/63		1963/64	
	antal	kostnad kr	antal	kostnad kr	antal	kostnad kr	antal	kostnad kr	antal	kostnad kr
Hum. grp. (inkl. teol. fak.).....	14	42 392	9	27 252	9	27 252	7	21 196	6	18 168
Samh. grp.....	3	29 313	2	19 542	2	19 542	1	9 771	2	19 542
Teor. med. grp. ...	7	124 936	7	124 936	6	107 088				
Klin. med. grp (inkl. tandl.-högskolan).....	9	190 908	9	190 908	6	127 272				
Matem. grp.....	2	8 994	3	13 491	2	8 994	2	8 994	1	4 497
Fysisk-kemiska grp (inkl. tekn. högskolorna).....	7	146 650	8	167 600	4	83 800	4	83 800	3	62 850
Biol.-geogr. grp....	7	123 627	6	105 966	6	105 966	6	105 966	5	88 305
Summa	49	666 820	44	649 695	35	479 914	20	229 727	17	193 362

Tablån anger kostnaderna för helt år. Summorna för de två första budgetåren avspeglar icke de kostnadsökningar, som faller på vart och ett av dessa. Utredningen föreslår nämligen, att anslag till biträdeshjälp åt docenter ställas till förfogande först från den 1 januari 1960. Om samma förfaringssätt tillämpas för den del av följdkostnaderna som gäller materielanslag, innebär detta, att följdkostnaderna för de befattningar, som föreslås inrättade från och med budgetåret 1959/60, för detta budgetår får beräknas med halverat belopp, medan en lika stor kostnadsökning kommer att falla på budgetåret 1960/61. *Kostnadsökningen* blir därför för budgetåret 1959/60 333 410 kronor, men för budgetåret 1960/61 i stället 983 105 kronor.¹

Då det gäller beräkningen av följdkostnaderna för av utredningen föreslagna 32 nya *forskardocentbefattningar* kan med ledning av de ämnesanknutna docentbefattningarnas nuvarande fördelning följande antaganden göras: Av föreslagna 16 befattningar för Uppsala och Lunds universitet kan 7 beräknas för humanistiska ämnen (inkl. de teologiska och juridiska fakulteterna), medan 2 tjänster kan beräknas för var och en av de teoretisk-medicinska, fysisk-kemiska och biologisk-geografiska ämnesgrupperna och en tjänst för var och en av övriga ämnesgrupper. Av föreslagna 4 befattningar för Göteborgs universitet kan 2 tjänster beräknas för humanistiska ämnen och en tjänst för envar av de medicinska ämnesgrupperna. Av föreslagna 5 befattningar vid karolinska institutet kan 3 beräknas för den teoretiska och 2 för den kliniska ämnesgruppen. Av föreslagna 5 befattningar vid Stockholms högskola kan 3 beräknas för humanistiska ämnen och en tjänst för envar av de fysisk-kemiska och biologisk-geografiska ämnesgrupperna. De 2 tjänsterna vid de tekniska högskolorna slutligen kan beräknas gå till dessa högskolors »övriga ämnen» och sålunda i kostnadshänseenden jämfästas med den fysisk-kemiska ämnesgruppens docentbefattningar.

Med dessa antaganden kan följdkostnaderna *för helt år* för de föreslagna forskardocentbefattningarna beräknas sålunda:

Ämnesgrupp	1959/60		1960/61		1961/62	
	antal	kostnad kr	antal	kostnad kr	antal	kostnad kr
Hum. grp. (inkl. teol. o. jur. fak.) . .	4	12 112	4	12 112	4	12 112
Samh. grp.					1	9 771
Teor. med. grp.	2	35 696	2	35 696	2	35 696
Klin. med. grp.	2	42 424	2	42 424		
Matem. grp.					1	4 497
Fysisk-kemiska grp. (inkl. tekn. högsk.)	2	41 900	2	41 900	1	20 950
Biol.-geogr. grp.	1	17 661	1	17 661	1	17 661
Summa	11	149 793	11	149 793	10	100 687

Även här faller kostnadsökningen för de befattningar, som föreslås inrättade från och med budgetåret 1959/60 till hälften på detta budgetår och till hälften på det följande. *Kostnadsökningen* blir följaktligen för budget-

¹ En viss mindre skilljaktighet föreligger mellan vad som här och i det följande redovisas såsom universitetsutredningens förslag och vad denna i betänkandet angivit. Denna skilljaktighet sammanhänger med att vissa smärre korrigeringar av det bakomliggande siftermaterialet numera vidtagits.

året 1959/60 74 897 kronor, men för budgetåret 1960/61 i stället 224 689 kronor.

Av föreslagna 16 *lektorat* vid de tekniska högskolorna gäller 8 teoretiska och 8 övriga ämnen. Följdekostnaderna kan sålunda beräknas till $(8 \times 10\,131 =) 81\,048 + (8 \times 58\,348 =) 466\,784$ kronor eller tillsammans 547 832 kronor, vilken kostnad helt gäller budgetåret 1959/60.

Ytterligare materielanslag vid förstärkning av assistent- och biträdespersonalen

Enligt utredningens förslag bör materielanslagen beräknas i anslutning till de totala lönekostnaderna.

Utredningen förordar en förstärkning av *assistent- och amanuenspersonalen* vid fakulteterna till en beräknad lönekostnad av 1 062 766 kronor och vid de tekniska högskolorna till en beräknad lönekostnad av 1 599 480 kronor. Den förra summan kan fördelas på ämnesgrupper med hjälp av utredningsmaterialet. Antages att de nya assistentbefattningarna vid de tekniska högskolorna fördelas i samma proportioner som högskolornas professurer och laboraturer är fördelade mellan de teoretiska ämnena (15 %) och övriga ämnen (85 %), kan vi fördela de sammanlagda lönekostnaderna på ämnesgrupper och även — med hjälp av de på s. 22 f angivna relationstalen — beräkna den erforderliga ökningen av materielanslagen:

	Hum.	Samh.	Teor. med.	Klin. med.	Matem.	Fysisk-kemiska gruppen	Biol.-geogr.	Summa
<i>Lönekostnad</i>								
fakulteter	815 025	104 855	53 316	—	4 798	67 000	17 772	1 062 766
tekn. högskolor	—	—	—	—	239 922	1 359 558	—	1 599 480
Summa kr	815 025	104 855	53 316	—	244 720	1 426 558	17 772	2 662 246
<i>Materielkostnad</i>	28 526	11 849	11 196	—	20 801	417 981	3 643	493 996

Denna ökning av materielanslagen faller helt på budgetåret 1959/60.

Kostnaderna för de olika delarna av den i betänkandet föreslagna förstärkningen av *den personella basorganisationen* beräknar utredningen komma att fördela sig på ämnesgrupper och budgetår enligt följande sammanställning:

Ämnesgrupp	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64
Hum. grp.	309 560	309 560	177 560	—	—
Samh. grp.	131 620	131 620	65 620	—	—
Teor. med. grp.	321 740	321 740	131 740	—	—
Klin. med. grp.	215 028	215 028	115 028	41 688	41 688
Matem. grp.	49 308	49 308	30 308	14 475	14 475
Fysisk-kemiska grp. . . .	643 990	643 990	463 990	226 181	226 181
Biol.-geogr. grp.	283 870	283 870	111 870	48 844	48 844
Summa kr	1 955 116	1 955 116	1 096 116	331 188	331 188

Då de föreslagna tjänsterna med placering i lönegraderna 17—23 icke i förslaget fördelats på ämnesgrupper, har kostnaderna för förstärkning av de

experimentella och matematiska ämnenas basorganisation fördelats mellan ämnesgrupperna proportionellt efter det totalantal nya tjänster, som beräknas för var och en av dessa. Anslaget till biträdeshjälp åt innehavare av forskardocentbefattningar har fördelats mellan ämnesgrupperna i samma proportioner som nu gäller för de ämnesbundna docentbefattningarnas fördelning mellan dessa.

Med användande av de på s. 22 f angivna procenttalen för materielanslagens beräkning i anslutning till lönekostnaderna kan nu den erforderliga ökningen av materielanslagen beräknas enligt följande:

Ämnesgrupp	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64
Hum. grp.....	10 835	10 835	6 215	—	—
Samh. grp.....	14 873	14 873	7 415	—	—
Teor. med. grp.	67 565	67 565	27 665	—	—
Klin. med. grp.	64 508	64 508	34 508	12 506	12 506
Matem. grp.....	4 191	4 191	2 576	1 230	1 230
Fysisk-kemiska grp...	188 689	188 689	135 949	66 271	66 271
Biol.-geogr. grp.....	58 193	58 193	22 933	10 013	10 013
Summa kr	408 854	408 854	237 261	90 020	90 020

De här beräknade följdkostnaderna vid inrättande av föreslagna forskarbefattningar samt vid genomförande av föreslagen förstärkning av assistent- och biträdespersonalen sammanfattas för de olika budgetåren i följande tablå.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64
Följdkostnader för föreslagna rörliga professurer.....	120 000	240 000	240 000	240 000	240 000
Följdkostnader för föreslagna e. o. docentbefattn.....	333 410	983 105 ¹	479 914	229 727	193 362
Följdkostnader för föreslagna e.o. forskardocentbefattn.....	74 897	224 689	100 687	—	—
Följdkostnader för föreslagna lektorat...	547 832	—	—	—	—
Materielanslag vid föreslagen förstärkning av ass.- o. bitr.-pers.	902 850	408 854	237 261	90 020	90 020
Summa kronor	1 978 989	1 856 648 ¹	1 057 862	559 747	523 382

¹ Se not å sid. 27.

Forskningsråden

Enligt utredningens uppfattning var det ett lyckligt grepp av statsmakterna, då forskningsrådstanken i samband med efterkrigsperiodens universitetsupprustning på allvar knäsatte. Det är också glädjande att kunna konstatera, att forskningsrådets samarbete med universiteten, högskolorna

och forskningsinstitutionerna, i Sverige liksom i andra länder, varit synnerligen gott. Detta beror säkerligen i hög grad på att rådens ledamöter i de flesta fall varit och är aktiva forskare knutna till dessa lärosäten och institutioner. Anslagen från råden har även varit av största vikt för den utbyggnad av forskningsarbetet i vårt land, som skett under tiden efter det andra världskriget.

En av forskningsrådets uppgifter är att åt universitets- och högskoleforskningen liksom åt andra forskningsinstitutioner förvalta de extra resurser, som även efter en utbyggnad av basorganisationen enligt utredningens förslag blir en nödvändig förutsättning för genomförandet av stora forskningsprojekt.

Rådens andra huvuduppgift är att följa vetenskapens utveckling och samhällets behov av forskning. De skall ha möjlighet att taga initiativ inom områden, där en intensifierad eller ny forskning bedömes vara av särskilt värde och de måste därför kunna för ett visst forskningsprojekt organisera hela forskningsgrupper med arvoderade forskare, assistenter och teknisk personal samt ibland mycket dyrbar apparatur.

För att kunna fylla dessa utomordentligt viktiga funktioner behöver forskningsråden enligt utredningens mening väsentligt förstärkta resurser. I det följande framlägger utredningen preciserade förslag härom. Den väsentliga frågan har därvid varit, hur stor del av det totala stödet till forskningen som bör gå via universitetens och högskolornas stater i form av tjänster och anslag och hur stor del som bör gå via råden. Som förut nämnts framlägger utredningen ett preciserat förslag rörande en förstärkning av basorganisationen vid de högre läroanstalterna. Kraven i fråga om basorganisationen förändras emellertid i takt med vetenskapens egen utveckling. Utredningen påpekar vidare, att forskningsråden år efter år i vissa fall beviljar anslag för ett och samma ändamål och anför härom ytterligare följande:

Efter en tid konstateras detta anslag tillgodose ett permanent behov. Tiden är då inne att överföra den genom anslaget möjliggjorda tjänsten eller anslagsförstärkningen till ifrågavarande läroanstalts eller forskningsinstituts ordinarie anslagsstat. Det kan i detta sammanhang vara fråga om antingen en hel forskningsinstitution eller en forskningsgrupp, en enskild forskartjänst, en teknisk serviceorganisation, en biträdestjänst eller en förstärkning av ett materielanslag. De erfarenheter som vunnits under den tid forskningsrådet beviljat anslag för ifrågavarande ändamål, blir helt naturligt vägledande då det gäller att till den fasta organisationen överflytta ett rådsanslag som fått permanent karaktär. En forskargrupp eller en institution, som finnes böra ges en fast organisation, kan antingen inlemmas i den fasta universitets- och högskoleorganisationen som en självständig institution eller som en del av en redan befintlig institution; eller också kan den ges en permanent status som ett självständigt forskningsinstitut. Vilket av dessa alternativ man väljer, måste bli beroende av överväganden i det enskilda fallet. Föreligger behov av att utnyttja en forskargrupp eller en

institution i den akademiska undervisningen (för grundexamen eller för särskild forskarutbildning), blir en överflyttning till universitets- och högskoleorganisationen naturlig. I annat fall kan man välja mellan en rad redan prövade former för självständiga forskningsinstitutioner, med eller utan viss anknytning till universitets- och högskoleorganisationen.

Yttranden

Utredningens allmänna presentation av det upprustningsprogram, som den avser att framlägga, har med få undantag hälsats med stor tillfredsställelse av remissinstanserna. Från en del håll har emellertid vissa erinringar framställts. Dessa gäller främst att utredningen allenast i förbigående ingått på sådana spörsmål som de akademiska lärosätenas lokalfrågor och de s. k. lärda verkens ställning i forskningsorganisationen. Vidare konstateras att tandläkarhögskolorna tilldelats en relativt sett undanskymd plats i betänkandet. Slutligen påpekas att utredningen ej berört frågan om resebidrag till svenska forskare.

Statskontoret yttrar bl. a. följande.

Statskontoret inser till fullo värdet av att landets forskningsresurser tillvaratages och utvecklas i möjligaste mån men hyser vissa tvivelsmål rörande dessa resursers tillräcklighet för en så omfattande och snabb upprustning, som nu avses. En allmän granskning av de presenterade förslagen inger statskontoret den bestämda uppfattningen, att återhållsamhet måste iakttagas vid förslagens realiserande och att bindande beslut för en följd av kommande budgetår nu bör undvikas. De framförda anspråken måste jämväl avvägas emot andra trängande vetenskapliga ändamål. Statskontoret anser i likhet med utredningen att den förordade konstruktionen av forskarrekryteringstjänster i olika grader måste innebära en kraftig stimulans för forskarrekryteringen i dess helhet. Ämbetsverket har därför ingen principiell erinran mot att en förstärkning av forskarkarriären åvägbringas genom flera tjänster och bättre arbetsmöjligheter på sätt utredningen skisserat men finner de framlagda förslagen på många punkter vara alltför schablonmässiga för att kunna läggas till grund för omedelbara åtgärder.

Vetenskapsakademien uttrycker stor tillfredsställelse över den av utredningen utformade planen för forskningens upprustning. Detta gäller enligt akademien såväl de förslag som avses genomföras omedelbart eller under de allra närmaste åren som de principiella riktlinjer vilka angivits av utredningen för utveckling på längre sikt.

Juridiska fakulteten i Uppsala finner utredningens upprustningsprogram väl övervägt och utformat samt ägnat att främja det avsedda syftet.

Medicinska fakulteten därstädes framhåller sin stora tillfredsställelse över utredningens förslag. De riktlinjer, som utredningen uppdragit för den förordade utbyggnaden, är realistiska och välmotiverade, i själva verket så välmotiverade att de enligt fakultetens mening representerar minimikrav. Den vetenskapliga forskningens framåtskridande är en samhällsangelägenhet av

största vikt och fakulteten hoppas att utredningens förslag obeskuret skall vinna statsmakternas gillande.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala anför bl. a. följande.

Sektionen vill deklarerat sin beundran för den grundlighet, med vilken universitetsutredningen gått till väga vid fastställandet av forskningens nuvarande tillgångar och den förståelse för forskningens trångmål den visat i sina vittgående reformförslag. Sektionen delar till fullo åsikten att krafttag från samhällets sida nu är av nöden för att förbättra de nu verksamma forskarnas villkor och stimulera forskarrekryteringen. Med tanke på universitetens och högskolornas nu pågående kraftiga expansion förefaller den av utredningen valda vägen att ange allmänna riktlinjer eller »ramar» för beräkningen av personal- och materielbehovet som den enda framkomliga.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala uttalar sin tillfredsställelse över utredningens förslag och ansluter sig i huvudsak till de av utredningen uttalade principerna.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten därstädes ansluter sig helt till det principiella program som utredningen framlagt för forskningsresursernas upprustning. De av utredningen framlagda konkreta förslagen är visserligen för fakultetens del i flera hänseenden icke tillräckliga för att uppnå de i principprogrammet angivna målen, men de utgör ett riktigt och viktigt steg i denna riktning och bör därför enligt fakultetens bestämda mening genomföras med största möjliga skyndsamhet.

Det större konsistoriet i Uppsala uttalar sin uppskattning av det sätt på vilket utredningen genomfört sitt uppdrag och anför ytterligare följande.

Konsistoriet vill också betona det stora värdet det tillmäter de av utredningen uppdragna, allmänna riktlinjerna för forskningsresursernas upp- rustning. De konkreta förslag och äskanden, som utredningen anför, be- tecknas upprepade gånger som minimibud. De reella behoven är på många punkter förvisso större. Bifall till utredningens äskanden skulle emellertid på ett väsentligt sätt förbättra forskningens villkor i landet.

Humanistiska fakulteten i Lund anför bl. a. följande.

Fakulteten vill såsom allmänt omdöme framhålla, att det grepp på äm- net, som universitetsutredningen har, är lyckligt och att de principer, som utredningen föreslår, är synnerligen väl lämpade som grundval för en för hela samhället nödvändig upprustning av forskningen. Vad som erfordras är just en sådan uppläggning av frågan, att forskarbegåvningarna bli till- varatagna och att med en utökning av antalet forskare automatiskt följer en utbyggnad av de för deras verksamhet nödvändiga resurserna. Fakul- teten vill dock understryka, att åtgärderna måste vidtagas snarast och att vad som erbjödes är ett minimum, där det icke är otillräckligt.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund yttrar:

Fakulteten vill uttala sin stora uppskattning av det arbete universitets- utredningen nedlagt liksom av de många goda idéer och uppslag utred- ningen framlagt i sitt betänkande. Den kritik fakulteten i vissa stycken anser sig böra rikta mot framförda förslag träffar detaljfrågor och icke cen-

trala spörsmål. Då fakulteten tillstyrker de föreslagna förstärkningarna sker detta med förbehållet att de använda beräkningsmetoderna inte får användas okritiskt och stelt vid fördelningen mellan ämnena. Det bör också betonas att de normer som passar i dag kanske inom ganska kort tid kan behöva omprövas.

Det större konsistoriet i Lund finner utredningens betänkande väl ägnat att läggas till grund för avsedd förstärkning av det allmännas insatser för forskning och forskarutbildning. Konsistoriet vill emellertid framhålla, dels att utredningens schema icke kan stelt tillämpas utan måste varieras efter de olika ämnenas individuella behov och inriktning, dels att uppställt schema icke får, då det gäller den totala ramen för forskningens villkor, bli ett stelt långtidsprogram. Universitetens årliga anslagsframställningar måste även i fortsättningen underkastas en förutsättningslös prövning, och en omprövning av nu gjorda beräkningar kan ganska snart bli nödvändiga med hänsyn till utvecklingen och gjorda erfarenheter.

Medicinska fakulteten i Göteborg uttalar bl. a. följande.

Fakulteten hälsar det framlagda betänkandet med stor tillfredsställelse och vill i allt väsentligt instämma i de förslag till höjande av forskningsstandarden i landet, som däri framlägges. Det synes fakulteten angeläget, att det föreslagna programmet, som är ett minimiprogram för forskningens basorganisation, realiseras i den takt som av utredningen angivits. Även om programmet i och för sig är omfattande, kan det icke anses lösa landets behov av forskning för en avsevärd tid framåt. Inom nästan alla vetenskaper sker utvecklingen nämligen mycket snabbt.

Historisk-filosofiska sektionen i Göteborg hälsar det framlagda betänkandet med största glädje och uppskattning. Sektionen instämmer på alla väsentliga punkter med utredningen och vill uttala sin varma förhoppning, att de i betänkandet framförda förslagen snarast och i största möjliga utsträckning måtte bli realiserade.

Språkvetenskapliga sektionen därstädes har med stor tillfredsställelse tagit del av utredningens förslag till åtgärder för att utveckla landets forskningsresurser och finner de allmänna resonemang varmed utredningen motiverar sina förslag riktiga.

Det större konsistoriet i Göteborg delar helt den tillfredsställelse som kommit till uttryck i fakultetens och sektionernas yttranden.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet yttrar:

Lärarkollegiet önskar framföra sin synnerliga uppskattning av det utomordentliga sätt på vilket utredningen fullgjort sitt uppdrag. Betänkandet präglas av en sådan grundlighet och vederhäftighet i det insamlade materialet och en sådan måttfullhet i de dragna konklusionerna, att det kan tjäna som en fast grund för det omedelbara realiserandet av de däri föreslagna åtgärderna. Lärarkollegiet instämmer i allt väsentligt i de förslag, som framlägges i betänkandet. Utredningen har, som den själv betonar, enligt sina direktiv haft att ställa sina förslag under beaktande av rådande ogynnsamma statsfinansiella läge. När därför utredningen vid upprepade till-

fällen karaktäriserar sina förslag som minimibud är detta en allvarlig realitet. Enligt lärarkollegiets mening är de verkliga behoven för en önskvärd effektivisering av den vetenskapliga forskningen och undervisningen avsevärt större än de, som täckes av utredningens förslag. Lärarkollegiet önskar understryka vikten av att statsmakterna beaktar detta förhållande, så att en fortsatt planmässig förstärkning av den vetenskapliga forskningens resurser i utredningens anda kan realiseras.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola hälsar med stor tillfredsställelse den allmänna vidsynthet som präglar universitetsutredningens olika förslag till en förbättring av forskningens såväl personella som materiella resurser.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid högskolan yttrar:

Avdelningen vill för sin del livligt instämma i betänkandets allmänna målsättning att kraftigt utvidga och underlätta möjligheterna för vetenskapligt arbete inom olika ämnen som präglar betänkandet. Det moderna samhället kräver för sin utveckling en vidgad forskning på många områden. Detta förutsätter i sin tur, att man skapar en akademisk forskarkarriär, som är tillräckligt lockande och säker för att draga till sig de vetenskapligt begåvade, och att sedan ge dem möjlighet att med tidsenliga hjälpmedel och tillräckligt bistånd av andra forskare och av biträden utöva sin verksamhet. Universitetsutredningen har löst dessa problem genom att föreslå dels förbättringar av befintliga läroanstalters resurser, dels ramanslag till forskningsrådets förfogande. Detta finner avdelningen tillfredsställande men vill göra den allmänna invändningen, att utredningen på viktiga områden icke dragit konsekvenserna av sina resonemang för de juridiska fakulteternas del och därigenom underlåtit att avge förslag om förbättringar av forskningens villkor, som vid dessa fakulteter är väl så motiverade som vid andra fakulteter. Otvivelsaktigt är nämligen att de juridiska fakulteterna ännu icke erhållit nödvändiga materiella och personella resurser för forskarutbildning och forskning. Därtill kommer att statsmakterna år 1957 beslutat en omläggning av den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen, som nu trätt i tillämpning. Det är i detta läge särskilt viktigt, att den rättsvetenskapliga forskningens resurser förstärkes, så att denna forskning kan inriktas delvis på nya ämnesområden och överhuvud tillgodose de krav, som reformen kommer att medföra t. ex. på ny litteratur och ökad rekrytering till den vetenskapliga banan.

Rektorsnämnden vid Stockholms högskola delar helt utredningens synpunkter på forskningens livsviktiga betydelse för landets kulturella och ekonomiska utveckling och anser de huvudlinjer, som utredningen uppdragit för forskningens befrämjande, i allt väsentligt ändamålsenliga och riktiga. Rektorsnämnden anför ytterligare följande.

Det är för rektorsnämnden angeläget att framhålla, att utredningens konkreta förslag till realiserande av dessa huvudlinjer kan synas innefatta stora kostnader för det allmänna, men att dessa dock är mycket måttliga, utslagna på hela den till universiteten och högskolorna anknutna forskningsverksamheten. I själva verket har de konkreta förslagen av utredningen på många punkter dimensionerats efter en minimimåttstock, som knappast ens för närvarande ger tillfredsställande resultat och i vart fall icke får medföra

en maximering av investeringarna i forskningsverksamheten under de kommande, för forskningens framtid i vårt land utomordentligt betydelsefulla åren.

Universitetskanslern instämmer livligt i utredningens principiella uttalanden rörande forskarrekryteringen, forskarutbildningen och forskningens hjälpresurser samt anför därvid huvudsakligen följande.

Ett folk, som vill bevara sitt oberoende och utveckla sin på självständig grund byggda kultur, som vill höja sin levnadsstandard och lämna ett fullvärdigt bidrag till det kulturella utbytet mellan folken, måste till stöd för forskningen prestera en insats av vida större mått än hittills varit fallet hos oss. Modern vetenskaplig forskning visar en stark tendens att kräva växande insatser av personal och kapital. Det är också allmänt känt att denna tendens vunnit fullt beaktande inom ledande nationer och där lett till mycket stora ekonomiska insatser från staternas sida. Det är i själva verket här fråga om investeringar av en exceptionellt hög räntabilitet, väl tillräcklig för att — vad vårt eget land beträffar — motivera deras genomförande i betydande omfattning även i en tid av beträngt statsfinansiellt läge. Det nu sagda är ingalunda begränsat till att enbart gälla om den målbundna forskning, som syftar till omedelbart användbara praktiska resultat. Den moderna vetenskapen kännetecknas bland annat av ett intensivt samarbete mellan skilda vetenskapsgränar, långt utöver hävdvunna gränser mellan ämnen och fakulteter. Vitt skilda forskningsriktningar kommer på detta sätt att ömsesidigt stödja varandra. Ofta visar det sig att ett vetenskapligt resultat, ursprungligen vunnet utan tanke på något slag av användning, plötsligt kan få en viktig och oförutsedd betydelse på ett skenbart helt främmande område. Det är därför utomordentligt angeläget, att ett ökat stöd till forskningen ej kommer att förbehållas de vetenskaper, som förmodas kunna ge omedelbart användbara resultat. Vad som krävs är en förstärkning av resurserna över hela den aktuella forskningsfronten, där varje vetenskap erhåller ett stöd, avpassat med hänsyn till dess arbetssätt och behov. Mellan forskning och vetenskaplig undervisning består emellertid ett oupplösligt och reciprokt samband. De redan beslutade reformerna på undervisningens område kan därför ej till sitt fulla värde utnyttjas utan en väsentlig förstärkning av forskningens resurser.

Utredningen framhåller på åtskilliga ställen, att dess förslag till omedelbara förstärkningsåtgärder endast utgör ett starkt förenklat minimiprogram. Det synes mig vara av största vikt att detta förhållande kraftigt understrykes och vederbörligen beaktas av statsmakterna. Utredningen har i åtskilliga fall grundat sina förslag på vissa enkla relationstal, som fixerats på grund av allmänna överväganden och antagits lika stora för alla ämnen inom någon större grupp. Genom ett dylikt förfarande kan man utan tveivel, på sätt utredningen gjort, komma fram till ett minimiförslag, upptagande vissa omedelbart behövliga förbättringar. En mera definitiv avvägning av de behövliga förstärkningarna, och en tillfredsställande fördelning av dessa mellan olika ämnen och institutioner, måste emellertid förutsätta en detaljprövning av de på skilda håll föreliggande behoven. De delar av utredningens förslag, som är baserade på enkla schabloner av nyss angivet slag, bar därför en i viss mån provisorisk karaktär. De är liksom hela utredningens förslag, av den angelägna natur, att de bör utan uppskov genomföras.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm hälsar med tillfredsställelse de åtgärder till kraftig förbättring av forskningens och den högre undervisningens resurser som nu föreslås och vill i anslutning härtill kraftigt understryka utredningens förslag att lärarstaben vid de tekniska högskolorna förstärkes och omorganiseras — bl. a. genom inrättande av lektorat — så att de högt kvalificerade lärarna befrias från stor del av undervisningen för civilingenjörs- eller motsvarande avgångsexamen och vid sidan av forskning även får tid för forskarhandledning på högstadiet.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola uttalar sin stora tillfredsställelse över de förslag till förbättringar av forskningens resurser och villkor vid de tekniska högskolorna som framlägges i utredningen.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna finner det glädjande, att utredningen i sitt nu föreliggande betänkande om forskningens villkor och behov behandlat lärar- och forskarpersonalen också vid de tekniska högskolorna samt framlagt förslag till förstärkning av såväl denna som andra personal-kategorier vid nämnda lärosäten.

Statens medicinska forskningsråd vill betyga sin stora uppskattning av det förslag till upprustning av forskningen och den högre vetenskapliga utbildningen i vårt land, som universitetsutredningen framlagt och anför ytterligare följande.

De stora principerna kan rådet tveklöst acceptera. Det är också rådets förhoppning, att statsmakterna i sin helhet genomför upprustningsförslaget. Upprustningen av forskning och högre vetenskaplig utbildning har under de sista två decennierna fortgått med en successiv förstärkning av resurserna. Genomförande av universitetsutredningens förslag kommer verksamt att bidra till att det vetenskapliga arbetet får den centrala ställning, som är motiverad i ett samhälle, stätt i snabb utveckling. Den föreslagna upprustningen måste betraktas som väsentlig för vårt lands framtid, också genom dess förslag till breddning av den medicinska forskningen. Den kommer att kraftigt bidra till att skapa förutsättningar för ytterligare vetenskapliga framskridanden och fortsatta insatser på de internationella kulturella områdena.

Flyg- och navalmedicinska nämnden hälsar med stor tillfredsställelse att initiativet till 1955 års universitetsutredning resulterat i den välbehövliga och klarläggande utredning angående forskningens villkor och behov som nu föreligger i det framlagda betänkandet. Universitetsutredningen har i dessa hänseenden föreslagit åtgärder, som syftar till att genomföra en så snabb och stor utveckling som i nuvarande läge ansetts möjlig. Nämnden vill livligt tillstyrka huvuddragen i de framlagda förslagen. Nämnden finner universitetsutredningens ståndpunkt att förslagen utgör ett minimiprogram, betingat av våra begränsade personella och statsfinansiella resurser, väl motiverad.

Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd hälsar med tillfredsställelse den av universitetsutredningen framlagda allmänna målsätt-

ningen att kraftigt utvidga och underlätta möjligheterna för vetenskapligt arbete inom olika områden.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd önskar uttala sin tillfredsställelse med den allmänna uppläggningsen av betänkandet och med den djupa inlevelse i forskningens väsen och betingelserna för dess befordran som är karakteristiskt för detsamma. Likaledes finner rådet det välbetänkt att utredningen sett som sin uppgift att framlägga principiella riktlinjer men att överlåta tillämpningen av dessa till berörda myndigheter och organisationer.

Statens tekniska forskningsråd yttrar:

Rådet vill uttrycka sin tillfredsställelse över de konstruktiva förslag som utredningen framlagt och den förståelse för forskningens möjligheter och behov som ådagalagts. Det kan förefalla vara en självklar insikt, att en ekonomisk expansion, som är en förutsättning för ökade sociala och kulturella insatser från samhällets sida, måste vila på en fast grund av ökande produktionsvärde hos landets näringsliv. Det är vidare uppenbart, att en sådan utveckling inte kan möjliggöras utan en hög teknisk forskningspotential. Med ökande teknisk utveckling får dessa argument förvisso ständigt större tyngd.

Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsöks lärarkollegium finner utredningens framställning av de allmänna förutsättningarna för forskningens utveckling synnerligen värdefull och väl genomtänkt samt den upprustning av forskningens resurser vid universitet och högskolor, som i stora drag anges, utomordentligt väl motiverad.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök uttalar:

Styrelsen har med stort intresse tagit del av utredningen och de förslag till förbättring av forskningens resurser och forskarrekryteringen, som där framlagts. Betänkandet måste anses som en synnerligen positiv insats till förbättring av forskningens villkor i vårt land och förslagen medför i många avseenden bättre och tryggare arbetsmöjligheter för de utbildade forskarna.

SACO anför bl. a. följande.

Stöd å forskning och utbildning måste betraktas som de mest framstegsbefordrande åtgärder, som samhället kan vidta. Ytterst är det forskningen och forskningsresultatens omsättning i utbildning och produktion, som utgör grundvalen för mänsklighetens utveckling mot en högre kulturell och materiell nivå för alla befolkningsgrupper. Inte minst i dagens situation med en hårdnande internationell konkurrens och en mera internationaliserad marknad är det nödvändigt, att vår forskning ligger väl i nivå med utlandets. Statsmakterna måste få den inställningen, att forskningsanslagen är de mest lönande investeringar som överhuvudtaget kan göras och att behovet av sådana investeringar ständigt ökar i takt med forskningsuppgifternas växande omfattning, dess alltmera komplicerade karaktär och forskningens tilltagande specialisering. Detta ökande behov måste fortlöpande tillgodoses.

SFS framhåller bl. a. följande.

Det principprogram och den målsättning rörande forskningen, som utredningen framlägger, vill *SFS* helt och fullt ansluta sig till. Samhällets behov av

forskning framstår, trots vanskligheten att för framtiden göra någon tillförlitlig beräkning därav, som en fråga av avgörande betydelse på längre sikt. SFS vill därför stödja utredningens grundtanke att forskningens resurser bör förstärkas så, att möjligheter ges att tillvarata de vetenskapliga begåvningar på olika områden som samhället förfogar över. Det är ytterst angeläget att en sådan upprustning sker utan dröjsmål, då de personella förutsättningarna för en intensifierad forskning kan förutses vara särskilt gynnsamma inom en nära framtid. Därvid gäller det för universitetens och högskolornas vidkommande dels att göra forskarbanan konkurrenskraftig, dels att möta forskningens behov av personal och materiel. SFS vill sålunda helt instämma i de allmänna resonemang och riktlinjer utredningen anger för en upprustning av forskningen och understryker, att ett genomförande av principerna i dessa i själva verket är en nödvändighet för att forskningens framtid i vårt land skall säkras.

TCO uttalar bl. a. följande.

Även om det kan göras gällande att samhällets stöd till skilda forskningsändamål successivt ökat under efterkrigstiden, är det enligt TCO:s mening av vikt, att en väsentlig förstärkning av den vetenskapliga forskningens resurser kommer till stånd. Universitetsutredningens föreliggande förslag karakteriseras av en strävan att i alla hänseenden åstadkomma förbättringar av forskningens villkor. Utredningen har sålunda icke i sin granskning av forskarkarriären begränsat sina förslag till vissa nivåer utan föreslagit förstärkningar och reformer över hela linjen. Vidare har utredningen framlagt betydelsefulla förslag beträffande de vetenskapliga institutionernas basorganisation samt beträffande de skilda forskningsråden. TCO, som delar utredningens uppfattning att den nu aktuella reformen måste bli av generell karaktär, vill allmänt sett tillstyrka de riktlinjer för reformarbetet, som angivits av utredningen.

Sveriges industriförbund finner att utredningen i föreliggande betänkande presterat ett grundligt och skickligt arbete och delar i stor utsträckning dess slutsatser. De anslagshöjningar utredningen föreslår ter sig visserligen betydande, men förbundet vill gärna tillstyrka att forskningen och forskarutbildningen ges så goda resurser som den statsfinansiella situationen över huvud taget medger.

LO delar utredningens mening, att det är av allmänt och även av ekonomiskt intresse att forskningen och forskarna beredes goda villkor. LO framhåller, att detta inte bara gäller på naturvetenskapliga och tekniska områden utan även de samhälls- och rättsvetenskapliga samt anför ytterligare följande.

Med hänsyn till LO:s intressen av arbetsmarknaden och dess förhållanden finnes särskild anledning framhålla vikten av att forskning i samhällets regi förekommer på områden, som har med arbetsvetenskap och arbetspsykologi att skaffa, liksom att undervisning i dessa ämnen förekommer jämväl vid teknisk utbildning. De ekonomiska kostnaderna för »upprustningen» kan synas betydande med hänsyn till budgetläget nu och de närmaste åren framöver, särskilt med hänsyn till de stora investeringar som behövs på andra områden. Investeringar, som kan resultera i bättre undervisning och

ökade kunskaper, bör dock även ur ekonomisk synpunkt kunna väl försvaras. Självfallet förutsätter LO att avvägningar av angelägenhetsgraden av anslag till forskning inte får innebära inskränkningar i anslagen för andra undervisnings- eller bildningsändamål.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm uttalar sin stora tillfredsställelse med det föreliggande betänkandet. De i detta framförda riktlinjerna för en upprustning av forskningen i landet är enligt lärarrådets mening väl ägnade att läggas till grund för beslut av statsmakterna.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg har med stort intresse tagit del av betänkandet, som enligt lärarrådet ger en klar bild av forskningens centrala betydelse för samhällets både kulturella och materiella utveckling och som utmynnar i ingående motiverade förslag till en väsentlig upprustning av de för forskning tillgängliga resurserna.

Aktiebolaget atomenergi yttrar:

Enligt prognoserna rörande vår energiförsörjning erfordras redan under 1960-talets senare del atomkraftverk i full skala i landet. Bl. a. med hänsyn här till erfordras ett omfattande forsknings- och utvecklingsarbete liksom ökade insatser av de svenska industrier, som är inkopplade på tillverkning av atomenergianläggningar. Behovet av forskarutbildade personer i näringslivets tjänst kommer att växa starkt på atomenergiområdet. Av denna anledning är det av vikt att sådana möjligheter öppnas, att man får fram tillräckligt antal forskare. I första hand innebär detta, att man måste förstärka utbildningsmöjligheterna vid de naturvetenskapliga fakulteterna och de tekniska högskolorna. Vidare måste forskarrekryteringen stimuleras och forskarnas arbetsmöjligheter förbättras. Ett genomförande av universitetsutredningens förslag i dessa delar skulle utan tvivel vara av mycket stor betydelse.

3. Departementschefen

Forskningen är den mest dynamiska kraften i samhällsutvecklingen. Forskningens resultat skapar ständigt nya, tidigare oanade möjligheter för materiella och kulturella framsteg. Det råder ingen tvekan om att vi nu befinner oss i ett skede, då ett starkt stöd åt forskning är en huvudförutsättning för bevarandet och vidareutvecklingen av välfärdssamhället i verklig mening och där en alltmer internationaliserad forskning utgör en av de bästa grundvalarna för ett förbättrat mellanfolkligt samförstånd och samarbete. Även om de investeringar som görs för att föra forskningen framåt inte alltid avkastar från samhällsekonomisk synpunkt omedelbara resultat blir dessa investeringar ofrånkomligen en allt viktigare faktor i den långsiktiga planering, som kräves för en väl balanserad samhällsutveckling.

Forskningen måste enligt min uppfattning ges en hög prioritering vid den avvägning av det allmännas resurser, som med hänsyn till det statsfinansiella läget måste iakttagas. Redan en forskning av nuvarande omfattning kommer emellertid på grund av dess inom viktiga områden allt mer

kostnadskrävande natur att fordra ökade ekonomiska insatser från samhällets sida. Som universitetsutredningen påvisat har också de statliga anslagen till forskning under efterkrigsåren ökat såväl i absolut storlek som i relation till de totala statliga driftutgifterna.

Det statliga stödet till forskning har som nyss nämnts successivt förstärkts. Såvitt gäller universitet och högskolor har denna förstärkning de senare åren med hänsyn till det växande studerandeantalet och arbetsmarknadens krav främst motiverats av utbildningsskäl. Undervisningsreformer och därmed sammanhängande upprustning har påbörjats och i stort sett redan genomförts inom praktiskt taget hela den högre utbildningssektorn. Sålunda har läkar- och tandläkarutbildningen, den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen samt den teologiska utbildningen i väsentlig grad reformerats och utbyggts. Därför har de högre tekniska läroanstalternas utbildningskapacitet under den senaste tioårsperioden kraftigt utökats. Senast har påbörjats ett genomförande av den vid fjolårets riksdag beslutade upprustningen av främst de filosofiska fakulteternas utbildningsresurser. Denna upprustning får ses som ett led i ett program för reformering av den akademiska undervisningen, för ökat stöd åt forskningen samt för planläggningen av universitets- och högskoleväsendets framtida dimensionering.

De akademiska läroanstalterna har en dubbel uppgift — forskning och utbildning. Redan i direktiven för 1955 års universitetsutredning underströks därför, att universitetens och högskolornas utbildningsuppgifter alltid måste ses i samband med forskningen. I anslutning härtil har utredningen nu såsom en andra etapp av sitt arbete upptagit frågan om forskningens villkor och behov. I nyssnämnda direktiv betonades även att utredningen borde bland annat söka ge svar på frågan, hur stor den nuvarande totala forskningsvolymen verkligen är. Till belysning härav har utredningen presenterat statistiska data beträffande forskningen såväl vid som utanför universitets- och högskoleväsendet.

För första gången har därmed en fullständig kartläggning av forskningen i så gott som alla dess förgreningar verkställts; vi har fått veta var forskning bedrives, vad den kostar och vilken omfattning den har såväl vid de statliga och statsunderstödda institutionerna som inom det enskilda näringslivet. En sådan kännedom är givetvis av stort värde icke blott för en bedömning av aktuella behov utan även för den framtida planeringen. Med ledning av de tillgängliga uppgifterna blir det möjligt att på ett tillförlitligare och ändamålsenligare sätt än hittills planera för den svenska forskningens utveckling och avväga kostnaderna för densamma.

Förutom denna undersökning av forskningens totala omfattning, vilken avser förhållandena 1955, har utredningen även studerat de statliga forskningsinsatsernas utveckling under efterkrigstiden. Denna undersökning visar bland annat att med upprustningsåret 1947 som basår en viss eftersläpning

inträtt i fråga om den del av de sammanlagda statsanslagen till rena forskningsändamål, som belöper sig på universitet och högskolor samt vissa forskningsråd.

Mot bakgrunden av de gjorda statistiska undersökningarna om forskningens omfattning och om utvecklingen av forskningsanslagen har utredningen framlagt sina förslag rörande förstärkning av forskningsresurserna vid universitet och högskolor samt av de statliga forskningsrådets resurser.

Utredningens förslag i vad avser avvägningen av den statliga medelstilldelningen till universiteten och högskolorna å den ena sidan och forskningsråden å den andra synes i dagens läge i stort sett lämpligt och ändamålsenligt. Huvudprincipen i utredningens förslag och synpunkter beträffande denna avvägning kan sägas i stort sett innebära följande. Universitets- och högskoleorganisationens uppgift är först och främst att svara för forskarutbildningen och forskarrekruteringen. Men därjämte är det universitetsväsendets uppgift att tillhandahålla forskningen dess övriga grundläggande resurser samt att föra forskningsfronten framåt inom ramen för dessa resurser. Forskningsråden har som sin huvuduppgift att förvalta vad som kan sägas vara forskningens mera operativa resurser genom att initiera forskning och genom att förstärka de fasta forskningsresurserna på lämpliga områden.

En breddad forskarrekrutering har för utredningen framstått såsom ett av den vetenskapliga upprustningens allra mest betydelsefulla moment. Utredningen har ingående granskat den nuvarande forskarkarriärens uppbyggnad och i anslutning härtill förordat såväl utökning av antalet i denna karriär nu ingående tjänster av skilda slag som införande av nya tjänstetyper i densamma.

Jämväl basorganisationens dimensionering är emellertid av central betydelse för en rationellt bedriven forskning. Utredningen har därför framlagt förslag, som närmast syftar till att tillgodose i vart fall minimikraven på en effektiv sådan organisation inom ramen för universitets- och högskoleväsendets fasta resurser.

Vid sina strävanden att söka utforma realistiska förslag till en så väl uppbyggd forskarkarriär och basorganisation som möjligt har utredningen givetvis haft att brottas med stora svårigheter. Dessa har bestått icke blott däri att ifrågavarande förslag måste avvägas så att de kan bli förverkligade inom ramen för tillgängliga statsfinansiella resurser utan även däri att rekryteringsmöjligheterna ställer sig väsentligen olika inom skilda forskningsområden och att stora variationer föreligger de skilda forskningsfälten emellan. En generell lösning av de problem som sålunda möter kan helt naturligt icke uppnås på annat sätt än genom tämligen schematiska regler och riktlinjer. Detta har lett till att de nu av utredningen framlagda förslagen i många avseenden grundats på beräkningsnormer av schablonmässig karaktär. Vid fastställandet av dessa beräkningsnormer stödjer sig utredningen på omfattande undersökningar rörande de olika i forskningens kostnader ingå-

ende utgiftsposterna. De föreslagna beräkningsnormerna är dels avsedda att tillgodose vissa av utredningen uppställda minimikrav på forskningsresurser för olika grupper av ämnen vid berörda universitet och högskolor, dels avsedda att utgöra underlag för ett bibehållande av uppnådda relationer mellan skilda utgiftsändamål. De av utredningen redovisade överslagsberäkningarna rörande följdkostnaderna vid inrättande av nya forskar- och lärarbefattningar ger en värdefull belysning av utredningens beräkningsnormer. De illustrerar klart vilka relationer mellan utgiftsändamålen i fråga utredningen anser vara lämpliga. Inte minst vid de årliga ställningstaganden som statsmakterna skall göra till myndigheternas anslagsäskanden är det enligt min mening särskilt värdefullt att ha tillgång till ett material som visar att en förstärkning av den kvalificerade vetenskapliga personalen bör åtföljas av vissa personella och materiella hjälpresurser, om den ifrågasatta förstärkningen av den vetenskapliga personalen skall få önskad effekt.

Remissinstanserna har hälsat den principiella uppläggningsprogram av utredningens upprustningsprogram med stor tillfredsställelse men i vissa fall anmält betänkligheter mot den förut berörda schabloniseringen.

För egen del anser jag att utredningen presenterat ett väl genomtänkt program för en upprustning av universitets- och högskoleväsendets forskningsresurser. Jag har full förståelse för utredningens strävanden att framlägga ett förslag som samtidigt beaktar dels flertalet av för forskningens utveckling betydelsefulla kostnadsfaktorer, dels de personella förutsättningarna för ett genomförande av ett från statsfinansiell synpunkt acceptabelt upprustningsprogram. Utredningen har lagt upp sina förslag i regel såsom ett program för en treårsperiod, i vissa avseenden till och med för en femårsperiod. Jag anser det vara ytterligt värdefullt att från en expertutredning av universitetsutredningens typ få förslag som avser en längre period än ett budgetår. Dylika förslag ger konstruktiva perspektiv på utvecklingen. Det synes mig å andra sidan vare sig lämpligt eller möjligt att statsmakterna nu tar definitiv ställning till ett flerårsprogram för universitets- och högskoleväsendets forskningsupprustning. Utvecklingen går inom flertalet vetenskapsområden numera så snabbt att den plan, som i dag kan och bör göras upp även för en så pass kort tidsperiod som 3—5 år, om något eller några år kan visa sig vara i väsentliga avseenden föråldrad. Planen måste med andra ord förnyas med korta mellanrum. Ett ytterligare skäl till att nu ej binda statsmakterna för ett flerårsprogram rörande forskningsupprustningen är att det kan förväntas att universitetsutredningen inom en relativt snar framtid kommer att framlägga synpunkter och förslag rörande universitets- och högskoleväsendets framtida dimensionering mot bakgrund av en analys av tillströmningen till det högre utbildningsväsendet och av samhällets behov av skilda slag av arbetskraft med längre utbildning. Utredningens synpunkter och förslag i dessa frågor torde såvitt nu kan bedömas i väsentliga avseenden få konsekvenser för i varje fall vissa av de i nu föreliggande förslag behandlade frågorna.

Självfallet måste också bedömningen av i vilken takt de ifrågavarande forskningsresurserna bör utvidgas ske mot bakgrunden av det statsfinansiella läget och möjligheterna att vid den årliga budgetprövningen inrymma anslagsökningar för detta ändamål. Som framgår redan av vad jag anfört i årets statsverksproposition (åttonde huvudtiteln p. 68) har det trots de i nuvarande läge starka kraven på återhållsamhet med statens utgifter befunnits möjligt att vid budgetavvägningen för nästa budgetår avdela en förhållandevis betydande sammanlagd anslagsökning — omkring 11,4 miljoner kronor — för ifrågavarande ändamål, en ökning som visserligen understiger den av utredningen beräknade utgiftsökningen för nästa budgetår men som likväl, tillsammans med de på grundval av den ordinarie petitabehandlingen framlagda förslagen, innebär betydande förstärkningar av forskningens resurser.

Av vad jag här anfört framgår att jag delar universitetsutredningens uppfattning att man vid en upprustning av universitets- och högskoleväsendet måste söka åstadkomma en jämn balans mellan olika slag av forskningsresurser, såsom forskare, hjälpkrafter, materiel o. d.

I fråga om resurserna för utbildning innebär beslutet vid fjolårets riksdag att dessa i framtiden skall öka i takt med det ökade utbildningsbehovet till följd av stegringen i studerandeantalet. Beträffande forskningsresurserna finnes det uppenbarligen inte anledning att förorda något liknande, mera automatiskt verkande system. Universitetsutredningen har inte heller föreslagit något sådant. Utredningen har i stället på ett enligt min mening övertygande sätt framför allt visat att, när det gäller att förstärka forskningens grundläggande resurser vid universitet och högskolor, mera konsekvent än hittills måste iakttagas behovet av en systematisk balans mellan förstärkningarna av personella och materiella resurser av olika slag, för att dessa sammantagna skall få en fullgod effektivitet. Angelägenheten av en riktig avvägning i detta hänseende blir naturligtvis särskilt markerad, då önskemålen om förstärkning av resurserna skall tillgodoses samtidigt som de ekonomiska förutsättningarna alltjämt är begränsade. Hur schematiserade och schablonmässiga utredningens beräkningsnormer än kan anses vara i vissa hänseenden, så måste av dessa skäl enligt min mening likväl de metoder att angripa förevarande problem och de med tillämpning härav gjorda avvägningar mellan olika kostnadsfaktorer, som kanske mest överskådligt kommer till uttryck i den tidigare återgivna följdkostnadsberäkningen, kunna tjäna såsom vägledning för både de anslagsäskande och de anslagsprövande samhällsorganen i deras arbete på att effektivt stödja god forskning.

Utredningen har föreslagit och jag avser att på grundval härav förorda högst väsentliga förstärkningar av de tekniska högskolornas forskningsresurser. För tandläkarhögskolornas del är utredningens förslag ej så omfattande. I anslutning härtill anser jag mig böra något närmare ingå på frågan om fackhögskolornas ställning i forskningsorganisationen. Utredningen har

understrukit att ett tillvaratagande av forskarbegåvningarna är lika nödvändigt för fackhögskolornas som för universitetens del. Härtill vill jag framhålla, att med avseende på forskningens inriktning gränserna mellan universitet och fackhögskolor numera håller på att suddas ut. Detta utgör enligt min mening ett ytterligare motiv för en successiv utbyggnad av fackhögskolornas forskningsresurser till en nivå motsvarande universitetens. Utredningen har i förevarande sammanhang särskilt pekat på de tekniska högskolorna. Jag är fullt ense med utredningen om att de tekniska högskolorna här bör främst komma i tur men vill samtidigt framhålla angelägenheten av att även andra fackhögskolors behov av ökade resurser för forskning tillgodoses. Framåtskridande och nya rön inom exempelvis den odontologiska forskningen är givetvis av stor betydelse, inte minst från den enskilde samhällsmedlemmens synpunkt.

Som redan torde ha framgått har en väsentlig fråga för utredningen varit hur stor del av det totala stödet till forskningen som bör gå via universitets- och högskoleväsendet och hur stor del som bör gå via rådsorganisationen och inom denna fördelas mellan de olika forskningsråden. För egen del har jag redan i det föregående i huvudsak anslutit mig till utredningens förslag i vad det avser fördelningen av det totala stödet till forskningen mellan universiteten och högskolorna å den ena och råden å den andra sidan.

Vad härefter beträffar frågan om fördelningen av det sammanlagda stödet till forskningsråden har utredningens förslag härutinnan ej givit remissmyndigheterna anledning till annan erinran än att några av dem starkt understrukit, att utredningen enligt deras uppfattning torde ha underskattat betydelsen av den humanistiska, pedagogiska och psykologiska forskningen. För egen del har jag funnit utredningens fördelningsförslag vara i stort sett rimligt avvägt. Jag har emellertid bland annat med hänsyn till nyssnämnda kritik ansett mig böra avväga mitt fördelningsförslag — som för nästa budgetår icke fullt ut tillgodoser utredningens önskemål om den sammanlagda anslagsförstärkningens storlek — så att den humanistiskt inriktade forskningen och samhällsforskningen erhåller en i förhållande till utredningens förslag proportionsvis något större anslagsökning.

Slutligen vill jag här endast framhålla, att jag delar den uppfattning utredningen gett uttryck åt, när det gäller överflyttning från rådsorganisationen till universitets- och högskoleorganisationen av kostnaderna för sådana personella och materiella resurser, som provas vara av permanent karaktär. Frågan om en sådan omfördelning mellan utgående anslag torde emellertid enligt min mening lämpligen böra provas i samband med den årliga behandlingen av vederbörande myndigheters anslagsäskanden. Till den närmare behandlingen av denna liksom vissa andra här förut berörda frågor återkommer jag i det följande.

III. Forskarkarriären

1. Allmänna synpunkter

Utredningen

En självklar och nödvändig förutsättning för en resultatrik vetenskaplig verksamhet är, anför utredningen till en början, tillgång till forskare. Inga aldrig så frikostiga anslag kan enligt utredningen ersätta bristen på forskare, kvalificerade genom många års utbildning. Man kan även konstatera, framhåller utredningen, att i de ledande stormakterna bristen på kompetenta forskare uppfattas som ett mycket allvarligt problem. Man måste komma ihåg, att en självständig forskare är av betydelse inte endast för den forskning han själv mer eller mindre direkt leder eller utför, utan även för den vetenskapliga miljö han skapar omkring sig genom att handleda, stimulera och utbilda andra, yngre forskare. En god forskningsmiljö förutsatte vetenskapsmän i alla åldrar och på alla utvecklingsstadier.

Utredningens uppfattning är, som redan antytts, att alla verkligt kompetenta forskare bör beredas möjlighet att fortsätta sin vetenskapliga verksamhet. Det innebär inte — som utredningen redan tidigare uttryckligen påpekat — att alla forskare skall stanna kvar vid universitet och högskolor. En ständig avgång måste äga rum till andra forskande institutioner, till andra utbildningsanstalter, liksom till näringsliv och administration. För att en sådan rekrytering till institutioner utanför universiteten skulle vara möjlig fordrades, att de tjänster vid universitet och högskolor, som avsåge att rekrytera forskare, vore relativt talrika i de lägre graderna för att sedan minska i de högre. Forskarkarriären borde vara pyramidformigt uppbyggd. Genom ett sådant system vunnnes dels att det största antalet forskarbegävningar tillvaratoges, dels att behovet av kvalificerade forskningsutbildade personer utanför universiteten kunde tillfredsställas och dels att vid universiteten och högskolorna förutsättningar skapades för den mest produktiva forskningsmiljön. Enligt utredningens mening bör forskarkarriären i stort sett vara uppbyggd av följande befattningar: 1. Professurer och laboraturer (motsvarande), 2. Forskardocent- och docentbefattningar, samt 3. Forskarassistent-, assistent- och amanuensbefattningar. *Professurer och laboraturer* är då att betrakta som sluttjänster, vilka tillsammans med universitetslektoraten utgör de ordinarie tjänsterna. *Docent- och forskardocentbefattningarna* är e. o. tjänster med tidsbestämda förordnanden. I regel erhåller man docentbefattning efter disputation och tjänsterna är sålunda reserverade för forskare, som visat sin kompetens till självständigt vetenskapligt arbete.

De olika *assistent- och amanuensbefattningarna* innehas i regel av yngre forskare, vilka ännu inte disputerat. Som stöd vid forskarrekruteringen bör man dessutom betrakta stipendierna för högre studier. Karriärens tjänster bildar ett organiskt helt: utan topp-tjänster kan mellantjänsterna knappast i längden verka attraktiva. Utan lägre tjänster åter kan man inte räkna med att för toppbefattningarna erhålla verkligt högkvalificerade krafter.

Den fråga det här gäller är enligt utredningen egentligen inte, hur många tjänster som bör rymmas inom den akademiska forskarkarriären, utan hur många kompetenta forskare man vågar räkna med för olika grader och tjänstetyper. En väsentlig fråga blir därför hur man bedömer tillgången på för forskning lämpade och intresserade studenter. Utredningen har försökt bilda sig en uppfattning om de närmaste årens tillgång på forskaraspiranter. För denna uppskattning lämnar utredningen en redogörelse, varav inhämtas bl. a. följande.

En undersökning om förändringen i antalet aktiva licentiander och doktorander har givit nedan angivna resultat.

Fakultet/högskola	Doktorander					Licentiander				
	1949	1955	1957	Differens		1949	1955	1957	Differens	
				49—55	55—57				49—55	55—57
Teol. fak.	22	23	24	+ 1	+ 1	37	46	47	+ 9	+ 1
Jur. fak..	27	21	28	— 6	+ 7					
Med. fak.....	101	261	457	+ 160	+ 196					
därav teor.ämnen		135	216		+ 81					
kliniska										
ämnen ...		126	241		+ 115					
Hum. fak.....	165	227	278	+ 62	+ 51	316	491	691	+ 175	+ 200
därav samh.-v.										
ämnen ...		47	78		+ 31		97	152		+ 55
övr. ämnen		180	200		+ 20		394	539		+ 145
Mat.-nat. fak.....	84	143	228	+ 59	+ 85	145	268	436	+ 123	+ 168
därav inom de										
matema-										
tiska och										
fysisk-ke-										
miska äm-										
nesgrp....		75	136		+ 61		140	259		+ 119
inom den										
biol.-geogr.										
ämnesgrp.		68	92		+ 24		128	177		+ 49
Tekn. högsk.....	10	33	51	+ 23	+ 18	57	126	282	+ 69	+ 156
Tandl.-högsk.....	5	10	40	+ 5	+ 30					
Övriga fackhögsk..	9	26	46	+ 17	+ 20	14	41	97	+ 27	+ 56
Totalt	423	744	1 152	+ 321	+ 408	569	972	1 553	+ 403	+ 581

Vad som enligt utredningen omedelbart faller i ögonen är den utomordentligt starka ökningen i antalet doktorander och licentiander mellan de två åren 1955 och 1957. Så gott som genomgående är ökningen mellan dessa båda år större än ökningen under de sex åren 1949—1955. Undantagen för doktorandernas del är de humanistiska fakulteterna och de tekniska högskolorna; för

licentiandernas del utgör de teologiska fakulteterna det enda undantaget. Utvecklingen kan, anser utredningen, kanske förklaras därav, att den under perioden 1955—57 inträffade ökningen av antalet amanuens-, assistent- och biträdande lärartjänster vid universitet och högskolor gjort det möjligt för en större andel av doktoranderna och licentianderna att aktivt ägna sig åt forskningsarbete. Ett stöd för en sådan slutsats kan man finna däri, att stegringen av andelen »aktiva» är starkast i de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna, där troligen också ökningen av antalet dylika forskarrekruteringstjänster varit särskilt stor.

Utredningen har på grundval av dels här förut angivna siffror dels från statistiska centralbyrån lämnade uppgifter rörande antalet avlagda disputationer respektive licentiatexamina under kalenderåren 1956 och 1957 gjort ett försök att förutberäkna antalet disputationer och antalet licentiatexamina vid olika fakulteter (motsvarande) under de två kalenderåren 1958 och 1959. Härvid har antagits, att antalet disputationer sammanlagt under de två kalenderåren 1958 och 1959 inom varje fakultet (motsvarande) kommer att förhålla sig till antalet aktiva doktorander vid årsskiftet 1957/58 på samma sätt som antalet disputationer under kalenderåren 1956 och 1957 förhåll sig till antalet aktiva doktorander på hösten 1955. Motsvarande antaganden har gjorts beträffande antalet licentiatexamina i förhållande till antalet aktiva licentiander. Beräkningen redovisas i nedanstående tablåer.

A. Doktorander och disputationer.

Fakultet/högskola	Antal aktiva doktorander 1955	Antal disputationer 1956—57	Relationstal	Antal aktiva doktorander 1957	Beräknat antal disputationer 1958—59
Teol. fak.....	23	11	48	24	12
Jur. fak.....	21	2	10	28	3
Med. fak.....	261	108	41	457	187
Hum. fak.....	227	80	35	278	97
Mat.-nat. fak.....	143	74	52	228	119
Tekn. högsk.....	33	17	52	51	27
Övr. fackhögsk.....	36	18	50	86	43
Totalt	744	310	42	1 152	488

B. Licentiander och licentiatexamina.

Fakultet/högskola	Antal aktiva licentiander 1955	Antal licentiatexamina 1956—57	Relationstal	Antal aktiva licentiander 1957	Beräknat antal licentiatexamina 1958—59
Teol. fak.....	46	31	67	47	31
Hum. fak.....	491	187	38	691	263
Mat.-nat. fak.....	268	162	60	436	262
Tekn. högsk.....	126	50	40	282	113
Övr. fackhögsk.....	41	27	66	97	64
Totalt	972	457	47	1 553	733

De av utredningen i första betänkandet framlagda förslagen om förbättrade doktorand- och licentiandstipendier samt om särskilda anslag för

ograduerade forskare m. m. bör, anför utredningen vidare, ytterligare stärka de senaste årens tendens till en livligare rekrytering av nya forskare. Övervägande skäl talar enligt utredningen alltså för att man under det kommande årtiondet kan räkna med en stark ökning både i antalet assistent-aspiranter och i antalet docentkompetenta doktorer. Det är enligt utredningens mening synnerligen angeläget att man på alla sätt söker uppmuntra unga vetenskapmän att kvarstanna vid universitetet och göra sig kompetenta för högre befattningar.

Yttranden

Remissinstanserna vitsordar behovet av en utbyggd forskarkarriär; i avslutning härtill framföres i vissa fall kompletterande synpunkter.

Statskontoret har ingen principiell erinran mot att en förstärkning av forskarkarriären åvägabringas genom flera tjänster och bättre arbetsmöjligheter på sätt utredningen skisserat men finner de framlagda förslagen på många punkter vara alltför schablonmässiga för att kunna läggas till grund för omedelbara åtgärder.

Vetenskapsakademien anför huvudsakligen följande.

En rationell planläggning av forskarkarriären är ej lätt bl. a. därför att en stor del av den personal det här gäller endast en begränsad — kortare eller längre — tid kan vara verksam inom universitets- och högskoleorganisationen, för att därefter få sin försörjning på annat håll i forskningen, undervisning eller annan verksamhet. Det samspel mellan forskning och utbildning som kännetecknar här berörda institutioner kräver alltså ett system av försörjnings- och befordringsmöjligheter, som måste avvika väsentligt från vad som kan tillämpas vid fristående forskningsinstitutioner eller i ett ämbetsverk. Om sålunda endast ett begränsat antal av forskare kan räkna på en permanent anställning inom universitets- och högskoleorganisationens ram, bör här med eftertryck framhållas att dock en mycket väsentlig och omfattande del av den vetenskapliga produktionen inom denna ram utförs av forskare som ett led i deras utbildning, t. ex. som doktorander eller licentiander. Det är därför av utomordentlig betydelse att även denna grupps villkor vederbörligen beaktas och att unga forskare av denna kategori beredes drägliga existensmöjligheter.

Juridiska fakulteten i Uppsala yttrar bl. a. följande.

Forskarrekryteringen är för rättsvetenskapens del av synnerlig vikt. Det hade måhända förelegat skäl att överväga anledningen till föreliggande rekryteringssvårigheter och föreslå åtgärder till deras avhjälpande. Orsaken till rekryteringssvårigheterna är uppenbarligen, att doktorandstipendierna och den vetenskapliga karriären över huvud icke utgör konkurrenskraftiga alternativ till de övriga banor som står öppna för de bästa av dem vilka avlägger juris kandidatexamen.

Juridiska fakulteten i Lund framhåller bl. a. följande.

Den rättsvetenskapliga forskningens läge har länge varit ogynnsamt och måste inge allvarliga betänkligheter. Utredningen har emellertid icke ställt

problemen om vilka orsakerna är till den rättsvetenskapliga forskningens särställning och om vilka åtgärder som kan vidtagas för att tillföra denna forskning den speciella stimulans, som den uppenbarligen behöver. Det bör nämnas, att en viktig orsak till den otillräckliga forskarrekruteringen inom de juridiska fakulteterna står att finna i den svåra och överlägsna konkurrens om de nyexaminerade juristerna som möter från de praktiska verksamhetsfälten, där en duglig jurist kan räkna med bättre och tryggare framtidsutsikter än vid fakulteterna. Det bör vidare framhållas, att den nu pågående upprustningen av de juridiska fakulteterna, grundad på beslut vid 1957 års riksdag, uteslutande tar sikte på den lägre undervisningens behov. Vid beräkningarna av fördelningen av de ordinarie lärarnas undervisnings-skyldighet har endast ett fåtal timmar — varierande mellan 4 och 8 per år och professor eller preceptor — reserverats för forskarutbildning.

Det större konsistoriet i Lund yttrar följande.

Universitetsutredningens förslag om inrättande av ett stort antal välavlönade men tillfälliga befattningar inom forskarkarriären är ägnat att underlätta rekryteringen till denna karriär. Men förutsättningen för att syftet skall kunna helt realiseras är att studerande, som önskar beträda denna väg, även har utsikter att inom rimlig tid nå fram till en fast tjänst med den trygghet och de förmåner, som en sådan medför. Av denna anledning i för-
ening med skälig hänsyn till såväl befattningshavares som universitetets intressen är det ofrånkomligt, att ett ökat antal fasta sluttjänster skapas vid eller utom universitetet.

Historisk-filosofiska sektionen i Göteborg understryker nödvändigheten av att den i och för sig synnerligen önskvärda utbyggnaden av lägre forskarbefattningar motsvaras av en utökning av högre sådana tjänster.

En breddning av forskarrekruteringen framstår för *lärarkollegiet vid karolinska institutet* som en grundförutsättning för en intensifiering av den vetenskapliga forskningen och den högre vetenskapliga undervisningen, och kollegiet ser som ett viktigt led härutinnan skapandet av nya befattningar för yngre forskare.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola framhåller, att frågan om forskarrekruteringen för de juridiska fakulteternas del är särskilt svårlöst samt anför ytterligare följande.

Trots det stora antalet studenter vid fakulteterna är tillströmningen till den vetenskapliga banan ringa. Såsom framgår av utredningens prognos kan man inom de juridiska fakulteterna 1958—59 vänta blott några få disputationer. Här föreligger en betydande avvikelse från förhållandet vid andra fakulteter och läroanstalter. Denna avvikelse blir desto mera markant om man betraktar att det är ytterst sällan självständig licentiatexamen avlägges inom juridisk fakultet, under det att vid andra ämnen licentiatexamina är betydligt vanligare än disputationer. Det synes därför med utgångspunkt från universitetsutredningens principiella resonemang befogat att särskilt för de juridiska fakulteternas del skapa förutsättningar för en mera lockande forskarkarriär och att utöka antalet av sådana tjänster, som bäst kan stimulera till ökad forskning. När det gäller rättsvetenskapen erbjuder domarbanan utsikter till säker befordran och framgång som måste te sig

lockande för en begåvad ung jurist. För juris licentiatexamen fordras i regel och efter juristutbildningsreformen alltid tingsmeritering (motsvarande) efter juris kandidatexamen. Denna är enligt 1958 års stadga ett år tre månader. Ofta påbörjas licentiatstudierna först efter helt fullgjord tingsmeritering, d. v. s. två och ett halvt år efter examen. Icke sällan väntar vederbörande till dess att han blivit antagen som hovrättsfiskal. Då har han dock nått en sådan ålder (27—29 år) och ställning, att den akademiska banan med sina stora riskmoment ter sig föga lockande. Han nödgas under lång tid — enligt erfarenhet i regel minst 5 år — avstå från sin inkomst mot ett doktorandstipendium, som är otillräckligt för att försörja familj. Vidare blir inkomsten efter disputationen som e. o. docent — förutsatt att han når denna ställning — lägre än den han skulle fått, om han fortsatt med normal befordran inom hovrätt. Meriterar han sig ytterligare och vinner preceptur, blir den lön han då får också lägre, än den lön han vid motsvarande ålder skulle ha fått i annan tjänstgöring. Man måste nämligen beakta, att det här endast gäller särskilt kvalificerade jurister. Om avhandlingsarbetet av någon anledning skulle avbrytas — vilket ej sällan förekommer — kan ett allvarligt tidsavbräck uppstå med nackdelar från ekonomisk synpunkt och för befordran på annan bana. Liknande situation kan också uppstå, om vederbörande efter disputation ej får docentur. Juris doktorsgraden har nämligen fortfarande ett osäkert meritvärde inom de praktiska yrkena. Det är nödvändigt att få unga kvalificerade jurister att välja den vetenskapliga banan och att sedan kunna erbjuda dem goda möjligheter till karriär inom denna. Man bör därvid tänka sig flera alternativ. Liksom hittills bör det stå den unge juristen fritt att med stöd av doktorandstipendium helt koncentrera sig på den egna forskningsuppgiften, varvid den nödvändiga tingsmeriteringen inpassas omedelbart efter juris kandidatexamen eller vid den senare tidpunkt vederbörande finner lämplig. Det är värdefullt att till forskarbanan också knytes personer med grundligare praktiska erfarenheter. Vederbörande bör därför kunna välja att börja på domarbanan och nå fram till fiskalsförordnande. Efter fiskalsförordnandet bör han kunna övergå till forskning och placeras på en assistent- eller forskarassistenttjänst. Vid tillträde av sådan tjänst bör han för lönetur få räkna sig tillgodo tidigare tjänsteår vid domsaga och vid hovrätt. Skall den vetenskapliga banan med sina stora riskmoment bli lockande även för de mest kvalificerade, bör forskartjänsterna ligga högre i löneklass än hovrättstjänster som fiskal eller tingssekreterare. Den normala gången bör emellertid vara, att forskarbanan inleds redan omedelbart efter juris kandidatexamen. Med hänsyn till bestämmelser om behörighet för olika förordnanden bör den unge juristen vara minst 23 år när han börjar sin tingsmeritering. Den som vid avläggande av juris kandidatexamen ännu icke uppnått denna ålder bör kunna erbjudas amanuens- eller assistenttjänst. Med avbrott för tingsmeritering skulle den unge forskaren sedan fram till docentförordnande inneha amanuens- eller assistent- eller forskarassistenttjänst. Det bör föreskrivas, att juris kandidatexamen jämte 1 $\frac{1}{4}$ års tingsmeritering ger kompetens till forskarassistenttjänst. Den som en gång antagits som amanuens eller assistent i befordringsgång bör äga att med bibehållande av lönetur få tjänstledighet för att med uppbärande av doktorandstipendium kunna helt ägna sig åt den egna forskningsuppgiften. Detta kan vara särskilt angeläget under avhandlingsarbetets slutskede. Fakulteten tänker också på intresset av att den unga forskaren får tillfälle att för en tid förlägga sina studier till utländskt lärosäte.

Förut har framhållits värdet av att den som tagit de första stegen på domarbanan skall kunna övergå till en forskningskarriär. Det är lika angeläget att den unga forskaren i sin tur har möjlighet att övergå till domarbanan utan förlust av tid i förhållande till sina jämnåriga.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola bedömer utredningens förslag om forskarkarriären som i stort sett väl avvägt och utformat. *Rektorsnämnden vid Stockholms högskola* yttrar:

Ett av de centrala problemen inom de juridiska ämnena är just nu rekryteringen till de akademiska lärartjänsterna. Organisationen inom de juridiska fakulteterna företer för närvarande måhända en pyramid men ingalunda den av universitetsutredningen eftersträfvade utan en upp och nedvänd pyramid. För att upprätthålla en juridisk forskning och en tillfredsställande akademisk undervisning, särskilt med hänsyn till den juristutbildningsreform, som nu påbörjats, är det ofrånkomligt, att snabba åtgärder vidtages för att öka rekryteringen till den akademiskt-juridiska banan. Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen har gjort upp förslag till forskarkarriär på denna bana. Rektorsnämnden vill för sin del rekommendera, att avdelningens förslag toges upp till allvarligt övervägande för ett skyndsamt genomförande.

Universitetskanslern uttalar bl. a. följande.

I de yttranden, som avgivits av de juridiska fakulteterna (motsvarande), har starkt framhållits, att betydande svårigheter möter vid utformandet av en för dessa fakulteter lämpad forskarkarriär. Med hänsyn till de goda försörjnings- och befordringsmöjligheter, som bland annat domarbanan öppnar för en ung begåvad jurist, måste enligt fakulteternas mening särskilda åtgärder övervägas för att i erforderlig grad stimulera rekryteringen till den juridiska forskarbanan. Forskarkarriären via assistent-, forskarassistent- och docentbefattningar borde sålunda på ändamålsenligt sätt samordnas med hovrättskarriären. Jag vill för min del i princip instämma i vad fakulteterna sålunda yttrat, och vill i detta sammanhang särskilt fästa uppmärksamheten på den utredning av hithörande frågor, som stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola framlagt i sitt yttrande.

Skolöverstyrelsen anlägger för sin del följande synpunkter på forskarkarriären.

Överstyrelsen, som främst har att bevaka skolundervisningens intressen, måste fråga sig, på vilket sätt ett bifall till de framlagda mycket vittgående förslagen skulle återverka på lärarekryteringen och lärarstandarden. En riklig tillgång till tjänster i forskarkarriären, särskilt sådana som ger trygghet på längre sikt, kan förmodas verka på det sättet, att åtskilliga akademiker, som eljest skulle gått ut till lärartjänst i skolväsendet, föredrar att pröva sina krafter på forskningens område. Detta är uppenbarligen också avsikten med utredningens förslag och bör lända forskningen till gagn, i den mån det är fråga om personer med särskilt goda förutsättningar för forskningsarbete. Skulle tillgången till tjänster bli stor i förhållande till antalet väl kvalificerade sökande, föreligger dock risk för att kvalitetskravet, till men för forskningen, ej kommer att kunna hållas tillräckligt högt. I båda fallen kan utvecklingen befaras bli den, att lärarekryteringen vid skolorna kvalitativt och kvantitativt påverkas till det sämre, vilket i sin tur kommer

att återverka ogynnsamt på skolans förmåga att tillföra universitet och högskolor inträdessökande med den förutbildning och till det antal, som utgör den första förutsättningen för att den önskade ökningen av forskningsvolymen skall kunna förverkligas. Det blir därför angeläget, att denna upprustning dimensioneras under samtidigt hänsynstagande till såväl forskningens som skolundervisningens behov. I bådas intresse är detta nödvändigt. Något som skulle gagna både forskning och undervisning vore, om sådana åtgärder vidtoges, att de akademiker, som har fallenhet för forskning men större lust att gå ut i praktisk lärarverksamhet, kunde räkna med mera gynnsamma villkor för den forskning de vid sidan om sin lärarverksamhet kan bedriva. Åtgärderna kan tänkas ha formen av gottgörelse för löneförlust vid tjänstledighet för forskning, medel till anlitande av biträdeshjälp, ökade bidrag till tryckningskostnader m. m. Det skulle också kunna få stor betydelse, om lärare på universitets- eller högskoleort hade möjlighet att till hel tjänst förena viss lärarverksamhet vid skola och viss tjänstgöring på befattning vid fakultet eller högskola.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd uttalar, att en väsentlig revision av den hittillsvarande karriärstegen otvivelaktigt är behövlig.

Atomkommittén vill för sin del instämma i de av utredningen framlagda förslagens grundprincip, nämligen att det även för forskarna måste finnas en lämpligt avvägd befodringsstege. Hittills hade betydande brister härutinnan förelegat. Delvis har enligt atomkommittén en förbättring skett genom tidigare framlagda förslag från utredningen, vilka redan realiserats, men den komplettering som här föreslås utgör en fortsatt utveckling i rätt riktning.

Statens tekniska forskningsråd yttrar:

Utredningens förslag beträffande forskarkarriären vid de tekniska högskolorna finner rådet vara till största delen goda. Det är en fördel att befattningarnas karaktär i stor utsträckning blir av samma art som vid universiteten. Dock måste framhållas, att på vissa institutioner vid specialhögskolorna särskilda önskemål kan framkomma för att säkerställa den intima kontakten med näringslivets forskningsbehov eller av andra förhållanden. Det är troligt att i sådana fall den mall av befattningar, som utredningen föreslagit, inte alltid passar, och att det kan behövas t. ex. flera befattningar av mera permanent karaktär. Även om rådet varmt tillstyrker den föreslagna upprustningen, vill rådet därför förorda, att högskolor och forskningsråd i framtiden ges möjlighet att på för omständigheterna lämpligaste sätt arrangera befattningar även utanför den mall, som förslaget innebär.

Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsöks lärarkollegium anför bl. a. följande.

Utredningen har nedlagt ett mycket värdefullt arbete på att utforma olika befattningar inom forskarkarriären så att bästa möjliga rekrytering skall uppnås. Emellertid måste enligt lärarkollegiets mening uppmärksammas att förhållandena inom olika områden av universitets- och högskoleorganisationen äro så olika att vissa avvikelser från ett enhetligt system är nödvändiga. Visserligen är kollegiet övertygat om att när det gäller de högsta befattningarna inom forskarkarriären en fullständig enhetlighet kan och bör eftersträvas. När det gäller de lägre befattningarna måste däremot olikheter i

rekryteringsbas, utbildning och olika möjligheter till alternativa yrkesval beaktas.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök framhåller:

Universitetsutredningens förslag innebär en avsevärd förbättring ifråga om antalet rekryteringstjänster och deras löneställning. Styrelsen vill emellertid framhålla betydelsen av, att jämväl antalet fasta slutbefattningar ökas på motsvarande sätt. För en tillfredsställande forskarrekrytering torde det nämligen vara nödvändigt att kunna bereda jämväl dem som icke erhåller toppbefattningar möjlighet att stanna kvar i forskningens tjänst.

Styrelsen för veterinärhögskolan anser det vara av stor vikt, att forskarkarriären göres till ett konkurrenskraftigt alternativ till övriga förvärvskällor i samhället.

Antalet ordinarie sluttjänster är enligt SACO:s mening alltför få såväl i förhållande till antalet forskare som i förhållande till aktuella forskningsuppgifter.

SFS framhåller bl. a. följande.

Den utformning, den akademiska forskarkarriären för närvarande har i Sverige, innebär vissa allvarliga olägenheter ur de enskilda vetenskapsmännens synpunkt. Den osäkerhet, som med nödvändighet vidlåder forskarbarnan och som härrör ur den omständigheten att man ofta inte kan bedöma sin egen fallenhet för forskning innan man investerat ett avsevärt mått av tid och arbete i lösandet av någon vetenskaplig uppgift, accentueras ytterligare genom docenttjänsternas karaktär av genomgångsbefattningar. Utredningen har avstått från att förutsättningslöst pröva det akademiska tjänste- och befordringssystemet i Sverige. Utredningens i många avseenden värdefulla upprustningsförslag är huvudsakligen baserade på nuvarande typer av tjänster med den utformning dessa nu har.

Sveriges industriförbund finner den föreslagna forskarkarriären väl motiverad, inte minst med hänsyn till dess förväntade rekryteringsstimulerande effekt.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm anser sig i allt väsentligt kunna instämma i utredningens principiella uttalanden om forskningskarriären.

2. Assistent- och amanuenser

Utredningen

Utredningen fastslår först, att assistent- och amanuens-tjänsterna vid universitet och högskolor är forskarkarriärens första tjänster. Härefter anför utredningen huvudsakligen följande.

Utredningen vill till en början på nytt ge uttryck åt sin uppfattning att assistent- och amanuensbefattningarna har en dubbel motivering och sålunda bör tillgodose såväl undervisningsbehov som den ordinarie forskarstabens behov av hjälpkrafter i forskningsarbetet och i institutionens skötsel. Den

del av tjänstgöringsskyldigheten för assistent eller amanuens, som uttages i form av arbete för institutionens räkning, bör således fullgöras dels i undervisningen, dels i institutionens forskningsarbete. Detta bör enligt utredningens mening gälla för samtliga ifrågavarande befattningar och vid samtliga här berörda fakulteter och högskolor. Sedan är det uppenbart, att tjänstgöringens relativa fördelning mellan dessa två huvuduppgifter i praktiken måste skifta, detta med hänsyn t. ex. till omfattningen av den en institution åliggande undervisningen och till vederbörande befattningshavares kompetens och intressen. En assistent eller amanuens bör sålunda i allmänhet icke fullgöra denna del av sin tjänstgöring uteslutande inom undervisningen eller uteslutande i forskningsarbete.

Beträffande storleken av den för forskningen erforderliga assistent- och amanuenspersonalen är det utredningens bestämda uppfattning att varje universitets- och högskoleämne bör vara tillförsäkrat ett visst mått av assistent- eller amanuenshjälp, detta alldeles oavsett sådana faktorer som lågstadieundervisningens omfattning, licentiandseminariernas storlek, ifrågavarande vetenskapsgrens arbetssätt eller institutionens storlek och utrustning. Om samhället finner det motiverat att ha en vetenskapsgren företrädd genom en professur eller laboratur (motsvarande) — ordinarie eller personlig — måste det nämligen ligga i samhällets eget intresse att tillförsäkra innehavaren av denna befattning ett visst mått av högt kvalificerad biträdes hjälp i hans forskningsarbete. Därtill kommer rekryteringsaspekten. Upprättandet av en akademisk lärostol syftar till att innehavaren kring sig och sitt ämnesområde skall samla en krets av yngre forskare och forskaradepter. Härvid erfordras icke blott docentbefattningar och licentiand- och doktorandstipendier, utan även assistent- och amanuensbefattningar. Dessa tjänsters stora värde från forskarrekryteringssynpunkt ligger däri, att endast en del av tjänstgöringsskyldigheten uttages i form av arbete för institutionens räkning, medan återstående tjänstgöringstid skall ägnas åt befattningshavarens eget avhandlingsarbete eller licentiatuppgift. Stipendierna för högre studier kommer, trots upprustningen, att förbli begränsade till antalet. Intet ämne är tillförsäkrat tillgång till ett licentiand- eller doktorandstipendium, utan konkurrensen är och bör enligt utredningens mening förbli fri inom fakultets- och högskolegränserna. Detta kan emellertid i vissa situationer bli till men för forskarrekryteringen både i nya ämnen och i ämnen med nya ämnesföreträdare liksom i större ämnen med många kvalificerade sökande. Rekryteringen måste därför stimuleras både genom stipendier och genom ett tillräckligt antal assistent- och amanuensbefattningar.

För att tillgodose den ordinarie forskarstabens behov av kvalificerad hjälp i forskningsarbetet samt för att tillgodose de forskarrekryteringssynpunkter, som nyss förut närmare utvecklats, föreslår utredningen, att till varje professur och laboratur (motsvarande) — ordinarie eller personlig — knytes assistent- och amanuenshjälp till en kostnad motsvarande kostnaderna för 500 tjänstgöringstimmar för assistent per år.¹ Denna assistent- eller amanuenshjälp betraktar utredningen som självklart förenad med varje professur eller laboratur (motsvarande). Därutöver erfordras emellertid,

¹ Med tjänstgöringstimmar avses här och i det följande resonemanget tjänstgöringstimmar inom ramen för den del av tjänstgöringen, som fullgöres i form av arbete för institutionens räkning.

enligt utredningen, en viss differentiering mellan institutionerna. Hänsyn måste tagas till både institutionens storlek och forskningens karaktär. Det framstår enligt utredningen som uppenbart, att en empiriskt orienterad vetenskap, vilken förutsätter ett omfattande experimentellt arbete, måste ha ett större behov (per forskare räknat) av kvalificerad assistenthjälp än teoretiskt orienterade discipliner. Motsvarande gäller för ämnen med en mycket omfattande undervisningsorganisation. En viss gradering av olika institutioners behov av assistent- och amanuens tjänster synes sålunda erforderlig. Utredningen föreslår därför att assistent- och amanuenshjälp motsvarande kostnaderna för ytterligare 500 assistenttimmar per professur och laboratur (motsvarande) beräknas för samtliga experimentella, matematiska och samhällsvetenskapliga ämnen samt inom den humanistiska fakulteten för de stora skolämnena historia, litteraturhistoria, engelska språket, nordiska språk, romanska språk och tyska språket. För de mycket stora institutionsämnena fysik och kemi bör utöver detta, anser utredningen, beräknas assistent- och amanuenshjälp motsvarande kostnaderna för ytterligare 1 000 assistenttimmar per professur och laboratur. Detta förslag avser icke de medicinska fakulteternas kliniska ämnesgrupp, vars behov av motsvarande forskarrekryteringstjänster synes böra tillgodoses i annan form, bl. a. genom de i det följande föreslagna forskarassistentbefattningarna.

Utredningen anför härefter ytterligare följande.

I övrigt avser förslaget att åt alla institutioner tillgodose ett minimibehov av assistent- och amanuenshjälp för forskningen och för det allmänna institutionsarbetet. Den assistent- och amanuenshjälp, som är motiverad av rena undervisningsbehov eller av vissa institutioners mera speciella behov av hjälpkrafter för t. ex. skötsel av viss apparatur eller vård av mycket omfattande samlingar faller sålunda utanför och måste, efter prövning i varje särskilt fall, tillgodoses genom ytterligare assistent- och amanuenshjälp.

Förslaget har vidare uttryckts i kostnader motsvarande ett visst antal tjänstgöringstimmar för assistent per år. Detta har sin motivering däri, att antalet behövliga befattningar kan bedömas först sedan man prövat varje ämne och varje institutions totala behov av assistent- och amanuenshjälp såväl för forskningen som för undervisningen och för de mera speciella uppgifter som antytts ovan. De samlade arbetsuppgifterna bör sedan, som utredningen redan framhållit, fördelas mellan samtliga befattningshavare, utan att någon av den utpekas som »forskningsassistent» respektive »undervisningsassistent». Genom att minimibehovet av assistent- och amanuenshjälp uttryckes i kostnader motsvarande ett visst antal assistenttimmar per år, lämnas också möjlighet att bestämma fördelningen mellan assistent-, förste amanuens- och amanuens tjänster efter prövning i varje särskilt fall. Ett totalt behov motsvarande kostnaderna för t. ex. 2 000 assistenttimmar per år kan sålunda tillgodoses antingen genom två assistentbefattningar eller genom en assistent-, en förste amanuens- och två amanuensbefattningar eller genom tre förste amanuens- och två amanuensbefattningar etc. Några allmänna riktlinjer för denna fördelning vill utredningen icke uppställa, då förhållandena ställer sig mycket olika på olika håll.

Av det sagda framgår även, att någon detaljerad personal- och kostnads-

beräkning icke kan göras, förrän man för varje ämne och institution prövat det totala behovet av assistent- och amanuenshjälp (för såväl forskningen och det allmänna institutionsarbetet enligt här framlagt förslag som för undervisningen) och i samband därmed även prövat fördelningen av det erforderliga antalet tjänstgöringstimmar på befattningar av olika slag. En sådan detaljprövning har utredningen ansett ligga utanför sitt uppdrag.

Utredningen har emellertid genomgått personalförteckningarna för olika ämnen och institutioner vid universiteten, karolinska institutet och Stockholms högskola i syfte att bilda sig en uppfattning om på vilka håll de här formulerade minimifordringarna för assistent- och amanuenspersonalens storlek uppenbarligen icke är uppfyllda. Resultatet av den gjorda genomgången ger vid handen, att de ifrågavarande läroanstalternas resurser i fråga om assistent- och amanuenshjälp med avseende på forskningens behov och med nuvarande ordinarie lärarstab bör förstärkas inom ramen för kostnader, motsvarande följande antal assistentbefattningar: Uppsala universitet 16,2, Lunds universitet 12,9, Göteborgs universitet 6,2, karolinska institutet 3,0 och Stockholms högskola 21,5 tjänster.

För de filosofiska fakulteternas del kan prövningen av assistent- och amanuenspersonalens totala storlek lämpligen företagas i samband med arbetet med upprättande av de organisationsplaner för undervisningen, som nu pågår i anslutning till riksdagsbeslutet om upprustning av dessa fakulteters undervisningsresurser. I propositionen härom har Kungl. Maj:t angivit vissa riktlinjer för beräkningen av uteslutande för undervisningen erforderlig assistent- och amanuenspersonal, nämligen att »ny heltidsbefattning såsom assistent eller förste amanuens må inrättas för varje fullt antal av 500—750 respektive 300—450 undervisningstimmar alltefter verksamhetens karaktär av egentlig undervisning eller laborationsövning och liknande». Till det behov av assistent- och amanuenspersonal för undervisningen, som följer av en fastställd organisationsplan, får sålunda läggas det minimibehov av assistent- och amanuenspersonal för forskningen och det allmänna institutionsarbetet, som följer av utredningens ovan framlagda förslag.

På motsvarande sätt bör assistent- och amanuensbehovet vid övriga fakulteter kunna prövas. I praktiken torde en dylik prövning komma att aktualiseras först genom petitavägen framförda äskanden om förstärkning av assistent- och amanuenspersonalen. För de juridiska fakulteternas del föreligger dock principbeslut om fortsatt personalförstärkning.

De rekommendationer och förslag som här framlagts rörande beräkningen av minimibehovet av assistent- och amanuenspersonal synes utan vidare kunna tillämpas för de teologiska, juridiska och filosofiska fakulteterna samt för de medicinska fakulteternas (inkl. karolinska institutets) teoretiska ämnen. Vid de tekniska högskolorna däremot är utgångsläget ett helt annat. Till en början saknas här amanuensbefattningar. Av assistenter finns vidare två kategorier, »förste assistenter» och »assistenter» (även kallade övningsassistenter), av vilka ingen har ställning och arbetsuppgifter fullt motsvarande universitetsassistenternas. Övningsassistenterna är snarast att karaktärisera som timarvoderade hjälpkrafter i själva undervisningen, och de kan sägas sakna egentlig anknytning till institutionerna och vid dessa bedrivit forskningsarbete. Förste assistenterna åter är fast knutna till institutionerna med heltidstjänstgöring i själva institutionsarbetet. Medan en universitetsassistent har en tjänstgöringsskyldighet av

1 000 timmar per år i institutionsarbete och i övrigt skall ägna sin tid åt det egna licentiat- eller avhandlingsarbetet, är sålunda de tekniska högskolornas förste assistenter skyldiga att ägna full arbetstid åt institutionens arbete, och de är följaktligen sämre ställda än universitetsassistenterna när det gäller tillfälle till eget forskningsarbete. I fråga om lönesättning och anställningsvillkor i övrigt har däremot de tekniska högskolornas förste assistenter hittills varit något bättre ställda än sina kolleger vid universiteten. Årets riksdagsbeslut i anslutning till universitetsutredningens första betänkande innebär emellertid dels att vissa former skapas för en reglerad befordringsgång för universitetens tidigare arvodesanställda assistenter och förste amanuenser, dels att lönesättningen blir densamma för universitetens assistenter och de tekniska högskolornas förste assistenter. Därmed har i huvudsak likställighet skapats mellan dessa båda kategorier i avseende på befordringsgång och lönesättning. Kvar skulle emellertid stå olikheter väsentligen i två hänseenden, nämligen dels i fråga om tjänstgörings-skyldigheten i institutionsarbetet, dels i fråga om vissa med anställningen förbundna trygghetsförmåner, i det att universitetsassistenterna enligt årets riksdagsbeslut efter viss tids aspiranttjänstgöring beredes anställning såsom extra ordinarie tjänstemän, medan de tekniska högskolornas förste assistenter även i fortsättningen kommer att sakna denna förmån.

Det är uppenbart, att frågan nu måste resas om ett förenhetligande av tjänstgörings- och anställningsvillkoren för ifrågavarande två assistentkategorier. Ett sådant förenhetligande måste rimligen få den formen, att de tekniska högskolornas förste assistenter ges samma ställning som universitetsassistenterna.

Som redan i annat sammanhang framhållits, är det universitetsutredningens principiella uppfattning, att de s.k. fackhögskolorna i lika mån som universiteten, karolinska institutet och Stockholms högskola bör fungera som centra för forskning. Forskningen vid de tekniska högskolorna bör sålunda enligt utredningens mening i princip arbeta under lika gynnsamma betingelser som forskningen vid t. ex. de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas institutioner. Med hänsyn härtill föreslår utredningen i det följande en betydande förstärkning även av de tekniska högskolornas forskningsresurser. Med samma motivering föreslår utredningen vidare att professorerna skall ges större möjligheter till forskning och forskarhandledning, genom att en del av deras arbete i undervisningen för civilingenjörs-examen övertages av lektorer. Utredningen finner det också vara synnerligen angeläget att rekryteringen av unga forskaradepter vid de tekniska högskolorna stimuleras och att licentianders och doktoranders forskningsarbete underlättas. De skäl, som i det föregående framförts för ett ökat antal forskarrekruteringsbefattningar, måste under sådana omständigheter ha samma giltighet för de tekniska högskolornas vidkommande som för fakulteterna. En betydande ökning har under de senaste åren skett av antalet licentiander och doktorander vid de tekniska högskolorna. Dock måste konstateras, att detta antal fortfarande är lågt i jämförelse med motsvarande antal vid universiteten. I den ovan redovisade undersökningen rörande antalet licentiander och doktorander vid slutet av år 1957 redovisade de tekniska högskolorna sammanlagt 333 aktiva licentiander och doktorander, vilket motsvarar knappt 10 % av hela antalet studerande vid dessa högskolor. Motsvarande siffra för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna var 664, vilket motsvarar nästan 25 % av samtliga studerande vid dessa fakulteter.

Under hänvisning till det anförda föreslår universitetsutredningen, att tjänstgöringsskyldigheten för de tekniska högskolornas förste assistenter ges samma utformning som för universitetsassistenterna. Detta skulle innebära att skyldigheten att tjänstgöra i institutionens arbete nedsättes till 1 000 timmar per år. Som en konsekvens härav bör emellertid enligt utredningens åsikt föreskrivas, att återstående arbetstid skall användas för sådan forskning och studier under institutionschefens handledning, som möjliggör för befattningshavaren att fullfölja sin forskarutbildning och förvärva licentiatexamen respektive doktorsgrad. Befattningarna bör sålunda fortfarande, liksom universitetens assistentbefattningar, ha karaktären av heltidsbefattningar. Beträffande den extra ordinarie anställningsformen finner utredningen, att de skäl — sociala trygghetshänsyn och rekryteringsskäl —, som talade till förmån för en förbättring av universitetsassistenternas ställning, i och för sig har lika tyngd, då det gäller de tekniska högskolornas förste assistenter. Visserligen kommer genom statsmakternas beslut innevarande år extra tjänstemäns (Ag-anställdas) anställningsförhållanden att förändras, men utredningen finner övervägande skäl tala för att de tekniska högskolornas assistenter ges samma anställningsform som universitetsassistenterna. Utredningen föreslår därför, att de tekniska högskolornas assistenter liksom universitetsassistenterna efter viss tids aspiranttjänstgöring beredes extra ordinarie ställning. Befattningarnas karaktär av genomgångstjänster bör markeras genom att förordnande ges tillsvidare, dock för en tid av högst ett år i sänder. En följd av de här framlagda förslagen bör enligt utredningens mening bli, att tjänstebenämningen för de tekniska högskolornas *förste* assistenter ändras till assistent. En konsekvens härav blir i sin tur att de s. k. övningsassistenterna, som nu officiellt benämnes »assistenter», även officiellt får benämningen övningsassistenter.

Den här föreslagna nedsättningen av assistenternas tjänstgöringsskyldighet måste leda till en betydande ökning av antalet här ifrågakarande befattningar. Hur stor denna ökning bör bli, kan enligt utredningen bedömas först efter prövning av det vid varje enskild institution föreliggande behovet, en prövning som då får göras efter samma riktlinjer som för övriga fakulteter och högskolor i enlighet med vad förut anförts. Härvid måste emellertid även beaktas de konsekvenser, som följer av utredningens i andra sammanhang framförda förslag om nya tjänster vid de tekniska högskolorna. Sålunda är det uppenbart att de nya lektoraten kommer att ersätta en del av den arbetsinsats som går förlorad genom nedsättningen av förste assistenternas tjänstgöringsskyldighet. Motsvarande måste gälla som en konsekvens av det i det följande framlagda förslaget om inrättande av ett antal forskarassistentbefattningar. Med hänsyn härtill räknar utredningen med att ökningen av antalet assistentbefattningar skall stanna vid cirka 90 befattningar, men förslaget innebär att behovet måste prövas institution för institution under hänsynstagande till övriga här framlagda förslag till personalförstärkningar vid de tekniska högskolorna.

Yttranden

Utredningens rekommendationer och förslag rörande beräkning av minimibehovet av för forskning avsedd assistent- och amanuenspersonal har med vissa reservationer godtagits av flertalet remissmyndigheter. Detta gäller i stort sett även utredningens förslag beträffande de tekniska högskolornas assistentpersonal.

Statskontoret har intet att erinra mot förslaget att de tekniska högskolornas förste assistenter i princip likställas med universitetsassistenterna. Beträffande förslaget i övrigt hyser statskontoret emellertid vissa betänkligheter och anför härom bl. a. följande.

Enligt statskontorets uppfattning bör nya tjänster till den omfattning, varom här är fråga, icke inrättas på så lösa grunder som de anförda. Härtill kommer, att i den mån dessa tjänster skall tillgodose rekryteringsaspekten deras antal och dimensionering borde mera direkt anknytas till rekryteringsförhållandena inom vart läroämne för sig än vad som bleve fallet vid en tillämpning av utredningens schablonmässiga beräkningssätt.

Vetenskapsakademien hälsar utredningens förslag med tillfredsställelse men framhåller, att det måste betraktas som rätt snävt tilltaget. Akademien vill livligt tillstyrka att förslaget genomföres med beaktande av att det här rör sig om ett minimum.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala anser förslaget lyckligt både ur forskningens och forskarrekryterings synpunkter. *Språkvetenskapliga sektionen därstädes* hälsar — med instämmande i utredningens uttalanden — förslaget med tillfredsställelse. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* uttalar, att det förefaller som om utredningen skulle underskatta omfattningen av det arbete som assistenterna och amanuenserna i varje fall inom fakultetens ämnen ofrånkomligen måste uträtta för institutionerna. Det vore för fakultetens assistenter och amanuenser svårt att få den fastställda tjänstgöringstiden att räcka till för alla institutionsuppgifter, vilka ökade långt snabbare än antalet befattningar av denna kategori.

Det större konsistoriet i Uppsala finner det tydligt, att den angivna beräkningsgrunden endast kan uppfattas som schablonmässig, och att de med densamma vunna siffrorna i många fall ej nå den nivå som motsvarar minimibehovet.

Medicinska fakulteten i Lund yttrar huvudsakligen följande.

När utredningen behandlar dessa problem undantages de medicinska fakulteternas kliniska ämnesgrupp, och det är här på sin plats att påpeka att denna ämnesgrupp icke klart definieras i betänkandet. Fakulteten finner det uppenbart att en sådan schematisering och kategoriklyvning, som utredningen företagit, ej kan ge en riktig bild av de verkliga förhållandena. Hän-syn måste tagas till arbetsbetingelserna i varje ämne och i sådana fall, där den experimentella verksamheten dominerar, måste alltså ämnet behandlas

som experimentellt. Som ett minimikrav vill fakulteten uppställa att varje professor och laborator i experimentellt arbetande klinisk disciplin bör ha rätt att tillgodoräkna sig 1 000 assistenttimmar för sin forskning.

Humanistiska fakulteten i Lund vill för sin del tolka förslaget så, att avsikten är att vid utarbetandet av organisationsplanerna för de olika ämnena behovet av assistent- och amanuensbefattningar för undervisning och administration skall beräknas med utgångspunkt från att forskningen först skall ha vad den tillkommer av sådan personal.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten därstädes uttalar bl. a. följande.

Med betoning av att det är frågan om ett minimum har fakulteten intet att erinra mot den totala tilldelningen till densamma av assistent- och amanuenspersonal för forskningshjälp och institutionsarbete. Däremot föreslår fakulteten att, sedan principbeslut i ärendet fattats, de olika fakulteterna bereds tillfälle inkomma med förslag beträffande fördelningen mellan ämnena, vilken kanslern sedan får fastställa. Vid fördelningen bör då behoven för forskningshjälp och för allmänt institutionsarbete särskiljas.

Medicinska fakulteten i Göteborg understryker nödvändigheten av att de kliniska institutionerna erhåller en förstärkning av assistenter och amanuenser med samma forskningsuppgifter som vid de teoretiska institutionerna. Fakulteten föreslår därför, att klinisk professor och laborator för sin forskning skall kunna erhålla samma hjälp av assistent eller amanuens som upptagits för motsvarande teoretiska befattningshavare.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola anser det synnerligen värdefullt att utredningen nu klart fastslagit, att antalet vid varje institution behövliga assistent- och amanuens tjänster skall bedömas icke blott med hänsyn till undervisningens utan även till forskningens och det allmänna institutionsarbetets behov.

Samtidigt som *lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm* med tillfredsställelse konstaterar utredningens principiella inställning i här avhandlade frågor, beklagar kollegiet den försening i tandläkarhögskolornas upprustning som blir följden av att utredningen avstått från konkreta förslag beträffande tandläkarhögskolorna.

Universitetskanslern anför huvudsakligen följande.

Betänkandet kan ge den uppfattningen, att utredningen räknat nu befintliga assistent- och amanuens tjänster som helt disponibla för forskningsändamål. Detta har dock givetvis ej varit avsett, och de angivna siffrorna torde få betraktas som de minimiantal av nya befattningar, vilka nu omedelbart kan inrättas, utan att man föregriper de mera ingående beräkningar för varje institution, där hänsyn måste tagas till såväl forskningens och undervisningens som det allmänna institutionsarbetets behov av tjänster i denna kategori. För de filosofiska fakulteternas del kan sådana detaljerade beräkningar enligt utredningens mening lämpligen företagas i samband med arbetet med upprättande av de organisationsplaner för undervisningen, som nu pågår i anslutning till årets riksdagsbeslut om upprustning av dessa

fakulteters undervisningsresurser. Jag torde i detta sammanhang böra anmäla, att jag vid min prövning av de mig underställda lärosätenas anslagsframställningar för budgetåret 1959/60 beträffande de filosofiska fakulteterna, i den mån så varit möjligt, tillämpat de riktlinjer, som enligt årets riksdagsbeslut uppdragits för arbetet på ifrågavarande organisationsplaner. De nya assistent- och amanuensbefattningar, vilkas inrättande jag i detta sammanhang funnit mig böra föreslå, är sålunda till övervägande del motiverade av undervisningens behov. Därutöver bör enligt min mening de av utredningen nu föreslagna befattningarna omedelbart inrättas, varefter en närmare omprövning av behoven, med beaktande även bland annat av forskningens behov, får ske så snart möjlighet därtill föreligger. I likhet med min företrädare i kanslersämbetet vill jag påyrka, att de för undervisningsreformen inom de filosofiska fakulteterna grundläggande principerna om undervisningsgruppernas storlek och upprättandet av nya undervisningsavdelningar vid stigande studentantal borde i tillämpliga delar genomföras även för de teologiska och juridiska fakulteternas del. Det synes mig angeläget att i samband med den nu aktuella forskningsreformens genomförande ett principbeslut härom fattas, då detta skulle vara ägnat att lämna en värdefull vägledning för de ovannämnda detaljerade beräkningarna rörande institutionernas totala behov av assistent- och amanuensbefattningar, liksom även för övriga erforderliga utredningar av personalbehovet. Ett starkt belägg för önskvärdheten av att en dylik automatik införes även utanför de filosofiska fakulteterna har givits av den oberäknat starka ökningen av antalet nybörjare inom de juridiska fakulteterna, som ägt rum under de båda senaste läsåren. Denna ökning synes i själva verket — särskilt vad Stockholms högskola beträffar — ha antagit sådana proportioner, att man enligt ett uttalande av statsutskottet vid 1957 års riksdag har grundad anledning att upptaga frågan om vederbörande lärarorganisation till ny prövning. Härvid — liksom även för den teologiska fakultetens del — synes det ligga nära till hands att i lämpliga former införa en automatik av liknande slag som för de filosofiska fakulteterna. Det synes mig lämpligt att här i förbigående framhålla, att den nyssnämnda plötsliga och oförutsedda ökningen av tillströmningen till juridiska studier synes mig ge ett gott exempel på den osäkerhet, som med nödvändighet tillkommer även de mest omsorgsfullt utförda prognostiska beräkningar av här ifrågakommande slag. Tillströmningen av unga människor till olika levnadsbanor röner så starkt inflytande av faktorer, som undandrager sig en rationell förutberäkning, att man måste vara beredd på att möta fluktuationer, som starkt avvika från beräkningarna. Utredningens förslag i fråga om assistent- och amanuensbefattningar avser icke de medicinska fakulteternas »kliniska ämnesgrupp». Medicinska fakulteten i Lund har med rätta påpekat, att denna ämnesgrupp icke klart definieras i betänkandet. I likhet med nyssnämnda fakultet finner jag det uppenbart, att en schematisering och kategoriklyvning ej kan ge en riktig bild av de verkliga förhållandena. Hänsyn måste tagas till arbetsbetingelserna i varje ämne. För sådana ämnen, i vilka kliniska amanuensbefattningar eller underläkartjänster finnes, torde emellertid några generella riktlinjer för inrättande av assistent- eller amanuensbefattningar av här ifrågavarande slag icke kunna uppdragas, utan fråga härom torde böra prövas från fall till fall. Ett totalt behov, uttryckt i visst antal assistenttimmar per år, kan enligt utredningen allt efter förhållandena fördelas på olika sätt mellan skilda slag av assistent- och amanuensbefattningar. En dylik rörlighet i systemet finner jag vara av högt värde.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm hälsar för sin del utredningens förslag med tillfredsställelse och uttalar sammanfattningsvis följande.

Forskarrekryteringen vid de tekniska högskolorna skulle på det effektivaste sättet tillgodoses om assistentbefattningarna gjordes mer attraktiva ur ekonomisk synpunkt. Den rätt som högskolorna sedan många år haft att när så befinnes påkallat ur rekryteringssynpunkt direkt i slutlönegrad placera assistent med avgångsexamen från teknisk högskola eller motsvarande kompetens bör gälla den från den 1 augusti 1958 införda nya slutlönegraden Ag 19. — En annan framkomlig väg är att höja licentiatstipendiebeloppet eller skapa möjlighet för assistent att åtnjuta partiell tjänstebefrielse för forskning och utbildning. Om utredningens förslag genomföres och antalet assistentbefattningar ökas i för undervisningen erforderlig omfattning bör ovillkorligen för de tekniska högskolorna föreskrivas att heltidsanställd assistent är berättigad att av sin tjänstgöringstid i medeltal per år disponera hälften för eget arbete på sätt som här angivits men att institutionsföreståndare skall ha formell möjlighet att med assistent avtala att dennes tjänstgöringstid i större utsträckning användes för institutionens undervisning och forskning. En ytterligare konsekvens av utredningens förslag är att väsentligt större antal driftingenjörsbefattningar måste inrättas än vad högskolans kollegienämnd räknat med i sina petita för budgetåret 1959/60 eller utredningen i sitt förslag rörande kvalificerade biträdesbefattningar i basorganisationen.

Jämväl *lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola* uttrycker sin tillfredsställelse med utredningens förslag och anför ytterligare följande.

Kollegiet vill dock kraftigt understryka utredningens uttalande, att assistentbefattningarna fortfarande är att anse såsom heltidstjänster och att resterande arbetstid utöver 1 000 timmar per år skall användas för sådan forskning och studier under institutionschefens handledning, som möjliggör för befattningshavaren att fullfölja sin forskarutbildning och förvärva licentiatexamen resp. doktorsgrad. Såsom en konsekvens härav bör enligt kollegiets uppfattning en heltidsanställd assistent kunna åläggas tjänstgöring vid institutionen under den resterande tiden i den mån denna icke upptages av vederbörandes eget forskningsarbete. I detta sammanhang kan omnämnas, att högskolans assistentförening själv framhållit, att den kortare tjänstgöringstiden givetvis måste förutsätta att resterande tid verkligen användes för forskning och att kontrollen härav med fördel borde kunna skötas av vederbörande institutionsföreståndare. Lärarkollegiet delar helt denna uppfattning. Beträffande den ökning av antalet förste assistentbefattningar, som blir nödvändig vid en nedsättning av arbetstiden, föreligger från lärarkollegiets sida ingen erinran mot att kompensationsbehovet prövas institutionsvis under hänsynstagande till övriga förslag till personalförstärkningar. Principiellt anser dock kollegiet, att det bör ankomma på högskolans kollegienämnd att fördela befintliga och nytillkommande assistentbefattningar på institutionerna.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna ansluter sig till utredningens principiella uppfattning att de tekniska högskolornas förste assistenter måtte ges samma ställning som universitetsassistenterna. En övergång till

för universiteten härutinnan gällande ordning torde också enligt överstyrelsens mening kunna bli av stort värde för forskarrekruteringen till de tekniska högskolorna. Överstyrelsen framhåller vidare bl. a. följande.

Härvid finner överstyrelsen det emellertid vara angeläget, att — såsom fallet exempelvis är beträffande docent- och forskardocentbefattningar — nu avsedda befattningar såväl vid universiteten som de tekniska högskolorna gives karaktären av heltidstjänster. Detta kan nämligen enligt överstyrelsens mening för närvarande icke anses vara förhållandet beträffande universitetsassistenttjänsterna vid nuvarande utformning av hithörande bestämmelser. Vad härefter angår behovet av en förstärkning av antalet nuvarande befattningar som förste assistent vid de tekniska högskolorna vid en nedsättning av tjänstgöringsskyldigheten i institutionsarbetet till 1 000 timmar per år, så måste — som universitetsutredningen framhåller — en sådan ordning komma att leda till en betydande ökning av antalet befattningar och en ofrånkomlig förutsättning för förslaget genomförande torde vara, att en dylik ökning också kommer till stånd. Om lektorat och forskarassistentbefattningar inrättas i enlighet med utredningens därom samtidigt framförda förslag, lär — såsom utredningen antagit — detta vara ägnat att minska behovet av ytterligare befattningar som förste assistent. Sådan verkan synes jämväl kunna tillmätas en förstärkning av personalorganisationen vid högskolorna även i andra hänseenden, varvid överstyrelsen särskilt vill betona betydelsen av en förstärkning av driftingenjörspersonalen. Det undandrager sig emellertid för närvarande överstyrelsens bedömande huruvida — även om göromål sålunda i viss utsträckning kan komma att överflyttas från förste assistenter till andra befattningshavare — ökningen av antalet befattningar som förste assistent skall kunna stanna vid de cirka 90 befattningar, som utredningen beräknat. Också efter en av utredningen avsedd prövning av behovet institution för institution under hänsynstagande till andra personalförstärkningar lär svårigheter möta att med större grad av säkerhet bedöma det ökade behovet av förste assistenter till följd av förslaget för högskolorna genomgripande karaktär och frånvaron av närmare erfarenhet rörande de nya typer av befattningar, som skall tillkomma. Till här berörda spörsmål torde emellertid överstyrelsen få anledning att framdeles återkomma. Med i det föregående gjorda förbehåll vill överstyrelsen, som icke har någon erinran mot att förste assistenterna vid ett genomförande av ifrågavarande förslag skulle komma att benämnas »assistenter» och de nuvarande assistenterna »övningsassistenter», för sin del tillstyrka detsamma.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd finner utredningens förslag angående fördelning av assistent- och amanuenspersonal mellan lärosäten och ämnen alltför schematiskt för att tjäna som strikt rättesnöre i enskilda fall.

Statens tekniska forskningsråd yttrar bl. a. följande.

Rådet konstaterar med tillfredsställelse, att förslaget om begränsad schemabunden institutionstjänstgöring för assistenterna innebär större möjligheter för licentiatstudier vid de tekniska högskolorna. Emellertid vill rådet även i detta fall framhålla att utredningens förslag är schablonmässigt. Det förekommer säkerligen i vissa ämnen assistenter, som varken är särskilt villiga eller lämpliga för forskaryrket, men däremot väl lämpade för annat

arbete vid institutionerna (handhavande av instrument, bibliotek, ordnande av övningar och annan undervisning m. m.). Rådet vill därför förordna, att i den mån en assistent icke utnyttjar sin tid utöver de stipulerade 1 000 tjänstgöringstimmarna för egen forskning eller specialutbildning skall han kunna åläggas annat institutionsarbete, så att hans anställning verkligen i enlighet med förslaget blir en heltidsanställning. En konsekvens torde bli att behovet av driftingenjörer ökar.

SACO framhåller bl. a. följande.

SACO hälsar förevarande förslag med tillfredsställelse men måste betrakta det föreslagna assistenttimantalet per forskare som ett absolut minimum. SACO vill ifrågasätta om icke särskilt de experimentella ämnena och vissa av de stora undervisningsämnena bör tilldelas lika stor assistenthjälp som fysik och kemi, d. v. s. 2 000 timmar. SACO finner att en komplettering av beräkningarna i fråga om de erforderliga kostnaderna för förstärkning av amanuens- och assistentpersonalen i överensstämmelse med utredningens principer och föreliggande organisationsplaner är nödvändig.

Utredningens förslag beträffande förste assistenter vid de tekniska högskolorna tillmötesgår ett gammalt krav från SACO. Det måste dessutom för var och en framstå som ett oavvisligt rättvisekrav, att även de tekniska högskolornas assistenter garanteras rätt till egna studier och forskning, vilka skulle ernås genom att deras skyldighet att tjänstgöra i institutionens arbete nedsättes till 1 000 timmar per år. Utredningens förslag innebär vidare att assistentbefattningarna vid de tekniska högskolorna omvandlas till extra ordinarie. SACO vill påpeka, att organisationen helt stöder utredningens förslag även i det avseendet, att innehavare av assistenttjänst i sådant fall bör förordnas för ett år i sänder i likhet med vad som gäller för motsvarande befattningshavare vid universiteten. SACO vill således helt instämma i det förslag angående förste assistentbefattningarna, som utredningen framför. SACO är övertygad om att denna reform kommer att spela en stor och genomgripande roll för forskarrekruteringen vid våra tekniska högskolor.

SFS anför bl. a. följande.

SFS vill understryka vikten av att man beaktar det sammanlagda behovet av assistenttimmar för forskning och undervisning. SFS vill även framhålla vikten av att i enlighet med utredningens förslag extra assistenthjälp beräknas för ämnen med omfattande undervisningsorganisation men ifrågasätter om inte till dessa bör räknas även andra än de av utredningen uppräknade.

För de tekniska högskolornas del vill SFS framhålla vikten av att deras assistenttjänster ges samma karaktär som motsvarande befattningar vid universiteten. Den omläggning av assistenttjänsterna vid de tekniska högskolorna, som därigenom åstadkommes och innebär att befattningshavarna får ökat utrymme för egen forskning, bör kunna göra de ifrågavarande tjänsterna verkligt attraktiva, vilket särskilt i tillämpningsämnena för närvarande inte är fallet.

Förste assistenternas förening vid tekniska högskolan i Stockholm konstaterar med tillfredsställelse att utredningen föreslagit villkor för föreningens medlemmar, helt i linje med de önskemål, föreningen i flera år fram-

fört. Föreningen tillägger, att högskolans rektor liksom hittills bör ha rätt att placera väl kvalificerad förste assistent direkt i 19:e lönegraden, oavsett den reglerade befordringsgången. Därmed skulle enligt föreningens mening vinnas en viss konkurrenskraft gentemot befattningar inom industrin.

3. Forskarassistenter

Utredningen

Utredningen anför beträffande förevarande spörsmål till en början huvudsakligen följande.

Assistent- och amanuens tjänsterna har i det föregående behandlats närmast som forskarrekryteringstjänster. Tillsammans med licentiand- och doktorandstipendierna bör dessa tjänster i allmänhet ge universitet och högskolor goda möjligheter att till högre studier och avhandlingsarbete knyta ett ökat antal elever. Förutsättningen härför är emellertid, som flera gånger påpekats, att licentiander och doktorander känner sig ha rimliga utsikter att efter disputation erhålla möjligheter till fortsatt vetenskapligt arbete och även rimliga utsikter att sedermera erhålla en fast forskar- och lärarbefattning. Dessa problem diskuterar utredningen i det följande.

Emellertid ställer sig förhållandena i här berörda hänseenden något olika för olika fakulteter och högskolor. Inom de medicinska, tekniska och vissa delar av de matematisk-naturvetenskapliga disciplinerna är konkurrensen utifrån om de vetenskapliga begåvningarna avsevärt hårdare än inom andra discipliner, vilket fått till följd att direkt avgång efter avlagd grundexamen är relativt sett mycket vanlig vid de tekniska högskolorna, medan man vid de medicinska fakulteterna kan konstatera, att e. o. docentbefattningarna inom den kliniska ämnesgruppen icke är lika eftertraktade som t. ex. vid de humanistiska fakulteterna. Sjukhustjänstgöringens meriteringsvärde gör att docentkompetenta doktorer icke anser sig »ha råd» att under längre tid inneha docentbefattning.

Den förbättring av assistenternas möjligheter till licentiat- och avhandlingsarbete, som utredningen i det föregående föreslagit för de tekniska högskolornas del, kommer med säkerhet att betyda mycket för forskarrekrytering och forskning vid dessa läroanstalter, men det är utredningens övertygelse att ytterligare åtgärder måste övervägas särskilt i syfte att hålla forskarbegåvningar kvar i forskningsarbete efter avlagd licentiatexamen, således i syfte att stimulera vad man kunde kalla doktorandrekruteringen. Som tidigare påvisats har nämligen antalet licentiander vid de tekniska högskolorna ökat relativt starkt under de senaste åren, medan däremot antalet doktorander ökat tämligen obetydligt. Innan disputationsfrekvensen vid de tekniska högskolorna på ett avgörande sätt ökats, är en full utbyggnad av e. o. docentinstitutionen vid dessa läroanstalter enligt utredningens mening knappast motiverad, och utredningen föreslår därför i det följande endast en mycket blygsam ökning av antalet e. o. docentbefattningar. I stället vill utredningen föreslå införandet av en ny typ av forskarrekryteringsbefattningar på doktorandnivå.

För de medicinska fakulteternas vidkommande föreslår utredningen — som framgått av det föregående — inga assistentbefattningar för den kli-

niska ämnesgruppen. Med hänsyn till förut antydda förhållanden föreslås dessutom i det följande endast en mindre utökning av antalet sådana e. o. docentbefattningar, som är avsedda att stå till de kliniska ämnenas förfogande. Då det gäller de medicinska fakulteterna, måste man nämligen enligt utredningens mening i något högre grad än beträffande övriga fakulteter söka anpassa de forskarrekryteringssstimulerande åtgärderna till den normala yrkeskarriären, d. v. s. närmast underläkarbefattningarna. Utredningen föreslår därför även för de medicinska fakulteterna införandet av en ny typ av forskarrekryteringsbefattning, här bl. a. avsedd för underläkare, som för sitt avhandlingsarbete behöver bättre möjligheter till koncentrerat vetenskapligt arbete än de vanliga underläkartjänsterna möjliggör. De inom vissa av de medicinska fakulteternas teoretiska ämnen befintliga biträdande lärarbefattningarna bör då ombildas till tjänster av nu ifrågasatt slag.

Motsvarande gäller för tandläkarhögskolorna. Här är enligt utredningens mening särskilda insatser erforderliga i syfte att åt den odontologiska forskningen ge en förbättrad forskningsmiljö.

Vad härefter beträffar införandet av en ny typ av befattning, avsedd för här ifrågavarande ändamål, finner utredningen med hänsyn till den ensartade motiveringen övervägande skäl tala för en enda tjänstetyp med gemensam tjänstebenenämning. Utredningen föreslår benämningen forskarassistent. Med dessa forskarassistenttjänster avser utredningen en forskarrekryteringsbefattning av assistenttyp men inplacerad mellan vanliga assistenter och e. o. docenter. Befattningen skall sålunda vara en heltidsbefattning med endast en del av tjänstgöringstiden bunden till institutionsarbetet och den återstående tjänstgöringstiden reserverad för innehavarens eget avhandlingsarbete. Som kompetenskrav för dessa befattningar föreslår utredningen avlagd licentiatexamen eller därmed jämförlig vetenskaplig kompetens. Befattningarna bör vara extra ordinarie tjänster med placering i lönegrad. Innehavare bör emellertid förordnas för viss tid, förslagsvis högst tre år i sänder. Docentkompetent innehavare av forskarassistentbefattning bör ges ett tilläggsarvode till lönen, så avpassat att avlöningen totalt uppgår till samma belopp som tillkommer en e. o. docent. De föreslagna befattningarna bör enligt utredningens uppfattning i varje fall icke till en början knytas till vissa ämnen. Utredningen föreslår, att förordnande efter vederbörligt ansökningsförfarande och yttrande av fakultet (motsvarande) meddelas av mindre konsistoriet (motsvarande).

Den med forskarassistentbefattningarna förenade tjänstgöringsskyldigheten i institutionens arbete bör utformas med hänsyn till att dessa befattningar förutsättes bli besatta med vetenskapligt högre kvalificerade personer än assistentbefattningarna. Liksom assistenterna bör forskarassistenterna kunna biträda såväl i undervisningen som i institutionens forskning. En forskarassistent vid teknisk högskola bör sålunda under institutionschefen kunna övervaka examensarbeten och bör dessutom kunna bestrida viss lektionsundervisning. Forskarassistenter vid de medicinska fakulteternas undervisningskliniker och vid tandläkarhögskolorna bör fullgöra

sin tjänstgöringsskyldighet i klinikens undervisning och forskning, och det bör understrykas, att dessa tjänster ej får utnyttjas för den sjukvårdande verksamheten. Utredningen föreslår, att tjänstgöringsskyldigheten för forskarassistent fastställs till 800 timmar per år, då tjänstgöringsskyldigheten fullgöres i form av institutionsarbete, eller ett däremot svarande antal undervisningstimmar enligt närmare föreskrifter, som bör utfärdas av kanslern respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Utredningens förslag innebär således en mindre omfattande tjänstgöringsskyldighet än den för universitetsassistenter gällande, detta med hänsyn till önskvärdheten av att vederbörande skall kunna ägna ett koncentrerat arbete åt den egna gradualavhandlingen.

I fråga om avvägningen av antalet forskarassistenttjänster anför utredningen följande.

Med hänsyn till arten av den nya befattningstyp som här föreslås vill utredningen nu endast förorda inrättande av ett relativt begränsat antal forskarassistentbefattningar. För de medicinska fakulteterna föreslår utredningen sammanlagt 17 tjänster, fördelade med fyra tjänster för envar av de medicinska fakulteterna i Uppsala, Lund och Göteborg samt fem tjänster vid karolinska institutet. Utredningen föreslår vidare, att samtliga dessa 17 forskarassistentbefattningar inrättas från och med den 1 juli 1959. Anledning synes utredningen saknas att nu föreslå någon befattning av detta slag för den medicinska högskolan i Umeå. I det sålunda föreslagna antalet forskarassistentbefattningar ingår icke sådana, som tillkommer genom ombildning av biträdande lärartjänster.

Beträffande tandläkarhögskolorna föreslår utredningen, att från och med den 1 juli 1959 en forskarassistenttjänst inrättas vid envar av dessa två högskolor.

För de tekniska högskolornas del synes man tills vidare kunna inskränka sig till en beräkning med i stort sett en e. o. docentbefattning *eller* forskarassistentbefattning på tre professorer eller laboraturer (motsvarande). Med detta beräkningssätt kommer utredningen fram till att i avseende på forskarassistentbefattningar för dessa högskolor föreslå inrättande av 28 dylika, fördelade med 16 vid tekniska högskolan i Stockholm och 12 vid Chalmers tekniska högskola. Med hänsyn till att antalet doktorander vid dessa högskolor ännu är relativt ringa, föreslår utredningen att en tredjedel av dessa befattningar inrättas från och med vart och ett av budgetåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62.

Inom de filosofiska fakulteterna har hittills de biträdande lärartjänsterna, churu inrättade för undervisningens behov, rent faktiskt fungerat även som forskarrekruterings-tjänster, detta dels emedan undervisningsskyldigheten blott är sex timmar per vecka, dels emedan det särskilda lönetillägget för docentkompetent biträdande lärare bidragit till att inom ämnesområden med stark konkurrens om forskarbegåvningarna vid universiteten kvarhålla skickliga vetenskapsmän under de ur ekonomisk synpunkt ofta kritiska åren kring disputationen.

Den nu genomförda första etappen av universitetsupprustningen innebär hl. a., att de biträdande lärartjänsterna med hänsyn till det växande undervisningsbehovet kommer att successivt ersättas av universitetslektorat. I detta läge måste man enligt utredningens mening söka andra

former för en ökad insats för forskarrekryteringen inom dessa fakulteter. I det föregående har utredningen i detta syfte framlagt förslag, som innebär en väsentlig förstärkning av antalet assistenter och amanuenser. Denna förstärkning kommer emellertid i hög grad de rent humanistiska ämnena till godo. De matematisk-naturvetenskapliga och en del av de samhällsvetenskapliga ämnena får däremot genom detta förslag ingen omedelbar eller väsentlig förstärkning av assistent- och amanuenspersonalen. Inom en del av dessa ämnen, t. ex. matematik, fysik, kemi och nationalekonomi, föreligger dock med hänsyn till den starka konkurrensen om forskarbegävningarna ett starkt behov av insatser för att öka forskarrekryteringen, främst på doktorandnivån. Då man nu i samband med utarbetandet av organisationsplaner har att ompröva undervisnings- och lärarorganisationen för ämnen av denna typ och därvid överför undervisningsuppgifter på magisterstadiet från biträdande lärartjänster till universitetslektorat, bör man därför enligt utredningens mening samtidigt pröva lämpligheten av att för forskningens skull inrätta nya forskarrekryteringsbefattningar. Utredningen föreslår, att man därvid överväger inrättandet av forskarassistentbefattningar av det slag som ovan föreslagits för de medicinska fakulteterna samt för de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna. I vissa fall kan det därvid te sig naturligt att ombilda biträdande lärarbefattningar till forskarassistentbefattningar.

Med hänsyn till frågans nära anknytning till undervisningsorganisationens utformning i de enskilda ämnena bör det emellertid ankomma på universitetsmyndigheterna själva att i samband med sedvanliga anslags-äskanden eller i samband med arbetet med organisationsplaner framlägga förslag om inrättande av forskarassistentbefattningar inom nu ifrågakvarande ämnesområden.

Yttranden

Utredningens här ifrågakvarande förslag har med ytterst få undantag hälsats med största tillfredsställelse.

Enligt *statskontorets* mening är det emellertid synnerligen tveksamt, om inrättandet av en assistentbefattning av denna nya typ skulle mera påtagligt kunna motverka tendensen att överge forskarbanan än vad de redan befintliga doktorandstipendierna förmått.

Vetenskapsakademien anser förslaget vara av stor vikt men beklagar, att utredningen ej lagt fram mera konkreta förslag även för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas del. Enligt akademiens mening föreligger nämligen vid dessa fakulteter ett uppenbart behov av sådana befattningar.

Juridiska fakulteten i Uppsala anför följande.

Vad rättsvetenskapen angår torde de föreslagna amanuens- och assistentbefattningarna, ehuru i och för sig nyttiga, icke i nämnvärd grad kunna bidra till att förstärka forskarbanans konkurrenskraft. Härför fordras en befattning, som den nyblivne juris kandidaten kan erhålla, sedan han fullgjort erforderlig tingsutbildning samt sedan han under någon tid visat, att han lämpar sig för vetenskaplig verksamhet, och som är tillräckligt lockande för att kunna tävla med övriga tänkbara befattningar eller

verksamhetsområden. De för andra fakulteter föreslagna forskarassistentbefattningarna synes fylla denna uppgift, varför sådana borde beredas juridiska fakulteten i liknande omfattning som de övriga. Inrättandet torde dock böra kombineras med bestämmelser om befodringsgång på sådant sätt att något slags samordning vinnes mellan forskar- och hovrättskarriären. Hur detta bör ske torde tarva närmare övervägande.

Medicinska fakulteten i Uppsala yttrar bl. a. följande.

Av stor betydelse för särskilt den kliniska forskningen är utredningens förslag om en ny typ av forskarbefattningar, nämligen forskarassistentbefattningar. Inom den kliniska forskningen föreligger just på denna nivå mellan vanliga assistenter och e. o. docenter ett behov av tjänster, som möjliggör för underläkare att ägna sig åt doktorandarbete eller att slutföra andra forskningsuppgifter av vikt för vilka doktorandstipendier ej kan utnyttjas. För att dessa tjänster skall ge bästa möjliga stöd åt den kliniska forskningen är det synnerligen angeläget att de principiellt kan tillsättas även på kortare förordnande. Tjänsterna skulle då kunna bereda underläkare vid undervisningssjukhusen tillfälle att under en viss period få helt ägna sig åt forskning utan den förlust av tjänstårsberäkningen, som blir följden av tjänstledighet för vetenskapligt arbete under mer än 3 månader. Ifråga om antalet föreslagna befattningar syns det fakulteten att utredningen varit alltför restriktiv genom att utom de genom ombildning av biträdande lärarbefattningar vid teoretiska institutioner uppkomna forskarassistentbefattningarna endast föreslå 17 tjänster för samtliga medicinska fakulteter och högskolor. En sådan tjänst borde finnas i varje kliniskt ämne.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala anser att möjligheten att inrätta forskarassistentbefattningar som utredningen föreslår för matematisk-naturvetenskapliga och vissa samhällsvetenskapliga ämnen borde även stå öppen för de rent humanistiska ämnena.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten därstädes framhåller bl. a. följande.

Fakulteten vill framhålla, att inrättandet av ett antal forskarassistentbefattningar just i dagens läge och med hänsyn till forskarrekruteringen framstår som särskilt angeläget, i synnerhet som den även ur denna synpunkt värdefulla kategorien av biträdande lärare nu synes bestämd att upphöra eller i varje fall icke tillåts att öka i den utsträckning som enligt fakultetens mening vore önskvärd. Eftersom konkurrensen utifrån om de mest kompetenta vetenskapliga begåvningarna är hårdast just i detta stadium av en forskares bana, hyser fakulteten farhågor för att utredningens forskarkarriärpyramid vid eller ovan mitten får så branta sidor att alltför få förmår taga sig upp till överpartiet, såvida icke även fakulteten redan inom den närmaste tiden får tillgång till forskarassistentbefattningar i tillräckligt antal.

Det större konsistoriet i Uppsala hälsar med tillfredsställelse förslaget om inrättandet av forskningsassistenttjänster, en befattningstyp som synes kunna vara av stort värde även inom andra fakulteter än de för vilka de avsetts.

Medicinska fakulteten i Lund anför bl. a. följande.

Med forskarassistenterna inför utredningen en helt ny grupp i forskarkarriären, och fakulteten hälsar med tillfredsställelse detta initiativ. Det föreslagna antalet forskarassistentbefattningar är emellertid ringa. I den mån dessa befattningar visar sig attraktiva, hoppas fakulteten att ytterligare sådana kommer att snarast inrättas.

Humanistiska fakulteten därstädes ifrågasätter om forskarassistentbefattningar ej bör inrättas även för de rent humanistiska ämnenas del. De rekryteringssynpunkter, som utredningen pekar på i detta sammanhang, torde nämligen äga relevans också för dessa ämnen.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund framhåller bl. a., att här förevarande tjänster kommer säkerligen att bli utmärkta forskarrekruterings-tjänster. Inom fakulteten borde man med hänsyn till forskarrekruteringen kunna räkna med att huvudparten av de biträdande lärartjänsterna borde överföras till forskarassistentbefattningar. I nuvarande forcerade utvecklingsskede borde konsistoriet ha möjlighet att i undantagsfall ge dispens från kravet på avlagd licentiatexamen.

Det större konsistoriet i Lund yttrar bl. a. följande.

Inrättande av forskarassistentbefattningar är ägnat att öka forskarrekruteringen, främst på doktorandstadiet, och skulle sålunda tillgodose ett inom alla fakulteter föreliggande önskemål. Konsistoriet tillstyrker livligt det framlagda förslaget härutinnan men vill tillika understryka, att behovet av dylika, i nämnt syfte inrättade befattningar föreligger icke endast inom medicinska och naturvetenskapliga discipliner utan även i rent humanistiska (inkl. teologiska och juridiska) ämnen.

Historisk-filosofiska sektionen i Göteborg framhåller, att behov av forskarassistenter ej blott förefinnes inom de av utredningen särskilt framförda ämnesområdena utan även inom andra till sektionen hörande vetenskaper. *Språkvetenskapliga sektionen därstädes* beklagar, att utredningen icke funnit skäl föreslå några forskarassistenttjänster för de humanistiska fakulteterna.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet framhåller, att det för institutets del föreslagna antalet av fem forskarassistentbefattningar vore klart otillräckligt. Lärarkollegiet anser målsättningen böra vara att en forskarassistentbefattning skall inrättas vid varje klinisk institution. För de teoretiska institutionerna är den föreslagna omändringen av biträdande lärartjänster till forskarassistentbefattningar enligt kollegiet att hälsa med tillfredsställelse. Otvivelaktigt hade dylika befattningar en viktig funktion att fylla även vid sådana institutioner såsom stimulus för forskarbanan. I icke mindre grad än vid klinikerna skulle det vara fördelaktigt om varje teoretisk institution kunde förfoga över minst en forskarassistentbefattning.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola finner den av utredningen föreslagna tjänstgöringsskyldigheten för forskarassistenten, 800 timmar/år, väl avvägd med hänsyn till önskvärdheten att en befattningshavare skall kunna ägna största möjliga tid åt eget avhand-

lingsarbete. Avdelningen anser de föreslagna tjänsterna synnerligen önskvärda och under alla förhållanden nödvändiga som rekryteringsunderlag för e. o. docenter i samma mån som biträdande lärartjänster försvinner genom ombildning till universitetslektorat.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid högskolan finner det självklart, att forskarassistenttjänster inrättas också vid de juridiska fakulteterna och föreslår för sin del inrättande av 6 sådana tjänster.

Enligt *lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm* vore det till stort gagn för tandläkarhögskolorna om de nu föreslagna tjänsterna inrättades. Även *lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö* tillstyrker varmt förevarande förslag.

Universitetskanslern yttrar bl. a. följande.

Utredningens förslag angående inrättandet av ett nytt slag av tjänster under benämningen forskarassistenter har allmänt uppskattats av de av mig hörda remissinstanserna. Flertalet av dessa har dock förklarat sig anse att utredningen föreslagit alltför få tjänster av detta slag. Det har vidare starkt framhållits, att dessa tjänster bildar en nödvändig ersättning för de numera på avskrivning ställda tjänsterna som biträdande lärare inom bland annat de filosofiska och juridiska fakulteterna. För egen del ansluter jag mig till dessa uttalanden och hänvisar till vad remissinstanserna härom anför. Jag noterar med tillfredsställelse att utredningen klart uttalat, att även forskarassistenternas tjänstgöring bör omfatta såväl undervisning som forskning. Enligt min mening är det — med hänsyn till det nära sambandet mellan forskning och vetenskaplig undervisning — av största vikt att tillse, att varje vetenskaplig befattning vid universitet och högskolor principiellt skall vara förenad med en tjänstgöringsskyldighet, innefattande moment från båda dessa verksamhetsgrenar. Självklart är å andra sidan, att proportionen mellan undervisning och forskning måste kunna i hög grad variera mellan olika befattningar. Enligt utredningens förslag skall tjänstgöringsskyldigheten för forskarassistenterna fastställas till 800 timmar per år, då tjänstgöringsskyldigheten fullgöres i form av institutionsarbete, eller ett där emot svarande antal undervisningstimmar enligt närmare föreskrifter, som bör utfärdas av kanslern, respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Utredningen föreslår vidare, att de vid de medicinska fakulteterna och tandläkarhögskolorna befintliga tjänsterna som biträdande lärare i vissa teoretisk-medicinska ämnen skall från och med budgetåret 1959/60 ombildas till forskarassistenttjänster. För att dessa ämnens undervisningsresurser härvid icke skall minskas, torde det bli erforderligt, att undervisningsskyldigheten för en forskarassistent icke sättes till lägre antal undervisningstimmar än som nu gäller för de biträdande lärarna.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm finner förslaget synnerligen lyckat, då härigenom forskarrekryteringen komme att i hög grad förbättras. *Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola* anser förslaget välbetänkt.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna finner förslaget synnerligen värdefullt för dessa högskolors del med den förändringen att vid Stockholms-högskolan bör inrättas 18 befattningar.

Statens medicinska forskningsråd hälsar införandet av forskarassistentbefattningar med tillfredsställelse, men anser det föreslagna antalet för ringa.

Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd anser att befattningar som forskarassistent bör inrättas jämväl vid de juridiska fakulteterna för att där — ej minst för att underlätta rekryteringen av högre tjänster vid dessa fakulteter — bygga upp en forskarkarriär, som verksamt kan konkurrera med den, som erbjüdes på andra områden. Rådet vill särskilt understryka att just i fråga om de juridiska fakulteterna forskarassistentbefattningar på ett helt annat sätt än amanuens- och liknande befattningar kan beräknas bli attraktiva för dem, som vill bedriva avhandlingsarbete. Rådet finner det därför synnerligen angeläget att forskarassistentbefattningar i tillräckligt antal inrättas.

Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsöks lärarkollegium framhåller, att de föreslagna forskarassistenterna skulle även vid lantbrukshögskolan innebära en värdefull komplettering av nu förefintliga typer av assistentbefattningar. Jämväl *lärarkollegiet vid veterinärhögskolan* finner utredningens förslag väl motiverat.

Medicinalstyrelsen tillstyrker förslaget i fråga.

SACO yttrar bl. a. följande.

I den mån de biträdande lärarbefattningarna mer eller mindre försvinner inträder uppenbarligen en klar försämring i fråga om doktorandernas försörjningsmöjligheter. Problemet kan lösas på två vägar. Endera genom att bibehålla befintliga biträdande lärarbefattningar eller genom att ombilda biträdande lärarbefattningar till forskarassistenttjänster. *SACO* har i och för sig inget att erinra mot en sådan åtgärd.

SFS hälsar förslaget med tillfredsställelse och anför ytterligare följande.

SFS finner det tillfredsställande, att utredningen anser, att man vid den successiva ombildningen av biträdande lärartjänster till universitetslektorat måste söka nya former för forskarrekruteringen. Inom de filosofiska fakulteterna har de biträdande lärarbefattningarna i realiteten fungerat som forskarrekruteringstjänster. Det bör framhållas särskilt beträffande de större skolämnena att lektorstjänster vid gymnasierna utgör ett konkurrenskraftigt alternativ till en forskarkarriär och att en förstärkning av enbart amanuens- och assistentpersonalen inom dessa ämnen ej kan anses trygga forskarkarriären. Även inom de teologiska och juridiska fakulteterna samt vid handelshögskolorna synes konkurrensen från verksamhetsområden utanför respektive läroanstalter motivera att man för deras vidkommande vidtager lämpliga åtgärder för att befrämja forskarrekruteringen. Med hänsyn härtill vill *SFS* förorda att inrättande av forskarassistentbefattningar överväges även inom teologiska, juridiska och humanistiska ämnen samt vid handelshögskolorna.

TCO understryker vikten av forskarassistenttjänsternas inrättande.

4. Docenter

Utredningen

Såsom bakgrund för bedömningen av behovet av ytterligare e. o. docenttjänster verkställde universitetsutredningen våren 1958 en inventering av de personer som efter den 1 januari 1946 erhållit förordnande som docent. Bland resultaten härav må nämnas, att ungefär två tredjedelar av alla docenter, bortsett från docenterna i kliniskt-medicinska ämnen, erhållit förordnande som e. o. docenter och att hälften eller mer än hälften av alla docenter som blivit e. o. docenter fått sina e. o. docentbefattningar inom ett halvt år efter docentförordnandet. Med utgångspunkt i materialet från docentinventeringen och annat siffermaterial har utredningen beräknat andelen som erhållit docentförordnande bland dem som disputerat inom de olika fakulteterna till följande procenttal för perioden 1946—1957:

Teologiska fakulteten	48 %
Juridiska fakulteten	77 %
Medicinska fakulteten	80 %
Humanistiska fakulteten	61 %
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten	75 %

Såsom minimiprincip vid bedömningen av behovet av ytterligare e. o. docenttjänster bör enligt universitetsutredningens uppfattning den av naturvetenskapliga forskningskommittén 1945 uttalade principen att »till varje professur i allmänhet bör höra ett docentstipendium med företrädesrätt för ämnet i fråga om tillsättningen» alltjämt gälla, dock med den modifikation att laboraturer (motsvarande) härvidlag jämställas med professurer. I många ämnen har emellertid behovet av forskning och rekrytering av forskare vuxit på ett sådant sätt, att man enligt utredningens mening vid anpassningen av antalet e. o. docentbefattningar måste gå utöver den angivna minimiprincipen. Å andra sidan vore det på grund av speciella förhållanden knappast möjligt att i full utsträckning tillämpa principen vare sig för de medicinska fakulteternas kliniska ämnesgrupp eller för fackhögskolorna.

Till belysning av de nuvarande förhållandena redovisar utredningen där-
efter följande sammanställning av antalet budgetåret 1958/59 befintliga ordinarie professurer/laboraturer (motsvarande) och e. o. docentbefattningar inom de olika fakulteterna.

	Professurer och laboraturer (motsvarande)	e.o. docent- befattningar
Teologiska fakulteten.....	16	14
Juridiska "	32	15
Medicinska "	166	53
Humanistiska "	117	116
Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten.....	85	67
Summa	416	265

Med utgångspunkt i den nyss angivna minimiprincipen och det förut omnämnda siffermaterialet finner utredningen att e. o. docenttjänster bör inrättas jämväl vid tandläkarhögskolorna och att antalet e. o. docenttjänster vid de teologiska, medicinska, humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna (motsvarande) samt vid tandläkarhögskolorna och de tekniska högskolorna under budgetåren 1959/64 bör förstärkas med sammanlagt 165 tjänster varav 49 från och med budgetåret 1959/60, 44 från och med budgetåret 1960/61 och 35 från och med budgetåret 1961/62. Beträffande den närmare fördelningen av och motiveringen för den sålunda föreslagna förstärkningen av docentinstitutionen torde få hänvisas till den av utredningen härutinnan lämnade redogörelsen (bet. s. 79—85).

Utredningen övergår härefter till att behandla de e. o. forskardocenttjänsterna och föreslår först, att under budgetåren 1959/62 sammanlagt 32 nya e. o. forskardocenttjänster inrättas vid universiteten, karolinska institutet, Stockholms högskola och de tekniska högskolorna. Utredningen anför därvid bl. a. följande.

Utredningen finner det uppenbart, att en förstärkning av forskardocentinstitutionen skulle vara till stort gagn och på ett väsentligt sätt undanröja den otrygghet, som nu stör en obefordrad vetenskapsman i hans arbete. Utredningen anser emellertid samtidigt, att man även efter en ökning av antalet forskardocenttjänster bör ha kvar fordran på synnerlig kompetens. Antalet tjänster bör icke vara högre än att endast verkligt framstående forskare kommer i fråga. Utredningen finner det för sin del vara ett rimligt antagande att mot var femte docenttjänst bör svara en forskardocentbefattning.

Beträffande den närmare fördelningen av och motiveringen i övrigt för den avsedda förstärkningen av forskardocentinstitutionen torde få hänvisas till den av utredningen lämnade redogörelsen (bet. s. 87).

Utredningen framlägger vidare följande synpunkter och förslag beträffande de e. o. forskardocenttjänsterna.

Vid tillsättandet av en e. o. forskardocentbefattning tillkallar fakulteterna statutenligt två sakkunniga, vilka fullgör sina uppdrag utan särskild ersättning. Utredningen är av den uppfattningen, att även då man skall göra upp förslag till forskardocentbefattning tre sakkunniga bör anlitas. De sakkunniga bör vid sin granskning av de sökandes produktion undersöka om de fyller de höga krav man ställer på en forskardocent. För detta arbete bör de sakkunniga erhålla samma förmåner som tillkommer sakkunniga, vilka yttrar sig över väckt kallelseförslag.

Utredningen är av den meningen, att en e. o. forskardocent i regel bör inneha sin befattning i högst sex år. Med hänsyn till att en forskardocent är en vetenskapsman med prövad och erkänd hög kompetens, vill utredningen dock föreslå att statuterna ändras så, att Kungl. Maj:t erhåller rätt att då synnerligen starka skäl föreligger efter hemställan av vederbörande akademiska myndigheter medge förlängt innehav av forskardocentbefattning under ytterligare högst tre år. Utredningen vill emellertid understryka, att det stränga urvalsförfarandet vid tillsättande av forskardocent-

befattningar garanterar att innehavare av dylika tjänster är personer med synnerligen hög vetenskaplig kompetens. I fall då en forskardocent ej har utsikt att erhålla ordinarie befattning inom rimlig tid efter det att hans förordnande löpt ut, bör man därför allvarligt överväga inrättandet av en personlig befattning.

Yttranden

Till här förevarande förslag har remissmyndigheterna intagit en i stort sett positiv ställning; endast i undantagsfall har betänkligheter anmälts.

Statskontoret yttrar bl. a. följande.

Enligt statskontorets uppfattning är emellertid många osäkerhetsmoment förknippade med utredningens beräkningar och förslag i denna del. Det förefaller vanskligt att med utgångspunkt från de prognoser och antaganden, som i betänkandet anförts, kunna med någon grad av säkerhet och för flera år framåt bedöma det verkliga behovet av nya docenttjänster vid olika lärosäten och ämnesgrupper etc. Behovet av docentbefattningar i framtiden influeras nämligen av en mångfald svåröverskådliga faktorer inom de skiftande verksamhetsområden, där högre akademisk arbetskraft sysselsättes. Det undandraget sig statskontorets bedömande, huruvida utredningens detaljförslag på detta område är realistiska. Därest en ram för docentorganisationens utveckling anses böra uppdragas redan för en flerårsperiod, synes det emellertid böra få ankomma på universitetsmyndigheterna själva att för ett budgetår i sänder närmare motivera och precisera de för olika ämnen erforderliga docenttjänsterna vid respektive lärosäten. Vid bedömningen av hithörande frågor bör hållas i minnet, att kostnaderna för en nyinrättad docenttjänst icke inskränker sig till de direkta lönekostnaderna för befattningen i fråga utan att till dessa måste läggas kostnader för en basorganisation i form av biträdeshjälp och materiel. Härtill kommer att, särskilt då fråga är om docentbefattningar inom experimentella ämnen, behovet av lokaler och apparatur kan visa sig vara mycket svårt att tillgodose. Dylika omständigheter torde enligt statskontorets mening böra noga övervägas innan beslut fattas om nya tjänster. Enligt ämbetsverkets uppfattning bör förstärkning av docentorganisationen i vart fall utsträckas under en längre period än fem år. Statskontoret finner det antagligt, att en förstärkning av docentorganisationen även bör medföra en höjning av antalet forskardocentbefattningar men ställer sig tveksamt till en fastläsning vid den aritmetiska proportion, som utredningen förordat. Jämväl på detta område synes en noggrannare behovsprövning böra föregå statsmakternas beslut.

Vetenskapsakademien hälsar med tillfredsställelse den av utredningen föreslagna ökningen av e. o. docent- och e. o. forskardocentbefattningar.

Juridiska fakulteten i Uppsala anför bl. a. följande.

Utredningen anser att mot var femte docentbefattning bör svara en forskardocentbefattning. Det är likväl därvid av vikt, att en viss anknytning sker till varje fakultet, så att den tillerkännes åtminstone en företrädesrätt till så många forskardocentbefattningar, som dess docentbefattningar enligt principen motiverar. Svårigheten eller omöjligheten att mot varandra väga

forskarkapaciteten i vitt skilda ämnen kan eljest föranleda, att den avsedda karriäreffekten ej ernås. Förlängningen av innehavstiden till sex år med möjlighet till tre års förlängning, utökningen av antalet sakkunniga och utgivandet av ersättning till dem synes utgöra välbetänkta förbättringar; dock att förlängningen av innehavstiden icke rimligen bör få tillämpas, innan den avsedda ökningen av forskardocentbefattningarna skett.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala uttalar bl. a. följande.

Det nuvarande stora antalet högt förtjänta sökande till docentbefattningar visar den starka underdimensioneringen av denna institution, och det synes därför sektionen rimligt, att ett större antal befattningar än det av utredningen föreslagna inrättas under närmaste året för att åt forskningen bevara flera forskare än med föreslagna antal blir möjligt.

Sektionen anser, att såväl ett fullt och snabbt utbyggande av forskardocentinstitutionen som en större personlig trygghet för e. o. forskardocenter är oundgängliga för att forskarkarriären överhuvudtaget skall kunna bli ett lockande alternativ för vetenskapligt begåvade.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala anför bl. a. följande.

Sektionen ansluter sig till utredningens synpunkter, när det gäller de e. o. docentbefattningarna. Sektionen vill vidare livligt tillstyrka den föreslagna utbyggnaden av forskardocentinstitutionen och hyser för sin del inga farhågor, att icke de höga krav, som man ställer på en forskardocent, skall bli uppfyllda. Sektionen har heller icke något att erinra mot utredningens förslag om sakkunniginstitutionen för forskardocentbefattningar. Då all erfarenhet hittills givit vid handen, att utomordentliga svårigheter yppar sig, när det gäller att rättvist avväga de sökandes inbördes meriter, då de representerar skilda fakulteter eller vitt skilda ämnesområden, vill sektionen i detta sammanhang kraftigt understryka önskvärdheten av att en fördelning äger rum av forskardocentbefattningarna efter de olika fakulteterna och sektionerna. Sektionen är medveten om att starka skäl kan föreligga för ett förlängt förordnande av forskardocentbefattning efter 6-årsperiodens slut och har för sin del intet att erinra mot att en sådan ändring företages i universitetsstatuterna, att detta möjliggöres. Sektionen vill dock för sin del icke förorda tillämpningen av en sådan möjlighet, förrän antalet forskardocentbefattningar kommit upp i den av utredningen föreslagna proportionen, en forskardocentbefattning mot fem e. o. docentbefattningar.

Matematisk-naturvetenskapliga sektionen i Uppsala framhåller huvudsakligen följande.

På docentnivån innebär utredningens förslag om en utökning av e. o. docentbefattningarna för fakultetens del en mycket värdefull förstärkning. I relation härtill är förslaget om nya e. o. forskardocentbefattningar klart otillräckligt. Utredningens förslag att utöka antalet sakkunniga från två till tre även vid tillsättandet av en e. o. forskardocentbefattning kan fakulteten icke biträda. Garantierna för ett objektivt tillsättningsförfarande — där det gäller att fastställa varje enskild sökandes kompetens, men ej att inbördes gradera de sökande — kan knappast bli så mycket större med tre sakkunniga än med två, att denna vinst uppväger ökningen i omständlighet, arbetsinsatser och, enligt utredningens förslag, kostnader. Synnerligen väl-motiverat finner fakulteten utredningens förslag att förlängt innehav av

forskardocentbefattning under ytterligare högst tre år skall kunna medges, då synnerligen starka skäl föreligger.

Det större konsistoriet i Uppsala vill med hänsyn till vad matematisk-naturvetenskapliga fakulteten anfört ifrågasätta om tillräckliga skäl föreligger för en ändring av antalet sakkunniga från 2 till 3 vid tillsättning av e. o. forskardocenter.

Teologiska fakulteten i Lund vill för sin del kraftigt understryka önskvärdheten av att utredningens förslag förverkligas med avseende på e. o. docentbefattningarna. De principer och förslag beträffande e. o. forskardocentbefattningar, som av utredningen framlagts, finner fakulteten motiverade.

Humanistiska fakulteten i Lund framhåller bl. a. följande.

Fakulteten ser med tillfredsställelse, att antalet forskardocentbefattningar ökas och att tiden för sådan befattnings innehav förlänges i vissa fall till sammanlagt 9 år. Ett rationellare utnyttjande av forskardocentbefattningarna med möjlighet till vakansförordnande vore enligt fakultetens mening önskvärt.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund hälsar med tillfredsställelse universitetsutredningens förslag. Fakulteten anser, att ett tillsättningsförfarande med tre sakkunniga för en forskardocentbefattning innebär ett onödigt engagemang av kvalificerad forskarkraft och föreslår istället, att antalet som förut bestämmes till två då inga särskilda skäl föreligger för högre antal.

Enligt *lärarkollegiet vid karolinska institutet* råder intet tvivel om, att tillgången på kompetenta forskare under de närmaste åren blir sådan, att antalet föreslagna e. o. docent- och ej minst forskardocentbefattningar utgör ett absolut minimum.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola anför bl. a. följande.

Utredningen framhåller beträffande e. o. forskardocenttjänsterna att man även efter en ökning av antalet dylika bör ha kvar fordran på synnerlig kompetens och föreslår en utökning av de anlitade sakkunnigas antal från 2 till 3. Fakulteten delar utredningens uppfattning, att synnerlig kompetens bör krävas och att därför ett sakkunnigförfarande i någon form är nödvändigt, men anser det tillräckligt att denna kompetens liksom hittills prövas av 2 sakkunniga, varav en utanför fakulteten.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid högskolan anser, att utredningens förslag om tillsättande av tre sakkunniga vid utseendet av forskardocenter icke innebär någon förbättring av nuvarande förfarande.

Humanistiska avdelningen vid högskolan framhåller bl. a. följande.

Avdelningen finner en ökning av antalet e. o. forskardocenttjänster i enlighet med utredningens förslag vara angeläget men kan icke dela utredningens mening, att tre sakkunniga bör anlitas för att bedöma de sökandes kompetens. Svårigheten vid tillsättning av forskardocentbefattningar ligger

vanligen icke i att avgöra om vederbörande äger den erforderliga »synnerliga kompetensen»; på den punkten blir svårigheten, i den mån den existerar, säkerligen icke mindre om man anlitar fler sakkunniga. Den stora svårigheten vid det nuvarande systemet ligger i att jämföra kvalificerade sökande från helt skilda forskningsområden. Fakulteten är av den meningen, att de e. o. forskardocenttjänsterna bör knytas till fakulteternas större ämnesgrupper. Om en ämnesgrupp vid något tillfälle icke skulle ha någon sökande med den erforderliga höga kompetensen bör dess e. o. forskardocentbefattning för begränsad tid kunna tilldelas kvalificerad sökande från annan ämnesgrupp.

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö hälsar med särskild tillfredsställelse utredningens förslag om inrättande av e. o. docentbefattningar vid tandläkarhögskolorna.

Universitetskanslern anför bl. a. följande.

Med utgångspunkt från statistiken över licentiander och doktorander utför utredningen vissa prognoser rörande antalet nytillkommande docentkompetenta doktorer under de närmaste åren. Dessa ligger till grund för utredningens förslag rörande inrättandet av nya e. o. docentbefattningar. Flera av remissinstanserna har givit uttryck åt den meningen, att den nyssnämnda minimiprincipen bör realiseras i snabbare takt än utredningen föreslagit. För egen del finner jag utredningens förslag beträffande de närmaste åren i huvudsak väl avvägt. Jag vill dock ansluta mig till de teologiska fakulteternas yrkande om inrättande redan nu av en e. o. docentbefattning för vardera fakulteten utöver utredningens förslag. Jag vill vidare framhålla, att tandläkarhögskolornas behov av e. o. docentbefattningar och forskardocentbefattningar synes ha starkt underskattats av utredningen.

Beträffande forskardocentbefattningarna vill jag obetingat ansluta mig till den av ett flertal remissinstanser omfattade meningen, att en stark ökning av dessa befattningars antal snarast möjligt bör komma till stånd. Det är sålunda enligt min mening utomordentligt angeläget, att den av utredningen angivna proportionen, en forskardocent mot var femte e. o. docent, blir realiserad redan under de närmaste åren, utan att det dock synes möjligt att nu avgöra, om detta kan betraktas som en på längre sikt tillräcklig förstärkning av den för närvarande klart underdimensionerade forskardocentinstitutionen. I överensstämmelse med så gott som samtliga remissinstanser avstyrker jag utredningens förslag om ökning av antalet sakkunniga vid tillsättandet av en forskardocentbefattning från två till tre. Huvudsvårigheten vid tillsättandet av dessa befattningar ligger, såsom med rätta framhållits av remissinstanserna, i nödvändigheten att göra en jämförelse mellan forskarbegåvningen hos föreslagna docenter, vilka arbetat inom ofta vitt skilda vetenskaper. En ökning av de sakkunnigas antal synes ej vara ägnad att nämnvärt underlätta denna jämförelse. I anslutning till vad flera remissinstanser anfört, torde det däremot böra övervägas, om ej de med sådana jämförelser förbundna allvarliga svårigheterna kunde i avsevärd mån undvikas, om forskardocentbefattningarna efter förloppet av en viss övergångstid bleve med företrädesrätt anknytna till bestämda fakulteter, sektioner eller rent av ämnesgrupper. I sådana fall, då kompetent docent inom företrädesberättigat ämne ej finnes, kunde även docent i ämne utan företrädesrätt ifrågakomma, för att sedan automatiskt överflyttas till eventuellt ledigblivande befattning inom hans egen grupp. Antalet

av de tillsättningsärenden, där vanskliga jämförelser mellan sökande från helt olika områden bleve nödvändiga, borde genom en sådan anordning kunna väsentligt minskas. Därest detta förslag i princip vinner statsmakternas bifall, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av kanslern meddela närmare bestämmelser härom, för tillämpning exempelvis från och med budgetåret 1960/61. Utredningens förslag, att de sakkunniga vid tillsättandet av forskardocentbefattning bör för sitt arbete erhålla ersättning enligt samma regler, som gäller för sakkunniguppdrag i samband med kallelseförslag vid tillsättandet av professor eller laboratur, vill jag livligt tillstyrka. Utredningen föreslår vidare bland annat, att maximitiden för innehav av forskardocentbefattning, vilken i regel bör vara sex år, skall kunna förlängas med ytterligare tre år i fall, då synnerligen starka skäl föreligger. Jag instämmer för min del i detta förslag.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm delar helt utredningens uppfattning att forskardocentbefattningar skall ingå i forskarkarriären vid de tekniska högskolorna och anför ytterligare följande.

Vid högskolan finnes från och med budgetåret 1958/59 en forskardocentbefattning och 8 docentbefattningar. Till den nu lediga forskardocentbefattningen har 3 synnerligen kvalificerade sökande anmält sig — något som visar att antalet dylika docentbefattningar är för lågt. Förslaget att antalet sakkunniga för yttrande rörande behörighet till forskardocentbefattning skall höjas från 2 till 3 finner kollegiet ej motiverat och föreslår att samma norm måtte tillämpas som nu gäller vid kallelse av professor vid högskolan — nämligen att 2 eller flera sakkunniga skall utses. Sakkunniga bör som föreslagits tillerkännas samma förmåner som tillkommer sakkunnig som yttrar sig över kallelseförslag. Att innehav av forskardocentbefattning skall kunna förlängas med ytterligare 3 år då synnerligen starka skäl föreligger liksom att professor och laborator skall kunna medgivas att fullgöra sin undervisningsskyldighet i form av enskild handledning finner kollegiet riktigt.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola framhåller följande.

Utredningens förslag angående inrättande av forskardocentbefattningar synes välbetänkta och mot de med innehav av dessa befattningar förenade villkoren är från kollegiets sida intet att erinra. Sakkunnigförfarandet vid tillsättning av forskardocentbefattningar bör dock förekomma endast då lärarkollegiet så finner nödvändigt, och någon anledning att utöka antalet sakkunniga till tre kan kollegiet för sin del icke finna.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna yttrar bl. a. följande.

Med avseende å forskardocentbefattningar är överstyrelsen för egen del beredd att godtaga utredningens beräkningsgrund också för de tekniska högskolorna och tillstyrker alltså förslaget härutinnan. Ävenledes kan överstyrelsen biträda utredningens förslag om möjlighet att under vissa förutsättningar medgiva förlängt innehav av forskardocentbefattning. Överstyrelsen kan jämväl tillstyrka utredningens förslag, att också sakkunniga vid tillsättande av forskardocentbefattning skall beredas ersättning för fullgörandet av sitt uppdrag. Däremot anser överstyrelsen de sakkunnigas antal i dylika fall alltjämt böra bestämmas till två, vilket synes vara tillfyllest. Det bör även uppmärksammas, att de sakkunnigas antal här — i motsats

till vad som eljest gäller i fråga om akademiska befordringsärenden — avser varje till befattning ifrågakommande docent, varför de sakkunnigas sammanlagda antal i ett tillsättningsärende kan bli betydande. Överstyrelsen avstyrker alltså utredningens förslag att i förevarande fall utöka de sakkunniga till tre.

Statens medicinska forskningsråd hälsar med tillfredsställelse utredningens förslag om en ökning av antalet e. o. docenttjänster och forskardocenttjänster.

Lärarkollegiet vid veterinärhögskolan finner utredningens förslag i princip riktigt.

Medicinalstyrelsen tillstyrker utredningens förslag om utökning av antalet forskardocenttjänster.

Vad forskardocenturerna beträffar vill *SACO* tillstyrka den av utredningen angivna principen att mot var femte e. o. docenttjänst bör svara en forskardocentbefattning. *SACO* anser det dock angeläget att denna proportion uppnås redan under den närmaste treårsperioden. Det torde även ur många synpunkter vara önskvärt att en del av de nytillkomna tjänsterna göres fakultetsbundna.

SFS yttrar bl. a. följande.

Utredningens förslag till ökning av antalet e. o. forskardocenttjänster förefaller *SFS* välmotiverat inte minst med hänsyn till de möjligheter dessa tjänster skapar för differentiering av gamla ämnen och framväxt av nya specialiteter. Inom de ämnen som för närvarande expanderar snabbast torde forskardocenttjänsterna kunna spela en viktig roll härvidlag under övergångsperioder.

5. Lektorer

Utredningen

Utredningen föreslår, att universitetslektorat inrättas jämväl vid de tekniska högskolorna. Såsom skäl härför åberopas bl. a. följande.

Undervisningen för civilingenjörsexamen är formellt uppdelad på föreläsningar och övningar. Professorerna handhar i allmänhet själva den huvudsakliga delen av den undervisning, som meddelas i form av föreläsningar. I vissa fall finns vid vederbörande institution förutom professuren även en laboratorbefattning och en eller flera s. k. biträdande lärarbefattningar. I övrigt biträdes professorn i undervisningen av förste assistenter och övningsassistenter. Förste assistenterna är anställda som extra tjänstemän och övningsassistenter avlönade med arvode per timme. Assistenterna är sålunda endast tillfälligt anställda och växlar ofta. Förste assistentbefattningarna är dessutom att anse som utbildningstjänster och för dem kan i allmänhet endast nyexaminerade civilingenjörer eller andra med motsvarande kompetens förvärvas. Ofta lyckas man icke förvärva lärare ens med denna kompetens. Särskilt i läroämnena med stort antal studerande eller omfattande övningsundervisning blir på grund av nu nämnda förhållanden professors arbete med instruktion och handledning

av assistenter mycket tidskrävande. Med det stora antalet studerande vid de tekniska högskolorna blir även professorns examinationsbörda ofta betydande. Om lektorat inrättas, skulle professorerna få en verksam hjälp vid organisationen av undervisningen. En lektor skulle sålunda kunna övertaga en del av vederbörande professors uppgifter att instruera assistenter samt leda vissa speciellt kvalificerade övningar och övertaga en del kursmoment, som professorn för närvarande handhar. Även från ren undervisningssynpunkt skulle det, i huvudsak av samma skäl som utredningen anfört för sitt förslag att inrätta universitetslektorat vid de filosofiska fakulteterna, vara värdefullt om en del av den undervisning, som nu meddelas av mera tillfälligt anlitade assistenter kunde övertagas av fast anställda lärare.

I fråga om de kompetensvillkor som bör gälla för de föreslagna lektoraten hänvisar utredningen till vad som i det första betänkandet härutinnan anfördes i fråga om motsvarande befattningar vid universiteten och Stockholms högskola. Vad utredningen sålunda anfört och föreslagit, har vunnit statsmakternas godkännande. Detta innebär att utredningen anser att avlagt disputationssprov och styrkt pedagogisk skicklighet bör stadgas som kompetenskrav för dessa nya befattningar. Utredningen har klart för sig, att det särskilt för sådana ämnen vid de tekniska högskolorna, som ej finns företrädde vid universiteten, i varje fall till en början kommer att stöta på stora svårigheter att för befattningar av detta slag finna fullt kompetenta sökande, detta emedan antalet avlagda disputationssprov vid de tekniska högskolorna ännu är relativt lågt och man dessutom måste räkna med en mycket hård konkurrens från näringslivets sida då det gäller personer med doktorsgrad i dessa ämnen. Utredningen har emellertid med sitt förslag velat markera, att för de nu föreslagna befattningarna i princip bör fordras lika goda kvalifikationer som för de filosofiska fakulteternas universitetslektorat. Även beträffande dessa senare befattningar har utredningen tänkt sig att en sådan någon gång måste efter dispens besättas med licentiat. Ett dylikt dispensförfarande torde komma att få tillämpas oftare för de nu föreslagna befattningarna, särskilt i den mån sådana inrättas inom de tekniska tillämpningsämnena. Därvid synes man också få tänka sig att dispensvägen ge behörighet för lektorat även åt civilingenjörer utan avlagd licentiatexamen, dock endast under förutsättning att den sökande förvärvat kvalificerade betyg i avgångsexamen i lektoratets huvudämnen eller däremot svarande ämnen, samt därjämte genom praktisk verksamhet, vetenskapliga studier eller vetenskapligt författarskap särskilt ådagalagt sin lämplighet för tjänsten. Vid bedömande av sökande till ett lektorat i ett tekniskt ämne bör dock självfallet alltid disputationssprov, liksom vetenskaplig verksamhet överhuvudtaget, väga tungt. Beträffande lektors undervisningsskyldighet synes utredningen böra gälla vad som beslutats beträffande undervisningsskyldigheten för innehavare av lektorat vid universitet. Befattningarna bör enligt utredningen, liksom de redan beslutade universitetslektoraten, vara ordinarie tjänster och tillsättas av Kungl. Maj:t

6 — Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 105

efter förslag av professorsnämnd, kollegienämnd och överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Löneställningen bör, anser utredningen, självklart vara densamma som för universitetens lektorer.

Vad tjänstebenämningen beträffar framhåller utredningen, att de föreslagna kompetenskraven är desamma som för de beslutade universitetslektoraten och sålunda högre än för lektorat vid allmänbildande gymnasier. Med hänsyn härtill och då benämningen högskolelektor synes mindre lämplig, föreslår utredningen även för de nu föreslagna befattningarna tjänstebenämningen universitetslektor, trots att denna benämning i detta sammanhang kan förefalla oegentlig. Den har dock accepterats beträffande universitetslektoraten vid Stockholms högskola.

Då det gällde att bedöma det erforderliga antalet lektorat vid de tekniska högskolorna, måste utgångspunkten vara det i de olika ämnena föreliggande behovet av forskarhandledning och undervisning på högstadiet, till vilket i detta sammanhang torde böra räknas även undervisning för de båda högsta betygsgraderna i civilingenjörsexamen, samt lågstadieundervisningens omfattning i skilda ämnen. Väl vore antalet licentiander och doktorander ännu relativt lågt i åtskilliga läroämnena, men en tendens till starkt ökad rekrytering av forskaradepter vid de tekniska högskolorna vore redan märkbar, och en fortsatt ökning borde kunna förväntas, bl. a. som en följd av de åtgärder till stimulerande av forskarrekryteringen, som utredningen här föreslår. Man syntes böra räkna med att en professor eller laborator vid teknisk högskola framdeles borde kunna ägna en betydande del av sin ordinarie undervisning åt forskarhandledning och högstadieundervisning. För att möjliggöra detta bleve en successiv utbyggnad av antalet lektorsbefattningar erforderlig. I de mycket stora läroämnena torde redan nu ett uttalat behov av lektorat föreligga, detta så mycket mera som till följd av utredningens ovan framlagda förslag till ändrade tjänstgöringsvillkor för de tekniska högskolornas förste assistenter ett betydande antal undervisningstimmar, som hittills bestritts av förste assistenter, nu bortfaller och måste ersättas antingen genom att ytterligare förste assistentbefattningar tillkommer eller på annat sätt. Vad slutligen beträffar det omedelbara behovet av här avsedda tjänster föreslår utredningen — efter samråd med högskolornas rektorer och med representanter för överstyrelsen för de tekniska högskolorna — att lektorat redan från och med budgetåret 1959/60 inrättas i varje fall i följande ämnen vid vardera av de två tekniska högskolorna, nämligen matematik, tillämpad matematik, mekanik, matematisk fysik, fysik, hållfasthetslära, teoretisk elektroteknik och byggnadsstatik.

Yttranden

Utredningens förslag om införandet av lektorat vid de tekniska högskolorna har mottagits med tillfredsställelse.

Sålunda har *statskontoret* principiellt icke något att erinra emot förslaget.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm framhåller, att inrättandet av lektorat överensstämmer helt med högskolans intentioner och anför ytterligare följande.

Som av utredningen framgår har kollegienämnden i sina *petita* för budgetåret 1959/60 äskat inrättandet av 1 lektorat i matematik I och 1 i oorganisk kemi. Kollegiet ansluter sig helt till utredningens förslag att lektorat redan från budgetåret 1959/60 inrättas i varje fall i följande ämnen — nämligen matematik, tillämpad matematik, mekanik, matematisk fysik, fysik, hållfasthetslära, teoretisk elektroteknik och byggnadsstatik. I anslutning här till vill kollegiet framhålla att högskolan har 2 professurer i matematik, 2 i mekanik och 2 i fysik och att — bl. a. med hänsyn till högskolans stora antal studerande — lektorat bör inrättas i var och en av dessa professurer. Bland de lektorat som utredningen räknar upp har det i oorganisk kemi uppenbarligen bortfallit. Kollegiet vill understryka vikten av att även detta lektorat kommer med från början. Professorn i ämnet är nämligen synnerligen belastad med arbete och har att meddela den grundläggande undervisningen i oorganisk kemi för alla blivande kemister — 64 nyintagna årligen — och bergsingenjörer — 45 stycken. Kollegiet instämmer i utredningens gjorda uttalande om lektors arbetsuppgift: att övertaga del av professors uppgift, att instruera assistenter samt att leda vissa övningar. Vidare vill kollegiet erinra om att inrättandet av lektorat — såsom tidigare framhållits — endast i rena undantagsfall minskar behovet av assistenter och då endast i sådana grundläggande ämnen i vilka laboratoriearbete ej förekommer. Kollegiet understryker vikten av att dispensförfarande måste få tillämpas vid tillsättande av lektor — särskilt i tillämpade ämnen. Benämningen universitetslektor finner kollegiet olämplig i vad avser de tekniska högskolorna. Benämningen högskolelektor eller generellt lektor är utan tvekan att föredraga. Namnet har vid en teknisk högskola icke blott formell utan även reell betydelse — särskilt i tillämpade ämnen där man måste räkna med att vederbörande lektor säkerligen antingen efter relativt kort tid övergår till industritjänst eller kvarstannar och vid sidan av lektoratet åtager sig vissa konsultativa uppdrag. Dylika bisysslor är i och för sig önskvärda ur högskolans synpunkt då vederbörande lärare därigenom kommer i intim kontakt med näringslivets aktuella problem inom sitt område och på så sätt fördjupar sitt eget kunnande undervisningen till fromma. Titeln universitetslektor skulle i detta sammanhang verka främmande under det att titeln högskolelektor skulle klart markera vederbörandes anknytning till tekniken och säkerligen i viss mån förbättra högskolans rekryteringsmöjligheter.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola anför följande.

Inrättandet av lektorat vid högskolorna kan — såsom från högskolans sida tidigare uttalats — förväntas medföra betydande fördelar i fråga om kontinuiteten och effektiviteten i undervisningen. Lärarkollegiet konstaterar med tillfredsställelse, att utredningen föreslagit åtta lektorat vid högskolan nämligen i matematik, tillämpad matematik, mekanik, matematisk fysik, fysik, hållfasthetslära, el-lära och elektrisk mätteknik samt byggnadsstatik. Kollegiet vill framhålla, att det kan visa sig nödvändigt att

dubblera lektoraten i de ämnen, där särskilt stor undervisningsbörda föreligger, såsom exempelvis matematik, mekanik och fysik. Kollegiet finner mycket väl tänkbart, att lektorat även inrättas för undervisningen i de tillämpade ämnen, som har särskilt stora undervisningsavdelningar samt att lektoraten i betydande utsträckning successivt får ersätta de mer splittade och lösa arvodesbefattningarna såsom special- och biträdande lärare. Vad beträffar tjänstebefattningen vill kollegiet anmäla en från utredningen avvikande mening. Universitetslektor synes vara en mindre lämplig benämning i fråga om de befattningar, som inrättas vid de tekniska högskolorna, särskilt med tanke på de kontakter som även dessa lärare bör ha med industri och näringsliv. Högscolektor synes vara att föredraga.

Överstyrelsen vid de tekniska högskolorna erinrar, att överstyrelsen redan för nästa budgetår förordat inrättande av ett antal lektorstjänster — två vid tekniska högskolan i Stockholm och sex vid Chalmers tekniska högskola — för undervisningen i olika ämnen av grundläggande natur, där det stora studerandeantalet befunnits göra behovet av kvalificerade hjälpkrafter till professorerna särskilt angeläget. Såsom överstyrelsen därvid framhållit, skulle ett inrättande av dylika tjänster — ehuru främst avsedda för undervisningen av de ordinarie studerandena — även vara ägnat att bereda professorerna i ifrågakommande ämnen ökad tid för forskarhandledning och forskning. Det är med tillfredsställelse, som överstyrelsen nu kan konstatera, att universitetsutredningen kommit till samma uppfattning och därvid ansett sig böra förorda ett omedelbart inrättande av ytterligare ett antal tjänster av här avsedd art. Överstyrelsen tillstyrker alltså utredningens förslag att jämväl utöka lärarstaben vid de tekniska högskolorna med lektorat av universitetsmodell.

Ingeniörsvetenskapsakademien yttrar följande.

Inom akademien anses förslaget om inrättande av lektorat vid de tekniska högskolorna vara av stor betydelse. Dels uppnås därigenom en värdefull förbättring av professorers och laboratorers möjligheter till fortsatta studier och egen forskning och till handledning av såväl yngre som mer avancerade forskare. Dels skulle tillgången på lektorer, som anser sin huvudsakliga uppgift vara att undervisa på högskestadiet, samtidigt främja undervisningens effektivitet. Beträffande befattningens beteckning råder en allmän uppfattning, att det föreslagna namnet, universitetslektor, icke är lämpligt utan kan vara vilseledande gentemot utomstående inom näringsliv m. m. Beteckningen högscolektor motsvarar bättre befattningens art.

Jordbrukshögscoleutredningen anför:

Beträffande de i betänkandet föreslagna lektoraten synes även för lantbrukshögskolans del ett visst behov föreligga av dylika tjänster. Jordbrukshögscoleutredningen vill dock beträffande dessa tjänster framhålla att rekryteringsförhållandena inom lantbrukshögskolan i de tillämpade ämnena i stort sett överensstämmer med vad universitetsutredningen ansett gälla för de tekniska högskolorna. Större möjligheter till dispens från kravet på disputationssprov bör därför även gälla för lantbrukshögskolans del beträffande dylika tjänster i de fall de inrättas i tillämpade ämnen.

1956 års skogshögskole- och skogsforskningskommitté uttalar:

Beträffande de i betänkandet föreslagna lektoraten kan även för skogshögskolans del ett visst behov föreligga av dylika tjänster. Kommittén vill dock beträffande dessa tjänster framhålla att rekryteringsförhållandena inom de skogsvetenskapliga institutionerna i de tillämpade ämnena är likartade med vad universitetsutredningen ansett gälla för de tekniska högskolorna. Ökade möjligheter till dispens från krav på disputationssprov bör därför även gälla för de skogsvetenskapliga institutionernas del beträffande dylika tjänster. Detta förhållande synes emellertid icke vara begränsat.

SACO tillstyrker utredningens förslag att inrätta universitetslektorat vid de tekniska högskolorna samt yttrar vidare följande.

För undervisningens del torde dessa befattningar vara synnerligen värdefulla då speciell vikt kan läggas vid pedagogiska meriter. SACO delar utredningens uppfattning att behörighetskraven ej bör sättas så högt att endast i undantagsfall kompetenta sökande kan påräknas. Avlagt disputationssprov och styrkt pedagogisk skicklighet bör sålunda stadgas, men förfarandet att ge behörighet dispensvägen bör kunna tillämpas både för licentiater och civilingenjörer. I fråga om undervisningsskyldigheten för universitetslektor föreslår SACO att 8 timmar per vecka anges som allmän riktpunkt. Benämningen »universitetslektor» för lektorer vid de tekniska högskolorna tillstyrkes.

SFS vill betona vikten av att utredningens förslag om lektorat vid de tekniska högskolorna vinner beaktande, så att professorerna kan frigöras för handledning på högstadiet. För närvarande är undervisningsförhållandena på licentiandstadiet på sina håll enligt SFS:s mening högst otillfredsställande, varför man vid inrättandet av lektorat bör taga speciell hänsyn till de ämnen som har många högstadiestuderande.

6. Professorer m.fl.

Utredningen

Utredningen anför till en början följande.

Tillsättningsförfarande och arbetsförhållanden

Professurer och laboraturer (motsvarande) tillsättes på samma sätt. Universitetsstatuternas § 145 mom. 2 är dock så avfattat, att den erforderliga graden av styrkt vetenskaplig kompetens för att förklaras behörig till en laboratur (motsvarande) torde vara något lägre än den som krävs för en professur. Mycket ofta kan dock ej någon reell skillnad påvisas mellan en professors och en laborators kompetens. Icke heller kan man, med stöd av gällande statuter, peka på någon bestämd skillnad mellan en professors och en laborators arbetsuppgifter. I universitetsstatuternas §§ 51 och 52 fixeras professors skyldigheter och i § 53 laborators. I § 53 mom. 1 stadgas, att »därest professor icke finnes i det ämne laborator (motsvarande) före-

träder, skall vad i § 51 § 1 mom. stadgas om åligganden för professor i tillämpliga delar gälla beträffande laborator (motsvarande)». Därest professor i ämnet finnes, räknar statuterna med en viss inskränkning i laborators åligganden. Statuterna anger följande fyra moment: 1. Idka vetenskaplig forskning. 2. Meddela undervisning och förrätta examination. 3. I förekommande fall biträda vid förvaltningen av institutionen. 4. Författa läroböcker och kompendier, därest lämpliga sådana ej finns.

För professor åter är uttryckligen stadgat, att han skall utöva ledning och tillsyn beträffande undervisning, som bedrivs av honom underställd personal, samt förestå vetenskaplig institution.

Denna olikhet i fråga om statuternas avfattning kan uppfattas så, att i de ämnen där både professor och laborator finns, bör professor, när ej annat stadgas, i fråga om undervisning och administration uppfattas som den i främsta rummet ansvarige. Han intager sålunda i detta avseende en viss förmansställning och laborator (motsvarande) måste i fråga om undervisning räknas till den i § 51 mom. 1 stycke d) omtalade underställda personalen. Å andra sidan ger § 53 mom. 2 stycke a) vid handen, att han i fråga om sin vetenskapliga forskning ej är underställd professorn. Denne är därför i sin egenskap av prefekt för institutionen skyldig tillse att laboratorn (motsvarande) verkligen får möjligheter »idka vetenskaplig forskning inom sitt ämnesområde», vilket bl. a. måste innebära, att en skälighet del av institutionens personalresurser och materiel skall ställas till laboratorns förfogande.

Den i universitetsstatuterna § 53 mom. 1 omnämnda självständiga laboratorn har i alla dessa avseenden samma skyldigheter som en professor. Han tillsättes dock efter samma principer som andra laboratorer. Härav torde framgå att skillnaden i kompetens och arbetsuppgifter mellan professor och laborator i realiteten är obetydlig, ett förhållande som ledde till att universitetsutredningen i sitt första betänkande föreslog, att denna lärarkategori skulle erhålla den gemensamma benämningen *adjungerad professor*.

I anledning av att under remissdiskussionen delade meningar framförts rörande utredningens förslag i denna del upptogs icke detta förslag i Kungl. Maj:ts proposition i anslutning till utredningens första betänkande.

Utredningen vill i denna sak framhålla, att ingen av de i remissyttrandena framförda synpunkterna givit utredningen anledning frånträda sin i det första betänkandet intagna ståndpunkt. Tvärtom vidhåller utredningen, att övervägande skäl synes tala till förmån för en enhetlig tjänstebestämmelse för den i avseende på såväl kompetens som tjänståligganden enhetliga gruppen av laboratorer, prosektorer, preceptorer, observatorer och vissa ordinarie lärare.

Flera gånger har understrukits vikten av att professorer och laboratorer (motsvarande) ges möjlighet att ägna en betydande del av sin tjänstgöring åt forskningshandledning. Där så befinnes lämpligt, bör sålunda — i anslutning till universitetsstatuternas stadgande i § 51 mom. 2 rörande professors undervisning och motsvarande stadganden rörande laborators (motsvarande) undervisning — en forskarhandledare kunna fullgöra honom åliggande undervisning i form av enskild handledning enligt av kanslern meddelade föreskrifter i varje särskilt fall.

Det är emellertid också viktigt, att arbetet med undervisning och forskar-

handledning icke får sådan omfattning, att professorer och laboratorer därigenom hindras från att fortlöpande bedriva egen forskning och leda institutionens allmänna forskningsprogram. Med hänsyn härtill har professorers och laboratorers undervisningsskyldighet i universitetsstatuterna begränsats till som regel fyra undervisningstimmar per vecka under terminerna. Härutinnan vill utredningen inte föreslå någon ändring, men vill erinra om vad ovan sagts om möjligheterna att fullgöra del av undervisningsskyldigheten i form av enskild handledning. Utredningen understryker emellertid, att man med hänsyn till syftet bakom bestämmelserna rörande professorers och laboratorers undervisningsskyldighet måste räkna med att öka antalet sådana befattningar, i den mån antalet licentiander och doktorander i ett ämne antager sådana proportioner, att den högkvalificerade lärarpersonalens möjligheter till forskning därigenom äventyras.

För ett framgångsrikt forskningsarbete fordras i de flesta fall att en professor eller laborator åtminstone under någon tid har möjligheter att helt koncentrera sig på forskningsuppgiften. Med hänsyn härtill ger också universitetsstatuterna kanslern möjlighet att medge professor eller laborator partiell tjänstebefrielse för vetenskapligt arbete under högst en lästermin under varje period av fem år. Någon motsvarande bestämmelse om partiell tjänstebefrielse finns däremot icke för de tekniska högskolornas lärare. Utredningen föreslår därför — under hänvisning till vad som i det föregående anförts rörande betydelsen av förbättrade forskningsmöjligheter vid de tekniska högskolorna — att ett mot universitetsstatuternas här ifrågasvarande bestämmelser (§§ 52 och 54) svarande stadgande införes i stadgarna för de tekniska högskolorna.

I detta sammanhang vill utredningen också föreslå, att en översyn göres av gällande stadgar för dessa specialhögskolor i syfte att i avseende på professorers och laboratorers (motsvarande) kompetens, uppgifter och ställning anpassa dessa stadgar till motsvarande bestämmelser i universitetsstatuterna.

Omvandling av självständiga laboraturer

Principiellt betydelsefull är frågan om den självständiga laboratorns (motsvarande) ställning i universitetsorganisationen. I Kungl. Maj:ts proposition 1958: 104 framhåller departementschefen att »som regel bör för professors inrättande krävas, att det ämne, varom är fråga, skall vara självständigt examensämne på såväl låg- som högstadiet» (s. 93).

Utredningen finner — med utgångspunkt i detta citat, vilket närmast gäller de filosofiska fakulteterna — att ett forskningsområde bör vara representerat av ordinarie professor i följande fall, nämligen då det är ett självständigt läroämne eller (beträffande de filosofiska fakulteterna) ett självständigt examensämne på såväl hög- som lågstadiet samt då det är att beteckna såsom centralt och i avseende på arbetsmetodik och frågeställningar självständigt gentemot andra ämnen. I det sistnämnda fallet torde det oftast vara eller inom kort bli ett självständigt läroämne eller (beträffande de filosofiska fakulteterna) ett självständigt examensämne på såväl hög- som lågstadiet. På grund härav finner utredningen, att självständiga laboraturer (motsvarande) i statuternas mening icke är motiverade. Denna utredningens mening kom till uttryck i dess första betänkande på så sätt, att utredningen där föreslog att ett antal laboraturer skulle ombildas till professurer. I remissyttrandena över utredningens första betänkande har ytter-

ligare laboraturer utpekats som självständiga och utredningen finner det självklart att uppenbart självständiga laboraturer bör ombildas, men anser att det får ankomma på vederbörande myndigheter att väcka förslag härom.

I enlighet med sin allmänna grundsyn att universiteten och specialhögskolorna i organisatoriskt avseende bör göras så lika som möjligt, anser utredningen att vad här sagts bör äga tillämpning såväl för universitetens fakulteter som för fackhögskolorna.

Bland ämnesområden, inom vilka det vid en allmän översyn i här avsett syfte synes kunna ifrågakomma att omvandla befintliga laboratoriefattningar (motsvarande) till professorer, vill utredningen som exempel nämna följande: Inom de medicinska fakulteterna ämnena klinisk fysiologi, klinisk kemi, medicinsk fysik och radiofysik; inom de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna ämnet entomologi och inom dessa fakulteter och de tekniska högskolorna vissa specialområden inom den kemiska ämnesgruppen; inom de tekniska högskolorna dessutom ämnet elektrisk mätteknik och inom tandläkarhögskolorna ämnena tandhistologi och barn-tandvård.

Dubbling av ordinarie tjänster

Vissa ämnen, vilka är självständiga i den i propositionen 1958: 104 angivna bemärkelsen, är företrädade av två eller flera professorer. Det är svårt att finna en gemensam och genomgående motivering för den vid olika tidpunkter genomförda dubblingen av befattningarna. I regel har man åberopat ämnets centrala ställning i grundläggande examina. Därigenom har det erhållit ett stort antal studerande, vilket i sin tur medfört en alltför stor undervisnings- och examinationsbörda för en enda ämnesrepresentant.

Avgörande för frågan om ett ämne skall företrädas av två eller flera befattningshavare i professors eller laborators (motsvarande) ställning är enligt utredningens mening institutionens storlek, omfattningen och behovet av forskning vid densamma, differentieringen inom ämnets forsknings- och undervisningsområde och de därigenom ställda anspråken på ämnesrepresentanterna. Utredningen anser, att man vid den fortsatta utbyggnaden av universitet och högskolor bör sikta mot att låta de centrala ämnena företrädas av dubbla toppbefattningar. Särskilt bör detta gälla ämnen som fordrar en omfattande apparatur och stora institutionslokaler. Inom många ämnen har vidare en stark specialisering gjort sig gällande, samtidigt som den centrala teoribildningen och forskningsmetoden dock är gemensam. Det kan därför vara ändamålsenligt att sammanhålla de olika specialiserade toppbefattningarna inom samma formellt avgränsade examensämne. I vissa fall kan det rentav vara olämpligt att i namnet på en befattning ange en viss specialitet inom huvudämnet. Man är då alltför bunden, när det blir fråga om att återbesätta en sådan professur. Vid den tidpunkten kan andra specialiteter vara mera aktuella eller, vilket måhända är ännu mera betydelsefullt, då kan framstående forskare finnas att tillgå inom andra av ämnets specialiteter, medan rekryteringen inom den avgående professorsområde varit svagare. Särskilt i ett litet land måste dessa synpunkter väga tungt då det gäller att inom ramen för med nödvändighet begränsade resurser på bästa sätt utnyttja tillgången på forskare. Om emellertid differentieringen betingas av ämnets allmänna internationella

utveckling och om den således kan väntas bli bestående, bör specialiseringskravet mötas genom inrättandet av särskilda ordinarie befattningar.

Utredningen finner det svårt att ange fullt klara principer för när man, då det gäller dubbling eller differentiering av toppbefattningarna inom ett ämnesområde, bör inrätta en professur eller en laboratur (motsvarande). Utredningen vill emellertid på denna fråga anlägga följande mera allmänna synpunkter. I de fall där ämnesområdet är mycket vidsträckt, kan det vara svårt att finna en person, som behärskar ämnets olika delar respektive att bland olika specialområden utpeka *ett* som kan betraktas som mera centralt än andra; detta gäller t. ex. ämnesområdet nordiska språk — svenska språket eller olika grenar inom ämnet matematik. Ofta kan det även vara omöjligt att skarpt avgränsa de inom ämnet verksamma forskarnas specialområden; flera sådana kan på ett sätt som ej kan på förhand fixeras täcka ämnets centrala delar (detta gäller t. ex. inom ämnet nationalekonomi). I sådana fall är det lämpligt att inrätta flera jämställda professurer inom samma ämne. I andra fall, då ett specialområde framstår som mindre centralt, mindre omfattande eller relativt underordnat kan det däremot vara lämpligare att inrätta en laboratur.

I viss utsträckning kan det vid sidan av sådana långsiktiga synpunkter vara nödvändigt att taga hänsyn till mera tillfälliga förhållanden. Understundom kan man sålunda endast genom inrättandet av en professur försäkra sig om den rätta personen och därigenom om forskningens och undervisningens gynnsamma utveckling.

Är man tveksam, huruvida en specialitets framtida ställning inom examensämnet (motsvarande) verkligen motiverar en professur, bör man enligt utredningens mening inrätta en laboratur och samtidigt tillerkänna innehavaren en personlig professur. Under den tid vederbörande innehar sin personliga professur, vakantsättes laboraturen. Man kan då vid innehavarens avgång överväga, om utvecklingen motiverar att laboraturen omvandlas till professur eller om den bör ledigförklaras som laboratur. I andra fall kan man om utvecklingen motiverar en ny toppbefattning, inrätta och tillsätta en laboratur. Visar sig innehavarens forskning och undervisning — efter några år — vara av sådan betydelse, att det är motiverat, kan man för honom inrätta en personlig professur, vilken likaledes sättes på övergångsstat med laboraturen vakant. Även då öppnar sig möjligheter att vid hans avgång på nytt överväga toptjänstens beskaffenhet. Som en variant härtill har utredningen diskuterat att en dylik omprövning av laborators (motsvarande) ställning regelmässigt skulle företagas efter visst antal — exempelvis tio — års tjänstgöring.

Ämnesrepresentation vid olika läroanstalter

Vissa centrala examensämnen är vid vissa lärosäten representerade av två eller flera professurer, vid andra endast av en toppbefattning. Ofta har härvidlag historiska tillfälligheter spelat en roll. Utredningen anser inte, att alla lärosäten bör ha precis samma antal lärostolar i alla ämnen. Det kan vara lämpligt att en viss specialisering äger rum mellan högskolorna och att man satsar på olika ämnen vid skilda läroanstalter. Det innebär att man möjliggör en längre gående specialisering på högstadiet vid en fakultet än vid en annan. Men ett visst minimum av toppbefattningar måste dock finnas inom de centrala ämnena, så att studenterna inom samma ämne vid

samtliga universitet och högskolor till licentiatexamen garanteras en ungefär likvärdig utbildning och forskarhandledning. I det avseendet måste de nu befintliga universiteten och högskolorna byggas ut till full kapacitet genom en komplettering av professurer och laboraturer i centrala forsknings- och undervisningsämnena. Motiveringen blir den högre undervisningens och forskningens krav. Som exempel kan härvidlag nämnas den kemiska ämnesgruppen. Utredningen vill emellertid framhålla, att denna komplettering till full kapacitet inte bara avser flera topptjänster inom redan representerade ämnen. I vissa fall har ett ämne av olika skäl inte blivit företrätt vid samtliga universitet. Som exempel kan här nämnas ämnet sociologi, som saknas vid Göteborgs universitet. Även i sådana fall måste en kompletterande översyn äga rum. Utredningen anser, att man vid denna översyn av de ordinarie befattningarna vid de olika universiteten och högskolorna i avsikt att ge dem en likartad undervisnings- och forskningskapacitet även bör överväga om icke de av 1947 års riksdag principbeslutade men hittills ej inrättade professurerna inom de filosofiska fakulteterna nu bör uppföras på stat. Det är här i stort sett fråga om professurer i ämnen som har ställning som examensämnena på såväl lägstadiet som högstadiet eller som viktiga specialiteter inom ett stort examensämne. Någon gång täcker de centrala forskningsområden. Har ett sådant ämne ansetts vara av så allmän betydelse, att det är representerat vid samtliga eller flera läroanstalter, bör man tillerkänna det likvärdiga arbetsbetingelser, vilket bl. a. innebär att det måste vara representerat av en ordinarie tjänst.

Den av utredningen föreslagna likställdheten mellan olika universitet och högskolor innebär inte, att utredningen anser att varje ämne eller specialitet måste vara företrätt vid varje universitet. En viss differentiering och specialisering av mera exklusiva ämnen är, enligt utredningens mening, önskvärd. Men då ett ämne av denna speciella typ — såsom fallet är t. ex. beträffande ämnet allmän och jämförande etnografi vid Uppsala universitet — är ett självständigt ämne med en omfattande undervisning på högstadiet och då det inte kan anses föreligga någon tvekan om dess framtid inom den akademiska organisationen, bör det enligt utredningens mening även representeras av professor.

Personliga befattningar

Den snabba utvecklingen och differentieringen inom många ämnen i kombination med de begränsade personalresurserna i ett litet land gör att vi aldrig kan täcka alla specialområden med permanenta tjänster. Antalet sådana ämnesbundna sluttjänster vid universitet och högskolor kommer att förbli relativt begränsat och organisationen förhållandevis stel. Det är därför en nödvändighet, att vi har möjligheter att tillvarata och utnyttja de framstående forskare, som kommer fram även om några av de permanenta sluttjänsterna ej finns tillgängliga vid det aktuella tillfället.

En framstående, skolbildande forskare kan ge upphov till en mycket god rekrytering inom ett speciellt forskningsområde och för vissa av dessa forskare måste finnas sluttjänster, även om en omfattande permanent organisation synes obefogad. För att möjliggöra en dylik kanske tillfällig expansion har vi de personliga tjänsterna.

Utredningen avser att föreslå vissa nya typer av personliga tjänster utöver den traditionella, personliga befattningen.

Härefter framlägger utredningen en del konkreta förslag. Utredningen föreslår sålunda *dels* att möjlighet öppnas för forskarhandledare att fullgöra sin undervisningsskyldighet även i form av enskild handledning, *dels* att även de tekniska högskolornas professorer och laboratorer (motsvarande) ges möjlighet till partiell tjänstebefrielse för vetenskapligt arbete, samt *dels* att stadgarna för de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna överses i syfte att anpassa bestämmelserna rörande professorers och laboratorers (motsvarande) kompetens, uppgifter och ställning till motsvarande bestämmelse i universitetsstatuterna.

Härjämte förordar utredningen, att minst 100 nya ordinarie toppbefattningar (professurer och laboraturer) under den närmaste femårsperioden inrättas vid nu befintliga fakulteter och högskolor. I detta antal inräknar utredningen icke redan beslutade befattningar för juridisk-samhällsvetenskaplig och medicinsk undervisning och forskning. Icke heller ingår i detta antal de nya professorer, som kommer till stånd genom omvandling av självständiga laboraturer till professorer. Den utbyggnad av de högre läroanstalternas ordinarie lärarstaber, som utredningen här avser, gäller alltså främst en komplettering av dessa på så sätt, att centrala ämnen ges representation vid samtliga fakulteter av samma slag, eller så att ämnesrepresentationen kan förstärkas eller differentieras inom bestående examensämnena (motsvarande). Inom den angivna ramen räknar utredningen alltså endast med permanenta, ämnesbundna, ordinarie tjänster.

Utredningen föreslår vidare, att fem rörliga professorer måtte inrättas från och med den 1 januari 1960 och att ytterligare minst fem tjänster inrättas under vart och ett av budgetåren 1960/61—1963/64. Utredningen anför därvid följande.

För att på ett smidigt och rationellt sätt få i gång utvecklingen, vad beträffar inrättandet av personliga professorer, föreslår utredningen ett planmässigt inrättande av rörliga professorsbefattningar. Dessa tjänster skulle besättas av Kungl. Maj:t efter förslag av universitet, högskolor, forskningsråd eller andra myndigheter och efter vederbörlig sakkunnigutredning. Dessa tjänster skulle kunna tilldelas förtjänta forskare oberoende av ämne och de skulle kunna placeras vid den härför bäst lämpade institutionen. När en sådan tjänst i framtiden åter blir vakant, kan den omedelbart återbesättas utan hänsyn till vilket ämne den tidigare innehavaren företrätt. Om vid ett sådant tillfälle den avgående innehavarens specialitet skulle bedömas som ett då permanent behov inom universitetsorganisationen, måste en ny, ämnesbunden ordinarie tjänst inrättas. Oberoende härav skulle emellertid den rörliga tjänsten under alla förhållanden åter bli tillgänglig för återbesättning enligt Kungl. Maj:ts beslut.

Utredningen vill emellertid understryka, att dessa tjänster — framför allt i de naturvetenskapliga, medicinska och tekniska disciplinerna — förutsätter tillgång till för innehavarens forskning lämpliga lokaler, personal och apparatur. Detta innebär, att beslut om utnämning måste föregås av en utredning av dessa förhållanden. Beträffande lokaler kan exempelvis en permanent institution ställa erforderliga utrymmen till förfogande; eller

också kan en utvidgning av en befintlig institution samtidigt beslutas. Vidare kan såväl lokaler som personal och utrustning tillkomma på grundval av donation, genom avtal med branschintressenter eller en stiftelse eller genom bidrag från annat håll. I en eller annan form torde det berörda forskningsrådet bli inkopplat. Av vikt är emellertid, att dessa frågor klarlagts när tjänsten besättes. Med hänsyn bl. a. till detta synes det ur administrativ synpunkt lämpligast, att tjänster av denna typ nyinrättas från den 1 januari i stället för från budgetårens början.

Utredningen föreslår slutligen, att ett system med professurer av förordnandekaraktär försöksvis införes. I fråga om förordnandetid och pensionsrätt synes utredningen gällande bestämmelser i dessa hänseenden beträffande professurerna vid konsthögskolan och musikhögskolan kunna vara vägledande. Initiativ till förordnandets meddelande bör, anser utredningen, kunna tagas av antingen fakultet (motsvarande) eller forskningsråd och förordnande bör — efter yttrande av vederbörande akademiska myndigheter — meddelas av Kungl. Maj:t. Även vid dessa förordnanden bör, framhåller utredningen, frågorna om institutionslokaler och basorganisation lösas samtidigt med att förordnande meddelas. Innehavare av denna typ av befattning bör enligt utredningens åsikt ha en något begränsad ställning inom fakultet och konsistorium (motsvarande). Vederbörande bör sålunda icke äga rösträtt i befordringsärendet.

Yttranden

Utredningens här framlagda synpunkter och förslag har föranlett en ganska omfattande diskussion i remissyttrandena. Därvid har bl. a. understrukits betydelsen av att forskarkarriärens s. k. topp tjänster ställas i rimlig proportion till antalet rekryteringstjänster. Beträffande enskildheterna i utredningens förslag föreligger en del meningsskiljaktigheter.

Statskontoret framhåller bl. a. följande.

Såvitt statskontoret kan bedöma skulle ett införande av dylika icke ämbetsbundna topp tjänster otvivelaktigt få ett gynnsamt inflytande på samtliga led i forskarkarriären, förutsatt att tjänsternas antal är tillräckligt stort. Det synes emellertid vara mycket tveksamt, huruvida de personella resurserna räcker till för en upprustning på så bred front som nu är ifrågasatt. En avvägning av de konkurrerande behoven emot varandra framstår såsom oundgängligen nödvändig. Härtill kommer, att det i praktiken torde möta stora svårigheter att på ett ändamålsenligt och rättvist sätt ianspråktaga dessa professurer. Statskontoret vill erinra om, att redan tillsättandet av en forskardocentbefattning, som är gemensam för samtliga fakulteter vid ett lärosäte, ofta erbjuder mycket svåra avvägningsproblem. Dessa svårigheter måste bli mångdubbelt större när det gäller en rörlig professur, som är gemensam för hela universitets- och högskoleväsendet och beträffande vilken divergerande förslag kommer att framföras från en mångfald myndigheter. Mot bakgrunden av vad sålunda anförts ställer sig statskontoret mycket tveksamt till ändamålsenligheten i de framförda förslagen om

rörliga professurer. Utredningens förslag angående personliga professurer av förordnandetyd innebär att på försök 10 dylika befattningar skulle inrättas snarast möjligt. Statskontoret har icke kunnat finna tillräckliga skäl tala för inrättande av dylika tjänster utan avstyrker utredningens förslag i denna del.

Utredningen har, i avsikt att på en betydelsefull punkt åstadkomma likformighet mellan universitetsprofessurer (laboraturer) och motsvarande befattningar vid de tekniska högskolorna, föreslagit, att i stadgarna för de tekniska högskolorna skulle införas en bestämmelse om partiell tjänstebefrielse av samma innebörd som universitetsstatuterna §§ 52 och 54. Tillika har utredningen föreslagit, att en översyn göres av gällande stadgar för specialhögskolorna (de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna) i syfte att i avseende på professorers och laboratorers (motsvarande) kompetens, uppgifter och ställning anpassa dessa stadgar till motsvarande bestämmelser i universitetsstatuterna. Statskontoret biträder sistnämnda förslag men anser, att frågan om införande i de tekniska högskolornas stadgar av bestämmelser rörande partiell tjänstebefrielse lämpligen bör prövas i samband med översynen av dessa stadgar.

Vetenskapsakademien anför bl. a. följande.

Konstruktionen av forskarkarriären blir ej hållbar, om dess översta del ej dimensioneras riktigt i förhållande till basen. Tillräckliga möjligheter måste finnas för att bereda ordinarie anställning (som professor, laborator eller liknande) åt dem som lämpar sig därför i en utsträckning som motsvarar samhällets behov av forskning och undervisning. Utredningen har kommit fram till att minst 100-talet dylika befattningar måste inrättas under den nämnda femårsperioden vid nu befintliga fakulteter och högskolor, för att dessa skall erhålla den personalorganisation som är nödvändig för att de skall bli i stånd att fullgöra sina funktioner i dagens läge. Siffran kan synas imponerande men torde enligt akademiens mening snarare vara tilltagen i underkant, ej minst på grund av den stora eftersläpning i inrättande av dylika befattningar som föreligger.

Akademien vill livligt instämma i utredningens uppfattning att de personliga befattningarna är särskilt värdefulla, då de på ett smidigt sätt möjliggör ett tillvaratagande av eliten bland forskarbegåvningarna. Akademien vill uttala en förhoppning att detta beaktas av myndigheterna och finner dessutom att utredningens förslag om inrättande av s. k. rörliga professurer skulle främja en sådan utveckling. Utredningens förslag om s. k. förordnandeprofessurer syftar i samma riktning. Även detta förslag tillstyrkes livligt av akademien.

Juridiska fakulteten i Uppsala yttrar:

Utredningen anför, att den vid dubblering av toppbefattningar avgörande synpunkten bör vara, att preceptur inrättas för ett specialområde, vilket framstår såsom mindre centralt, mindre omfattande eller relativt underordnat, varemot eljest dubbelprofessurer bör anordnas. Sagda synpunkt synes i och för sig riktig. Den har emellertid knappast beaktats i fråga om de precepturer, som för juristutbildningsreformens genomförande inrättas inom juridiska fakulteten. Där har dessa tjänster främst avsett en förstärkning av lärarkrafterna på billigare villkor och med något lägre kompetenskrav än inrättandet av nya professurer skulle medföra. Från fakultetens

sida torde någon invändning mot utredningens principsynpunkt icke kunna göras.

Medicinska fakulteten i Uppsala anför bl. a. följande.

De förbättringar, som föreslås med hänsyn till laboraturerna och som medför, att dessa tjänster i högre grad jämnställes med professurerna än som tidigare varit fallet, hälsar fakulteten med tillfredsställelse. En nyhet, som föreslås av utredningen är rörliga icke ämnesbundna professorer och förordnandeprofessorer. Förslaget om dessa personliga tjänster hälsar fakulteten med stor tillfredsställelse liksom principen om att inrättande av personliga befattningar skall vara en normal väg att trygga vetenskapens utveckling och differentiering och att behålla framstående forskare, som ej har utsikt att inom rimlig tid erhålla ordinarie tjänst inom den fasta personalorganisationen.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala anser, att förslagen om såväl rörliga professorer som förordnandeprofessorer är av allra största betydelse för landets forskning och hoppas livligt, att dessa omedelbart förverkligas. *Språkvetenskapliga sektionen* delar utredningens övertygelse, att tillkomsten av nu nämnda befattningar skulle innebära ett utomordentligt värdefullt medel till vetenskaplig förnyelse och förbättrad kontakt mellan de svenska universiteten och den internationella forskningen. Enligt *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten* därstädes torde det snart visa sig, att det av utredningen föreslagna antalet rörliga professorer är otillräckligt. Det är av såväl detta som andra skäl enligt fakultetens mening betydelsefullt att personliga tjänster i större utsträckning än hittills inrättas för förtjänta forskare.

Det större konsistoriet i Uppsala anför bl. a. följande.

Utredningens förslag om rörliga professorer och förordnandeprofessorer vill konsistoriet livligt förorda. Dessa typer av tjänster har var på sitt sätt förutsättningar att bli av största värde för forskningen. Det är emellertid av vikt att de rörliga professorerna icke kommer att betraktas som slut-tjänster för eljest obefordrade docenter utan förbehålles vetenskapsmän av utmärkt förtjänst. Konsistoriet delar utredningens mening om de allmänna principer enligt vilka de s. k. självständiga laboraturerna bör omvandlas till professorer.

Juridiska fakulteten i Lund yttrar bl. a. följande.

Utredningen diskuterar icke, huruvida den nuvarande möjligheten till partiell tjänstebefrielse för vetenskapligt arbete — högst en lästermin under varje femårsperiod — kan anses vara tillräcklig. Fakulteten har klart kunnat konstatera vilken utomordentlig betydelse en dylik tjänstebefrielse har som en ofta nödvändig förutsättning för genomförandet av dessa universitetslärares forskningsprojekt. Den får därför föreslå, att möjligheten till tjänstebefrielse för vetenskapligt arbete vidgas till en lästermin för varje treårsperiod i likhet med vad som redan gäller för docentbefattningarna.

Medicinska fakulteten i Lund framhåller bl. a. följande.

Vad först beträffar utredningens förslag om rörliga professorer hälsar

fakulteten detta initiativ med den största tillfredsställelse. Även förslaget om förordnandeprofessurer finner fakulteten synnerligen värdefullt. Fakulteten vill endast framhålla att förordnandetiden bör kunna sättas så kort som ett år, då flertalet utländska forskare knappast kan antagas vara villiga att förlägga sitt arbete till vårt land under längre tid. Fakulteten instämmer med utredningen i uppfattningen att självständiga ämnesområden bör representeras av en professor och icke av en laborator (motsvarande). Fakulteten anser slutligen förslaget att professorer och laboratorer skall beredas möjlighet fullgöra sin undervisningsskyldighet i form av vetenskaplig handledning vara synnerligen välbetänkt och ägnat att kraftigt befordra den vetenskapliga forskningen.

Humanistiska fakulteten i Lund yttrar:

Vad utredningen anför beträffande dubblering av tjänster samt rörliga professurer och personliga professurer av förordnandetyp anser fakulteten synnerligen viktigt. Fakulteten vill dock framhålla, att undervisnings- och administrationsbördan för de fasta lärarna torde — även om utredningens förslag till fullo genomföres — komma att bli så betungande, att deras forskningsmöjligheter blir lidande. Den enda utvägen att komma till rätta med detta problem är enligt fakultetens mening, att bestämmelsen i universitetsstatuterna 52 § 3 mom. e) om rätt för sådan lärare till partiell tjänstebefrielse för forskningsarbete ändras till att avse två terminer under varje period av fem år.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund framhåller huvudsakligen följande.

Framför allt vill fakulteten instämma i den allmänna principen, att lärarorganisationen måste göras smidigare, så att den kan anpassas till de stundom snabbt växlande förhållandena inom forskning och undervisning och bättre än nu kunna följa med vetenskapernas utveckling. Förslaget att enskild forskningshandledning får räknas som tjänstgöring hälsar fakulteten med stor tillfredsställelse; det kan förväntas leda till en värdefull effektivisering av undervisningen på de högsta stadierna, vilken nu i många fall i likhet med professorernas egen forskning fått eftersättas på grund av lärarnas formella skyldighet att undervisa i bundna former. Fakulteten anser också att vissa beräkningsnormer med hänsyn till antalet forskande elever måste fastställas, men vill framhålla att denna evalveringsmöjlighet icke får begränsas snävt, om reformen skall få avsedd verkan. Den av utredningen förordade frikostigare dubbleringen av ordinarie lärarbefattningar i ämnen med omfattande forskningshandledning och undervisning innebär likaledes ett värdefullt framsteg. Utredningens synpunkter på under vilka förhållanden en dubblering bör vidtagas synes väl avvägda, liksom påpekandet att en dubblering icke behöver medföra en utbrytning av någon del av ett ämne, eller att en ny professur eller laboratur måste få en särskild benämning. I detta sammanhang vill fakulteten påpeka önskvärdheten av en översyn av benämningarna på s. k. företrädesvisprofessurer. Dessa opraktiska namn, vilka ibland provocerar fram advokatyr vid tillsättningarna, medför att tjänsterna knappast kan dubbleras. Det skulle säkert vara smidigare och modernare om en precisering av verksamhetsområdena, där detta är nödvändigt, infördes i instruktionen för de befattningar det är frågan om. Omvandlingen av fullt självständiga laboraturer till professurer

bör genomföras så som utredningen också föreslår, men i snabbare takt än som hittills skett. Fakulteten anser emellertid, att man icke generellt bör sträva efter en schablonmässig likformighet mellan universiteten i fråga om ämnesrepresentation och ämnenas organisation ej ens då det gäller s. k. centrala ämnen; detta kan stundom vara motiverat, men i andra fall innebära en reproduktion av mindre moderna förhållanden. Organisationen av ett ämne bör fritt få provas i vart fall, för att utvecklingen ej skall låsas fast.

Fakulteten vill särskilt trycka på behovet av att personliga professorer inrättas frikostigare. En personlig befattning bör lättare kunna erhållas och motiveras icke endast med att välmeriterad kandidat finnes, utan även genom ämnets tillfälliga behov av förstärkning av forskare och lärare. I viss mån skulle helt personliga befattningar ersättas av de rörliga professorerna. Inrättandet av dessa skulle ge ytterligare möjligheter att tillvarata eminenta forskarbegåvningar. Befattningarnas antal skulle dock bli ringa och vakanser sällan inträffa. Förslaget om förordnandeprofessorer är mycket intressant och välmotiverat och bör kunna tjäna avsett syfte, framför allt då det gäller tidsbegränsad anställning av utländska forskare för en följd av år. I detta sammanhang vill dock fakulteten peka på den lucka i vår universitetsorganisation, som ligger i att vi saknar möjlighet att inbjuda s. k. »visiting professors» på kort tid. Vanligen inbjudes sådana på en termin eller ett år som ersättare för en tjänstefri professor under forskningsledighet, och den gästande professorn övertar ordinarie undervisning på ett eller annat stadium. Systemet är värdefullt för att öka kontakten med andra länder och friska upp undervisningen. Många svenska professorer har haft sådana inbjudningar till utlandet, men utbytet är nu helt ensidigt.

Det större konsistoriet i Lund anför bl. a. följande.

Konsistoriet understryker önskvärldheten av att personliga professorer i fortsättningen inrättas i större utsträckning än tidigare. Konsistoriet tillstyrker förslaget om rörliga professorer men vill tillika framhålla, att betydande svårigheter torde inställa sig vid tillsättningen av dessa rörliga befattningar, om avsett syfte skall uppnås. Förslaget om inrättande av förordnandeprofessorer tillstyrkes. Ifrågasätts kan, om dylika tidsbegränsade förordnanden bör kunna givas endast åt utländska forskare av utmärkt förtjänst eller framstående svenska forskare, som är verksamma utanför universitetsorganisationen. I detta sammanhang bör även framhållas, att möjlighet bör föreligga att inbjuda »visiting professors» att under kortare tid, t. ex. en termin eller ett år, meddela undervisning eller handleda forskning vid de svenska universiteten.

Historisk-filosofiska sektionen i Göteborg uttalar bl. a. följande.

Erfarenheten visar, att de temporära forskarbefattningarna, sådana som docenturer, aldrig kan få en tillfredsställande rekrytering, om ej deras innehavare kan räkna på en rimlig chans till slutgiltig placering på universitetsbefattningar. Det är därför enligt sektionens mening nödvändigt, att den i och för sig synnerligen önskvärda utbyggnaden av lägre forskarbefattningar vid universiteten motsvaras av en utbyggnad av professorer, fasta och rörliga, samt laboraturer och preceptorat. Nya högre ordinarie universitetsbefattningar synes emellertid nödvändiga icke bara för att ge forskningen större bredd och stimulera en kontinuerlig återväxt utan också för att

avlasta arbetsbördan från innehavare av de befintliga tjänsterna. Sektionen vill starkt understryka utredningens yrkanden i denna riktning. Men den vill här tillfoga en synpunkt som ej med tillräcklig klarhet framgått av betänkandet, nämligen att det icke endast är de växande kraven på forskarhandledning som inkräktar på tillfällena för professorer och laboratorer till egen forskning. Härtill kommer uppgiften att leda och ha översyn över den samlade verksamheten inom ämnet, samordna de olika undervisningsinsatserna och handlägga administrativa ärenden. I de stora humanistiska facken, där verksamheten är starkt differentierad, är dessa funktioner tids- och kraftödande mer än några andra, särskilt som de ofta måste utövas med otillräckliga eller otjänliga lokalresurser. Sektionen vill även uttala sin förhoppning, att vissa rörliga professurer måtte knytas till densamma. Sektionen vill slutligen instämma i utredningens uppfattning, att självständiga laboratorstjänster bör omvandlas till professurer.

Språkvetenskapliga sektionen i Göteborg välkomnar förslaget om ökade möjligheter för professor (motsvarande) att fullgöra sina undervisningskyldigheter i form av enskild handledning.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet yttrar:

Lärarkollegiet vill understryka vikten av att professorers och laboratorers undervisning i största möjliga utsträckning bör kunna reserveras för forskningsundervisning. Denna är på institutioner med hög vetenskaplig aktivitet så omfattande, att den redan vid sidan av dessa befattningshavares allt mera omfattande administrativa arbetsbörda högeligen inkräktar på deras egen forskningsverksamhet. Under sådana omständigheter måste den voluminösa elementära undervisningen kunna läggas på andra befattningshavare, om icke möjligheterna för professorerna och laboratorerna att upprätthålla en tillfredsställande vetenskaplig verksamhet skall äventyras. Som av utredningen starkt betonas är en av de största svagheter i svenskt akademiskt befordringsväsen svårigheten att för särskilt begåvade vetenskapsmän erhålla betryggande anställningsvillkor. Denna brist är en av huvudanledningarna till att ett betydande antal lovande vetenskapsmän lämnar den vetenskapliga banan eller — som på sista tiden i allt större utsträckning skett — förvärfvas av utländska universitet och organisationer. Lärarkollegiet instämmer helhjärtat i utredningens åsikt, att denna ur samhällsekonomisk synpunkt högst otillfredsställande tendens måste brytas och understryker med skärpa vikten av att, förutom nya ämnesbundna professurer och laboraturer, rörliga professurer och förordnandeprofessurer tillskapas i enlighet med utredningens förslag.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola anför huvudsakligen följande.

Utslaget på samtliga ämnen vid samtliga fakulteter och högskolor måste utredningens förslag om nya professorsbefattningar betecknas som ett minimiförslag, och endast risken för sjunkande kvalitet vid ännu starkare expansion kan motivera att man tills vidare stannar på denna nivå. Eftersläpningen är nämligen inom åtskilliga ämnen betydande. Fakulteten anser sålunda utbyggnad till den kapacitet som av utredningen anbefalles vara av synnerligen stor vikt. Givetvis bör den väsentliga utbyggnaden ske genom inrättande av fasta tjänster, ty endast på så sätt kan en långtidsplanering i fråga om såväl materiella som personella resurser komma till stånd.

Man har tidigare varit mycket restriktiv då det gällt att inrätta personliga professurer. Utredningen finner en aktivare och rörligare politik nödvändig och föreslår, att det traditionella förfaringssättet kompletteras med inrättande av dels rörliga professurer, dels personliga professurer av förordnandetyp. Fakulteten hälsar förslaget med tillfredsställelse. Utredningen anser att laboraturer eller motsvarande, vilkas innehavare självständigt representerar visst läroämne, icke är motiverade utan bör ersättas med professurer. Fakulteten konstaterar med tillfredsställelse att utredningen på denna punkt helt anammat de principer som fakulteten vid förra remisstillfället gjorde sig till tolk för, nämligen att befattningshavare med professors arbetsuppgift och ansvar bör ha icke blott professors titel utan även professors lön.

Humanistiska fakulteten vid Stockholms högskola uttalar bl. a. följande.

Utredningens bedömning av det antal sluttjänster för forskning, som bör inrättas under den närmaste femårsperioden, synes vara väl motiverad och lämpad för snabba positiva åtgärder. Fakulteten önskar understryka utredningens mening, att vetenskapens differentiering är en av drivfjädrarna i samhällsdynamiken. Differentieringen kan ske såväl inom de äldre läroämnena som gränsområdena mellan dessa. Det senare är säkerligen det för forskningens utveckling betydelsefullaste. Fakulteten finner det angeläget, att genom rörliga, icke ämnesbundna professurer en möjlighet skapas att inrätta toppbefattningar också för sådana nya gränsspecialiteter med deras kombinerade metodik. Icke ämnesbundna rörliga professurer bör enligt fakultetens mening inrättas till den omfattning och enligt det tidsschema, som utredningen har föreslagit. Fakulteten finner det välbetänkt med en bestämmelse att för sådan tjänst skall krävas särskilt framstående professorskompetens.

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm framhåller bl. a. följande.

Lärarkollegiet finner det angeläget att möjligheterna att tillskapa personliga professurer förbättras och att i takt med ökningen av antalet professorskompetenta forskare personliga professurer inrättas. Ökas dessa möjligheter i tillräcklig grad, synes de föreslagna rörliga professurerna och förordnande-professurerna obehövliga.

Universitetskanslern anför huvudsakligen följande.

Med avseende på laboratorerna (motsvarande) delar jag utredningens principiella uppfattning rörande dessa befattningshavares ställning ävensom omvandlingen av självständiga laboraturer till professurer. Jag finner det angeläget, att denna omvandling blir föremål för ett principbeslut, som kan ligga till grund för hithörande frågors handläggning i petitasammanhang. Vid behandlingen av frågan om omvandling av självständiga laboraturer uttalar utredningen, att den finner, »att ett forskningsområde bör vara representerat av ordinarie professur i följande fall, nämligen då det är ett självständigt läroämne eller (beträffande de filosofiska fakulteterna) ett självständigt examensämne på såväl hög- som lågstadiet samt då det är att beteckna som centralt och i avseende på arbetsmetodik och frågeställningar självständigt gentemot andra ämnen». Om jag förstått utredningen rätt, skiljer utredningen här mellan två varandra uteslutande huvudtyper av fall. Vid den första huvudtypen utgör forskningsområdet ett självständigt

läroämne eller (beträffande de filosofiska fakulteterna) ett självständigt examensämne på såväl hög- som lågstadiet. I den andra huvudtypen har forskningsområdet icke karaktär av självständigt läroämne eller examensämne men det är att beteckna som centralt och i avseende å arbetsmetodik och frågeställningar självständigt gentemot andra ämnen. Utredningen fortsätter emellertid det nyss citerade på följande sätt: »I det sistnämnda fallet torde det oftast vara eller inom kort bli ett självständigt läroämne eller (beträffande de filosofiska fakulteterna) ett självständigt examensämne på såväl hög- som lågstadiet». Då denna formulering ej synes vara förenlig med den nyss av mig föreslagna tolkningen, kvarstår en viss osäkerhet angående utredningens mening. Vad beträffar uttrycken »självständigt läroämne» och »självständigt examensämne» anser jag mig böra förutsätta, att de sakligt sett har samma innebörd. Frågan om en enhetlig tjänstebenenämning för befattningshavare i laboratorgruppen har varit föremål för åtskillig diskussion. För min del finner jag att starka skäl talar för att en sådan benämning införes. Ehuru intet av de hittills diskuterade förslagen synes mig klart överlägset de övriga, vill jag dock för min del närmast ansluta mig till utredningens förslag om införande av benämningen adjungerad professor.

Utredningen har starkt understrukit vikten av att professorer och laboratorer (motsvarande) får möjlighet att fullgöra en betydande del av dem åliggande undervisning i form av enskild handledning av yngre forskare enligt av kanslern meddelade föreskrifter för varje särskilt fall. Medgivanden att fullgöra viss del av undervisningsskyldigheten genom forskningsundervisning eller forskningshandledning har hittills i starkt begränsad omfattning meddelats av kanslern med stöd av bestämmelserna i universitetsstatuternas 51 § 2 mom. resp. 53 § 3 mom. För min del vill jag livligt förorda att statsmakterna uttalar sig för en liberalisering av praxis på detta område. Utbyte av ifrågavarande slag bör enligt min mening kunna ske, då vederbörande lärare har allt handleda ograduerade forskare i sådan omfattning, att en nedsättning av hans övriga undervisningsskyldighet framstår såsom påkallad för att bereda honom själv rimlig tid för egen forskning. I detta sammanhang vill jag framhålla betydelsen av att professorer och laboratorer (motsvarande) beredas ökade möjligheter att erhålla partiell tjänstebefrielse för forskning eller författande av lärobok. Såväl vikten av att bereda förbättrade arbetsvillkor för forskningen som den i många ämnen framträdande bristen på lämpliga läroböcker talar enligt min mening starkt för en ändring i angiven riktning. En sådan kan ske antingen genom en ändring av Kungl. Maj:ts praxis eller genom en utsträckning av kanslerns möjligheter att medgiva partiell tjänstebefrielse. I senare fallet synes det mig önskligt att universitetsstatuternas 52 § 3 mom. ändras så, att maximitiden för kanslerns befogenhet utsträcker till exempelvis två terminer för lärobok, respektive en eller, då särskilt starka skäl föreligger, två terminer under varje period om fem år för forskning.

I likhet med de av mig hörda remissinstanserna instämmer jag helt i utredningens principiella uttalanden rörande betydelsen av en stark ökning av topptjänsternas antal under de närmaste åren. Att statsmakterna i princip uttalar sig för en sådan ökning och att planmässiga åtgärder för dennas realiserande utan uppskov vidtages, synes mig i själva verket vara en oeftergivlig förutsättning för genomförandet av den forsknings- och undervisningsreform, som universitetsutredningen haft till uppdrag att förbereda. Jag delar utredningens mening om nödvändigheten av att nu

befintliga universitet och högskolor bygges ut till full forsknings- och undervisningskapacitet genom komplettering av toptjänsterna inom centrala ämnen, och även i många fall genom inrättande av dylika tjänster i ännu ej representerade ämnen. Det synes mig självklart att det måste vara rationellt att sörja för en sådan upprustning av befintliga lärosäten, innan man inrättar nya. Utredningens uppskattning att minst 100 permanenta ämnesbundna tjänster skulle behöva inrättas under den närmaste femårsperioden för att realisera det sålunda angivna programmet, synes mig ej för högt tilltagen.

Utöver de permanenta ämnesbundna tjänsterna tillkommer de personliga forskartjänsterna. Utredningen har med rätta framhållit dessa tjänsters utomordentligt stora betydelse för ett rationellt tillvaratagande av forskarbegåvningarna, och anser att inrättandet av sådana befattningar, som hittills i alltför hög grad haft karaktären av en undantagsföreteelse, i stället bör göras till en normal väg för att trygga vetenskapens utveckling och differentiering. Vid sidan av sådana personliga professorer, som hittills förekommit, skall enligt utredningens förslag två nya typer av befattningar tillkomma, nämligen rörliga professorer och förordnandeprofessorer. För min del vill jag livligt tillstyrka utredningens förslag att dels avsevärt underlätta tillkomsten av personliga forskartjänster av hittills förekommande typ, dels även införa 25 rörliga professorer under den närmaste femårsperioden.

De rörliga professorerna skall enligt förslaget vara »gemensamma för hela universitets- och högskoleväsendet och tillsättas av Kungl. Maj:t utan avseende på ämne eller läroanstalt». Jag förutsätter, att utredningen här avser endast de lärosäten, som eljest är föremål för behandling i betänkan- det. Vid dessa befattningars tillsättande torde de svårigheter med avseende på jämförelsen mellan forskarmeritering på helt olika fält, vilka ovan påpekats i samband med forskardocenturerna, komma att i än högre grad göra sig gällande. I analogi med vad här ovan föreslagits i fråga om forskardocenturerna, synes det möjligen kunna övervägas att, eventuellt efter förloppet av viss övergångstid, på lämpligt sätt anknyta även de rörliga professorerna till vissa större ämnesområden.

Utredningens förslag om inrättande av förordnandeprofessorer är främst motiverat av forskningens behov av internationella kontakter. Detta behov är för visso starkt framträdande, och kan ej tillnärmelsevis fyllas med hjälp av nu tillgängliga resurser i fråga om anslag för inbjudande av gästföreläsare, resor för svenska forskare m. m. Jag ställer mig emellertid tveksam till utredningens förslag på denna punkt. De »utländska forskare av utmärkt förtjänst», som utredningen åsyftar, torde i själva verket sällan ha möjlighet att antaga en svensk inbjudning för så lång tid, som utredningen synes avse med sitt förslag. Ej heller torde det för dessa, som väl i flertalet fall innehar ordinarie anställning i sitt hemland, ha något större intresse att under en tids vistelse här förvärva svensk pensionsrätt. Mera realistiskt synes det vara att — i anslutning till rådande internationell praxis — öppna möjlighet att till de svenska lärosätena inbjuda så kallade »visiting professors» för tider, varierande mellan några månader och ett eller annat år. Under efterkrigstiden har ett stort antal svenska forskare med synnerligen gott utbyte innehaft sådana kortvariga anställningar i utlandet, och det synes vara en allmänt känd brist hos oss, att våra möjligheter att på liknande villkor inbjuda utländska gäster är så begränsade. För min del vill

jag därför, med avstyrkande av utredningens förslag beträffande inrättande av förordnandeprofessurer, föreslå att särskilda medel ställes till förfogande för ändamålet, exempelvis genom en höjning av reservationsanslaget till gästföreläsningar med ett belopp, ungefärligen motsvarande kostnaden för de av utredningen ifrågasatta 10 befattningarna. Anslaget bör då kunna utnyttjas av universitet och högskolor för bland annat sådana inbjudningar, som här avsetts. Givetvis bör anslaget även kunna disponeras för inbjudning av »framstående svenska forskare, som är verksamma utanför universitetsorganisationen».

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm yttrar bl. a. följande.

Kollegiet hälsar med tillfredsställelse förslaget att såväl rörliga professurer som förordnandeprofessurer inrättas. All anledning finnes att antaga att dessa befattningar skulle bli väl utnyttjade och öka högskolornas möjligheter att anpassa sig efter aktuella situationer. För att förordnandeprofessorerna verkligen skall kunna utnyttjas synes de icke böra konstrueras på i huvudsak samma sätt som professorerna vid musikhögskolan och konsthögskolan. Enligt kollegiets uppfattning bör förordnandeprofessorerna avse 3- eller 6-årsperioder och nytt förordnande kunna ske intill dess vederbörande når för professor gällande pensioneringsgräns.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola anför bl. a. följande.

Utredningens förslag om rörliga professurer finner lärarkollegiet utomordentligt värdefullt. För att denna institution skall få önskad effekt, fordras dock ett ganska stort antal sådana professurer, så att relativt täta ledigheter kan uppkomma genom avgång. Tillkomsten av sådana professurer kan förväntas verksamt bidra till att dugliga forskare kan kvarhållas vid eller rekryteras till högskolorna. De föreslagna förordnandeprofessorerna ställer sig kollegiet emellertid tveksamt inför. Ett förordnande på en bestämd tid kommer som regel att leda till komplikationer, då vederbörande skall avgå från befattningen. Det förefaller icke heller tilltalande, att innehavarna av dessa professurer skulle få en sekundär ställning inom — såvitt rör högskolan — avdelnings- och lärarkollegium. Kollegiet vill i stället för förordnandeprofessurer föreslå, att antalet rörliga professurer utökas, så att man inom denna kategori kan bereda plats för framstående forskare från utlandet, industrin eller annat håll utanför högskolorna.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna anför huvudsakligen följande.

Vid sina överväganden av frågan om laboratorernas ställning har överstyrelsen kommit till den uppfattningen, att tillräckligt utrymme icke längre finnes inom personalorganisationen vid våra universitet och högskolor för ett bibehållande av laboraturerna (motsvarande) såsom särskilda topptjänster vid sidan av professorerna. Härvid har överstyrelsen även beaktat, att efter tillkomsten av universitetslektorat — vilken nya typ av befattningar i viss mån betingas av den utveckling, laboraturerna undergått — ett bibehållande av sistnämnda befattningar framdeles ej heller kan motiveras med behovet av en lägre ordinarie lärartjänst än professur inom den akademiska karriären, då ett dylikt behov synes bliva i erforderlig omfattning tillgodosett genom lektoraten. Överstyrelsen har sålunda funnit sig böra förorda att — i allt fall för de tekniska högskolornas del — laboratorstjänsterna (motsvarande) avvecklas, vilket torde böra gälla såväl självständiga som andra laboraturer. Härvid synes befattningarna böra omvandlas till professurer,

om — efter prövning av innehavarens kvalifikationer i varje särskilt fall — vederbörande befinnes besitta professorskompetens, vilket som regel torde komma att visa sig vara fallet, därest laboraturen blivit tillsatt med tillämpning av nu gällande behörighetsvillkor. Utöver professorskompetens hos innehavaren torde emellertid för en laboratorstjänsts omvandling till professur böra krävas, att befattningen ifråga ej — såsom fallet icke sällan torde hava varit vid tillkomsten av nya osjälvständiga laboraturer — huvudsakligen avser att tillgodose undervisningens behov. Föreligger icke här angivna förutsättningar för omvandling av en laboratorstjänst till professur bör densamma enligt överstyrelsens mening sättas på övergångsstat eller ändras till lektorstjänst.

I fråga om professorer har universitetsutredningen vidare föreslagit ett inrättande av två nya slag av vad utredningen kallar personliga befattningar, nämligen dels »rörliga professorer», vilka synes tänkta såsom ordinarie fullmaktstjänster, dels »personliga professorer av förordnandetyp». Med de gängse ordinarie professorerna och de personliga professorerna av traditionell karaktär ävensom de nyssnämnda adjungerade professorerna (i förekommande fall förenade med personlig professur) skulle sålunda vid ett genomförande av utredningens förslag universitets- och högskoleförvaltningen komma att inrymma professorer av fem olika arter. En så rikhaltig flora av professorsbefattningar ter sig redan ur allmänna administrativa synpunkter mindre lockande och överstyrelsen, som förut berört de adjungerade professorerna, är också av den uppfattningen, att en ytterligare gallring av det tillämnade beståndet utan olägenhet bör kunna ske. Överstyrelsen är ense med utredningen om önskvärdheten av en smidigare form för tillskapandet av personliga professorer utan den tidsutdräkt och omgång, som den sedvanliga proceduren härutinnan medför. Detta synes överstyrelsen främst gälla för sådana fall, då det framstår såsom angeläget att åt landet snabbt kunna »rädda» en förtjänt svensk forskare, för vilken vid den aktuella tidpunkten ingen ordinarie professorstjänst står till buds och för vars verksamhet en lämplig bas utan mera omfattande åtgärder kan beredas vid någon befintlig institution. Härvidlag kan enligt överstyrelsens mening ingalunda vara avgörande, om den ifrågakommande forskaren redan är verksam inom universitets- och högskoleorganisationen eller ej. Oftast torde emellertid — i motsats till vad utredningen för dess förordnandeprofessorer angivit — vederbörande tillhöra denna organisation. Det kan sålunda gälla en framstående e. o. docent eller e. o. forskardocent, vars förordnande utlöper, eller — för att välja ett till överstyrelsens eget förvaltningsområde inskränkt exempel — en framstående speciallärare. Men även ett önskemål att för en tid till ett svenskt lärdomssäte knyta en framstående utländsk vetenskapsman synes under i övrigt enahanda förutsättningar kunna tillgodoses genom förordnandeprofessorer av här åsyftad karaktär, även om möjligheterna här till med hänsyn till bestämmelserna i § 28 regeringsformen blir begränsade. I en här angiven situation skulle enligt överstyrelsens åsikt ett antal till Kungl. Maj:ts förfogande ställda professorsbefattningar, som icke vore ämnesbundna, kunna tillgodose ett viktigt behov. Dessa befattningar synes böra givas karaktär av förordnandetjänster, varvid förordnandetidens längd torde böra avpassas med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Ett system med rörliga förordnandeprofessorer i enlighet med av överstyrelsen här antydda riktlinjer, varvid det synes vara rationellast att ifrågakommande antal befattningar redan från början för-

delas mellan universitetskanslerns och överstyrelsens förvaltningsområden, är överstyrelsen för egen del beredd att förorda. Om överstyrelsen sålunda funnit sig kunna förorda ett system med vad som skulle kunna kallas »rörliga förordnandeprofessorer», har överstyrelsen däremot icke blivit övertygad om ändamålsenligheten av att införa den typ av »rörliga professorer», som universitetsutredningen föreslagit. Utredningen synes hava avsett, att dessa befattningar skulle hava karaktären av ordinarie fullmaktstjänster, vilket innebär att den person, som tilldelas en dylik befattning, kan komma att innehava densamma till pensionsålderns inträde. Vid sådant förhållande synes basorganisationsfrågan här få samma räckvidd, som gäller beträffande sedvanliga ordinarie och personliga professorer, för vilkas inrättande i varje särskilt fall riksdagens medverkan erfordras. Det synes överstyrelsen också kunna befaras, att rörligheten hos en här avsedd professorsbefattning kommer att avtaga med rörligheten hos dess innehavare för att vid dennes avgång — kanske efter mer än ett kvarts sekel och sedan befattningens basorganisation under tiden för innehavet genom beslut av statsmakterna i skilda hänseenden utbyggts — slutgiltigt i fast form införlivas med den permanenta lärarorganisationen vid vederbörande lärdomsäte.

Förslaget om införande i högskolestadgarna av bestämmelse om partiell tjänstebefrielse för professor och laborator (motsvarande) samt om en översyn av dessa stadgar i övrigt för en närmare anpassning till universitetsstatuterna har ej givit överstyrelsen anledning till erinran.

Överstyrelsen vill emellertid framhålla, att partiell tjänstebefrielse redan nu beviljas ordinarie lärare vid de tekniska högskolorna med analog tillämpning av universitetsstatuterna, ehuru sådana ärenden som regel måste underställas Kungl. Maj:ts prövning. En översyn av högskolestadgarna i övrigt har för överstyrelsen tidigare framstått såsom ett viktigt önskemål. Numera synes det likväl överstyrelsen kunna ifrågasättas, huruvida icke universitetsutredningens arbete dessförinnan lämpligen bör slutföras, så att en sådan översyn för olika lärosätens vidkommande kan verkställas på grundval av det samlade resultatet av detta arbete.

Ingeniörsvetenskapsakademien yttrar huvudsakligen följande.

Förslaget att inrätta rörliga professorer och personliga professorer av förordnandetyp hälsas med tillfredsställelse. Antalet sådana befattningar synes böra göras större än som föreslagits.

Statens medicinska forskningsråd vill varmt tillstyrka inrättande av de s. k. rörliga professorerna och förordnandeprofessorerna och anför ytterligare följande.

Viktigt anser rådet vara, att möjlighet finnes för de statliga forskningsråden att ta initiativ för tillsättande av dessa professorer. Genom de rörliga professorerna kommer möjlighet att finnas att ta hand om yngre mycket kvalificerade forskare som i annat fall ev. skulle lämna forskningen i vårt land. Statens medicinska forskningsråd har för sin del under längre tid genom personliga anslag understött flera forskare, som torde vara ytterst lämpliga för dessa rörliga professorer. Rådet har likaså tidigare genom anslag möjliggjort för framstående utländska forskare att för längre eller kortare tid kunna knytas till svenska forskningsinstitutioner på det sätt, som föreslås för förordnandeprofessorerna. Rådet vill här endast anföra, att möjlighet att begränsa förordnandetiden till en kortare tidsperiod,

exempelvis ett år, måste finnas, då det är troligt, att många utländska forskare inte önskar eller inte kan för längre tid lämna sin egen institution.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd har med största intresse noterat förslaget om inrättande av s. k. rörliga professurer och vill livligt tillstyrka utredningens förslag på denna punkt.

Atomkommittén yttrar bl. a. följande.

Alldeles särskilt betydelsefulla är utredningens påpekanden och förslag vad gäller inrättandet av personliga befattningar. Atomkommittén vill tillstyrka de förslag om inrättande av två nya befattningstyper som här framläggs, nämligen de rörliga professurerna och personliga professurer av förordnandetyp. En förutsättning är dock att skapandet av dessa befattningstyper ej tas till intäkt för en ännu restriktivare politik än hittills, när det gäller inrättandet av de rent personliga befattningar, som helt visst ändå kommer att behövas i särskilda fall.

Statens tekniska forskningsråd förklarar sig dela utredningens uppfattning, att rörliga professurer och förordnandeprofessurer bör införas och anför i fråga om förordnandeprofessurer ytterligare följande.

Enligt rådets uppfattning bör förordnandeprofessorerna kunna utnyttjas för att i vissa fall för begränsade perioder knyta framstående industrimän till våra tekniska högskolor. Vid de tekniska högskolorna bör man därför tänka sig ett system med förordnanden om treårsperioder, vilka kan förlängas obegränsat antal gånger och vilka där så provas erforderligt tillförsäkras pensionsrätt. I de fall där så befinnes lämpligt bör redan från början längre förordnandetid än tre år, t. ex. upp till tio år, kunna ifrågakomma. Det synes väsentligt att ingen maximering föreskrives eftersom en sådan begränsande bestämmelse rörande det antal år varunder förordnande sammanlagt kan ges, säkerligen skulle väsentligt minska möjligheterna att genom dessa förordnandeprofessurer knyta in- och utländsk expertis till högskolorna.

Medicinalstyrelsen tillstyrker livligt förslagen om rörliga professurer och förordnandeprofessurer.

Statens lönenämnd yttrar:

Utredningen föreslår bl. a. inrättande av s. k. förordnandeprofessurer för att möjliggöra att utländska forskare av utmärkt förtjänst eller framstående svenska forskare, som är verksamma utanför universitetsorganisationen, för längre eller kortare tid skall kunna knytas till denna. I fråga om förordnandetid och pensionsrätt på dessa tjänster anser utredningen, att gällande bestämmelser beträffande professorerna vid konsthögskolan och musikhögskolan kan vara vägledande. Flertalet av professorerna vid nämnda högskolor är placerade i lönegrad med beteckningen Bq eller ABq, vilket innebär förordnande för begränsad anställningstid med rätt i förekommande fall till bl. a. s. k. uppskjuten pension vid 65 års ålder. Nämnanden, som har svårt att finna att en sådan anställningsform kan vara lämplig i förevarande fall, ifrågasätter, om inte åtminstone tills vidare under en försöksperiod förordnande med arvode eller såsom extra tjänsteman borde komma till användning för här avsedda forskarbefattningar, som

av utredningens motivering att döma skulle komma att få en i hög grad personlig karaktär.

SACO anför bl. a. följande.

Utredningens förslag till omvandling av självständiga laboraturer tillstyrkes. En förutsättning för att forskarens karriär i dess helhet skall te sig lockande är att antalet högre sluttjänster står i någorlunda rimlig proportion till det sammanlagda antalet tjänster. En kraftig utökning av antalet tjänster på lägre nivå måste därför kompletteras med förslag om utökning av i första hand antalet professurer. Endast sistnämnda tjänstetyp har ju — till skillnad främst från lektoraten — obetingad konkurrenskraft i förhållande till de möjligheter, som den övriga arbetsmarknaden kan erbjuda personer med här aktuella kvalifikationer. Utredningen har emellertid ej lagt fram något specificerat förslag till ökning av antalet sådana tjänster utan stannar vid en blygsam antydning om att minst 100 nya toppbefattningar nog måste inrättas under den närmaste femårsperioden. I jämförelse med 157 nya e. o. docenturer och 30 nya forskardocentbefattningar är detta antal helt otillräckligt även om man tar hänsyn till de föreslagna 25 rörliga professurerna. I fråga om dubblering av ordinarie tjänster anser utredningen att man bör sikta mot att låta de centrala ämnena företrädas av dubbla toppbefattningar. Detta påpekande är väsentligt. Egendomlig ter sig däremot utredningens åsikt att detta särskilt bör gälla ämnen »som fordrar en omfattande apparatur och stora institutionslokaler». Det borde dock i första hand vara ämnets art, bl. a. med hänsyn till graden av specialisering, behovet av mångsidig forskning och undervisningens omfattning, som skulle vara avgörande, icke yttre faktorer, såsom institutionslokalernas yttinnehåll. I syfte att förbättra möjligheterna till sluttjänster för internationellt sett framstående forskare för vilka sluttjänster inom den permanenta organisationen inte finns tillgängliga har utredningen föreslagit inrättande av s. k. rörliga professurer. SACO vill starkt stödja detta förslag men önskar samtidigt betona, att dessa tjänster icke enbart bör förbehållas sådana ämnen, som har ett internationellt forum. Forskare inom ämnen, som till sin natur är nationellt bundna, bör lika väl kunna ifrågakomma vid tillsättning av rörliga professurer. Antalet föreslagna tjänster torde vidare, med hänsyn till de behov som föreligger vid olika universitet och högskolor, vara otillräckligt. Utredningens förslag om förordnandeprofessurer tillstyrkes.

SFS framhåller bl. a. följande.

En ofta uttalad princip i utredningens förslag till upprustning av forskningen är att de utpräglade forskarbegåvningarna vid universiteten och högskolorna bör tillvaratagas. Som ett led i denna strävan föreslår utredningen ett antal tjänster som rörliga professorer och förordnandeprofessorer. SFS hälsar detta med stor tillfredsställelse. Betraktar man emellertid de ordinarie sluttjänsterna vid universiteten ur den akademiska forskar karriärens synpunkt synes oss utredningens förslag knappast överensstämma med dess uttryckligt fastslagna princip: »ytterst är det endast fler ordinarie sluttjänster som ger forskarbanan en rimlig trygghet». Det utbyggnadsprogram för forskar karriärens sluttjänster som utredningen skisserar framstår varken genom sin omfattning eller utformning som ägnat

att öka tryggheten på forskarbanan. Tvärtom synes uppenbara risker föreligga för en allvarlig försämring därvidlag.

TCO fäster särskilt avseende vid förslaget om inrättande av ett antal rörliga professurer.

Departementschefen

Inte minst från samhällets synpunkt är det synnerligen angeläget, att i en tid av starkt ökande forskningsaktivitet så många som möjligt av alla verkligt intresserade och kompetenta forskare beredes tillfälle att fortsätta sin vetenskapliga verksamhet. Det är därför av särskild vikt att på ett betryggande sätt säkerställa forskarrekruteringen.

Den av statsmakterna förra året beslutade upprustningen av våra universitet och högskolor har inneburit bl. a. ett första steg i riktning mot en förstärkning av forskarrekruteringens bas. Antalet doktorand- och licentiandstipendier har utökats avsevärt och stipendiebeloppen höjts väsentligt. Stödet åt ograduerade forskare har utvidgats och förstärkts kraftigt. Främst i rekryteringsstimulerande syfte har anställningsförhållandena förbättrats för befattningshavarna i assistent- och amanuenskarriären vid flertalet av våra högre läroanstalter. De åtgärder, som nu återstår, gäller givetvis främst ett ytterligare säkerställande av sagda rekryteringsbas men även åstadkommandet av en ur alla synpunkter lämpligt utformad och dimensionerad påbyggnad av densamma. Härvid bör eftersträvas dels att så många forskarbegåvningar som möjligt blir tillvaratagna, dels att vid våra universitet och högskolor förutsättningar skapas för den lämpligast möjliga forskningsmiljö, dels ock att det vid sidan av dessa läroanstalter föreliggande behovet av kvalificerade forskare blir tillgodosett. Samtidigt härmed måste beaktas, förutom de föreliggande variationerna de skilda forskningsfälten emellan, jämväl de växlande rekryteringsförhållandena såväl inom de olika forskningsområdena som på de olika stadierna i forskarkarriären.

I likhet med utredningen anser jag, att forskarkarriärens tjänster bör bilda ett organiskt helt; utan topptjänster kan mellantjänsterna knappast i längden verka attraktiva och utan ett urval via ett stort antal lägre tjänster kan inte verkligt högkvalificerade krafter påräknas för toppbefattningarna.

Jag övergår nu till att behandla de i forskarkarriären ingående tjänstetyperna var för sig och börjar därvid med karriärens bas. Dessförinnan vill jag dock med några ord beröra min inställning till frågan om de två teologiska fakulteternas forskningsresurser. Dessa fakulteter förfogar nu tillsammans — förutom över viss biträdande lärar-, assistent- och amanuenssamt biträdespersonal — över sexton professurer och fjorton e. o. docenttjänster. Som framgått redan i det föregående har det ej varit möjligt att i full utsträckning tillgodose de av universitetsutredningen framlagda förslagen. Bland annat med hänsyn till de överväganden, som på grund här-

av varit nödvändiga, har jag inte ansett mig böra föreslå några ökade personella forskningsresurser för de teologiska fakulteterna.

Assistent- och amanuens-er. Assistent- och amanuensstjänsterna utgör den egentliga basen i forskarkarriären.

Vad angår assistent- och amanuenspersonalens ställning inom de *filosofiska fakulteterna* vill jag först erinra om att det förutnämnda av statsmakterna förra året fattade upprustningsbeslutet bl. a. innebär, att ett system med organisationsplaner införes för de filosofiska fakulteternas del i syfte att möjliggöra en anpassning till växlingarna i studerandeantalet av dessa fakulteters undervisningsresurser. Därvid har uppställts vissa normer, avsedda att utgöra riktlinjer för beräkning av insatser för undervisningens vidkommande av assistent- och amanuenskrafter. Utredningen har nu funnit, att dessa normer bör så till vida kompletteras som att varje enskilt ämne bör i fråga om assistent- och amanuenshjälp tillförsäkras vissa minimiresurser för forskning och allmänt institutionsarbete. Utredningen har också — som av det föregående framgått — framlagt förslag härom. Vid de beräkningar, som utredningen i anslutning härtill utfört, har utredningen uttryckt det för forskning och allmänt institutionsarbete såsom erforderligt beräknade assistent- och amanuensbehovet i tjänstgöringstimmar för assistent på så sätt att en förste amanuensstjänst beräknats motsvara 500 tjänstgöringstimmar för assistent, d. v. s. halva det antal tjänstgöringstimmar som åvilar en assistent, medan en andre amanuensstjänst beräknats motsvara 300 och en tredje amanuensstjänst 225 »assistenttimmar». I förenklingssyfte kommer jag att i det följande tillämpa samma uttryckssätt i vad avser såväl forskningens som undervisningens behov av assistent- och amanuenskrafter.

Ett särskilt fastställande av de skilda ämnenas behov av assistenttimmar för forskning och allmänt institutionsarbete torde visserligen icke vara i och för sig nödvändigt men dock lämpligt och ändamålsenligt med hänsyn till hela uppläggnings- och systemet för dimensionering av de filosofiska fakulteternas undervisningsresurser. Systemet med organisationsplaner torde nämligen icke kunna fungera på ett fullt tillfredsställande sätt om icke det antal assistenttimmar, som de enskilda ämnesföreträdarna bör ha rätt och möjlighet att avdela för forskning och allmänt institutionsarbete, i särskild ordning anges. Jag erinrar om vad statsutskottet i sitt utlåtande 1958: B 48, s. 66, härutinnan anförde.

Utredningens förslag till beräkning av minimiresurserna med avseende på assistent- och amanuenspersonal för forskningens och det allmänna institutionsarbetets behov innebär i korthet följande. För varje professur och laboratur (motsvarande) — ordinarie eller personlig — beräknas 500 assistenttimmar. För varje sådan befattning i experimentellt, matematiskt eller samhällsvetenskapligt ämne samt i historia, litteraturhistoria, engelska språket, nordiska språk, romanska språk och tyska språket beräknas ytterligare

500 assistenttimmar. För varje här avsedd befattning i fysik eller kemi beräknas därutöver 1 000 assistenttimmar.

Resultatet av utredningens beräkning har jag funnit i stort sett väl avvägt. Jag är av olika skäl emellertid icke beredd att helt acceptera detsamma. Det mått av assistenttimmar för forskning och allmänt institutionsarbete, som bör avdelas för varje laboratur (motsvarande) bör enligt min mening icke vara lika stort som det som bör reserveras för professur. Med hänsyn härtill räknar jag med att det antal assistenttimmar, som för här avsett ändamål bör avdelas för en laboratur (motsvarande), utgör hälften av vad utredningen härutinnan föreslagit. För de filosofiska fakulteternas del anser jag mig i övrigt kunna acceptera resultatet av utredningens beräkningar. Jag föreslår i det följande att medel beräknas för den förstärkning av ifrågavarande personal, som från och med nästa budgetår erfordras för det åsyftade avdelandet av ett visst antal assistenttimmar för forskning och allmänt institutionsarbete. Inom ecklesiastikdepartementet har utarbetats en förteckning, utvisande det antal assistenttimmar i varje enskilt ämne inom de filosofiska fakulteterna, som enligt här angiven beräkning bör få avdelas för forskning och allmänt institutionsarbete; förteckningen torde lämpligen fogas som bilaga till statsrådsprotokollet i detta ärende.

Med hänsyn till den variationsrikedom, som råder inom all forskning, inte minst i fråga om den inom de filosofiska fakulteterna bedrivna, ligger det emellertid i sakens natur att möjligheter till förändringar måste föreligga av de för de olika ämnena inom sagda fakulteter här beräknade antalen assistenttimmar. Sådana förändringar kan bli motiverade av olika skäl. Det kan sålunda exempelvis tänkas, att forskningen vid en enskild institution utvecklas i sådan riktning, att behovet av assistent- och amanuenshjälp där blir alldeles särskilt starkt markerat. Vid sådant förhållande torde det få ankomma på vederbörande anslagsäskande myndighet att petitavägen framlägga motiverat förslag i fråga om de förändringar i de härutinnan uppställda minimimåtten, som kan anses befogade. Vidare torde vissa ämnen redan tidigare med hänsyn till enbart forskningens och institutionsarbetets behov ha tillförts ett visst extra tillskott av assistent- eller amanuenspersonal utöver vad som angivits i förteckningen. Jag förutsätter, att någon sänkning av en härutinnan uppnådd standard ej i och för sig skall ske. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela de kompletterande föreskrifter som kan erfordras i detta avseende.

Vad jag sålunda förordat föranleder ett ökat behov av assistenttimmar för de filosofiska fakulteternas del från och med nästa budgetår. I årets statsverksproposition har jag med hänsyn till undervisningens behov beräknat medel under respektive avlöningsanslag för bl. a. assistent- och amanuenspersonal vid nämnda fakulteter. Därjämte har jag av tekniska skäl under dessa anslag för sagda fakulteters vidkommande beräknat de mindre medelsbelopp för forsknings- och institutionsarbete av assistent

eller amanuens, vilka jag i då förevarande sammanhang ansett mig böra förorda. Sistnämnda medelsbelopp förslår emellertid ej för ändamålet i fråga. Härtill kommer att ytterligare medel erfordras för undervisningens del, eftersom de under respektive avlöningsanslag nu förtecknade assistent- och amanuens tjänsterna i en utsträckning, som ej kunnat angivas vid statsverkspropositionens avlåtande, kan komma att tagas i anspråk för forskning och allmänt institutionsarbete. För ifrågavarande ändamål erfordras sålunda — utöver vad som beräknats i statsverkspropositionen — ett medelstillskott, vilket jag uppskattar till 652 000 kronor, varav 306 000 kronor belöper sig på Stockholms högskola. Jag avser att göra slutlig framställning härom i det följande.

Såsom framgått av det föregående har som mått vid beräkning av behovet av assistent- och amanuenspersonal använts assistenttimmar. Härigenom lämnas — på sätt utredningen exemplifierat — möjlighet att inom en given kostnadsram bestämma fördelningen mellan assistent- samt förste-, andre- och tredje amanuens tjänster efter prövning i varje särskilt fall. De samlade arbetsuppgifterna för här avsedd personal bör sedan, såsom utredningen även framhållit, fördelas på samtliga befattningshavare utan att någon enskild utpekas som assistent för forskning respektive assistent för undervisning. Som regel torde heller icke här avsedd befattningshavare böra fullgöra sin tjänstgöring uteslutande inom undervisningen eller uteslutande i forskningsarbete. Varje enskild befattningshavare bör sålunda i princip — liksom hittills — utnyttjas för både forskning och undervisning.

Jag ingår här efter på utredningens förslag beträffande assistent- och amanuenspersonalen inom de *medicinska fakulteterna*. Enligt förslaget bör dessa fakulteters teoretiska ämnesgrupp tillförsäkras minimiresurser med avseende på assistent- och amanuenspersonal för forskning och allmänt institutionsarbete i enlighet med samma normer, som förordats för motsvarande personal inom de filosofiska fakulteterna. I anslutning här till vill jag erinra om att undervisningen inom dessa fakulteter relativt nyligen reformerats och utbyggts. Därvid har icke redovisats någon exakt bestämning av det antal assistenttimmar, som krävs för undervisning å den ena och forskning och institutionsarbete å den andra sidan. Då utbyggnaden emellertid icke i och för sig avsett enbart undervisningen, anser jag det icke nu påkallat med ytterligare åtgärder härutinnan. Därest vederbörande anslagsäskande myndighet anser personalförstärkning på assistent- och amanuensstadiet i ett enskilt ämne motiverad, räknar jag emellertid med att den därvid kommer att redovisa det för ämnet disponibla antalet assistenttimmar med särskilt angivande av hur dessa timmar utnyttjas för å ena sidan forskning och allmänt institutionsarbete och å andra sidan undervisning. De medicinska fakulteternas behov av nya rekryteringsbefattningar kommer jag att närmare ingå på under avsnittet om forskarassistenter i det följande.

Vad beträffar assistent- och amanuenspersonalen inom de *juridiska fakul-*

teterna vill jag erinra om att denna personal i enlighet med beslut av 1957 års riksdag för närvarande successivt bygges ut. I anslutning här till har bland annat i årets statsverksproposition beräknats medel till en förste amanuens tjänst vid vardera av de två juridiska fakulteterna i Uppsala och Lund. Jämväl för den stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola torde från och med nästa budgetår komma att beräknas medel för en sådan tjänst. I enlighet med riksdagens förutnämnda beslut avses assistent- och amanuenskadrerna vid ifrågavarande tre juridiska fakulteter budgetåren 1960/62 utökade med ytterligare sammanlagt fyra tjänster som assistent, två som förste amanuens och en som andre amanuens. Under de närmaste tre budgetåren torde sålunda nämnda tre läroanstalter komma att tillföras sammanlagt 6 800 assistenttimmar för den juridiska undervisningen. Med hänsyn främst därtill är jag icke här beredd att förorda någon förstärkning av assistent- och amanuenspersonalen vid de juridiska fakulteterna. I detta sammanhang vill jag något beröra vad som från berörda remissinstansers sida anförts om de inom dessa fakulteter föreliggande rekryteringssvårigheterna. Orsaken till dessa svårigheter synes vara att doktorandstipendier och den rättsvetenskapliga karriären överhuvud icke utgör ett tillräckligt konkurrenskraftigt alternativ till domarbanan och de yrkesområden i övrigt, som står öppna för juridiskt utbildad arbetskraft. Till belysning av de svårigheter, som härvidlag föreligger, kan nämnas att rekryteringsunderlaget för redan inrättade och i princip beslutade högre ordinarie befattningar inom dessa fakulteter visat sig alltmör otillräckligt. Sålunda har t. ex. professuren i finansrätt vid Uppsala universitet ledigförklarats fyra gånger utan att kompetent sökande anmält sig. Vidare har inte någon sökande anmält sig till två ledigförklarade preceptorat, det ena i offentlig rätt vid nyssnämnda universitet och det andra i civilrätt vid Stockholms högskola. Därjämte föreligger nu ett flertal vakanser på docentbefattningar inom förevarande fakulteter. Möjligheterna till doktorandstipendier i juridiska ämnen utnyttjas för närvarande icke heller helt. Jag har inte för avsikt att här framlägga något förslag, som har avseende på dessa förhållanden, men jag har velat peka på problemen för att visa, att frågan om möjligheterna att rekrytera de juridiska fakulteternas lärar- och forskartjänster måste följas med uppmärksamhet i fortsättningen.

Jag övergår slutligen till att behandla assistent- och amanuenspersonalens ställning vid de *tekniska högskolorna*.

Redan i ett tidigare avsnitt av min framställning har jag särskilt pekat på de tekniska högskolorna med hänsyn till att forskningen där är av största betydelse för samhällets utveckling. Jag har därvid även uttalat, att med avseende på forskningens inriktning gränserna mellan universitet och hög-

skolor numera håller på att suddas ut och att detta utgör ett ytterligare motiv för en successiv utbyggnad av dessa högskolors forskningsresurser till en nivå motsvarande universitetens. Vad jag därvid främst haft i åtanke är att behovet av grundläggande forskning inom det tekniska området ökat i särskilt hastig takt. Som jag framhållit i årets statsverksproposition har i universitetsutredningens betänkande understrukits, att en tendens till starkt ökad rekrytering av forskaradepter vid de tekniska högskolorna redan är märkbar. Av vissa i betänkandet redovisade undersökningar framgår bl. a., att antalet licentiander vid dessa högskolor år 1957 var inemot fem gånger så stort som år 1949. Allt talar sålunda för att väsentligt ökade insatser nu är nödvändiga för att säkerställa forskarrekryteringen vid de tekniska högskolorna och på effektivast möjliga sätt stödja och stimulera dem som påbörjar vetenskapligt teknisk utbildning.

Enligt min mening är det en brist, att de nuvarande förste assistent-tjänsterna vid de tekniska högskolorna ej är forskarrekryteringsbefattningar av samma ändamålsenliga konstruktion som gäller för universitetsassistent-tjänsterna. Som redan torde ha framgått är dessa förste assistenter fast knutna till institutionerna med heltidstjänstgöring i själva institutionsarbetet. Medan en universitetsassistent har en tjänstgöringsskyldighet av 1 000 timmar per år i institutionsarbete och i övrigt skall ägna sin tid åt det egna licentiat- eller avhandlingsarbetet, är sålunda de tekniska högskolornas förste assistenter formellt skyldiga att ägna full arbetstid åt institutionens arbete och har mindre utrymme för eget forskningsarbete. Mellan de tekniska högskolornas förste assistenter och universitetsassistenterna föreligger för närvarande olikhet, förutom i fråga om tjänstgöringsskyldigheten i institutionsarbetet, jämväl i fråga om vissa med anställningen förbundna trygghetsförmåner, såtillvida att universitetsassistenterna enligt föregående års riksdagsbeslut efter viss tids aspiranttjänstgöring beredes anställning såsom extra ordinarie tjänstemän, medan de tekniska högskolornas förste assistenter saknar denna förmån.

För att rekryteringsunderlaget för forskare vid de tekniska högskolorna skall ökas, tillstyrker jag utredningens föreliggande förslag att de nuvarande förste assistenterna vid de tekniska högskolorna ges samma forskarutbildningsmöjligheter som assistenterna vid universiteten. Jag förordar därför att tjänstgöringsskyldigheten för de tekniska högskolornas förste assistenter får samma utformning som för universitetsassistenterna. Detta innebär att skyldigheten att tjänstgöra i institutionens arbete bestämmes till 1 000 timmar per år. Samtidigt bör, såsom utredningen föreslagit, föreskrivas, att återstående arbetstid skall användas för sådan forskning och utbildning under institutionschefens handledning, som möjliggör för befattningshavaren att förvärva licentiatexamen respektive doktorsgrad. Befattningarna bör vidare liksom universitetens assistentbefattningar ha karaktären av heltids-

tjänster i reglerad befordringsgång med möjlighet till extra ordinarie anställning under vissa förutsättningar. I överensstämmelse med utredningens förslag bör förordnande å befattningarna ges tills vidare, dock för en tid av högst ett år i sänder. Därjämte bör — likaledes i enlighet med vad utredningen förordat — tjänstebenenämningen även vid de tekniska högskolorna bli assistent. De s. k. övningsassistenterna vid dessa högskolor bör härefter även officiellt benämnas övningsassistenten.

De föreslagna åtgärderna i syfte att förbättra forskarrekryteringen och forskarutbildningen föranleder bl. a. ett väsentligt ökat behov av ytterligare assistentbefattningar vid de tekniska högskolorna. I anslutning till utredningens förslag förordar jag, att — utöver vad i statsverkspropositionen föreslagits — i förevarande sammanhang beräknas medel för 90 nya assistenttjänster vid dessa högskolor. Detta föranleder ett ökat medelsbehov av i runt tal 1 582 000 kronor, vilket jag avser att beakta vid mina slutliga anslagsberäkningar i det följande.

Forskarassistenten. Utredningen har gett uttryck åt den uppfattningen att det saknas ett led i den nuvarande forskarkarriären. För forskning avsedda befattningar mellan assistent- och docenttjänsterna finnes icke. Även enligt min mening är det otvivelaktigt så att det härvidlag för närvarande föreligger en lucka i forskarkarriären. Med hänsyn till det nu kraftigt ökande behovet av graduerade forskare bör den nuvarande forskarkarriären kompletteras med ett led, närmast avsett att hålla forskarbegåvningarna kvar i forskningsarbete efter avlagd licentiatexamen. Vad det här i första hand gäller är sålunda att stimulera doktorandrekryteringen.

För tillgodosende av detta behov bör enligt utredningen införas en ny tjänstetyp, benämnd forskarassistent. Ett behov av en sådan ny tjänstetyp har utredningen funnit föreligga för framför allt sådana forskningsområden, som har särskilt svårt att hävda sig i konkurrensen med övriga verksamhetsområden. Inom främst de filosofiska fakulteterna har de nuvarande biträdande lärartjänsterna i många fall tjänat såsom rekryteringstjänster av här avsett slag och detta trots att de motiverats av enbart undervisningens behov. Då sistnämnda behov emellertid i överensstämmelse med beslut av förra årets riksdag skall tillgodoses genom inrättande av universitetslektorat, vartill kommer att flertalet av de nuvarande biträdande lärartjänsterna, i vart fall såvitt gäller de filosofiska fakulteterna, avses att successivt ombildas, blir behovet av mellantjänster för forskningens del än mer accentuerat.

Vad beträffar den närmare utformningen av den nya tjänstetypen avses denna såsom en mellan assistent- och docenttjänsterna inplacerad extra ordinarie heltidsbefattning. Som kompetenskrav föreslås avlagd licentiatexamen eller därmed jämförlig vetenskaplig kompetens. Enligt utredningens

förslag bör vidare tjänstinnehavaren förordnas för viss tid, förslagsvis högst tre år i sänder, och förordnande, efter vederbörligt ansökningsförfarande och yttrande av fakultet (motsvarande), meddelas av det mindre konsistoriet (motsvarande). Docentkompetent innehavare av forskarassistenttjänst föreslås få ett tilläggsarvode till lönen, så avpassat att avlöningen totalt uppgår till samma belopp som tillkommer innehavare av docenttjänst. Utredningen föreslår därjämte, att tjänstgöringsskyldigheten för forskarassistent fastställas till 800 timmar per år, då tjänstgöringsskyldigheten fullgöres i form av institutionsarbete, eller ett däremot svarande antal undervisningstimmar enligt närmare föreskrifter, som bör utfärdas av kanslern respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna.

Den utformning som utredningen här givit den nya befattningen som forskarassistent finner jag ändamålsenlig och lämplig. I likhet med så gott som samtliga remissinstanser tillstyrker jag därför, att en sålunda utformad tjänstetyp nu införes. Tjänsten torde böra placeras i lönegrad Ae 21. Docentkompetent forskarassistent bör äga uppbära särskilt arvode av sådan storlek att de sammanlagda löneförmånerna uppgår till belopp, motsvarande lönen i 24 löneklassen å löneplan A, lärosätets ortsgrupp. Mot angivna lönesättning för ifrågavarande tjänster har representanter för vederbörande personalorganisation förklarat sig ej ha någon erinran. Vidkommande den årliga tjänstgöringsskyldighet, som forskarassistent har att fullgöra för vederbörande läroanstalts räkning, vill jag här tillägga, att denna enligt min mening i princip skall utgöra 800 timmar, då tjänstgöringen fullgöres i form av enbart institutionsarbete, och minst 198 timmar (motsvarande sex veckotimmar), då den fullgöres i form av enbart undervisning. Inom ramen härför torde universitetskanslersämbetet respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna få besluta i fråga om den fördelning av tjänstgöringsskyldigheten mellan institutionsarbete och undervisning, vartill omständigheterna kan föranleda. Den del av forskarassistents tjänstgöringsskyldighet, vilken uttages i form av undervisning, bör vidare med hänsyn till befattningens art såvitt möjligt fullgöras på högstadiet. Forskarassistent bör sålunda som regel ej åläggas elementär undervisning.

Som av det föregående framgått har utredningen framlagt förslag om inrättande för nästa budgetår av ett antal forskarassistenttjänster vid de medicinska fakulteterna och tandläkarhögskolorna. I anslutning härtill har utredningen föreslagit, att de nuvarande biträdande lärartjänsterna i vissa teoretisk-medicinska ämnen ombildas till forskarassistenttjänster. För de tekniska högskolornas del har förordats att ett antal befattningar som forskarassistent inrättas under loppet av de tre närmaste budgetåren. Utredningen har vidare framställt förslag, som syftar till att forskarassistent-

8 — *Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 105*

befattningar successivt inrättas jämväl för de matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnenas vidkommande; i vissa fall kan det enligt utredningen te sig naturligt att ombilda biträdande lärartjänster till forskarassistenttjänster.

Jag har redan tidigare understrukit vikten av att åtgärder nu vidtages för att stimulera forskarrekryteringen och forskarutbildningen vid de tekniska högskolorna. Som ett led i mina strävanden i denna riktning förordar jag, att vid vardera av de två tekniska högskolorna inrättas två tjänster som forskarassistent.

Med hänsyn till betydelsen av förbättrade forskningsbetingelser vid tandläkarhögskolorna vill jag för dessa fackhögskolors del förordad inrättande av två forskarassistenttjänster, varav en för tandläkarhögskolan i Stockholm och en för högskolan i Malmö.

Jag har redan antytt, att jag i förevarande sammanhang skulle närmare ingå på de medicinska fakulteternas behov av nya rekryteringsbefattningar. Utredningens förslag om införande vid dessa fakulteter av en befattning av den typ det här gäller synes mig väl ägnat att tillgodose detta behov. Jag föreslår därför här, att två tjänster som forskarassistent inrättas vid var och en av de tre medicinska fakulteterna i Uppsala, Lund och Göteborg samt vid karolinska institutet. Liksom utredningen anser jag också, att de nuvarande biträdande lärartjänsterna i vissa teoretisk-medicinska ämnen bör kunna ombildas till forskarassistenttjänster. Frågan härom torde få upptas i samband med prövningen av de årliga anslagsäskandena.

Utredningens förslag om forskarassistenttjänster avser såvitt gäller de filosofiska fakulteterna matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen, inom vilka forskningsbehovet bedömes särskilt starkt. Jag erinrar ånyo om den betydelse från bl. a. forskarrekryteringssynpunkt, som de biträdande lärartjänsterna hittills otvivelaktigt haft för skilda ämnen inom dessa fakulteter. Med hänsyn härtill och med beaktande av vad en del remissinstanser härutinnan anfört bör enligt min mening forskarassistenttjänster kunna komma i fråga jämväl inom nämnda fakulteter.

När fråga uppkommer om inrättande av tjänst som forskarassistent inom filosofisk fakultet kan det såsom utredningen framhållit te sig naturligt att ombilda en biträdande lärartjänst. Forskarassistentbefattningar bör givetvis kunna inrättas bl. a. jämväl i ämne, beträffande vilket tidigare befintlig biträdande lärartjänst ombildats till befattning såsom universitetslektor.

Ett bifall till mina här framlagda förslag om inrättande vid de tekniska högskolorna, tandläkarhögskolorna och de medicinska fakulteterna av sammanlagt fjorton forskarassistenttjänster medför ett ökat medelsbehov av 313 000 kronor för nästa budgetår, vilket jag avser att beakta vid mina slutliga anslagsberäkningar i det följande.

D o c e n t e r. Vad beträffar *docenttjänsterna* vill jag först erinra om att dessa i allt väsentligt är forskarrekryteringsbefattningar. De är vidare kon-

struerade så, att de från vederbörande innehavares synpunkt är att betrakta som tjänster av tillfällig natur. Befattningarna är avsedda att möjliggöra för välmeriterade, huvudsakligen yngre forskare att under betryggande ekonomiska villkor för en tid av i regel högst sex år så gott som helt ägna sig åt forskning.

Forskarkarriären vid våra universitet och högskolor bör vara pyramidformigt uppbyggd. Det är därför helt naturligt att icke varje innehavare av docenttjänst för sin framtid kan påräkna ordinarie befattning som professor, laborator (motsvarande) eller universitetslektor. Det förhåller sig också så, att det utanför universitets- och högskoleväsendet finnes åtskilliga befattningar, som om möjligt bör rekryteras med förutvarande innehavare av docenttjänster. Inte minst vid lärarutbildningsanstalterna och inom skolväsendet i övrigt föreligger ett starkt rekryteringsbehov av sålunda meriterade tjänstinnehavare. Enligt min mening finnes det ingen anledning att nu ändra på det förhållandet, att den som erhåller docenttjänst därmed icke får någon garanti för konkurrensfri befordran inom den fortsatta forskarkarriären vid universitet och högskolor.

Utredningen har med hjälp av en särskild undersökning sökt belysa hur rekryteringsunderlaget för docenttjänster kan komma att utveckla sig under de närmaste åren. Undersökningen tyder på att utvecklingen kommer att gestalta sig olika för skilda fakulteter och högskolor. Med hänsyn till samhällets behov av högt kvalificerad arbetskraft inom de naturvetenskapliga och tekniska områdena är det enligt min mening synnerligen tillfredsställande att rekryteringsunderlaget här kan förväntas bli väsentligt förbättrat.

Med utgångspunkt i resultaten av undersökningsmaterialet har utredningen redovisat sina överväganden i fråga om det möjliga och ändamålsenliga i att öka antalet docenttjänster inom skilda fakulteter och högskolor samt på grundval härav framställt förslag till sådan ökning för de närmaste budgetåren. Redan i detta sammanhang bör nämnas, att utredningen också förordar utökning till antalet av en docenttjänsten närstående tjänstetyp, nämligen den kliniska forskningsläkartjänsten. I anslutning därtill föreslås även, att särskilda forskartjänster av samma art som den sistnämnda inrättas för naturvetenskaplig forskning, atomforskning och samhällsforskning. Jag erinrar vidare om att jag i årets statsverksproposition beräknat medel för sammanlagt tio nya docenttjänster vid olika fakulteter och högskolor.

Som redan framgått har det av statsfinansiella skäl icke varit möjligt att helt acceptera universitetsutredningens förslag. Vid den koncentration i samband med den slutliga anslagsavvägningen, som därför varit påkallad, har det för mig framstått som i första hand nödvändigt, att på grundval av utredningens förslag söka utforma en forskarkarriär, som i fråga om de olika stegen är tillräckligt sammanhängande och även i övrigt väl avpassad

med hänsyn till forskningens behov. När det sedan gällt att inom en mer begränsad ekonomisk ram än den som utredningen förordat lägga fram förslag om omedelbara förstärkningar har jag ansett det riktigast att lägga tyngdpunkten på en förstärkning av forskarkarriärens bas. På grund härav är jag ej beredd att nu biträda utredningens förslag om utökning av antalet docenttjänster i annan mån än som förordats redan i statsverkspropositionen.

Utredningen har — liksom flertalet remissinstanser — kraftigt understrukt nödvändigheten av att antalet *forskardocenttjänster* utökas. Därvid har utredningen funnit det vara ett rimligt antagande att mot var femte docenttjänst bör svara en forskardocenttjänst. Utredningen synes emellertid ha räknat med att en sådan relation ej skall uppnås omedelbart utan först på längre sikt.

För egen del finner jag det uppenbart, att antalet forskardocenttjänster för närvarande är otillfredsställande, och en väsentlig ökning av detta antal är enligt min mening därför mycket angelägen. Jag erinrar om att jag i årets statsverksproposition beräknat medel för två nya tjänster av här avsett slag, varav en för universitetet i Göteborg och en för Chalmers tekniska högskola. Jag föreslår nu inrättande av ytterligare sex forskardocenttjänster, varav två vid vardera av universiteten i Uppsala och Lund, en vid karolinska institutet och en vid Stockholms högskola. Det härför erforderliga medelsbehovet beräknar jag till 156 000 kronor. Jag gör slutlig framställning härom i det följande.

Utredningens förslag om ökning av antalet sakkunniga vid tillsättande av forskardocenttjänst från två till tre anser jag mig med hänsyn till vad remissinstanserna anfört ej böra förorda. Däremot tillstyrker jag att i överensstämmelse med utredningens förslag de sakkunniga vid tillsättandet av forskardocentbefattning för sitt arbete tillerkännes ersättning enligt samma regler, som gäller för sakkunniguppdrag i samband med kallelseförslag vid tillsättandet av professor eller laboratur. Till utredningens förslag om ytterligare förlängning av maximitiden för tjänstgöring som forskardocent är jag icke nu beredd att ta slutlig ståndpunkt.

I detta sammanhang får jag anmäla att Sveriges docentförbund på anförda skäl hemställt om sådan ändring i 7 § e) av gällande bestämmelser rörande docent- och forskardocenttjänsterna vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet, att maximitiden för innehav av dylik befattning måtte få, då särskilda skäl av den art, som i nämnda författningssamling sägs, prövas föreligga, förlängas för längre tid än högst ett år. Därest riksdagen icke riktar någon erinran däremot, torde sådan ändring få vidtagas av Kungl. Maj:t.

L e k t o r e r. Universitetsutredningens upprustningsprogram innebär i fråga om de tekniska högskolorna, att dessa i forskningshänseende ges en inriktning mer liknande den vid de naturvetenskapliga fakulteterna. Utred-

ningen har sålunda föreslagit en rad åtgärder i syfte att stimulera forskarrekryteringen och förbättra forskarutbildningen vid dessa fackhögskolor. Jag erinrar om utredningens förslag om de tekniska högskolornas assistenttjänster och om inrättande vid dessa högskolor av tjänster som forskarassistent, vilka förslag jag i det föregående behandlat.

För de filosofiska fakulteternas del har i överensstämmelse med beslut av förra årets riksdag införts en ny typ av lärarbefattningar, universitetslektoraten. Dessa tjänster skall tillgodose ett dubbelt syfte, nämligen dels att reservera en betydande del av professorers, laboratorers och docenters undervisning för handledning på högstadiet, dels att skapa en fast ryggrad för den akademiska undervisningen på lågstadiet genom att denna till största delen anförtros lärare med fast anknytning till lärosätena. Universitetsutredningen har nu framhållit, att samma motivering gäller de tekniska högskolorna samt föreslagit, att från och med budgetåret 1959/60 vid vardera av dessa högskolor inrättas åtta universitetslektorat, fördelade på av utredningen närmare angivna ämnen.

Redan i årets statsverksproposition har jag framlagt förslag om inrättande vid de tekniska högskolorna av sammanlagt fem universitetslektorat, varav två vid tekniska högskolan i Stockholm och tre vid Chalmers tekniska högskola. Jag vill ånyo understryka, att jag tillmäter dessa förslag en speciellt stor betydelse som ett led i strävandena att förstärka och rationalisera undervisnings- och forskningsorganisationen vid dessa högskolor. Jag vill också på nytt särskilt starkt poängtera, att inrättandet av lektorat skall ha till följd, att vederbörande professorer och laboratorer framdeles kommer att kunna ägna en väsentlig del av sin ordinarie undervisning åt forskarhandledning och undervisning på utbildningens högstadium. Frågan om inrättande av ytterligare universitetslektorat vid de tekniska högskolorna utöver vad som föreslagits i årets statsverksproposition bör enligt min mening prövas i samband med de årliga anslagsäskandena.

Universitetsutredningens förslag om inrättande av lektorstjänster jämväl vid de tekniska högskolorna har hälsats med tillfredsställelse av de närmast berörda remissmyndigheterna. En del av dem har ansett, att ifrågavarande lektorat borde betecknas som högskolelektorat. Av vad jag härutinnan i statsverkspropositionen anför, framgår att jag för min del redan funnit, att de tjänster det här gäller bör benämnas universitetslektorat. Det ligger i sakens natur, att lektoraten vid de tekniska högskolorna även i övrigt får i stort sett samma utformning som motsvarande tjänster vid universitet och övriga högskolor. I fråga om behörighetsvillkor, löneställning och undervisningsskyldighet bör därför gälla samma bestämmelser som för lektoraten vid universiteten. Detta innebär bl. a., att lektorstjänsterna vid de tekniska högskolorna placeras i lönegraden Ao 26 och, efter förslag av vederbörande kollegienämnd och överstyrelsen för de tekniska högskolorna, tillsättes av Kungl. Maj:t. Vad särskilt beträffar behörighetsvillkoren för lektorstjäns-

terna vid de tekniska högskolorna kan vissa smärre avvikelser i förhållande till motsvarande villkor för lektoraten vid universiteten tänkas bli påkallade. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i annat sammanhang meddela närmare bestämmelser i detta avseende.

P r o f e s s o r e r m. fl. Universitetsutredningen har på ett belysande sätt diskuterat och sökt kartlägga de olika principer som kan läggas till grund för ställningstaganden till nya professurers inrättande. I det föregående har utförligt redovisats såväl utredningens förslag och synpunkter i fråga om dessa spörsmål som remissinstansernas inställning till desamma.

Utredningens överväganden har utmynnat i förslag om en väsentlig ökning av antalet ordinarie professorstjänster. Vidare har utredningen föreslagit, att vid universitets- och högskoleväsendet införes två nya tjänstetyper, nämligen rörliga professorer och förordnandeprofessorer. Vad beträffar de rörliga professorerna har utredningen förordat, att fem sådana inrättas under vart och ett av de närmaste tre budgetåren. Förordnandeprofessorerna åter bör enligt utredningen på försök införas i universitets- och högskoleorganisationen.

Mot den utformning utredningen givit de föreslagna två nya tjänstetyperna har anmälts betänkligheter. Sålunda vänder exempelvis överstyrelsen för de tekniska högskolorna sig mot utredningens konstruktion av de rörliga professorerna. Universitetskanslern förordar — med avstyrkande av utredningens förslag om förordnandeprofessorer — att särskilda medel i stället anvisas till gästföreläsare. Kanslerns förslag är främst betingat av önskemål om att i anslutning till rådande internationell praxis — varav erfarenheterna enligt kanslerns mening är goda — möjlighet öppnas att till de svenska läroanstalterna inbjuda s. k. »visiting professors». Nämda medel bör enligt kanslern även få disponeras för inbjudan av framstående svenska forskare, som är verksamma utanför universitets- och högskoleorganisationen.

De moderna vetenskaperna i alla deras förgreningar vid våra universitet och högskolor är av den karaktären att skilda forskningsfält, inom vilka icke blott forskning utan även utbildning måste ske, snabbt förnyas och utvecklas och detta i alltmer accelererad takt ju större omfattning forskningen får. Det härav föranledda behovet av ytterligare tjänster i forskarkarriärens topp har hittills i första hand mötts på det sättet att nya ordinarie professorer inrättats. Blott i undantagsfall har personliga professorer tillkommit. Jag vill i detta sammanhang erinra om att under femårsperioden 1955/56—1959/60 vid de universitet och högskolor som hör till ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde inrättats och, såvitt gäller budgetåret 1959/60, föreslagits till inrättande sammanlagt 78 professorer, varav 5 personliga, samt därjämte sammanlagt 56 laboraturer (motsvarande), varav en personlig.

Forskningens snabba expansion innebär bland annat att nya forsknings- och undervisningsområden ständigt blir aktuella. Naturligt nog leder denna

utveckling till ökade krav på flexibilitet inom forsknings- och undervisningsorganisationen. En viktig fråga som då uppstår är hur det nu tillämpade förfarandet att i första hand inrätta ordinarie professurer med fixerade ämnesområden utfaller. Att svårigheter vid ett dylikt förfarande lätt uppkommer i en tid av snabb vetenskaplig utveckling belyses bland annat av vissa aktuella erfarenheter från det tekniska forskningsområdet. Utvecklingen har i en del fall gått så snabbt, att bestämningen av ämnesområdet för en professur relativt snart efter professurens inrättande icke längre står i överensstämmelse med de olika inriktningar forskningen inom området fått. Detta kan i sin tur leda till att forskare med för en sådan professur erforderlig kompetens icke kan rekryteras, då professuren blir ledig.

Den snabba vetenskapliga utvecklingen bör enligt min mening därför också leda till skärpt uppmärksamhet på det förhållandet, att professurer, som funnits inrättade sedan lång tid tillbaka, inte utan vidare bör återbesättas utan att behovet av dem bör omprövas och vägas mot det ständigt växande behov av nya topp tjänster inom forskarkarriären, som aktualiseras genom dynamiken i modern forskning.

Det nu anförda tyder enligt min mening på att smidigare och till utvecklingen bättre anpassade former för tillgodoseende av behovet av vetenskapliga toppbefattningar kan behöva övervägas. En radikal men i praktiken av arbetstekniska skäl mycket svårtillämplig metod vore naturligtvis att i framtiden systematiskt ompröva ämnesområde och behov beträffande varje ledigbliven professur. Som en annan utväg kan tänkas att i större utsträckning än vad nu är fallet inrätta nytillkommande professurer såsom personliga. En tredje lösning — och det är den som utredningen närmast synes ha åsyftat — kan vara att komplettera det nuvarande systemet av tjänstetyper med nya i form av exempelvis rörliga professurer och förordnandeprofessurer.

Jag har velat framhålla dessa olika synpunkter för att belysa att förevarande spørsmål är synnerligen komplicerade, samtidigt som konstruktiva lösningar av dessa frågor är av största betydelse för den fortsatta forskningsutvecklingen. Jag har emellertid — särskilt som jag inte här är beredd att föreslå inrättande av ytterligare professurer utöver vad jag i annat sammanhang förordat — ej funnit anledning att nu ge uttryck för något annat ställningstagande till detta problemkomplex än att de hittills tillämpade formerna för att tillgodose behovet av topp tjänster inom forskarkarriären inte synes i alla avseenden fullt tillfredsställande och att förevarande frågor därför i fortsättningen bör följas med stor uppmärksamhet. Bland annat synes, med anledning av vad kanslern anfört, böra övervägas lämpliga former för att för kortare tid till universitet och högskolor såsom »visiting professors» eller gästföreläsare knyta framstående utländska forskare liksom också framstående svenska forskare, verksamma utanför högskoleväsendet.

IV. Den personella basorganisationen

Utredningen erinrar till en början om att det vetenskapliga arbetet under de senaste årtiondena i allt högre grad kommit att bedrivas i samarbetande grupper. Forskaren måste vid sin sida ha vetenskapliga medarbetare och assistenter. Forskningen har, fortsätter utredningen, under de senaste årtiondena i allt högre grad blivit beroende av ett stort antal hjälpkrafter. Dessa kunde med hänsyn till verksamhetens art helt allmänt uppdelas i trenne kategorier, nämligen teknisk, administrativ och övrig biträdespersonal. Till den sistnämnda gruppen kunde då den personal hänföras, som handhar skötseln av institutionslokaler, eldning och andra förekommande göromål av liknande art samt ekonomibiträden med städning och rengöring som arbetsuppgift. Gruppen ekonomibiträden avser utredningen att i det följande helt förbigå och har ej medtagit den vid beräkningarna för en utbyggd basorganisation.

Omfattningen av den erforderliga biträdespersonalen är enligt utredningen i hög grad beroende av forskningens arbetssätt. Inom de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna liksom vid de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna kunde forskningen sägas ha en huvudsakligen experimentell karaktär, och den vore därför betydligt mera biträdeskrävande än forskningen inom de teologiska och juridiska samt huvuddelen av de humanistiska fakulteterna. För alla vetenskapliga institutioner gällde emellertid, att de administrativa och kontorsmässiga göromålen ökat i takt med att själva forskningsarbetet växt i omfattning. Särskilt vill utredningen härvidlag peka på den roll de internationella kontakterna spelar. Det är enligt utredningen ett känt förhållande, att vetenskapens internationella karaktär kräver att en forskare eller forskargrupp står i ständig kontakt med utländska forskare eller forskargrupper, som sysslar med liknande problem. Detta medförde ofta en omfattande rapportskrivning och korrespondens, som måste skötas av kvalificerad sekreterarpersonal. Det vore angeläget att den vetenskapliga personalen ej, till förfång för sina väsentliga åligganden, måste ägna sig åt arbetsuppgifter, som med fördel skulle kunna anförtros en välkvalificerad institutionssekreterare. I övrigt kunde i huvudsak följande arbetsuppgifter sägas åvila en institutionssekreterare: att förestå institutionens expedition, ombesörja utskrivning av uppsatser, avhandlingar och annat material, som kan underlätta undervisningen och göra den mer effektiv, att ombesörja den interna bokföringen, att upprätta lönelistor och utbetala löner till institutionens extra personal och redovisa forskningsanslag samt att verkställa vissa inköp för institutionens räkning.

1. Biträdespersonal

Utredningen

De humanistiskt inriktade ämnena

Utredningen föreslår såsom en riktpunkt för beräkningen av erforderlig biträdespersonal för de rent humanistiskt inriktade ämnena, att sekreterarhjälp för dessa ämnen ställes till förfogande med en heltidsbefattning per fyra ordinarie lärartjänster, till vilka av praktiska skäl även de nuvarande s. k. pedagogiska lektoraten bör föras, varjämte ytterligare en heltidsbefattning bör beräknas för varje större institution. Med »större» institutioner avser utredningen sådana, där undervisningens omfattning för med sig ett betydande kansliarbete. En beräkning av det antal tjänster, som med tillämpning av här angivna regel och med ifrågavarande institutioners nuvarande personaluppsättning skulle behöva omedelbart inrättas redovisar utredningen i en särskild bilaga, varav också framgår vilka institutioner utredningen bedömt såsom »större» och därmed i angiven mening särskilt biträdeskrävande. Under hänvisning till denna beräkning föreslår utredningen¹ för nu ifrågavarande fakulteter och ämnen inrättandet av 44 nya biträdestjänster med följande fördelning på lärosäten:

Uppsala universitet	Lunds universitet	Göteborgs universitet	Stockholms högskola
14	10	8	12

Utredningen föreslår vidare, att kostnaderna för ifrågavarande tjänsters inrättande (beräknade efter en genomsnittslön i åttonde lönegraden, d. v. s. i runt tal 11 000 kronor per år och tjänst och utgörande totalt drygt 500 000 kronor) upptages i vederbörande lärosätes avlöningsstat med en tredjedel av beloppet för vart och ett av budgetåren 1959/60—1961/62. Anslagen bör enligt utredningens åsikt fördelas av kanslern efter förslag från berörda fakulteter.

Beträffande de nya tjänsternas fördelning understryker utredningen, att den beräkningsmetod som kommit till användning för bedömning av antalet behövliga nya tjänster är en schablonmetod, som är försvarlig endast om det gäller att beräkna en ram för en personalförstärkning. Förstärkningens fördelning mellan enskilda institutioner måste bygga på en detaljbedömning av föreliggande behov. Utredningen vill för sin del endast konstatera, att vissa ämnen torde behöva mera sekreterarhjälp och andra ämnen mindre än vad som blir resultatet om utredningens beräkningsmetod tillämpas i det enskilda fallet. Utredningen vill även framhålla, att det måhända kan vara fördelaktigt att icke fördela samtliga nya tjänster på vissa uppräknade

¹ En viss mindre skiljaktighet föreligger antalsmässigt mellan vad som här redovisas såsom universitetsutredningens förslag och vad denna i betänkandet angivit. Denna skiljaktighet sammanhänger med att vissa smärre korrigeringar av det bakomliggande siffermaterialet numera vidtagits.

institutioner utan i stället — i varje fall till en början — behålla vissa tjänster som en central »reserv», ställd till förfogande för samtliga institutioner eller vissa grupper av sådana. Det väsentliga är givetvis, tillägger utredningen, att samtliga institutioner och lärare tillförsäkras tillgång till adekvata resurser i avseende på sekreterarhjälp.

Till stöd för sina här redovisade förslag framhåller utredningen ytterligare följande.

För de teologiska och juridiska fakulteterna gäller behovet av biträdeshjälp så gott som uteslutande administrativ personal och sekreterarpersonal. Detsamma gäller för huvuddelen av de humanistiska fakulteternas ämnen med undantag för de samhällsvetenskapliga ämnena och ämnena pedagogik och psykologi, vilka har behov av en större och mera differentierad biträdespersonal än de rent humanistiska disciplinerna. Redan nu finns inom de samhällsvetenskapliga och pedagogisk-psykologiska ämnena en biträdesstab av en annan omfattning och sammansättning än inom övriga humanistiska ämnen. Pedagogik och psykologi bedrivs i viss utsträckning som experimentell forskning och dessa ämnen liksom de samhällsvetenskapliga har behov av personal för databehandling av skiftande slag. Dessa ämnens behov av biträdeshjälp måste därför enligt utredningens mening bedömas efter andra grunder än övriga humanistiska ämnens. Utredningen har stannat för att i detta hänseende i huvudsak jämställa dem med de matematiska ämnena och redovisar därför sina beräkningar rörande de samhällsvetenskapliga och pedagogisk-psykologiska ämnenas biträdespersonal i ett senare sammanhang.

Med behov av biträdeshjälp avser utredningen här endast sekretariatspersonal, medan behovet av vaktmästarpersonal enligt utredningens mening måste bedömas från fall till fall och därför här lämnas åt sidan.

Den humanistiska forskningens sekretariatspersonal måste vara så dimensionerad, att den är tillräcklig för både forskningens och undervisningens behov. Redan inledningsvis har utredningen understrukit betydelsen av att kvalificerad sekreterarhjälp ställes till forskarnas förfogande icke blott för utskrivning av uppsatser och avhandlingar utan även för den ökande internationella korrespondensen. Därutöver kommer för många av de nu ifrågakommande ämnena det stora och ökande behovet av biträdeshjälp för undervisningen och dess administration.

Den nu beslutade upprustningen av de filosofiska — och enkannerligen de humanistiska — fakulteternas undervisningsresurser syftar till en intensifierad undervisning på magisterstadiet med bl. a. mindre undervisningsgrupper, flera övningsmoment och tentamensskrivningar. Denna undervisningsreform kan knappast få avsedd effekt utan en betydande förstärkning av de humanistiska institutionernas kanslipersonal. Den beslutade upprustningen syftar även till att i högre grad än nu frigöra främst professorerna för forskning och forskarhandledning. Även härvidlag är en förstärkning av sekreterarpersonalen en förutsättning för att upprustningens syfte skall nås.

Utredningen anser sålunda, att det med hänsyn till såväl undervisning som forskning är utomordentligt angeläget att de humanistiskt inriktade ämnenas sekretariatspersonal nu ges en förstärkning och sedan ytterligare utbygges i takt med att ifrågakommande ämnens personal för forskning och undervisning utökas.

Övriga ämnen

Med övriga ämnen förstås här icke blott de experimentella och matematiska ämnena inom de medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna samt vid de tekniska högskolorna utan även de samhällsvetenskapliga ämnena samt ämnena pedagogik och psykologi.

Vid avvägningen av sina förslag rörande förstärkning av de experimentella och matematiska ämnenas personella basorganisation har utredningen som en riktpunkt uppställt det kravet, att biträdesresurserna i förhållande till antalet fast anställda forskare bör bli lika goda vid de mindre välutrustade fakulteterna som de nu är inom motsvarande ämnesgrupper och fakulteter vid de i detta avseende bäst utrustade läroanstalterna. Såsom fast anställda forskare har därvid räknats professorer, laboratorer (motsvarande) och biträdande lärare. Som konkret underlag för sina beräkningar härutinnan presenterar utredningen följande relationstal mellan antalet forskare och antalet biträden inom den fasta personalorganisationen.

Fakultet/ämnesgrupp	Uppsala	Lund	Göteborg	Stockholm	Samtliga
Med. fak.					
Teoretiska ämnen.....	3,1	2,8	3,1	3,1	3,0
Kliniska ämnen.....	2,1	1,4	1,4	2,0	1,6
Mat.-nat. fak.					
Matemat. ämnesgruppen.....	0,5	0,6	—	0,3	0,5
Fysisk-kemiska gruppen.....	3,3	1,9	—	1,8	2,4
Biol.-geogr. ämnesgruppen.....	1,9	1,3	—	1,4	1,5
Tekn. högsk.					
Teoretiska ämnen.....	—	—	0,1	0,4	0,3
Övriga ämnen.....	—	—	2,4	2,6	2,5

I anslutning härtill föreslår utredningen att den biträdande forskningspersonalen inom de olika ämnesgrupperna förstärkes, så att personalresurserna blir lika goda som för den bäst utrustade typgruppen. Detta innebär sålunda, anför utredningen, att »biträdestätheten» för samtliga de medicinska fakulteternas teoretiska ämnesgrupper bör bli 3,1 (= biträdestätheten för motsvarande typgrupp i Uppsala och Göteborg) och för samma fakulteters kliniska ämnesgrupper 2,1 (= biträdestätheten för motsvarande typgrupp i Uppsala). Riktpunkterna för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas ämnesgrupper blir, fortsätter utredningen, 0,6 för den matematiska, 3,3 för den fysisk-kemiska och 1,9 för den biologisk-geografiska. Beträffande de tekniska högskolorna föreslår utredningen som riktpunkter för de teoretiska ämnena talet 0,6 eller samma som för den matematiska ämnesgruppen och för övriga ämnen talet 3,3 eller samma tal som för den fysisk-kemiska ämnesgruppen vid fakulteterna. De personalberäkningar,

som utförts på basis av dessa antaganden, redovisar utredningen i följande sammanställning.

Fakultet/högskola	Uppsala	Lund	Göteborg	Stock- holm	Samtliga
Med. fak.....	6,5	25	15,5	4	51
Mat.-nat. fak.....	7	42	—	32	81
Tekn. högsk.....	—	—	42	47	89

Sammanlagt skulle sålunda enligt utredningens beräkningar för här ifrågavarande fakulteter och högskolor erfordras 221 befattningar, varav så mycket som 67 vid Lunds universitet.

Utredningen räknar med att denna standard i fråga om den personella basorganisationens omfattning inom olika ämnestyper, med forskningens nuvarande arbetsmetoder och förhållanden i övrigt vid våra universitet och högskolor anger en rimlig och på intet sätt överdimensionerad minimistandard för personalorganisationen inom institutioner för experimentell forskning. Denna standard borde sålunda kunna användas vid planeringen av nya institutioner av detta slag, och det borde vara angeläget att tillse, att den angivna relationen mellan den forskande och den i forskningen biträdande personalen vidmakthålles, då den forskande personalen i framtiden förstärkes. Utredningen föreslår, att utbyggnaden sker successivt under loppet av fem budgetår med början budgetåret 1959/60. Vid universiteten i Uppsala och Göteborg samt vid karolinska institutet syntes dock denna utbyggnad kunna företagas under tre år.

Vad förevarande beräkningar i övrigt angår må här endast nämnas att utredningen vid jämförelsen mellan olika lärosäten uteslutit vissa ämnen, som ej finns vid samtliga lärosäten eller tillkommit under senare år. På så sätt erhöles vissa »typgrupper» inom de olika ämnesgrupperna. Nedanstående uppställning visar vilka ämnen som medtagits.

Medicinska fakulteten,

teoretiska ämnen:

anatomi
bakteriologi, inkl. hygien
farmakologi
fysiologi
histologi
medicinsk kemi
patologi, inkl. radiopatologi i Stockholm

kliniska ämnen:

kirurgi
medicin
oftalmiatrik
obstetrik och gynekologi
pediatrik
psykiatri
röntgendiagnostik
öron-, näs- och halssjukdomar

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten,

matematiska ämnesgruppen:	astronomi matematik teoretisk fysik med mekanik
fysisk-kemiska ämnesgruppen:	fysik kemi
biologisk-geografiska ämnesgruppen:	botanik geografi, inkl. kulturgeografi geologi, inkl. mineralogi zoologi, inkl. zoofysiologi

Vad härefter beträffar den personella basorganisationen för de samhällsvetenskapliga ämnena samt pedagogik och psykologi framhåller utredningen, att dessa ämnen har ett större och mera differentierat behov av biträdespersonal än de rent humanistiska ämnena. Behovet torde enligt utredningen i stället närmast kunna jämföras med den matematiska ämnesgruppens men torde vara något större, varför utredningen beräknat det erforderliga antalet biträden efter koefficienten 0,8 per forskare. Denna beräkning redovisar utredningen i en särskild bilaga. Utredningen föreslår på grundval av denna beräkning inrättandet av 17 nya biträdestjänster enligt följande fördelning på olika lärosäten:

Uppsala	Lund	Göteborg	Stockholm	Summa
5	5	—	7	17

Utredningen har beräknat totalkostnaden för genomförandet av den sålunda föreslagna förstärkningen av biträdespersonalen för de samhällsvetenskapliga ämnena samt pedagogik och psykologi till ett avrundat belopp av 197 000 kronor. Kostnadsberäkningen har med hänsyn till det varierande behovet av mer eller mindre kvalificerade biträdeskrafter grundats på ett antagande om en genomsnittlig lönekostnad motsvarande lön i åttonde lönegraden. Utredningen föreslår, att en tredjedel av den på ett vart av de avsedda lärosätena belöpande kostnadssumman anvisas för vart och ett av budgetåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62.

Såsom allmänt motiv för sina förslag beträffande de ämnen, som här betecknats »övriga ämnen», framhåller utredningen huvudsakligen följande.

Utredningen anser i likhet med naturvetenskapliga forskningskommittén (SOU 1945: 48) och de medicinska högskolornas organisationskommitté (SOU 1946: 76), att det utöver basorganisationen fordras en relativt betydande rörlig reserv för att tillgodose de behov, som uppstår i samband med speciella forskningsprojekt. Här är medelsbehovet i hög grad beroende av den enskilda forskarens kapacitet och initiativkraft liksom av utvecklingen inom de olika vetenskaperna. Avvägningen mellan skilda forskningsprojekt och för deras realiserande erforderliga extra anslag sker nu kontinuerligt inom de olika forskningsråden mot bakgrunden av tillgängliga medel. Rådets roll härvidlag beröres närmare i annat sammanhang. Emellertid måste enligt utredningens mening inom ramen för den fasta orga-

nisationen finnas sådana personalresurser, att institutionen kan betecknas som forskningsmässigt funktionsduglig. Härvidlag vill utredningen särskilt framhålla, att endast en del av den tekniska biträdespersonalen på stat kan betraktas som tillgänglig för det egentliga forskningsarbetet. En betydande del av ifrågavarande personals arbetstid upptages av arbete för undervisningen och arbete för institutionens förvaltning. Vid de tekniska högskolorna torde endast den personal, som tillkom vid upprustningen 1956/57 och 1957/58, vara helt disponibel för forskning. Proportionen ett biträde per forskare inom den fasta personalorganisationen betyder sålunda icke att varje forskare har en teknisk kraft till förfogande för sitt forskningsarbete. Däremot är praktiskt taget hela den personal, som är anställd på radsanslag eller andra extra anslag, uteslutande sysselsatt i forskningen. Detta betyder alltså, att forskningens tekniska personal på kortfristiga anslag i genomsnitt är minst dubbelt så stor som den på motsvarande sätt sysselsatta personalen på stat. Då emellertid den extra personalen dessutom är mycket ojämnt fördelad på olika typer av institutioner, är dessa proportioner mycket skiftande på olika håll.

Basorganisationen skall sålunda dels betjäna den grundläggande undervisningen och forskarundervisningen, dels möta kraven från det egentliga forskningsarbetet, som bedrivs av kvalificerade forskare. Det senare kan under nuvarande förhållanden endast ske i mycket begränsad omfattning. Utredningen vill fastslå, att en minimifordran i alla experimentella ämnen är, att varje graduerad forskare, som är uppförd på ett universitets eller en högskolas stat, alltid skall kunna disponera en teknisk hjälpkraft för sitt forskningsarbete utöver vad som behövs för undervisning. Utredningen finner den basorganisation som hittills stått till de graduerade forskarnas förfogande vara otillräcklig och konstaterar ävenledes de olikheter som råder mellan skilda lärosäten inom samma ämnesgrupper. Det är utredningens uppfattning att en betydande förstärkning av den institutionella basorganisationen måste komma till stånd och att omotiverade olikheter mellan skilda lärosäten måste elimineras. Riktmärket måste därvid bli, att den fasta personalorganisationen bör vara sådan, att den tillgodoser institutionernas permanenta biträdesbehov, medan forskningsrådets resurser bör reserveras för vad som kan betecknas som tillfälliga biträdesbehov. En tjänst som är efter år möjliggjorts genom anslag från forskningsråd och som bedömes tillgodose ett permanent behov, bör sålunda överföras till den fasta organisationen.

Yttranden

Behovet av en i princip likvärdig och tillfredsställande utbyggd personell basorganisation vitsordas av remissmyndigheterna. Mot enskildheterna i utredningens förslag härutinnan anmäles emellertid vissa betänkligheter.

Statskontoret anser sig böra inlägga en gensaga såväl emot den schematiska karaktären i utredningens kostnadsberäkningar som emot den automatik, som präglar konstruktionen i övrigt.

Vetenskapsakademien anför huvudsakligen följande.

Som grund för utredningens förslag har vissa något schablonmässiga normer måst tillämpas varemot betänkligheter kan anföras. En individuell realprövning hade varit önskvärd, men schablonen kan accepteras så länge det gäller minimibehoven.

Teologiska fakulteten i Uppsala anser, att förslaget beträffande förstärkning av sekretariatspersonalen för fakultetens vidkommande skulle afhjälpa de mest kännbara bristerna i detta avseende. Fakulteten utgår dock ifrån att de stora behoven av skrivhjälp inom den praktisk-teologiska övningskursen icke avses att täckas med de förslag som utredningen i detta sammanhang har avgivit. *Juridiska fakulteten därstädes* anför bl. a. följande.

Den biträdeshjälp, som utredningen vill bestå fakultetens ordinarie lärare, en heltidsbefattning per fyra lärartjänster skulle visserligen innebära en mindre utökning i förhållande till de tre biträdestjänster, som juristutbildningsreformen förutsätter. Det kan likväl tveklöst fastslås, att beräkningen är alldeles otillfredsställande, om syftet är, att en professor skall utan egna kostnader erhålla erforderligt sekreterarbiträde med nödtorftiga kunskaper i stenografi och de tre huvudspråken, vilket lär vara minimum av vad som bör krävas. Erfarenheten torde sålunda giva vid handen, att mången tjänstgörande professor väl tager i anspråk en full sekreterarkraft, vilken man för närvarande överlåtit åt honom att själv bekosta. Vill eller kan han icke detta, hindras han att utnyttja sin forskningskapacitet i den omfattning, som eljest vore möjlig.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala framhåller huvudsakligen följande.

Utan tvivel har de experimentella och samhällsvetenskapliga ämnena — allmänt sett — »behov av en större och mera differentierad biträdespersonal än de rent humanistiska disciplinerna». Sektionen vill dock framhålla, att även rent humanistiska ämnen i många fall har behov av en differentierad biträdesstab, förutom sekreterare även t. ex. rit- och räknebiträden. Därtill kommer, att den av utredningen angivna normen, 0,25 biträde per ordinarie lärare, är orimligt låg med hänsyn till de göromål som enligt utredningen skall åvila en institutionssekreterare. Enligt sektionens mening måste inom de rent humanistiska ämnena biträdeshjälpen fixeras till minst 0,5 biträde per ordinarie lärare. Endast under denna förutsättning finns det möjlighet att tillförsäkra den vetenskapliga personalen nödtorftig skrivhjälp och befria den från den belastning, som de alltmer ökande kansligöromålen utgör.

Sektionen vill slutligen framhålla den särställning psykologiämnet intar gentemot dess övriga ämnen. Genom att psykologien räknats till gruppen »samhällsvetenskapliga och pedagogisk-psykologiska ämnen» har förstärkningsbehovet underdimensionerats. Psykologiämnet har nämligen ur metodsynpunkt en helt annan karaktär än sektionens övriga ämnen och är långt mer kostnadskrävande än något av dessa. Ämnet, som ju saknar tradition som självständigt ämne i Sverige, är ett biologiskt, utpräglat experimentellt ämne, som här är knutet till de humanistiska fakulteterna. Det arbetar numera närmast uteslutande med en naturvetenskaplig metodik. Forskningen inom psykologi kräver ofta en komplicerad teknisk apparatur och högt kvalificerad teknisk biträdespersonal, detta i likhet med medicinska och naturvetenskapliga fakulteternas experimentella ämnen. Sektionen anser det självklart, att det är ett ämnes karaktär och ej dess fakultetstillhörighet, som skall bestämma beräkningsgrunden för basorganisation och materielanslag. I enlighet härmed måste sektionen med bestämdhet hävda, att psykologien i likhet med de biologiska vetenskaperna inom naturvetenskaplig

fakultet bör tillgodoräknas 1,9 biträde per lärare i stället för i utredningen angivna 0,8.

Spraketenskapliga sektionen i Uppsala förordar, att vid beräkningen av den erforderliga sekreterarhjälp inom sektionens ämnen även de utländska lektoraten medräknas.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala uttalar bl. a. följande.

Mot utredningens uppdelning av fakultetens ämnen kan anmärkas, att till den matematiska ämnesgruppen räknas astronomi och teoretisk fysik med mekanik. Det förra ämnet bör med hänsyn till sitt behov av biträdande personal och framför allt instrument jämföras med utredningens »experimentella» grupp. Beträffande det senare ämnet kan man vänta att bruket av matematikmaskiner kommer att skapa helt nya forskningsmöjligheter och personalbehov. Flera exempel skulle kunna anföras. Den nuvarande »biträdestätheten» är icke någon rimlig utgångspunkt för beräkningen av biträdesbehovet inom olika ämnesgrupper, eftersom den inom många ämnen är i hög grad otillräcklig vilket bl. a. sammanhänger med institutionernas trångboddhet, och eftersom inom de flesta av fakultetens ämnen behovet av instrumentutrustning och därmed även av biträdeshjälp är stort i snabb utveckling. Att under dylika förhållanden beräkna omfattningen av fakultetens basorganisation på grundval av genomsnittsvärden för de av utredningen uppställda ämnesgrupperna förefaller minst sagt vanskligt. Över huvud taget synes det fakulteten uppenbart att en realprövning av varje institutions behov måste ligga till grund för varje plan för fortsatt utrustning. Även om man i brist på en bättre metod skulle acceptera detta tillvägagångssätt för att nå fram till en summarisk och approximativ uppskattning av bl. a. »biträdestätheten» vid de olika lärosätena, måste fakulteten ställa sig avvisande till utredningens sätt att fortsättningsvis utnyttja de erhållna relationsvärdena. Utredningen låter värdena för biträdestätheten inom Uppsalafakultetens ämnesgrupper bli normgivande för utrustningen av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas biträdespersonal över huvudtaget. Till detta vill fakulteten foga den kommentaren, att den givetvis inte har något att invända mot att motsvarande fakulteter vid de andra lärosätena får samma biträdestäthet som den själv anses ha disponibel för forskning. Fakulteten kan rent av tänka sig en större biträdestäthet på andra håll än här, förutsatt att forskningen kräver detta. Men fakulteten vill till fullo instämma, när utredningen själv anser, att »det här använda tillvägagångssättet för en beräkning av en förstärkning av de icke-humanistiskt inriktade ämnenas personella basorganisation kan förefalla schablonmässigt». På fakulteten, som av egen erfarenhet vet hur otillräckliga dess nuvarande resurser är i detta hänseende, gör tillvägagångssättet ett verklighetsfrämmande intryck. Den föreslagna utökningen av hela fakultetens biträdespersonal med 7 befattningar under en period av 3 år står på intet sätt i relation till forskningens faktiska behov. För att tillgodose dessa skulle fakulteten bli i minst lika hög grad som hittills nödsakad att anlita icke-ordinarie hjälpkrafter även för den mera permanenta forskningsverksamheten, eller att alternativt inskränka denna.

Teologiska fakulteten i Lund instämmer i utredningens här ifrågakarande förslag. Ett snart förverkligande av detsamma är enligt fakulteten nödvändigt. *Juridiska fakulteten i Göteborg* anför bl. a. följande.

Det måste räknas utredningen till stor förtjänst, att den framhållit erforderligheten av att de akademiska lärar- och forskartjänsterna förses med biträdes- och sekreterarhjälp. Varje professor eller preceptor i de humanistiskt inriktade ämnena skulle enligt utredningens förslag disponera $\frac{1}{4}$ biträde. Denna biträdeshjälp är allt för snålt beräknad för att dessa befattningshavare skall kunna få tillgång till någon som helst sekreterarhjälp i sin forskning och för sin kontakt med andra forskare. Enligt fakultetens mening skulle för en effektiv stimulans av forskningen krävas, att varje professor (motsvarande) kunde för sig och sina lärjungars del disponera ett kanslibitråde.

Medicinska fakulteten i Lund har intet att invända mot utredningens förslag, som enligt fakultetens mening är ägnat att utjämna påtagliga tidigare orättvisor mellan olika universitet och högskolor vad beträffar teknisk personal.

Humanistiska fakulteten i Lund framhåller, att vad utredningen föreslår i fråga om sekreterarhjälp till de ordinarie lärarna i de rent humanistiska ämnena är otillräcklig och anför vidare följande.

Fakulteten finner ett minimum vara en heltidsbefattning per två ordinarie lärartjänster. Då emellertid sekreterarhjälp är erforderlig i minst lika hög grad för undervisning, administration och löpande göromål över huvud bör till varje ämne knytas minst en kanslibiträdesbefattning. Endast på så sätt kan garanti vinnas för att varje ämne erhåller rutinerad sekreterarhjälp. Fakulteten får över huvud med skärpa betona nödvändigheten av att institutionerna erhåller tillräcklig sekreterarhjälp.

Det större konsistoriet i Lund förordar i princip utredningens förslag.

Historisk-filosofiska sektionen i Göteborg anför bl. a. följande.

Beträffande utredningens allmänna grunder för beräkning av erforderlig basorganisation har sektionen för sin del ingen erinran att göra. Sektionen vill å andra sidan framhålla önskvärdheten av att beräkningsgrunderna ej får en alltför schematisk tillämpning utan kan varieras med hänsyn till den forsknings behov, som bedrivs vid institutionerna.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet uttalar bl. a. följande.

Beträffande de kliniska institutionerna vill lärarkollegiet framhålla att vid beräkningen av basorganisationens storlek (biträdespersonal och institutionsanslag) man icke får begränsa sig till att taga hänsyn endast till den fasta personalorganisationen på stater under ecklesiastikdepartementet utan även måste inbegripa övriga fasta befattningar vid de kliniska institutionerna, vilkas innehavare bedriver kvalificerad forskning. Vid sidan av topptjänsterna på karolinska institutets stat (professurerna och laboratorerna) bedrivs nämligen vid institutet en omfattande klinisk forskning av på sjukhusens stater anställda överläkare och biträdande överläkare samt även av underläkare, av vilka många är docenter. De biträdande överläkarna vid de statliga undervisningssjukhusen är tillika lärare med 65 timmars undervisningsskyldighet, och för tjänsterna ifråga fordras i regel docentkompetens. Det synes uppenbart att i vart fall överläkare- och biträdande överläkartjänsterna måste inberäknas i den kvalificerade fasta forskarorganisation, som skall ligga till grund för kalkyleringen av biträ-

desresurserna och materielanslagens storlek. Om basorganisationen beräknas även på övrig fast forskarstab med minst docentkompetens framstår de kliniska institutionernas personalorganisation och institutionsanslagens storlek betydligt mindre fördelaktiga än som framkommer av betänkandet. Att, som skett, korrigera de kliniska institutionernas anslag nedåt synes då obefogat. I själva verket fordras för att tillgodose de elementära kraven på de kliniska institutionernas basorganisation en avsevärd uppräknings i förhållande till utredningens förslag. En konsekvens av att ej medräkna övrig kvalificerad forskningspersonal är att kliniska institutioner, bestående av en professor eller laborator och kanske en underläkare, skall kunna få samma basorganisation som de stora kliniska ämnena med kanske ett tjugotal läkare.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola framhåller bl. a. följande.

Då det är angeläget med en snabb förbättring tillstyrker fakulteten reformering i enlighet med den av utredningen angivna ramen och att verkställandet sedan sker i enlighet härmed. Avdelningen vill emellertid påpeka att den finner det vara minst lika viktigt att de äskanden om utökning av den personella basorganisationen, som eventuellt kommer att framläggas i kommande petitaskrivelser och för vilka det kan anföras en mer speciell, bärande motivering bifalles även om de går utanför den nyssnämnda ramen. Då det gäller sekreterar- och skrivhjälp är enligt avdelningens mening en heltidsbefattning nödvändig å varje matematisk-naturvetenskaplig institution. Å de större institutionerna — de med ett större antal lärare, forskare och/eller studenter — är behovet än större. Här borde en formel liknande den som föreslagits för de humanistiskt inriktade ämnena kunna tillämpas. Mest varierande från institut till institut är behovet inom den personella basorganisationen då det gäller den tekniska personalen. De till institutionerna fast knutna forskarnas behov kan kanske här för det enskilda ämnet anges medelst bassiffror, som sedan multipliceras med dessa forskares antal. Angivandet av bassiffror, som är något så när gemensamma för flera ämnen, inom en mer eller mindre »naturlig» ämnesgrupp torde emellertid vara en omöjlighet. Här om vittnar följande exempel: Utredningen föreslog i sin »ram» för den totala personella basorganisationen bassiffran 3,1 för de teoretiska ämnena inom de medicinska fakulteterna, 3,3 för den matematisk-naturvetenskapliga fakultetens fysisk-kemiska grupp och 1,9 för dess biologisk-geografiska grupp. Behovet för zoo- och växtfysiologi torde emellertid realiter knappast skilja sig från detsamma inom teoretisk medicin och kemi. Ett liknande förhållande gäller astronomi, som snarast räknas till den fysisk-kemiska gruppen. Enligt avdelningens mening bör den tekniska personalens storlek icke bedömas enbart med ledning av de fast knutna forskarnas behov.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola tillstyrker livligt den föreslagna förstärkningen av de humanistiska ämnenas sekretariatspersonal och anför ytterligare följande.

Enligt avdelningens erfarenhet kan det vara lämpligt att vissa biträdestjänster placeras i en gemensam skrivcentral, en anordning som också antydes av utredningen. Av de till den historisk-filosofiska gruppen hörande disciplinerna, som av utredningen åsatts benämningen »rent humanistiskt in-

riktade ämnen», intager i fråga om biträdespersonal i varje fall nordisk och jämförande fornkunskap en särställning genom sitt för såväl undervisning som forskning nödvändiga krav på materialbearbetning och materialundersökning med utnyttjande av statistiska, experimentella och biologiska discipliners metoder och moderna apparaturer. Avdelningen vill framhålla, att beräkningen för psykologiämnets del oundgängligen måste grundas på helt andra principer än de av utredningen tillämpade. Psykologin är en utpräglat experimentell vetenskap vars problemställningar och metoder är närmast jämförliga med de biologiska disciplinernas, och en fortsatt allt snabbare utveckling i denna riktning är f. n. mycket tydlig. Utöver behovet av administrativ biträdespersonal tillkommer därför det vida större behovet av teknisk biträdespersonal såväl på verkstadssidan som i laboratoriet. Behovet av biträdespersonal bör därför för psykologins del uppenbarligen beräknas enligt proportionstalet 1,9 i likhet med den biologisk-geografiska ämnesgruppens, och den samhällsvetenskapliga gruppens totala proportions-tal bör korrigeras i enlighet därmed.

Universitetskanslern anför inledningsvis följande.

Basorganisationen bör enligt utredningen ge likvärdiga, om ock ej i sina detaljer helt lika, resurser åt i avseende på sammansättningen av den vetenskapliga personalen lika institutioner i samma ämne vid olika läroanstalter. Denna målsättning präglar i hög grad de konkreta förslag, som utredningen framlagt i fråga om basorganisationen. Däremot har utredningen enligt min mening tagit alltför liten hänsyn till de likheter i behov, som mången gång föreligger mellan ämnen, tillhörande skilda fakulteter, sektioner eller ämnesgrupper. Utredningen synes mig i de undersökningar, som ligger till grund för dess förslag, alltför mycket följt den hävdvunna inordningen i fakulteter, sektioner och ämnesgrupper. Mycket av den i många fall berättigade kritik, som i de av mig infordrade yttrandena riktats mot utredningens förslag, bottnar i detta förhållande.

Beträffande de humanistiskt inriktade ämnena framhåller kanslern vidare huvudsakligen följande.

Enligt utredningens förslag skall sekreterarhjälp ställas till förfogande för de rent humanistiskt inriktade ämnena »med en heltidsbefattning per fyra ordinarie lärartjänster, till vilka av praktiska skäl även de nuvarande så kallade pedagogiska lektoraten bör föras, varjämte ytterligare en heltidsbefattning bör beräknas för varje större institution». Med »större» institution avser utredningen sådana, där undervisningens omfattning för med sig ett betydande kansliarbete. Som större institutioner har utredningen räknat var och en av de teologiska och juridiska fakulteterna. Detta måste innebära en underskattning av det av undervisningens omfattning förorsakade kansliarbetet inom dessa fakulteter.

I vissa av de till mig inkomna remissyttrandena har en stark och enligt min mening berättigad kritik riktats särskilt mot utredningens förslag, att endast en heltidsbefattning skall beräknas för fyra ordinarie lärartjänster eller universitetslektorat, varvid bland annat jämförelse gjorts med utredningens förslag i fråga om basorganisationen för docentbefattningarna. Enligt min mening bör man lägst räkna med en heltidsbefattning per två ordinarie lärare. Med ordinarie lärare bör härvid jämföras även icke-ordinarie universitetslektorer. Vissa ämnen inom humanistiska fakulteten

vid Lunds universitet förfogar för närvarande över mer sekreterarhjälp än som skulle tillkomma dessa ämnen enligt utredningens förslag. Denna omständighet bör givetvis icke medföra — något som utredningens förslag emellertid innebär — att andra ämnens tillgång till sekreterarhjälp reduceras. Jag utgår härvid från att utredningen icke avsett, att den biträdeshjälp, som förstnämnda ämnen förfogar över, skall minskas. Med hänsyn till det nu anförda borde enligt min mening utredningen för Lunds universitet ha föreslagit 12 befattningar i stället för 10.

Jag anser mig starkt böra framhålla, att utredningens under detta avsnitt framlagda förslag om inrättande av sammanlagt 46 nya tjänster vid universiteten och Stockholms högskola bygger på nuvarande personaluppsättning, i den mån avlöningskostnaderna för denna bestridas från lärosätenas avlöningsanslag. Hänsyn har alltså icke tagits till de universitetslektorat, för vilka medel utgå från förslagsanslaget till förstärkningsanordningar vid universiteten m. m., varför utredningens förslag icke ens är grundat på den faktiskt rådande personalsituationen. Utredningen föreslår, att vissa angivna belopp skall upptagas i vederbörande lärosätes avlöningsstat med en tredjedel av beloppet för vart och ett av budgetåren 1959/60—1961/62 och att anslagen skall fördelas av kanslern efter förslag från berörda fakulteter. Beloppen har beräknats med utgångspunkt från lönerna i ortsgrupp IV. Detta beräkningssätt är uppenbarligen ej riktigt i detta sammanhang, då en dylik metod gynnar universiteten i Uppsala och Lund men missgynnar Stockholms högskola. Utredningens förslag, att anslagen skall fördelas av kanslern torde innebära, att utredningen avsett, att kanslern jämväl skall bestämma här ifrågavarande tjänsters lönegradsplacering, ett förfarande som eljest icke tillämpas. Enligt vad utredningen framhåller, blir en konsekvens av den av utredningen använda beräkningsmetoden, att de humanistiskt orienterade fakulteternas basorganisation bör förstärkas i den mån nya ordinarie lärarbefattningar tillkommer. Det synes mig bli ur administrativ synpunkt invecklat och svårbemästrat, om man under en följd av år vid petitaarbetet skall särskilja de tjänster, som utredningen nu föreslagit, från tjänster som bör tillkomma med hänsyn till personalorganisationens förstärkning med nya ordinarie lärartjänster. Jag finner det lämpligt, att behovet av personalförstärkning för budgetåret 1960/61 och senare budgetår prövas på grundval av anslagsäskandena för dessa budgetår. Jag förutsätter härvid, att förstärkningen av institutionernas basorganisation i fråga om personal blir lägst den som kan framräknas med ledning av den av utredningen använda beräkningsmetoden.

I fråga om övriga ämnen anför kanslern bl. a. följande.

Av det av utredningen publicerade materialet, avseende de experimentella och matematiska ämnena, framgår icke, huruvida biträdesbehovet visat sig vara lika stort för olika ämnen inom samma ämnesgrupp eller likartat för enstaka ämnen inom skilda ämnesgrupper. En undersökning härav och redogörelse härför synes mig ha varit värdefull för en bedömning av, huruvida de typgrupper och ämnesgrupper, som utredningen använt sig av, haft en lämplig och riktig sammansättning. För bedömande av de konkreta förslag till personalförstärkning, som utredningen nu framlagt, torde antydda brist emellertid vara av mindre betydelse. Enligt utredningens uttalande måste omotiverade olikheter mellan skilda lärosäten elimineras. Det torde därför ha varit på sin plats, om utredningen sökt närmare analysera orsakerna till de konstaterade olikheterna. Utredningen har i stället inskränkt

sig till att uttala, att utredningen icke kan finna, att dessa olikheter är motiverade. Enligt utredningens förslag skall den biträdande forskningspersonalen inom de olika ämnesgrupperna så förstärkas, att personalresurserna blir lika goda vid de olika lärosätena som för den bäst utrustade typgruppen vid något av dem. Utredningen uttalar, att utredningen räknar med att den standard, som härigenom skulle ernås i fråga om den personella basorganisationens omfattning inom olika ämnestyper med forskningens nuvarande arbetsmetoder och förhållanden i övrigt vid våra universitet och högskolor anger en rimlig och på intet sätt överdimensionerad minimistandard för personalorganisationen inom institutioner för experimentell forskning. I detta uttalande anser jag mig i huvudsak kunna instämma, även om jag förmenar, att förslaget icke i tillbörlig grad tillgodoser personalbehovet för vissa ämnen, som enligt min mening har ett likartat personalbehov med ämnen, tillhörande annan ämnesgrupp med större biträdets-täthet. Under hänvisning till vad jag förut uttalat angående förslag, baserade på enkla schabloner, vill jag även starkt framhålla att ifrågakvarande förslag enligt min mening har en klart provisorisk karaktär. En i och för sig välbehövlig utjämning av befintliga olikheter mellan olika lärosäten kan endast betraktas som en förberedande etapp av en verklig, på ingående utredning grundad förstärkning av forskningens resurser.

Vad slutligen beträffar de samhällsvetenskapliga ämnena samt pedagogik och psykologi är psykologin en utpräglad experimentell vetenskap, vars problemställningar och metoder närmast är jämförliga med de biologiska disciplinernas. Forskningen inom psykologi kräver ofta en komplicerad teknisk apparatur och kvalificerad teknisk biträdespersonal. Dess biträdesbehov synes icke kunna beräknas vara lägre än vad utredningen räknat med för den biologisk-geografiska ämnesgruppen.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm anser, att ett genomförande av utredningens förslag kommer att för högskolans del innebära en synnerligen efterlängtd förstärkning ägnad att förbättra forskningsmöjligheterna.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola finner glädjande att utredningen understrukit vikten av att den tekniska, administrativa och övriga biträdespersonalen förstärkes.

Skogshögskolans lärarråd uttalar, att utredningens synpunkter på den personella basorganisationen förtjänar det största beaktande även utanför de direkt berörda universiteten och högskolorna.

SACO hälsar utredningens förslag i dessa avseenden med tillfredsställelse.

SFS yttrar bl. a. följande.

För de humanistiskt inriktade ämnenas del vill *SFS* tillstyrka utredningens förslag om sekreterarhjälp och därvid särskilt betona vikten av differentiering mellan ämnena allt efter institutionens storlek och undervisningens omfattning. Vidare vill *SFS* i detta sammanhang framhålla att ämnet psykologi numera är att räkna till de experimentella disciplinerna varför dess behov av biträdespersonal torde böra jämnställas med vad som gäller inom denna kategori, närmast då den biologisk-geografiska ämnesgruppen. Utredningen föreslår viss förstärkning av den personella basorganisationen inom de experimentella ämnena, och tar därvid för närvarande häst utrus-

tade institutioner som norm. SFS vill emellertid ifrågasätta om ens dessa är tillräckligt utrustade.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm instämmer i allt väsentligt i utredningens principiella uttalanden om den för forskning avsedda basorganisationen.

2. Kvalificerad personal i basorganisationen

Utredningen

Utredningens under avsnitt 1 här förut redovisade beräkningar rörande behovet av biträdespersonal i basorganisationen avser även vad utredningen kallar kvalificerade tekniska biträdeskrafter. Hela den biträdande personalen vid de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna utgöres budgetåret 1958/59, upplyser utredningen, av omkring 735 personer (tjänster). I detta antal ingår enligt utredningen endast åtta, avsedda för högre kvalificerad personal och placerade i lönegraderna 17—23. Räknad på hela biträdespersonalen vid de teoretisk-medicinska och matematisk-naturvetenskapliga institutionerna (de institutioner där tjänster av här avsett slag i första hand torde behövas) — sammanlagt cirka 530 tjänster — utgör denna grupp endast 1,5 % av hela biträdeskadern vid dessa. Vid de två tekniska högskolorna är, meddelar utredningen, hela antalet forskningsbiträden för närvarande i runt tal 285 personer (tjänster), av vilka de 13 förste driftingenjörs- och driftingenjörstjänsterna i lönegraderna 24 och 21 utgör 4,5 %.

Man kan visserligen konstatera, anför utredningen vidare, att de tekniska högskolorna är väsentligen bättre utrustade då det gäller högt kvalificerad personal. Utredningen vill emellertid samtidigt erinra om att forskningsvolymundersökningen givit klart vid handen, att forskningen utanför universitet och högskolor till sitt förfogande har en betydligt större stab av högt kvalificerade biträden än den som står universitets- och högskoleforskningen till buds. Utredningen finner det utomordentligt angeläget att upprustningen av de högre läroanstalternas personella basorganisation får formen icke blott av en utökning av personalens omfattning utan även av en höjning av personalens kvalitativa sammansättning. I detta syfte föreslår utredningen, att inom ramen för den här föreslagna upprustningen den kvalificerade biträdespersonalen vid de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna ökas med 50 tjänster i sjuttonde t. o. m. tjugotredje lönegraderna. Utredningen föreslår att dessa tjänster inrättas huvudsakligen under treårsperioden 1959/60—1961/62. Därmed skulle efter den förstärkning av dessa fakulteters biträdespersonal, som föreslagits i det föregående, drygt 9 procent av biträdespersonalen vid de teoretisk-medicinska institutionerna och de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna

utgöras av högre kvalificerad biträdespersonal i angivna lönegrader. En motsvarande beräkning för de tekniska högskolorna ger ett behov av ytterligare 21 kvalificerade biträdestjänster utöver redan befintliga 13 sådana tjänster (8 vid tekniska högskolan och 5 vid Chalmers tekniska högskola). Utredningen föreslår med hänsyn härtill att ytterligare 21 kvalificerade biträdestjänster inrättas vid de tekniska högskolorna med en tredjedel under vart och ett av budgetåren 1959/60—1961/62.

Utredningen föreslår följande fördelning av de kvalificerade biträdestjänsterna inom de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna samt vid de tekniska högskolorna:

	Uppsala	Lund	Göteborg	Stock- holm	Summa
Med. fak.....	6	7	6	6	25
Mat.-nat. fak.....	8	9	—	8	25
Tekn. högst.....	—	—	9	12	21

Under avsnittet 1 i det föregående har lämnats en redovisning för bl. a. utredningens förslag beträffande den för vad där kallats »övriga ämnen» avsedda biträdespersonalen. Härav torde ha framgått, att utredningen föreslagit en kraftig utökning av denna personal kvantitativt sett. Bland de vid bifall härtill nytillkommande tjänsterna eller genom ombildning av redan befintliga tjänster skulle enligt utredningens nu förevarande förslag tillkomma sammanlagt 71 tjänster avsedda för högt kvalificerad biträdande forskningspersonal och inplacerade i lönegraderna 17—23. Lönekostnaderna för denna sistnämnda grupp av tjänster bör enligt utredningens mening beräknas på grundval av en genomsnittlig lönegradsplacering i nittonde lönegraden. (För övriga tillkommande biträdestjänster inom basorganisationen har utredningen — liksom för de humanistiskt orienterade fakulteterna — beräknat kostnaderna på grundval av en genomsnittlig lönegradsplacering i åttonde lönegraden eller, i vad avser de experimentella och matematiska ämnena, till i runt tal 1 876 000 kronor.)

Kostnaderna för den föreslagna förstärkningen av den kvalificerade personalen i basorganisationen kan enligt utredningen beräknas på följande sätt:

59 tjänster för kvalificerad biträdespersonal	1 233 336
Kostnader för ombildning av 12 befintliga tjänster (6 inom den teoretisk-medicinska ämnesgruppen i Uppsala, 1 vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala, 3 vid medicinska fakulteten i Göteborg samt 2 vid karolinska institutet)	111 888
Summa kronor	1 345 224

Utredningen föreslår, att den här avsedda förstärkningen av den kvalificerade personalen i basorganisationen genomföres under loppet av tre budgetår.

Yttranden

Behovet av en utökning av den kvalificerade personalen i basorganisationen understrykes av flera remissinstanser.

Medicinska fakulteten i Lund hälsar med glädje förslaget om inrättande av ett antal tjänster för en högre kvalificerad biträdespersonal. Dessa tjänster torde bli av mycket stor betydelse för forskningen. Vissa kliniska ämnen är i likhet med de teoretiska i stort behov av kvalificerad teknisk assistans. Det är därför uppenbart, att de 7 föreslagna befattningarna är otillräckliga och fakulteten anser det dubbla i dagens läge vara ett absolut minimum.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Lund uttalar, att utredningens förslag för denna innebär en kvalitativ förbättring.

Enligt *medicinska fakultetens i Göteborg* uppfattning har utredningen räknat med ett alltför lågt antal kvalificerade tjänster i basorganisationen.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet vill med skärpa framhålla, att den medicinska forskningens experimentella karaktär kräver tillgång till högt kvalificerade tekniska hjälpkrafter med akademisk eller teknisk (ingenjörsk) examen. Behov av tjänster i minst lönegraderna 17—23, är enligt lärarkollegiet utomordentligt stort.

Universitetskanslern anser förevarande förslag vara av synnerlig vikt och tillstyrker därför varmt detsamma.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm yttrar:

Anslagsberäkningen för de kvalificerade biträdestjänsterna på grundval av en genomsnittlig placering i 19:e lönegraden är icke tillämpbar för tekniska högskolan. De befintliga 5 driftingenjörsk- och 3 förstedriftingenjörskbefattningarna är nämligen placerade i 21:a resp. 24:e lönegraden. Då erfarenheten visat att det största behovet ifråga om kvalificerade biträden just utgöres av befattningshavare i dessa lönegrader och då löneläget är sådant att rekryteringsmöjligheterna allvarligen skulle äventyras om lägre lönegradsplacering skulle tillämpas bör anslagsberäkningen baseras på i genomsnitt 22:a lönegraden.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna framhåller, att — även om ramen för det av utredningen angivna totalantalet biträdesbefattningar vid de tekniska högskolorna skulle visa sig tillräcklig — inom densamma i allt fall en större andel synes böra beräknas för mera kvalificerade tjänster.

SFS anser, att utredningens förslag till förstärkning i förevarande avseende förefaller att vara mycket knappt tilltaget för de tekniska högskolornas vidkommande.

3. Särskild basorganisation knuten till docenttjänsterna

Utredningen

Utredningen framlägger förslag om en särskild basorganisation knuten till docenttjänsterna och anför härom huvudsakligen följande.

Det har visat sig, att basorganisationen ej räckt till för de e. o. docenternas behov. Docenttjänstinnehavarna har huvudsakligen varit hänvisade till forskningsråden, då det gällt att erhålla teknisk hjälpkraft och anslag till för forskningsarbetet erforderlig materiel. Utredningen anser, att detta förhållande varken ur organisatorisk eller ekonomisk synpunkt är rationellt och vill här behandla denna fråga särskilt.

En förbättring av situationen skulle givetvis kunna åstadkommas, genom att de enskilda institutionernas basorganisation utökas med hänsyn även till antalet docenttjänster, detta i enlighet med utredningens huvudprincip att basorganisationens storlek bör ställas i direkt relation till antalet forskare vid en institution, men behovet av hjälpkrafter för innehavarna av de s. k. rörliga docenttjänsterna och forskardocenttjänsterna kan icke fullständigt tillgodoses på detta sätt. En docentbefattning innehas maximalt i sex år av en och samma person. Det inträffar dessutom inte så sällan, att en docentbefattning vid vakans tillfälligt övergår till ett annat ämne. Även eljest kan förändringar inträffa i fråga om det slag av biträdeshjälp, som befattningens innehavare behöver för sin forskning. Medan den ene innehavaren av en tjänst behöver en instrumentmakare, kan nämligen hans efterträdare ha behov av ett räknebiträde eller ett laboratoriebiträde.

Utredningen anser det vara nödvändigt att de e. o. docenterna lika väl som andra forskare vid universitet och högskolor tillförsäkras ett minimum av biträdeshjälp för sitt forskningsarbete. Med hänsyn till förut berörda förhållanden är det emellertid beträffande denna forskarkategori mindre lämpligt att tillgodose behovet av biträdeshjälp inom ramen för de enskilda institutionernas fasta personalorganisation. I stället föreslår utredningen, att universiteten och högskolorna erhåller särskilda anslagsmedel, avsedda för biträdeshjälp åt samtliga innehavare av e. o. docent- och e. o. forskardocentbefattningar. Dessa anslag måste enligt utredningens mening beräknas så, att varje docenttjänstinnehavare i experimentella ämnen skall kunna anställa ett tekniskt biträde med den utbildning, som behövs för hans forskningsarbete. För docenter i icke-experimentellt arbetande vetenskaper är behovet av biträdeshjälp av väsentligt mindre omfattning. Utredningen föreslår, att anslagen för de olika läroanstalterna beräknas med 10 000 kronor per befattning för docenter i experimentella ämnen och 2 000 kronor per befattning för docenter i övriga ämnen.

För en kostnadsberäkning är det nödvändigt att göra en uppdelning av docentbefattningarna på experimentella och icke-experimentella ämnen. En sådan uppdelning kan med hänsyn till att docentbefattningarna icke är helt fast knutna till vissa ämnen omöjligen göras exakt. Här har till de experimentella ämnena förts samtliga docentbefattningar inom de medicinska fakulteterna, 12 av befintliga 116 docentbefattningar inom de humanistiska fakulteterna (motsvarande hälften av de docentbefattningar, som med företrädesrätt är knutna till de samhällsvetenskapliga ämnena jämte ämnena pedagogik och psykologi), 52 av befintliga 67 docentbefattningar inom de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna (återstående 15 be-

fattningar motsvarar i stort antalet befattningar med företrädare för ämnen inom den matematiska ämnesgruppen) samt 11 av 13 befintliga docentbefattningar vid de tekniska högskolorna. Av befintliga 25 forskardocentbefattningar har 11 beräknats vara besatta med docenter i experimentella ämnen.

Den kostnadsberäkning, som utredningen i enlighet med de angivna beräkningsprinciperna verkställt, avser förhållandena budgetåret 1958/59 och utmynnar i en total kostnadssumma av 1 718 000 kronor. Utredningen föreslår, att anslag för ändamålet ställes till förfogande från och med den 1 januari 1960. Vid inrättandet av nya docent- och forskardocentbefattningar bör, framhåller utredningen, ifrågavarande anslag samtidigt uppräknas enligt de angivna grunderna.

Yttranden

Remissinstanserna har i princip intagit en synnerligen positiv ställning till utredningens här ifrågavarande förslag.

Vetenskapsakademien uttrycker sålunda sin tillfredsställelse med förslaget.

Teologiska fakulteten i Uppsala bedömer utredningens förslag som ytterst tacknämligt. *Medicinska fakulteten i Uppsala* tillstyrker varmt förslaget i fråga och påpekar samtidigt vikten av att här avsedda förmån beredes även forskarassistenter med docentkompetens och lärarna i klinisk farmakologi.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala anför bl. a. följande.

Sektionen ser sig föranlåten att framhålla, att det av utredningen föreslagna beloppet 2000 kronor per befattning för docenter i icke-experimentella ämnen ter sig orealistiskt med nuvarande arbetsmarknad. Den biträdes-hjälp, som sektionens e. o. docenter och e. o. forskardocenter behöver, måste i de flesta fall förutom kunskaper i maskinskrivning och stenografi besitta goda kunskaper i de tre moderna språken och i förekommande fall särskilda kunskaper inom det område, där biträdeshjälpen skall verka. Enligt sektionens mening är förslaget håallet i underkant. Till dess närmare erfarenheter vunnits om systemets effektivitet, anser sig dock sektionen icke böra framlägga ett alternativ utan stannar vid ett livligt tillstyrkande av utredningens förslag.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala anser sig komma i ett gynnsammare läge om utredningens här förevarande förslag genomföres; det synes sannolikt att de allra flesta av fakultetens docenter — om ej samtliga — rätteligen bör hänföras till den »experimentella» gruppen. Tillsammans med det nyligen införda anslaget för ograduerade forskare samt höjningen av apparatanslaget skulle enligt fakultetens mening den föreslagna ökningen av forskningsresurserna betyda en utomordentligt värdefull förstärkning.

Det större konsistoriet i Uppsala anser utredningens förslag i denna del vara av stor betydelse.

Medicinska fakulteten i Lund finner det här avsedda förslaget vara av största värde. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten* därstädes tillstyrker detsamma.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet vill särskilt framhålla betydelsen av förevarande förslag, vilket enligt lärarkollegiet även torde böra omfatta forskarassistenterna.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola tillstyrker för sin del förslaget men anser att det föreslagna beloppet bör beräknas till 3 000 kronor per docenttjänst. *Humanistiska avdelningen vid högskolan* anser det föreslagna anslaget vara en betydelsefull del av basorganisationen men förutsätter samtidigt, att anslagets storlek med hänsyn till de osäkra beräkningsgrunderna måste omprövas, sedan erfarenhet vunnits om det föreliggande behovet.

Universitetskanslern biträder för egen del utredningens förslag men anser sig därvid böra anföra följande.

Då de anslag, som utredningen ansett böra ställas till de olika lärosätenas förfogande för ändamålet, av utredningen föreslagits skola beräknas med 10 000 kronor per befattning för docenter i experimentella ämnen och 2 000 kronor per befattning för docenter i övriga ämnen och då man vid anslagsavvägningen icke vet i vilken utsträckning docent- och forskardocentbefattningarna kommer att innehåsa av docenter i experimentella ämnen eller i övriga ämnen, innebär utredningens förslag emellertid icke, att någon garanti skapas för att ifrågavarande befattningshavare kan erhålla biträdeshjälp av viss minimiomfattning. Jag förutsätter, att utredningen icke avsett, att nyssnämnda belopp skall utgöra vare sig minimi- eller maximibelopp vid beviljande av bidrag utan att bidrag skall kunna beviljas inom ramen för anslagna medel efter prövning av behovet i varje särskilt fall. Härför talar bland annat den omständigheten, att någon klar gräns mellan experimentella ämnen och övriga ämnen knappast föreligger.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm yttrar:

Stort behov av anslag för bestridande av kostnader för biträdeshjälp åt innehavare av e. o. docent- och e. o. forskardocentbefattningar föreligger och utredningens förslag härutinnan är ett steg i rätt riktning även om det kan diskuteras om man icke skulle kunna finna en mindre schablonmässig fördelningsgrund än 10 000 kronor per år och befattning för experimentellt ämne och 2 000 kronor för övrigt ämne. Dessa medel bör emellertid icke ställas direkt till vederbörande befattningshavares förfogande utan i stället tilldelas den institution där vederbörande arbetar — dock med föreskrift att medlen skall användas för befattningshavarens räkning. Institutionsföreståndaren måste nämligen givas visst medinflytande när det gäller anställande av personal som kommer att verka inom hans institution.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola uttalar:

Mot förevarande förslag har kollegiet intet att erinra. Kollegiet förutsätter dock, att de avsedda anslagen ställas till den institutions förfogande, där docenten är placerad med föreskrift, att anslaget skall användas för

vederbörandes räkning. I detta sammanhang vill kollegiet framhålla, att även en laborator borde kunna få sådant anslag.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna kan i princip biträda förslaget. Såsom från båda lärarkollegiernas sida anförts synes det emellertid överstyrelsen lämpligast, att därvid ifrågakommande medel ställes till vederbörande institutions förfogande för att disponeras till avsett ändamål.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd vill särskilt tillstyrka förevarande förslag.

SACO anför ifråga om det här avsedda förslaget följande.

Summan 10 000 kronor för forskningsbiträden i experimentella vetenskaper måste med nuvarande löneläge anses vara i underkant. SACO föreslår att detta anslag höjs till 12 000 kronor per docentbefattning. I sin kostnadsberäkning har utredningen vidare föreslagit att hälften av de docentbefattningar som med företrädesrätt är knutna till de samhällsvetenskapliga ämnena jämte ämnena pedagogik och psykologi, skall erhålla samma högre belopp som beräknas för docentbefattningarna i experimentella ämnen. Då båda de sistnämnda ämnena med nödvändighet torde få det högre anslaget, återstår motsvarande möjlighet blott för en minoritet av docenterna i samhällsvetenskapliga ämnen. Detta förhållande torde icke stå i överensstämmelse med vad forskningsinriktningen inom dessa ämnen kräver. SACO vill föreslå, att i varje fall flertalet docenter i samhällsvetenskapliga ämnen skall komma i åtnjutande av biträdeshjälp enligt samma grunder som docenterna i experimentella ämnen.

4. Departementschefen

Forskningen har såsom universitetsutredningen framhållit under de senaste årtiondena i allt högre grad blivit beroende av tillgången på hjälpkrafter. Jag har i det föregående behandlat bl. a. frågan om amanuensers och assistenters samt forskarassistenters ställning i forskningsorganisationen vid universitet och högskolor. Jag ingår nu närmare på frågan om den personella basorganisationen vid dessa läroanstalter. Beträffande denna har utredningen framlagt förslag, avseende olika personalkategorier. Förslaget avser dock endast sådan personal, som direkt biträder i det vetenskapliga arbetet, alltifrån kontorsbiträden och laboratoriebiträden till högt kvalificerade medhjälpare med lång utbildning men utan forskningsuppgifter.

I det följande kommer jag att göra åtskillnad mellan egentlig biträdespersonal å den ena och kvalificerad personal med högre utbildning, närmast av tjänstetypen driftingenjör, å den andra sidan. Jag behandlar först den i den personella basorganisationen ingående egentliga biträdespersonalen.

Biträdespersonal. Jag vill till en början erinra därom att jag i årets statsverksproposition för de juridiska, medicinska och filosofiska fakulteterna vid universiteten samt för karolinska institutet och de tekniska

högskolorna beräknat medel, motsvarande sammanlagt drygt ett 90-tal tjänster av egentlig biträdeskaraktär, varav i det närmaste hälften utgör sådana befattningar, för vilka kostnaderna hittills bestritts från respektive materielanslag. Därvid har jag också hemställt om bemyndigande för Kungl. Maj:t att, efter förslag av universitetskanslern respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna, besluta i fråga om dessa tjänsters inplacering i lönegrad och fördelning på olika institutioner. Antalsmässigt sett motsvarar de tjänster, för vilka medel sålunda beräknats i årets statsverksproposition, mer än väl den förstärkning av biträdespersonalen vid berörda läroanstalter, som utredningen för nästa budgetår räknat med. Jag vill vidare nämna, att 1956 års tekniska biträdesutredning i ett den 17 november 1958 avlämnat betänkande redovisat sina synpunkter på vissa principfrågor, som äger samband med löneställningen för bl. a. vissa biträdeskategorier inom universitets- och högskoleväsendet. Remissbehandlingen av betänkandet är numera avslutad och förhandlingar i ämnet torde komma att upptagas mellan staten och berörda personalorganisationer.

Universitetsutredningens förslag kan sägas avse två huvudgrupper av biträdespersonal inom universitets- och högskoleväsendet, nämligen en för de humanistiskt inriktade ämnena och en för övriga ämnen. Sistnämnda huvudgrupp kan i sin tur sägas bestå av två olika kategorier, nämligen biträdespersonal för å ena sidan experimentella och matematiska ämnen samt å andra sidan samhällsvetenskapliga ämnen jämte pedagogik och psykologi.

Vad först beträffar biträdespersonalen för de *humanistiskt inriktade ämnena* har utredningen förordat en på tre budgetår fördelad förstärkning av densamma. Vid beräkningen av den enligt utredningens mening erforderliga totala förstärkningen har utredningen utgått från den riktpunkten att mot fyra ordinarie lärartjänster bör svara en biträdestjänst och att därutöver varje större institution bör tillföras en biträdestjänst. Utredningen har framhållit, att fördelningen på institutioner av det sålunda framräknade antalet biträdestjänster bör ske mot bakgrunden av en detaljbedömning av de skiftande behov, som kan föreligga ämnena emellan. I anslutning härtill har utredningen framhållit, att det måhända kunde vara fördelaktigt att icke fördela samtliga nya tjänster på vissa uppräknade institutioner utan i stället — i varje fall till en början — behålla vissa tjänster som en central »reserv», ställd till förfogande för samtliga institutioner eller vissa grupper av sådana. Det väsentliga är givetvis, enligt utredningen, att samtliga institutioner och lärare tillförsäkras tillgång till adekvata resurser i avseende på sekreterarhjälp.

För egen del är jag övertygad om att för höjande av forskningens effektivitet en betydande förstärkning bör ske av biträdespersonalen i de humanistiskt inriktade ämnena. Utredningens beräkning av det totala behovet av denna personal synes i huvudsak väl avvägd. Jag anser för min del, att den behövliga personalförstärkningen bör genomföras successivt.

I anslutning till utredningens synpunkter och med hänsyn till vad som framkommit även vid remissbehandlingen finner jag det lämpligt och ändamålsenligt att förstärkningen av den biträdespersonal det här gäller får den formen, att samtidigt flera ämnen eller grupper av ämnen kommer att kunna dra nytta av densamma. Såvitt gäller de humanistiskt inriktade ämnena anser jag det ligga närmast till hands, att ett gemensamt utnyttjande av personalen åstadkommes genom inrättande av skrivcentraler. Jag är väl medveten om att ett system med skrivcentraler — i varje fall till en början — kan vara förenat med vissa svårigheter, bl. a. till följd av lokalmässiga förhållanden. Jag vill emellertid förorda, att skrivcentraler nu på försök inrättas vid universiteten i Uppsala och Lund samt Stockholms högskola. Dessa skrivcentraler bör för nästa budgetår organiseras med ett kanslibitråde såsom arbetsledare och tre kontorsbiträden.

Med hänsyn till de nuvarande lokalförhållandena för de humanistiskt inriktade ämnena vid universitetet i Göteborg är jag inte beredd att nu förorda inrättande av en skrivcentral där. Såsom framgår av årets statsverksproposition har föreslagits anvisande av medel till en för filosofiska fakulteten vid detta universitet avsedd nybyggnad. Jag finner det angeläget, att denna byggnad planeras så att en för de humanistiskt inriktade ämnena avsedd skrivcentral kan inrymmas i densamma. Vad beträffar nästa budgetår räknar jag med att biträdespersonalen för de humanistiskt inriktade ämnena vid universitetet i Göteborg utökas med tre tjänster, varav en med halvtidstjänstgöring. Medel härför har redan beräknats i årets statsverksproposition.

De av mig förordade skrivcentralerna vid universiteten i Uppsala och Lund samt Stockholms högskola bör med hänsyn till det stora behov av biträdeshjälp, som föreligger i ämnen inom de humanistiska fakulteterna (motsvarande), under nästa budgetår i första hand betjäna dessa ämnen. Givetvis skall dock, i den mån förhållandena det medger, även ämnen, tillhörande andra fakulteter, kunna för sitt vidkommande utnyttja skrivcentralerna. Vad beträffar dessas inordnande i universitets- eller högskoleadministrationen anser jag, att de bör direkt underställas vederbörande rektorsämbete (rektorsnämnd). Jag beräknar avlöningskostnaderna för den för ifrågavarande skrivcentraler avsedda personalen till, för vardera av universiteten i Uppsala och Lund 35 000 kronor samt för Stockholms högskola 40 000 kronor. Dessa kostnader bör såvitt gäller universiteten i Uppsala och Lund bestridas från de i årets statsverksproposition beräknade medlen för biträdespersonal inom de humanistiska fakulteternas sektioner. Till avlöningskostnaderna för beräknad icke-ordinarie personal vid den för Stockholms högskolas del föreslagna skrivcentralen bör däremot medel upptagas i förevarande sammanhang.

Vad härefter beträffar huvudgruppen *övriga ämnen*, bestående av dels de experimentella och matematiska ämnena och dels de samhällsvetenskapliga ämnena samt ämnena psykologi och pedagogik, har utredningen föreslagit

en högst väsentlig förstärkning av den för dessa ämnen avsedda biträdespersonalen vid de medicinska och filosofiska fakulteterna vid universiteten samt vid karolinska institutet och de tekniska högskolorna, fördelad på en tidsperiod av tre till fem budgetår. I detta förslag har utredningen inbegripit även den kvalificerade personal med högre utbildning, vilken jag förut omnämnt. Vid beräkningen av det totala behovet av biträdestjänster för vardera av dessa ämneskategorier och fördelningen av dessa tjänster på skilda läroanstalter har utredningen utgått från den principen, att relationen mellan antalet biträden och antalet fast anställda forskare bör bli densamma vid samtliga de läroanstalter det här gäller. Med hänsyn till att behovet av biträdeshjälp varierar de olika ämnena och forskningsområdena emellan kan sålunda sägas, att utredningen använt en relativt schablonmässig beräkningsmetod, något som också föranlett erinringar vid remissbehandlingen.

För egen del finner jag utredningens beräkningsnormer värda beaktande mot bakgrunden av vad jag tidigare framhållit om angelägenheten av en riktig balans mellan förstärkningarna av personella och materiella resurser av olika slag i syfte att ge forskningen en fullgod effektivitet. Sålunda synes mig det framräknade totala behovet av biträdespersonal — i vart fall i vad gäller egentlig biträdespersonal — i huvudsak väl avvägt. Jag anser för min del, att den behövliga personalförstärkningen bör genomföras successivt.

Som redan nämnts har jag i årets statsverksproposition beräknat medel för ett antal biträdestjänster. I detta antal ingår, såsom också angivits, ett flertal befattningar, för vilka avlöningskostnaderna för närvarande bestriks från materielanslag. Sistnämnda befattningar avser så gott som helt experimentella och matematiska ämnen. De befattningar, för vilka avlöningskostnaderna sålunda föreslagits överförda från materiel- till avlöningsanslag, jämte de av mig i årets statsverksproposition för nästa budgetår vid respektive läroanstalter förordade nya biträdestjänsterna för de experimentella och matematiska ämnena motsvarar mer än väl den av utredningen för dessa ämnen för nästa budgetår beräknade förstärkningen av den egentliga biträdespersonalen. Vad angår de samhällsvetenskapliga ämnena samt ämnen pedagogik och psykologi kan den av utredningen för Uppsala universitets del för nästa budgetår avsedda förstärkningen av biträdespersonalen tillgodoses inom ramen för de i årets statsverksproposition beräknade medlen. För Lunds universitets vidkommande erfordras däremot för nästa budgetår en ytterligare förstärkning av biträdespersonalen för sistnämnda ämnen med två biträdestjänster. För dessa två tjänster, vilka bör inrättas såsom icke-ordinarie, bör i förevarande sammanhang beräknas sammanlagt 20 000 kronor.

I förevarande sammanhang bör vidare beräknas medel för den förstärk-

ning av biträdespersonalen för de experimentella och matematiska ämnena ävensom för de samhällsvetenskapliga ämnena samt pedagogik och psykologi, som för nästa budgetår i anslutning till utredningens förslag bör ske vid Stockholms högskola. Jag beräknar för detta ändamål ett belopp av 126 000 kronor, motsvarande kostnaderna för elva nya icke-ordinarie biträdestjänster.

Ett realiserande av mina nu framlagda förslag i fråga om den egentliga biträdespersonalen vid universiteten, karolinska institutet, Stockholms högskola och de tekniska högskolorna medför för nästa budgetår ett medelsbehov av 186 000 kronor utöver det som för ändamålet beräknats i årets statsverksproposition. Jag gör slutlig framställning härom i det följande. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att, efter förslag av universitetskanslern respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna, besluta i fråga om inplacering i lönegrad och fördelning på institutioner av jämväl de biträdestjänster, som till följd av vad jag nu förordat avses inrättade för nästa budgetår. Vid förslagens upprättande bör kanslern och överstyrelsen beakta — förutom vad som tidigare förordats med avseende på inrättandet av skrivcentraler vid universiteten i Uppsala och Lund samt Stockholms högskola — de av utredningen angivna principerna för den avsedda förstärkningen av biträdespersonal vid berörda läroanstalter vad beträffar fördelningen på skilda ämnesgrupper.

Kvalificerad personal i basorganisationen. Som redan nämnts har utredningen i sitt förslag rörande biträdespersonal för experimentella och matematiska ämnen även inbegripit vad utredningen kallat högt kvalificerad biträdande forskningspersonal. Utredningen har för sin del beräknat behovet av sådan personal till drygt nio procent av det totala behovet av biträdespersonal för experimentella och matematiska ämnen. Vidare har utredningen förutsatt att det framräknade behovet av kvalificerad personal skall täckas under loppet av de närmaste tre budgetåren.

För egen del anser jag i likhet med utredningen, att behovet av väl meriterade och utbildade medhjälpare i forskningsarbetet är kraftigt accentuerat, inte minst med hänsyn till att alltmer komplicerad och dyrbar apparatur kommer till användning i detta arbete. Likaväl utifrån forskningens krav som från allmänna effektivitetssynpunkter synes det mig lämpligt och ändamålsenligt, att de högre läroanstalter som det här gäller förstärkes med kvalificerad personal med uppgift att för en fakultet i dess helhet eller för en eller flera ämnesgrupper dels handha skötseln av dyrbar och komplicerad apparatur och dels biträda forskarna vid olika institutioner med speciell teknisk sakkunskap. Med hänsyn till att dimensioneringen och utformningen av denna grupp av tjänster naturligtvis särskilt påtagligt påverkas av den snabba vetenskapliga utvecklingen bör enligt min mening något flerårsprogram inte fastläggas utan behovet av tjänster inom denna

kategori bör i stället provas år från år. I anslutning härtill förordar jag sålunda, att för nästa budgetår inrättas tio nya icke-ordinarie tjänster av här avsett slag, nämligen dels två vid vartdera av universiteten i Uppsala och Lund samt vid tekniska högskolan i Stockholm, dels ock en vid vartdera av Göteborgs universitet och karolinska institutet samt vid vardera av Stockholms högskola och Chalmers tekniska högskola. Avlöningskostnaderna för de nu föreslagna tjänsterna beräknar jag till 210 000 kronor. Jag återkommer härtill vid mina slutliga anslagsberäkningar i det följande. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av universitetskanslern respektive överstyrelsen för de tekniska högskolorna, besluta i fråga om förevarande tjänsters inplacering i såväl lönegrad som i universitets- och högskoleorganisationen.

Särskild basorganisation knuten till docenttjänsterna. Som av den lämnade redogörelsen framgått finner utredningen det nödvändigt att innehavare av docenttjänst lika väl som andra forskare vid universitet och högskolor tillförsäkras ett minimum av biträdeshjälp för sitt forskningsarbete. Utredningen anser, att varje innehavare av docenttjänst i experimentellt ämne bör beredas möjlighet att anställa ett tekniskt biträde, medan sådan tjänstinnehavare i en icke-experimentell vetenskap bör beredas tillgång till biträdeshjälp i mindre omfattning. Utredningen föreslår därför, att medel för ändamålet beräknas med 10 000 kronor per tjänst för docent i experimentella ämnen och 2 000 kronor per tjänst för docent i annat ämne. Till detta förslag har remissmyndigheterna intagit en synnerligen positiv hållning. Några myndigheter har emellertid framhållit, att de avsedda medlen bör ställas till förfogande för den institution, där tjänstinnehavaren är placerad med föreskrift att medlen skall användas för hans räkning. Enligt universitetskanslern bör de ifrågasatta beloppen inte utgöra vare sig minimi- eller maximibelopp vid beviljande av bidrag utan beviljas inom ramen för anslagna medel efter prövning av behovet i varje särskilt fall. Härför talar enligt kanslern bland annat den omständigheten, att någon klar gräns mellan experimentella ämnen och övriga ämnen knappast föreligger.

För egen del är jag övertygad om att de resurser för forskning, som statsmakterna avdelar i form av docenttjänster, kan ytterligare effektiviseras, om tjänstinnehavarna redan från början — innan deras forskningsprogram utformats så långt att de med framgång kan ansöka om bidrag från forskningsråd eller liknande — kan erhålla medel för bestridande av vissa med forskningsprogrammets igångsättande förenade kostnader för såväl biträdeshjälp som materielanskaffning.

Jag vill här erinra om att genom beslut av förra årets riksdag under åttonde huvudtiteln uppförts ett reservationsanslag till Främjande av ograduade forskares vetenskapliga verksamhet. Vid anmälan av propositionen 1958: 104, vilken låg till grund för bl. a. detta beslut, framhöll jag, att de

10 — *Bihang till riksdagens protokoll 1959. 1 saml. Nr 105*

lokala universitetsmyndigheterna bör svara för utdelandet av anslag till forskare under utbildning, medan forskningsråden bör svara för utdelningen av de anslag som är avsedda för större forskningsprojekt, vilka som regel leds av graduerade forskare.

I anslutning härtill och till vad som anförts bl. a. av kanslern finner jag det lämpligt och ändamålsenligt att frågan om särskild biträdeshjälp m. m. åt docenter löses så, att innehavare av docenttjänst under det första, i undantagsfall de två första åren, av sin tjänstgöringstid kan komma i åtnjutande av samma förmåner som ograduerad forskare i fråga om medel för biträdeshjälp och materielanskaffning. För tillgodoseende av detta ändamål anser jag mig böra för nästa budgetår förorda en medelsanvisning av i runt tal 320 000 kronor. Jag gör slutlig framställning härom i det följande. Vad beträffar medelsdispositionen bör bestämmelser meddelas av i huvudsak samma innebörd som dem, vilka nu gäller för de för de ograduerade forskarnas vidkommande anvisade medlen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av vederbörande myndigheter, meddela närmare föreskrifter härutinnan.

V. Biträdespersonal för särskilda forskningsändamål

1. Utredningen

I fråga om behovet av här avsedd biträdespersonal framhåller utredningen huvudsakligen följande.

Att en förstärkning av de mindre välutrustade fakulteternas och ämnesgruppernas personalorganisation är av behovet påkallad är den ena av de slutsatser, utredningen dragit av det i det föregående presenterade materialet rörande den personella basorganisationens omfattning vid olika fakulteter och läroanstalter. En sådan förstärkning av den fasta organisationen har till syfte att ge forskningen vid olika läroanstalter fullgoda resurser så att säga i utgångsläget. Samtidigt får man en norm som är användbar vid den fortsatta utbyggnaden av universitetens och högskolornas institutioner. En intensiv forskning inom de experimentella vetenskaperna fordrar emellertid en långt större biträdesstab än den som står till förfogande inom ramen för den fasta personalorganisationen även vid de i detta hänseende bäst utrustade fakulteterna.

Innan de statliga råden tillkom i slutet av 1940-talet, var forskarna vid universiteten och högskolorna för sina behov av extra biträdeshjälp och materiella resurser huvudsakligen hänvisade till privata stiftelser eller organisationer. När det gällt bildandet av och stödet åt åtskilliga av de svenska forskningsgrupper, som nu är internationellt mest framträdande, har exempelvis Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse liksom även Rockefeller Foundation i många fall spelat en avgörande roll.

Under det senaste decenniet har de statliga forskningsråden bidragit med medel för motsvarande ändamål och i flera fall på ett lyckligt sätt samarbetat med de olika privata stiftelserna när det gällt projekt, som varit av sådan storleksordning, att det varit omöjligt för vederbörande råd att ensamt finansiera dem. Då en forskningsinstitution eller forskargrupp, som bekostats av privata medel, visat sig få permanent karaktär, har kostnaderna i många fall övertagits av staten. På motsvarande sätt bör enligt utredningens mening en med anslag från de statliga forskningsråden finansierad forskningsinstitution eller forskargrupp överföras till en permanent organisation, i den mån verksamheten kan bedömas bli bestående.

Det är, som redan antytts, utredningens uppfattning, att forskningsråden även i fortsättningen bör ha betydande resurser att sätta in till förstärkande av den fasta organisationen i syfte att på så sätt möjliggöra genomförandet av större, specificerade forskningsprojekt. I den mån däremot anslag från forskningsråden tillgodoser behov, som kan bedömas som konstanta, bör den fasta personalorganisationen förstärkas. Institutionernas behov av stadga i organisationen för en långsiktig planering av forskningen och för t. ex. handhavandet av forskningsapparaturen eller fullgörandet av i forskningen återkommande rutingörsmål, sammanfaller härvidlag med personalens intresse av säkerhet i anställningen och vissa med ställningen som extra ordinarie tjänstemän förbundna förmåner.

De tjänster, som under en följd av år möjliggjorts genom rådsanslag och som bedömes tillgodose permanenta behov, är av olika slag. Ibland rör det sig om speciella mindre arbetsgrupper, ibland om en för flera institutioner gemensam service-organisation. Ett extremt fall representeras av Gustaf Werners institut för kärnkemi. Detta tillhör visserligen Uppsala universitet, men saknar fast personalorganisation och bortsett från ett i universitetets stat upptaget föreståndararvode är institutet för sin verksamhet helt och hållet beroende av rådsanslag och motsvarande, särskilt anslag från atomkommittén. I skrivelse till utredningen den 7 maj 1958 har atomkommittén hemställt, att utredningen måtte föreslå, att viss personalstat nu upprättas för institutet. Kommittén hänvisar till att institutets verksamhet numera blivit av den arten, att det måste anses äga en permanent status i Uppsala universitets organisation.

Enligt utredningens beräkningar utgör den arvodesanställda biträdespersonalen vid de medicinska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna samt de tekniska högskolorna under budgetåret 1958/59 950 à 1 000 personer, varav cirka 480 avlönade genom anslag från de medicinska, tekniska och naturvetenskapliga forskningsråden samt atomkommittén. Samtidigt uppgår personalen inom den fasta organisationen till i runt tal drygt 1 000 personer (tjänster). Denna torde alltså vara ungefärligen lika stor som den arvodesanställda personalen. Forskningsvolymsundersökningen har visat, att storleksrelationen mellan dessa båda personalkategorier var ungefär densamma hösten 1955. I det följande föreslår utredningen, att betydande ytterligare resurser ställes till forskningsrådets förfogande i syfte att göra det möjligt för dessa att understödja en intensifiering av den personalkrävande experimentella forskningen. Det blir i detta sammanhang nödvändigt att till de högre läroanstalternas fasta personalorganisation överföra ett betydande antal nu med rådsanslag bestridda arvodestjänster, som tillgodoser mera permanenta behov. En sådan överflyttning bör enligt utredningens mening ske så snart därtill finnes anledning, varför såväl forskningsråden som läroanstalternas i sina årliga anslagsäskanden bör pröva huruvida det finnes anledning att i avseende på något forskningsprojekt tillämpa principen att permanenta personalbehov bör tillgodoses inom ramen för den fasta personalorganisationen.

Med hänsyn till den omfattande forskning, som för närvarande bedrivs med medel från forskningsråden, föreställer sig utredningen att en första relativt omfattande dylik överflyttning (ombildning av arvodestjänster till tjänster inom den fasta personalorganisationen) snarast bör genomföras. Utredningen beräknar för sin del på grundval av upplysningar från de olika råden, att universitetens och högskolornas fasta personalorganisation efter förslag från forskningsråden under de närmaste åren bör förstärkas med ett antal tjänster motsvarande ungefär en tredjedel av antalet genom rådsanslag under budgetåret 1958/59 bestridda befattningar.

En dylik ram i fråga om antalet tjänster är avsedd som ett genomsnitt för alla ämnen. Utredningen anser sålunda icke att en tredjedel av antalet genom rådsanslag bekostade tjänster vid varje enskild institution, fakultet eller läroanstalt bör överföras på stat. Det kan sålunda vara motiverat att vid en institution överföra nästan hela den rådsarvoderade personalen men i stället vid en annan institution icke göra någon dylik överflyttning alls. Vilka tjänster som bör överflyttas, kan bestämmas först efter en detaljprövning av personalbehovet vid varje enskild institution, en prövning som utredningen ansett ligga utanför sitt uppdrag.

Utredningen understryker, att planen för överflyttning till den fasta personalorganisationen av arvodesanställd personal avser en speciell forskningsorganisation till följd av skilda institutioners och forskares vetenskapliga aktivitet.

Utredningen har räknat med att denna överflyttning skulle omfatta cirka 160 tjänster, således ett något lägre antal än det som erfordras för den föreslagna förstärkningen av den egentliga basorganisationen. Att döma av upplysningar som utredningen erhållit från de berörda forskningsråden, får man emellertid räkna med att de tjänster som kommer att överföras från råden till en förhållandevis större del består av tjänster för kvalificerad personal. Den genomsnittliga lönekostnaden torde därför vara högre än den som beräknats för de tjänster, som skulle tillföras basorganisationen. Utredningen beräknar den i samband med den föreslagna överflyttningen erforderliga förstärkningen av läroanstalternas avlönings- och materielanslag till genomsnittligen ungefär 18 000 kronor per tjänst. En överflyttning av här beräknad omfattning skulle sålunda totalt fordra anslagsöverföringar med 3 miljoner kronor. Om denna överflyttning uppdelas på tre budgetår, skulle sålunda forskningsråden under vart och ett av budgetåren 1959/60—1961/62 avlastas kostnader med 1 miljon kronor, medan läroanstalternas avlönings- och materielanslag i stället skulle uppräknas med belopp, som tillsammans tagna uppgår till motsvarande summa.

Utredningen föreslår, att de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska forskningsråden samt atomkommittén måtte anmodas att i samråd med läroanstalterna och inom här angivna ramar framlägga preciserade förslag rörande överflyttning till den fasta personalorganisationen av genom anslag från dessa råd bestridda arvodestjänster, som bedömes tillgodose permanenta behov.

2. Yttranden

Utredningens här framlagda synpunkter och förslag har rönt ett positivt mottagande från remissinstansernas sida.

Statskontoret har sålunda i princip intet att erinra mot de av utredningen föreslagna åtgärderna.

Vetenskapsakademien framhåller, att förslaget innebär ett nödvändigt komplement till utredningens allmänna upprustningsplan, när det gäller att ta hänsyn till de starkt skiftande behoven inom olika vetenskapsgrenar och vid olika institutioner. Detta torde även innebära en naturlig och även ur ekonomisk synpunkt särskilt effektiv metod för den successiva utbyggnaden av forskningsorganisationen på längre sikt.

Tekniska högskolan i Stockholm finner utredningens tankegångar i detta avseende i princip riktiga. *Överstyrelsen för de tekniska högskolorna* har ej heller funnit anledning till någon erinran mot förevarande förslag.

Förslaget har av *universitetsmyndigheterna* lämnats utan erinran. *Universitetskanslern* vill för sin del livligt tillstyrka den föreslagna överflyttningen.

Även *flyg- och navalmedicinska nämnden* tillstyrker livligt utredningens förslag i detta avseende och framhåller därvid, att ett bifall till förslaget skulle gynna rekrytering och utbildning av forskare inom nya och betydelsefulla vetenskapsgrenar.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd finner utredningens förslag välbetänkt. *Atomkommittén* finner det glädjande, att utredningen upptagit detta problem till principiell behandling och tillägger att här avsedd överflyttning av personal är aktuell för kommitténs del i ett flertal fall.

Statens medicinska forskningsråd och *statens tekniska forskningsråd* har lämnat förslaget utan erinran.

SFS ifrågasätter om ej en större överföring av anslagen för biträdespersonal från forskningsanslag till ordinarie stat kan vara motiverad. *TCO* anser förslaget motiverat såväl med hänsyn till personalens behov av trygghet i anställningen som institutionernas behov av stadga i organisationen.

3. Departementschefen

Utredningen har i anslutning till den under föregående avsnitt behandlade frågan om förstärkning av den personella basorganisationen vid universitet och högskolor framlagt förslag och synpunkter beträffande överflyttning till den fasta personalorganisationen vid dessa läroanstalter av sådan arvodesanställd personal, för vilken kostnaderna bestrides av forskningsråden. Utredningen har räknat med att en dylik överflyttning bör kunna ske under loppet av de närmaste tre budgetåren. Förslagets genomförande förutsätter, att de medicinska, naturvetenskapliga och tekniska forskningsråden samt atomkommittén anmodas att i samråd med läroanstalterna och inom av utredningen angivna ramar framlägga preciserade förslag rörande överflyttning till den fasta personalorganisationen av sådana genom anslag från dessa råd bekostade arvodestjänster, som bedömes tillgodose permanenta behov. Utredningens synpunkter och förslag har icke föranlett några erinringar vid remissbehandlingen.

I den mån en forskningsverksamhet, som påbörjats med hjälp av medel från forskningsråd, under arbetets gång tagit allt fastare former och av allt att döma blivit av mer permanent art, finner jag det för min del i princip riktigt, att kostnaderna härför, icke blott för biträdespersonalen utan för den permanenta verksamheten i dess helhet, överföres från forskningsrådsanslagen till de för respektive läroanstalter på riksstaten uppförda anslagen eller på annat sätt särskilt redovisas i riksstaten. En dylik omfördelning mellan utgående anslag synes mig böra ske icke endast av anslagstekniska skäl utan dessutom och framför allt med hänsyn till att forskningsrådets pri-

mära uppgift är att med anlitande av sina resurser initiera forskning och utveckla nya forskningsområden.

Enligt min mening bör frågan om omfördelning av kostnader av ifrågasvarande art prövas i samband med de årliga anslagsäskandena. Jag förutsätter att berörda forskningsråd och lärosäten tar de initiativ härutinnan, som befinnes påkallade med anledning av vad jag här anfört.

VI. Materielanslagen

1. Utredningen

Utredningen framhåller till en början huvudsakligen följande.

Adekvata resurser för forskning och undervisning består emellertid icke blott av en tillräckligt dimensionerad biträdesstab. Forskningen behöver även materiella resurser i form av bland annat apparatur och förbrukningsmateriel av olika slag. Dessa behov skall i allmänhet täckas av universitetens och högskolornas materielanslag, vilka av de överordnade akademiska myndigheterna fördelas mellan de olika institutionerna.

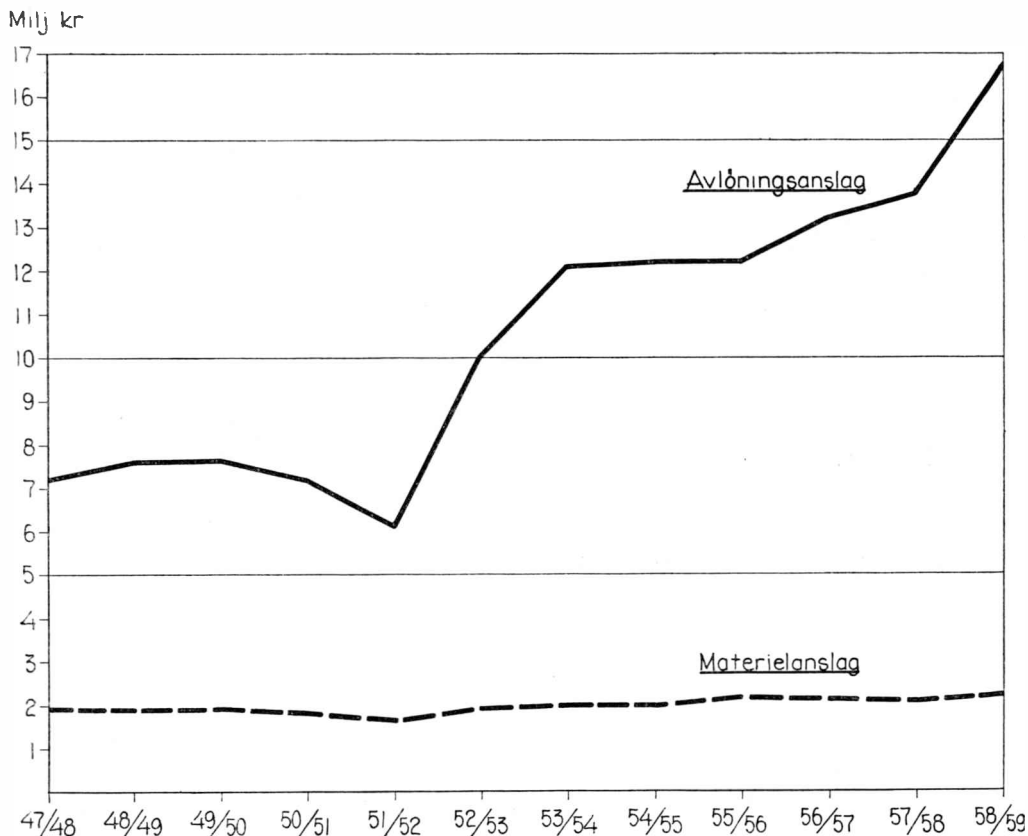
Även i fråga om behovet av materielanslag råder helt naturligt stora olikheter mellan institutioner av olika slag. I stort sett synes institutioner och ämnen, som är särskilt biträdeskrävande, också ha behov av stora materielanslag. Behovet av biträdeshjälp och behovet av materielanslag är helt enkelt båda betingade av det vetenskapliga institutionsarbetets art: experimentellt arbetande ämnen har behov av flera arbetstimmar, mera apparatur och mera förbrukningsmateriel än humanistiskt orienterad undervisning och forskning.

I syfte att skaffa sig en allmän uppfattning om materielanslagens utveckling i förhållande till universitets- och högskoleorganisationens utveckling i stort har utredningen ur riksstaterna för perioden 1947—59 sammanställt uppgifter rörande dels avlöningsanslagens, dels materielanslagens storlek vid Uppsala och Lunds universitet, karolinska institutet, de tekniska högskolorna och tandläkarhögskolorna. Anslagen har med hjälp av konsumentprisindex omräknats till dagens penningvärde (mars 1958). Utvecklingen illustreras i nedan intagna diagram, avseende Uppsala universitet. Utvecklingen vid de övriga läroanstalterna har enligt utredningen varit i huvudsak densamma som i Uppsala.

Utredningen kommenterar de gjorda beräkningarna på följande sätt.

Utredningen vill understryka, att utvecklingen i verkligheten ingalunda varit fullt så ogynnsam som det kan synas vid ett studium av de här lämnade uppgifterna och relationstalen. Under den här behandlade perioden har givetvis apparatanslagen och framför allt de ökade anslag, som ställts till forskningsrådets förfogande, i betydande utsträckning kommit institutionerna till godo. Utredningen anser, att anslag till tyngre apparatur och i övrigt till mera omfattande materielanskaffningar i samband med särskilda forskningsprojekt bör anvisas in casu (från apparatanslagen eller av forskningsråden) och sålunda ej bör belasta de ordinarie materielanslagen. Även ur en annan synpunkt bör det konstateras, att utvecklingen icke varit fullt så ogynnsam för universiteten och högskolorna som diagrammet antyder. Visserligen har i diagrammet hänsyn tagits till penningvärdets förändringar, på så sätt nämligen att både avlöningsanslag och materielanslag för

Avlönings- och materielanslagens utveckling vid Uppsala universitet budgetåren 1947/48—1958/59 (enhetligt penningvärde enligt konsumentprisindex mars 1958)

tidigare år med hjälp av konsumentprisindex uppräknats till dagens penningvärde, men i avlöningsanslagens utveckling ligger också en standardhöjning, såtillvida som statstjänstemännens löner tid efter annan justerats i syfte att ge reallöneförbättringar. En sådan standardhöjning får — under i övrigt lika förhållanden — till följd att materielanslagens värde i förhållande till avlöningsanslagen sjunker, utan att materielanslagens värde för vederbörande institutioner samtidigt minskar.

Då det gällt att finna en metod för beräkningarna av en anslagsförstärkning, har utredningen stannat för relationen avlöningsanslag-materielanslag. Som en allmän regel måste nämligen gälla, att en institutions ordinarie materielanslag bör vara så avpassat, att det svarar mot de i den fasta personalorganisationen ingående forskarnas verksamhet. Det extra materielbehov, som uppkommer då ytterligare forskare tillfälligt knyts till institutionen, t. ex. genom rådsanslag, bör däremot tillgodoses i samband med att sådant mera tillfälligt anslag anvisas. Om däremot den fasta personalorganisationen utökas, uppkommer därigenom ett ökat materielbehov, som bör tillgodoses genom en uppräkning av institutionens fasta materielanslag. Det förefaller vidare vara uppenbart, att en professur i allmänhet kräver mera materiel än t. ex. en assistentbefattning. Att tänka sig att olikheterna härutin-

nan de olika tjänstetyperna emellan i stort sett motsvarar löneskillnaderna, förefaller vara en rimlig arbetshypotes. Som redan framhållits, torde det vidare i allmänhet förhålla sig så, att särskilt biträdeskrävande ämnen också är särskilt materielkrävande, medan ämnen som har mindre behov av biträdeshjälp också har mindre behov av materiel. Det har med hänsyn härtill synts utredningen mest praktiskt att ställa de olika ämnestypernas behov av anslag till materiel i relation till den totala lönekostnaden för all i den fasta personalorganisationen ingående personal, såväl forskare som biträden.

Som riktpunkt för en förstärkning av basorganisationens materielanslag förordar utredningen härefter förhållandet mellan materielanslag och den fasta personalorganisationens omfattning under »upprustningsåret» 1947/48. Utredningen utgår från följande förhållandetal (se betänkandet s. 134 ff.).

Teol. fak.	Jur. fak.	Med. fak.		Hum. fak.			Mat.-nat. fak.		
		teor. ämnes- gruppen	klin. ämnes- gruppen	hist.-fil. ämnes- gruppen	samh.-v. ämnes- gruppen	språkv. ämnes- gruppen	mate- mat. ämnes- gruppen	fysisk- kemiska ämnes- gruppen	biol.- geogr. ämnes- gruppen
2,7	2,8	21,0	30,0	7,7	11,3	3,1	8,5	29,3	20,5

På grundval av dessa antagna procenttal har utredningen gjort en beräkning av erforderlig anslagsförstärkning för de olika fakulteternas och ämnesgruppernas institutioner. Härvid har samtliga ämnen medtagits, således icke blott de för olika år och läroanstalter gemensamma ämnen, vilka ingår i typgrupperna. För de delar av läroanstalternas i riksstaten upptagna materielanslag, vilka icke kunnat hänföras till visst ämne, har beräknats en erforderlig anslagsökning med 15 procent av nu utgående anslag. Huvuddelen av denna sistnämnda anslagsökning räknar utredningen böra falla på de filosofiska fakulteternas fältarbets- och exkursionsanslag, vilka varit så gott som oförändrade under en följd av år, varunder såväl antalet studerande som antalet licentiander och doktorander ökat mycket kraftigt. De tekniska högskolornas behov av materielanslag har utredningen jämställt med de matematiska och fysisk-kemiska ämnesgruppernas behov. Vad beträffar tandläkarhögskolorna har utredningen stannat inför att beräkna dessas materielanslag med 4 procent av de totala avlöningskostnaderna 1958/59.

På grundval av den gjorda beräkningen men utan att därmed vilja binda de anslagsfördelande myndigheterna, då det gäller anslagsförstärkningens fördelning mellan enskilda institutioner och ändamål föreslår utredningen att materielanslagen vid ifrågavarande universitet och högskolor uppräknas med följande belopp:

Uppsala universitet.....	576 000
Lunds universitet.....	776 500
Göteborgs universitet.....	278 000
Karolinska institutet.....	361 500
Stockholms högskola.....	197 000
Tekniska högskolan i Stockholm.....	777 500
Chalmers tekniska högskola.....	384 000
Tandläkarhögskolan i Stockholm.....	49 000
Tandläkarhögskolan i Malmö.....	28 500
Summa	3 428 000

Den föreslagna anslagsförstärkningen bör enligt utredningens mening uppdelas på de tre budgetåren 1959/60—1961/62 med en tredjedel av de föreslagna beloppen under vart och ett av dessa år.

2. Yttranden

Utredningens förslag beträffande materielanslagen har föranlett en ganska livlig diskussion i remissyttrandena. Behovet av en uppräknig av dessa anslag understrykes kraftigt från remissinstansernas sida. I fråga om metoden för en sådan uppräknig går emellertid meningarna isär och en del remissinstanser reser på olika skäl invändningar mot utredningens härutinnan framlagda förslag.

Statskontoret anser sig böra inlägga en gensaga såväl mot den schematiska karaktären i utredningens kostnadsberäkningar som emot den automatik, som präglar ifrågavarande konstruktion. Ämbetsverket förordar en betydligt mera individuell prövning av behoven på detta område. Även *vetenskapsakademien* anser en individuell realprövning önskvärd, men finner sig kunna acceptera utredningens schablonberäkning så länge det gäller minimibehoven. Akademien understryker därvid, att en avsevärd eftersläpning i fråga om materielanslagen fått äga rum som nu måste inhämtas.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala uttalar, att de nuvarande materielanslagens otillräcklighet för många ämnen varit ett mycket besvärligt problem, varför den föreslagna höjningen måste te sig som en länge efterlängtd lättnad. Sektionen anför ytterligare följande.

Erfarenheten visar att den ökade studenttillströmningen inom många av sektionens ämnen medför en väsentligt ökad belastning på materielanslaget i form av större omkostnader för dubblering och ersättning av kurslitteratur, bindning, pappersåtgång m. m. Sektionen befarar därför att den av utredningen föreslagna höjningen av materielanslaget i en snar framtid i många ämnen kommer att helt tagas i anspråk av undervisningens krav och visa sig vara otillräckligt för att tillfredsställa forskningens behov såsom utredningen avsett. Vad exkursionsanslagen beträffar har sektionen svårt att bilda sig en uppfattning huruvida den föreslagna höjningen är tillräcklig. Behovet av sådana anslag är beroende av studenttillströmningen, eftersom kostnaderna för exkursionerna stå i direkt proportion till antalet deltagare. Med hänsyn till psykologiens särställning som rent experimentellt ämne

inom den humanistiska fakulteten vill sektionen också framhålla, att för detta ämne procenttalet 20,5 (den biologiska gruppens procenttal) och ej 11,3 måste tillämpas vid beräkningen av anslagshöjningen. Detta senare procenttal (11,3) är för övrigt även för många andra samhällsvetenskaper och examensämnet pedagogik med hänsyn till den snabba vetenskapliga utvecklingen inom dessa sedan 1947—1948, det år som tagits till utgångspunkt för beräkningarna, högst otillfredsställande.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala anser, att utredningens förslag icke innebär någon påtaglig förbättring för sektionens vidkommande bland annat beroende på att den av utredningen tillämpade riktpunkten synes för låg. Även *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten därstädes* finner av liknande skäl den av utredningen föreslagna förstärkningen helt otillräcklig.

Det större konsistoriet i Uppsala uttalar, att utredningens beräkningssätt leder till belopp som i många fall torde vara lägre än vad som erfordras för att kontinuerligt hålla igång forskningen utan bidrag från forskningsråd eller andra källor.

Medicinska fakulteten i Lund understryker vikten av utredningens förslag i förevarande hänseende. *Humanistiska fakulteten därstädes* framför huvudsakligen samma synpunkter som de två humanistiska sektionerna i Uppsala. *Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten* har — med vissa reservationer beträffande enskilda ämnen och exkursionsanslagen — funnit, att utredningens förslag i stort sett motsvarar det aktuella behovet inom fakulteten.

Medicinska fakulteten i Göteborg hälsar med tillfredsställelse utredningens förslag till höjda materielanslag, enär dessa enligt fakultetens mening sedan lång tid tillbaka varit otillräckliga.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen samt *humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola* framhåller, att de av utredningen valda beräkningsgrunderna lett till för avdelningarna ogynnsamma resultat, vilka enligt deras mening inte motsvarar den faktiska situationen. *Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid högskolan* tillstyrker däremot den för materielanslagens vidkommande föreslagna upprustningen. *Rektorsnämnden vid Stockholms högskola* understryker vad de två förstnämnda avdelningarna framhållit.

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö erinrar om att utredningen fastslagit, att forskningen vid tandläkarhögskolorna kan sägas ha en huvudsakligen experimentell karaktär. Det är därför enligt lärarkollegiet ägnat att förvåna att utredningen stannat vid så blygsam ökning av tandläkarhögskolornas materielanslag att detta omfattar endast 4 procent av de totala avlöningskostnaderna, vilket är obetydligt mer än motsvarande siffror för de teologiska och juridiska fakulteterna men mindre än humanistiska fakultetens procenttal. Den odontologiska forskningens experimentella karaktär accentueras inte minst av behovet av kostnadskrävande djurförsök.

Universitetskanslern riktar till en början vissa anmärkningar mot det statistiska material, som ligger till grund bland annat för det här förut

redovisade diagrammet rörande avlönings- och materielanslagens utveckling vid Uppsala universitet. Kanslern framhåller emellertid, att de av utredningen framlagda konkreta förslagen icke bygger på nämnda diagram och tabell, och någon tvekan kan enligt hans mening icke råda om riktigheten av utredningens uttalande, att en allmän uppräknings av materielanslagen är starkt motiverad. Kanslern förklarar sig förutsätta, att utredningen icke avsett, att den enligt hans uppfattning invecklade och tidskrävande metod, som utredningen använt för att få fram »en rimlig ram för upprustningen» skall komma till användning vid de årliga beräkningarna av lärosätenas behov av anslagsmedel till materiel, och inskränker sig därför till vissa anmärkningar av kritisk art. Sålunda anför kanslern bl. a. följande.

Om man i enlighet med utredningens metod ställer de olika ämnestypernas behov av anslag till materiel i relation till den totala lönekostnaden för all i den fasta personalorganisationen ingående personal, tar man enligt min mening i vissa fall icke tillbörlig hänsyn till undervisningens behov. Undervisningen bestrides ju i skiftande omfattning vid olika institutioner av mer eller mindre tillfällig personal. Jag utgår från att utredningen endast medräknat sådan personal, för vilken avlöningen bestrides från vederbörande lärosätes avlöningsanslag. Om så är fallet har vid beräkningen av den erforderliga höjningen av materielanslagen helt bortsetts från all sådan personal, som för närvarande avlönas från förslagsanslaget till förstärkningsanordningar vid universiteten m. m., ett förhållande som givetvis måste beaktas vid avvägningen av materielanslagen för nästa budgetår. Av allt att döma torde den beräknade ökningen av materielanslagen för kliniska ämnen inom de medicinska lärosätena kommit att påverkas av de föreliggande olikheter beträffande personalorganisationen, som sammanhänger med huvudmannaskapet för undervisningssjukhusen. Vid de medicinska lärosätena i Göteborg och Lund—Malmö har, enligt vad jag under hand erfarit, till den fasta personalorganisationen icke hänförts de kliniska amanuensstjänsterna vid dessa lärosäten. Däremot har i den fasta personalorganisationen inräknats vissa lärartjänster i Ae 24, som finnes vid dessa lärosäten men ej i Uppsala och Stockholm, där de undervisningsuppgifter, som är förenade med dessa tjänster, i stället fullgöras av å sjukhusens stat uppförda överläkare och biträdande överläkare. Av den av utredningen beräknade ökningen å 243 000 kronor av materielanslaget för kliniska ämnen vid universitetet i Lund torde cirka 49 000 kronor vara betingade av lärartjänsterna i Ae 24. Detta exempel torde visa, att man knappast med den av utredningen använda metoden kan vinna en rättvis avvägning av materielanslagen mellan de olika lärosätena. I fråga om användningen av materielanslagen föreligger vissa olikheter mellan lärosätena. Sålunda bestrides vid universitetet i Uppsala och Lund telefonkostnaderna helt från universitetens avlöningsanslag, vid Stockholms högskola från omkostnadsanslaget samt vid universitetet i Göteborg och karolinska institutet delvis från lärosätenas materielanslag och delvis från deras omkostnadsanslag. Vid Stockholms högskola, som till skillnad från universitetet och karolinska institutet, icke har tjänstebrevsrätt, bestrides de olika institutionernas portoutgifter från dessas anslagsmedel till materiel m. m. Vid Stockholms högskola bestrides vidare utgifterna för bokinköp och bokbindning vid högskolans humanistiska bibliotek, som fungerar som specialbibliotek i vissa ämnen,

från högskolans materielanslag, medan särskilda anslag till bokinköp och bokbindning är uppförda å riksstaten för de medicinska biblioteken i Stockholm och Göteborg. Med den av utredningen använda metoden för beräkningen av den erforderliga uppräknings av de olika lärosätenas materielanslag har utredningen uppenbarligen icke kunnat taga hänsyn till olikheter av här berörd art. Materielanslagen för tidigare år har av utredningen med hjälp av konsumentprisindex omräknats till penningvärdet i mars 1958. Jag ifrågasätter om tillbörlig hänsyn härigenom kommit att tagas till prisutvecklingen, t. ex. beträffande bokinköp och bokbindning, då nämnda index endast i ringa mån har avseende å utgifter av den natur, som belastar materielanslagen.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm anför bl. a. följande.

Materielanslaget tages f. n. praktiskt taget helt i anspråk för undervisningen och högskolan har den erfarenheten att anslaget därför lämpligast bör beräknas i förhållande till antalet studerande. Den väg utredningen beträtt för att beräkna materielanslag synes kollegiet vara mindre lämpad när det gäller att beräkna anslag för undervisningsändamål men i viss mån användbar när det gäller att beräkna för forskning erforderliga materielanslag.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna anser sig inte kunna tillstyrka utredningens förslag i fråga om materielanslagen i dess föreliggande utformning. Överstyrelsen anför därvid bl. a. följande.

Att bedöma aktuella och framtida medelsbehov på grundval av de av utredningen valda relationerna, måste enligt överstyrelsens uppfattning framstå såsom tämligen godtyckligt. Detta gäller än mer om — som här skett — sålunda framräknade relationstal tillämpas på annat lärosäte än det, som för berörda budgetår tilldelats vederbörande anslag. Härtill kommer vanskligheten av att med större grad av säkerhet beakta alla de olika faktorer, som sedan budgetåret 1947/48 påverkat utvecklingen av ifrågakommande anslag. En sådan faktor, som helt synes ha förbisetts av utredningen, är det överförande av befattningar från materielanslag till avlöningsanslag, vilket sedan dess i icke ringa utsträckning torde ha ägt rum. Framför allt tager emellertid förslaget enligt överstyrelsens mening — åtminstone såvitt gäller de tekniska högskolorna — icke tillräcklig hänsyn till undervisningens behov. För dessa högskolors vidkommande påverkas medelsåtgången under materielanslagen väsentligt mer av ett successivt ökat antal ordinarie studerande än av den förstärkning av personalorganisationen, som i anslutning därtill kan utverkas. Under senare år har överstyrelsen vid sin bedömning av medelsbehovet under förevarande anslag utgått ifrån antalet ordinarie studerande och antalet licentiander. Härutöver har överstyrelsen beräknat ett medelsbehov av engångskaraktär för varje äskad professur och laboratur. En generell förstärkning av materielanslagen vid de tekniska högskolorna är väl motiverad vid en upprustning av våra universitets och högskolors resurser i skilda hänseenden. De årliga kostnadsbelopp per studerande, från vilka överstyrelsen vid sin uppskattning av medelsbehovet under dessa anslag utgått, har bestämts under trycket av meddelade besparingsdirektiv. Inom ramen för sålunda beräknade anslag har icke forskningens behov kunnat tillgodoses i önskvärd omfattning. Detta kan lämpligen ske genom en höjning av nyssnämnda belopp eller —

om man så vill — genom att tillika beräkna en fortlöpande årskostnad för varje professur (laboratur) i stället för såsom hittills varit fallet endast ett engångsbelopp för varje nytillkommande lärostol. Ett hänsynstagande till här angivna faktorer är enligt överstyrelsens mening fullt tillräckligt — i allt fall inom överstyrelsens förvaltningsområde — vid bestämmandet av ramen för ett anslag av den art, varom här är fråga. Det torde böra betonas, att det även är en i sin praktiska tillämpning enkel form för fastställande av denna ram.

Lärarkollegiet vid veterinärhögskolan framhåller, att materielanslagens knapphet sedan en följd av år medfört stora svårigheter i forsknings- och undervisningsarbetet. Det är därför med stor tillfredsställelse som lärarkollegiet konstaterar, att utredningen föreslagit väsentlig höjning av anslagen. *Skoghögskolans lärarråd* understryker såsom ett allmänt önskemål att materielanslagen höjes.

SACO hälsar utredningens förslag i detta avseende med tillfredsställelse.

SFS ansluter sig helt till principen att materielanslaget bör öka då personalorganisationen byggs ut. Däremot ställer *SFS* sig frågande inför utredningens beräkning av procentsatsen. Det synes *SFS* godtyckligt att förutsätta att förhållandena 1947—1948 bäst återspeglar det nuvarande behovet. *SFS* föreslår vidare på anförda skäl, att ett högre procenttal lägges till grund för beräkningen av materielanslagen inom de teologiska och juridiska fakulteterna samt inom den språkvetenskapliga ämnesgruppen.

3. Departementschefen

Såsom framgått av den lämnade redogörelsen har utredningen ingående diskuterat frågan om den lämpligaste metoden att beräkna materielanslagens storlek med hänsyn till omfattningen av såväl forskningens och det allmänna institutionsarbetets som undervisningens behov. Utredningen anser sig kunna konstatera, att materielanslagens storlek under de sista tio åren icke uppräknats i rimligt förhållande till den ökade omfattning som både undervisning och forskning fått under denna tid. Detta konstaterande motiverar utredningen med utgångspunkt i statistiska sammanställningar, som utvisar hur storleken av å ena sidan materielanslagen och å andra sidan avlöningsanslagen utvecklats under perioden 1947—1958. Utredningen förordar för sin del, att anslagen till materiel m. m. nu förstärkes i sådan omfattning, att relationen mellan storleken av dessa anslag och avlöningsanslagen blir densamma som budgetåret 1947/48, vilket år enligt utredningens mening representerar en lämplig avvägning i detta hänseende. De ifrågavarande relationerna mellan materiel- och avlöningsanslag har av utredningen beräknats för ett antal fakulteter och ämnesgrupper. Den förstärkning av anslagen till materiel, som utredningen beräknat på grundval av sålunda framräknade relationsstal för ett antal fakulteter och ämnesgrupper i

syfte att till en början åstadkomma en väl avvägd relation mellan materiel- och avlöningsanslag, föreslås uppdelad på de närmaste tre budgetåren.

Mot de av utredningen vid beräkning av materielanslagen använda metoderna har vissa invändningar rests. En del av dessa avser den sakliga motiveringen för utredningens metoder. Andra invändningar åter är av mer teknisk art; det har sålunda påvisats, att en tillämpning av utredningens metoder, särskilt vad gäller den erforderliga uppdelningen av avlöningsanslagen på ämnesgrupper med olika relationstal, skulle komma att medföra avsevärda svårigheter för de anslagsäskande myndigheterna.

För egen del anser jag utgångspunkten för utredningens ställningstagande i sak fullt motiverad. Det synes mig nämligen ändamålsenligt och riktigt, att vid avvägningen av materielanslagens storlek beaktas de skiftande krav på medel för materiel, vilka såväl forskningen och det allmänna institutionsarbetet som undervisningen ställer. Den av utredningen förordade beräkningsmetoden är emellertid otvivelaktigt behäftad med vissa svagheter. I anslutning härtill vill jag erinra om vad en del remissinstanser anfört och i samband härmed särskilt peka på den svårighet som ligger däri, att enligt utredningens metod beräkningen av materielanslagens storlek för ett visst budgetår är beroende på den slutliga personalförstärkning, som i realiteten kommer att genomföras för samma budgetår. Att de anslagsäskande myndigheterna inte kan grunda sina beräkningar härpå är uppenbart; utan omfattande och tidskrävande omräkningar blir det sålunda icke möjligt att med tillämpning av den föreslagna metoden år från år anpassa materielanslagen till den storlek avlöningsanslagen verkligen kommer att få. Med hänsyn härtill anser jag mig icke kunna förorda en direkt tillämpning av utredningens metod för beräkning av materielanslagens storlek. Då emellertid utfallet i stort av utredningens beräkningsmetoder samt det material i övrigt, som utredningen här förebragt, och de synpunkter, som kommit till uttryck vid remissbehandlingen, enligt min mening klart utvisar, att det för närvarande icke råder en fullt tillfredsställande balans mellan de personella och materiella resurserna, har jag funnit mig böra för nästa budgetår förorda betydande uppräkningar av materielanslagen.

Innan jag går närmare in härpå, vill jag erinra om att jag i årets statsverksproposition förordat överföring till vederbörande avlöningsanslag av de avlöningskostnader för viss biträdespersonal, som nu belastar materielanslag. I nämnda sammanhang har jag vidare förklarat, att jag icke ämnar för nästa budgetår föreslå uppförande på riksstaten av särskilt anslag till förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. Jag har därvid räknat med att de för olika ändamål i detta förstärkningsanslag nu inräknade medlen för nästa budgetår kommer att upptas under andra anslag. För innevarande budgetår bestrides från nämnda förstärkningsanslag bl. a. vissa kostnader för materiel. Detta förhållande samt den omständigheten,

att behovet av förstärkning av skilda institutioners materielanslag till följd av ökad tillströmning av studerande kommer att för nästa budgetår kvarstå och eventuellt öka, bör beaktas vid fastställande av respektive materielanslags storlek för nästa budgetår. Sålunda synes det bl. a. erforderligt, att av de för universiteten och Stockholms högskola för nästa budgetår avsedda materielanslagen en viss del reserveras för dylika, ännu ej fastställbara behov. Detta torde böra beaktas vid kanslerns fördelning av angivna materielanslag, så att för var och en av ifrågavarande läroanstalter avdelas visst belopp för successiv utdelning under loppet av nästa budgetår.

Vid avvägningen för nästa budgetår av storleken av de olika materielanslagen vid universitet och högskolor har jag alltså beaktat såväl förutnämnda avlastning av vissa avlöningskostnader från materielanslagen som förekomsten av sådana materielkostnader, som innevarande budgetår bestrides från förstärkningsanslaget. Såvitt gäller materielanslagen för Uppsala universitet och karolinska institutet har jag därjämte tagit hänsyn till de merbelastningar på dessa anslag, som föranledes av de i årets statsverksproposition föreslagna överflyttningarna till universitetets och institutets stater av kostnader för verksamheten vid rasbiologiska institutet respektive medicinska Nobelinstitutets avdelning för biokemi.

Med dessa överväganden har jag funnit, att de nuvarande anslagsmedlen till materiel m. m. för nästa budgetår bör höjas med, för Uppsala universitet 202 000 kronor, för Lunds universitet 330 000 kronor, för Göteborgs universitet 124 000 kronor, för karolinska institutet 115 000 kronor, för Stockholms högskola 145 000 kronor, för tandläkarhögskolan i Stockholm 23 200 kronor, för tandläkarhögskolan i Malmö 13 100 kronor, för tekniska högskolan i Stockholm 200 000 kronor och för Chalmers tekniska högskola 60 000 kronor eller sammanlagt med 1 212 300 kronor. Jag gör slutlig framställning härom i det följande.

VII. Forskningsråden

1. Statistiska data och allmänna synpunkter

Utredningen

Utredningen redovisar inledningsvis en sammanställning över utvecklingen av den statliga bidragsgivningen till forskningsråden budgetåren 1942/43—1958/59. (Medelsanvisningen till förvaltningskostnader ingår ej i de i sammanställningen angivna beloppen.) Sammanställningen återges här nedan, i vad den avser budgetåren 1950/51—1958/59.

(1 000-tal kronor)									
Statligt forskningsråd	1950/ 51	1951/ 52	1952/ 53	1953/ 54	1954/ 55	1955/ 56	1956/ 57	1957/ 58	1958/ 59
Humanistiska fondens nämnd . .	600,0	600,0	600,0	675,0	700,0	775,0	850,0	1 025,0	1 125,0
Samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet . .	320,0	320,0	320,0	352,0	423,0	473,0	503,0	525,0	560,0
Statens naturvetenskapliga forskningsråd	1 310,0	1 310,0	1 595,0	1 828,0	1 829,0	2 234,0	2 741,5	3 255,3	3 862,3
Statens tekniska forskningsråd . . .	1 098,0	1 098,0	1 311,7	1 467,8	1 467,8	1 472,0	1 551,3	2 089,6	3 003,4
Atomkommittén . .	1 900,0	1 900,0	2 300,0	2 475,0	2 475,0	2 775,0	3 275,0	3 675,0	4 375,0
Statens medicinska forskningsråd . . .	1 193,0	1 193,0	1 415,5	1 602,5	1 603,0	2 109,1	2 613,0	3 253,3	4 065,5
Jordbrukets forskningsråd	292,5	292,5	347,4	405,3	404,3	606,7	810,1	1 114,5	1 168,5
Flyg- och navalmedicinska nämnden	270,0	295,0	335,6	425,0	432,0	462,0	532,0	550,7	641,3
Summa riksstatsanslag	6 983,5	7 008,5	8 225,2	9 230,6	9 334,1	10 906,8	12 875,9	15 488,4	18 801,0

Därefter redovisar utredningen vissa resultat ur en av utredningen utförd undersökning rörande forskningsrådets utdelande verksamhet under kalenderåret 1955. Av följande tabell framgår sålunda hur anslag till forskare fördelat sig på forskarnas verksamhetsområde (universitet, fakultet, fackhögskola, vetenskaplig inrättning m. m.)

Verksamhets- område	Utdelade anslag			Verksamhets- område	Utdelade anslag		
	Antal fors- kare	Total- belopp (1 000- tal kr.)	Procent av total- summan		Antal fors- kare	Total- belopp (1 000- tal kr.)	Procent av total- summan
Uppsala univer- sitet	175	1 986,2	17,6	Bibliotek, museer och arkiv	67	340,7	3,0
Lunds universi- tet	168	1 437,2	12,7	Andra statliga el. statsunderstödda forskningsinrätt- ningar	132	875,4	7,7
Göteborgs uni- versitet	41	366,7	3,2	Läroverk och and- ra skolor	25	67,2	0,6
Karolinska in- stitutet	115	1 392,8	12,3	Annan offentlig verksamhet	15	90,7	0,8
Stockholms högskola	94	536,5	4,7	Industrier och andra privata företag	40	333,4	2,9
Summa fakulte- ter	593	5 719,4	50,6	Vetenskapliga samfund (andra än statsunder- stödda)	47	315,4	2,8
därav				Varia	9	41,0	0,4
teol. fak.	8	20,9	0,2	Summa utanför universitet och högskolor	335	2 063,8	18,2
jur. fak.	23	63,5	0,6				
med. fak.	224	2 640,6	23,3				
hum. fak.	135	421,1	3,7				
mat.-nat. fak ¹ .	203	2 573,3	22,7				
Tekniska hög- skolorna	128	3 176,9	28,1				
Tandläkarhög- skolorna (endast i Malmö)	2	9,4	0,1				
Jordbrukets högskolor (ej skogshög- skolan)	55	309,4	2,7				
Handelshög- skolorna	7	31,5	0,3				
G.C.I.	1	1,2	..				
Summa fack- högskolor	193	3 528,4	31,2				
Summa univer- sitet och fack- högskolor	786	9 247,8	81,8				
				Totalt	1 121	11 311,6	100

¹ Inklusive naturvetenskapliga ämnen inom filosofiska fakulteten vid Göteborgs universitet.

Anm. De särskilda anslagen till naturvetenskaplig publiceringsverksamhet är ej inräknade i denna tabell.

Utredningen kommenterar uppgifterna i tabellen på följande sätt.

Av de totalt utdelade anslagen kommer 5,7 miljoner på forskare vid universiteten och 3,5 miljoner på forskare vid fackhögskolor. Sammanlagt har således 9,2 miljoner eller drygt fyra femtedelar av samtliga anslag tilldelats forskare vid universitet och högskolor. Av de återstående knappa tjugo procenten har huvuddelen (1,4 miljoner) gått till forskare vid andra offentliga

forskningsinrättningar eller till personer anställda i annan offentlig verksamhet (inklusive bibliotek, museer och arkiv), medan 0,6 miljoner tilldelats personer med anställning i privat tjänst eller med egen rörelse.

Utreddningen redovisar vidare följande sammanställning av antalet forskare vid de fem fakulteterna som under år 1955 tilldelats forskningsanslag från olika forskningsråd och de beviljade anslagens storlek.

Forskarens fakultet	Utdelande råd									
	Hum. fonden	Samh. o. rättsv. f. r.	Medicinska f. r.	Flyg- och navalm. nämnd.	Riksfören. f. kräfts- bek.	Naturv. f. r.	Atomkommittén	Tekn. f. r.	Jordbr. f. r.	Samtl.
	<i>Antal forskare</i>									
Teol.....	8	—	—	—	—	—	—	—	—	8
Jur.....	1	18	—	—	—	—	—	—	—	19
Med.....	—	—	148	5	51	15	—	—	—	219
Nat.....	—	—	4	—	8	129	44	11	12	208
Hum.....	73	65	—	—	—	—	—	—	1	139
Samtl.....	82	83	152	5	59	144	44	11	13	593
	<i>Belopp (1000-tal kronor)</i>									
Teol.	20,9	—	—	—	—	—	—	—	—	20,9
Jur.....	6,5	51,7	—	—	—	—	—	—	—	58,2
Med.....	—	—	1 674,1	13,2	708,6	89,3	—	—	—	2 485,2
Nat.....	—	—	27,8	—	136,3	847,4	1 529,8	103,0	84,4	2 728,7
Hum.....	238,1	183,3	—	—	—	—	—	—	5,0	426,4
Samtl.....	265,5	235,0	1 701,9	13,2	844,9	936,7	1 529,8	103,0	89,4	5 719,4

Till ytterligare belysning av forskningsrådets utdelningspolitik anför utredningen slutligen följande.

I förevarande syfte har sammanställningar gjorts över mottagarens akademiska examen/grad respektive tjänsteställning. Det framgår bl. a. att två tredjedelar av antalet utdelade anslag och tre fjärdedelar av de utbetalade beloppen gått till forskare, som disputerat, medan största delen av återstoden gått till personer med licentiatexamen. Den helt övervägande delen av rådsanslagen utdelas sålunda till vetenskapligt högt kvalificerade personer.

Av samtliga professorer och laboratorer (motsvarande) i landet har cirka 40 % erhållit anslag från något forskningsråd under år 1955. En jämförelse mellan professorerna å ena sidan inom de juridiska, teologiska och humanistiska fakulteterna och å andra sidan inom de medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna och vid fackhögskolorna visar, att någon skillnad ej förelåg mellan dessa grupper i här ifrågakvarande avseende.

Enligt den gjorda undersökningen utdelades under kalenderåret 1955 forskningsanslag med sammanlagt 12 435 000 kronor, vari då även inräknats anslag ur reservationsanslaget för främjande av medicinsk forskning. Om man fördelar dessa anslag på ämnesområden, får man den fördelning av de utdelade beloppen, som redovisas i följande tablå. Härvid har ospecificerade anslag förts till de ämnesområden, som respektive råd huvudsakligen representerar. Alla anslag från reservationsanslaget för främjande av medicinsk

Ämnesområde	Utdelade anslag	
	Belopp (1 000-tal kronor)	Procent
Naturvetenskap och teknik.....	6 644,2	53,4
Medicin.....	3 667,8	29,5
Jordbruksforskning.....	744,8	6,0
Samhälls- och rättsvetenskap.....	338,8	2,7
Humaniora och teologi.....	1 038,9	8,4
Totalt	12 434,5	100

forskning har förts till de medicinska ämnena utan de anslag, som utdelats av veterinärhögskolan, vilka förts till ämnen inom jordbruksforskningen.

Nio tiondelar av de anslag, som utdelades 1955, gick sålunda till forskning inom naturvetenskap, teknik och medicin. Samhällsvetenskap, humaniora och teologi fick en tiondel. Inom de experimentella vetenskapernas område låg tyngdpunkten på den naturvetenskapliga grundforskningen.

Utredningen behandlar härefter forskningsrådets roll inom den svenska forskningsorganisationen och anlägger därvid vissa allmänna synpunkter. Utredningen ingår först på rådets arbetsuppgifter och arbetsformer och anför därom följande.

Rådets arbetsformer är i sina detaljer något olika beroende på arbetsuppgifternas art. Följande är dock gemensamt för samtliga råd.

En av de viktigaste arbetsuppgifterna för samtliga råd är, som redan sagts, fördelningen av statsmedel till forskning. De flesta anslag beviljas efter ansökan från forskare vid universitet, högskolor, forskningsinstitut, sjukhus, industrilaboratorier m. m. Råden tar också, då så anses behövt, själva initiativ till forskningsuppgifter och söker intressera lämpliga forskare för dessas genomförande.

Sedan beslut om utdelande av ett anslag fattats, upprättas ett kontrakt mellan rådet och forskaren om medlens användning. I detta kontrakt stipuleras bl. a. de löner, som får utgå. Dessa har i allmänhet karaktären av arvode motsvarande viss lönegrad och löneklass i det statliga lönesystemet. Anslagsmottagaren kan rekvirera förskott, som fylles på efter redovisning av redan havda utgifter. Vidare har anslagsinnehavaren skyldighet att inkomma med redogörelser, t. ex. varje år, samt när arbetet är färdigt en slutredogörelse. När slutredogörelse och slutredovisning fullgjorts, avföres anslaget. Genom kansliernas försorg sker sålunda en löpande kontroll av medlens användning. Redogörelserna granskas av den rådets ledamot, som är mest sakkunnig på området i fråga och som därtill utsetts. Inköpt apparatur inventarieföres till en början hos rådet, men överföres därefter ofta till det universitet eller den statliga institution, där den placerats.

Medel beviljas för skiftande slag av utgifter i enlighet med bestämmelser i rådets reglementen. Det vanligaste är utgifter för löner och materiel, men också anslag för resor, lokallhyror, transporter, publicering o. s. v. förekommer ofta.

I de flesta fall bedrivs forskningsarbetet på universitets-, högskole- och liknande institutioner, men i vissa fall har råden måst förse forsknings-

grupper med lokaler, antingen särskilt uppförda för ändamålet, såsom kärnkemiska institutionen i Göteborg, eller förhyrda, såsom beträffande palynologiska laboratoriet i Stockholm.

En särskild typ av stöd till forskningen är gemensamma serviceorganisationer, t. ex. elektronikverkstäder, som får utnyttjas av forskare inom en viss rayon. Sådana har nyligen inrättats för Lundaområdet och Uppsalaområdet av naturvetenskapliga rådet. Här bör också nämnas Ingenjörsvetenskapsakademiens två försöksstationer i Stockholm, vilka har till uppgift att uthyra lokaler med service (verkstad, bibliotek etc.) för forskning, som behöver sådant utrymme, ofta under en relativt kort period och som icke har så stor omfattning, att den kan motivera en egen serviceorganisation. Lokaler vid dessa försöksstationer har varit mycket efterfrågade och en tredje station är under planering.

Vissa råd driver en särskild stipendieverksamhet för utbildning av forskare. Sålunda har tekniska forskningsrådet ett tjugotal stipendiat anställda för en tid av högst tre år. Under denna tid får stipendiaterna arbeta under en erfaren forskares ledning och därvid erhålla en värdefull utbildning i forskningsmetodik. Rådet gör en skriftlig överenskommelse härmed med forskningsledaren, men ställer därvid inga krav på direkta forskningsresultat. Härigenom kan utbildningen av forskare inom speciellt viktiga områden säkerställas och utbildningen kan ske hos den lämplige forskningsledaren, oberoende av var denne är verksam.

Vidare har de naturvetenskapliga och tekniska råden överenskommit med motsvarande organ i Storbritannien om stipendiatutbyte mellan de två länderna. Likaså har det medicinska rådet ett samarbete med motsvarande amerikanska organisation, som ställer ettåriga stipendier för forskningsarbete i Förenta staterna till förfogande för svenska forskare, som utses efter förslag av statens medicinska forskningsråd.

Samarbetet med utländska systerorganisationer är livligt och av stor betydelse, och råden har över huvud taget en betydelsefull internationell verksamhet. Som exempel kan nämnas atomkommitténs funktion av svenskt kontaktorgan inom European Organization for Nuclear Research (CERN) och för det nordiska institutet för teoretisk atomfysik i Köpenhamn (Nordita). För det nordiska samarbetet inom teknisk-naturvetenskaplig forskning finns sedan flera år Nordiska forskningsdelegationen.

Anslag till publicering ges till tidskrifter, monografier, läro- och handböcker m. m. De ges ibland till enskilda forskare, ibland också genom särskilda kontrakt till förlag som bidrag för utgivande av ett vetenskapligt verk, som icke är ekonomiskt självbärande.

Råden fördelar även i allmänhet statens anslag till tryckning av doktorsavhandlingar och till vetenskapliga tidskrifter.

Råden fungerar som remissinstanser för Kungl. Maj:t och olika statsmyndigheter i frågor inom vederbörande råds kompetensområde.

Vissa av råden har därjämte speciella, ibland ganska särpräglade uppgifter, som delvis beröres i samband med genomgången av de enskilda råden.

Rådens instruktioner har efter rådets inrättande kompletterats på en viktig punkt, nämligen genom att råden fått möjlighet inrätta befattningar med pensionering försäkringsvägen för kvalificerade forskare. Ett starkt behov av en pensioneringsmöjlighet finnes även för vissa andra grupper av befattningshavare, främst kvalificerad teknisk personal.

Beträffande forskarbefattningar hos råden anför utredningen följande.

Förutsättningen för utvecklingen av ett lands forskningspotential är upp-
spårandet och tillvaratagandet av forskningsbegåvningarna. På detta om-
råde göres nu genomgripande insatser i de stora länderna. I ett litet land
med få universitet och ett litet antal befattningar inom varje särskild
forskningsdisciplin, måste man ha en effektiv mekanism, som ger möjlighet
att tillvarataga goda forskarkrafter, som till följd av tillfälliga konjunkturen
ej kan erhålla ordinarie tjänster. En fullt utbildad forskare har kostat landet
så mycket, att det är ett oförsvarligt nationalekonomiskt slöseri att låta
honom försvinna till utlandet eller till en verksamhet, där hans utbildning
ej utnyttjas, enbart av den anledningen, att han ej kan erbjudas en befatt-
ning, som ger honom och hans familj ett livsuppehälle. När det gäller dessa
forskare, kan kompetensnivån variera från nyblivna docenter till professors-
kompetenta forskare i högsta internationella klass. Genom den utökning av
antalet docent- och forskardocenttjänster, som utredningen i det föregående
föreslagit, och genom de speciella forskartjänster, som råden i det följande
föreslås få disponera, kommer de flesta fall, som kan väntas bli aktuella, att
gälla forskare med speciell kompetens eller längre tjänstgöringstid än docent-
tjänstetidens sex år. Råden har redan nu i vissa fall trätt till för att över-
brygga en kortare tid, innan vederbörande kunnat få ordinarie befattning
eller statsmakterna fattat beslut om en personlig professur. I ett annat fall
har en kommunalt anställd överläkare genom ett årligt arvode motsvarande
professorslön kunnat odelat ägna sig åt lösande av ett viktigt medicinskt
forskningsproblem. Dessa möjligheter finns alltså redan, fastän de på grund
av rådens medelstillgång i alltför ringa grad kunnat utnyttjas. Råden har
dessutom — som förut nämnts — möjlighet att ordna pensionsförsäkring
genom SPP efter tillstånd av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. En förut-
sättning i alla dessa fall är givetvis, att det gäller högklassigt forskningsar-
bete, som ej bör avbrytas, eller ett för landet väsentligt forskningsprojekt,
som skall sättas igång. Forskningsråden torde få anses ha särskild kompe-
tens för denna uppgift genom den allsidiga överblick över forskningen inom
såväl som utom landet, som de äger och som de genom sin verksamhet stän-
digt förnyar.

I fråga om särskilda forskartjänster framhåller utredningen följande.

Under budgetåret 1958/59 finnes femton s. k. forskningsläkartjänster upp-
förda i riksstaten under rubriken Gemensamma universitetsändamål. De är
e. o. tjänster med lön enligt lönegrad Ae 24, d. v. s. samma lönegrad som för
docent- och forskardocenttjänsterna. Innan en dylik tjänst skall tillsättas,
beslutar statens medicinska forskningsråd vilket ämnesområde tjänsten
tills vidare skall omfatta. Tjänsterna tillsättes för en tid av tre år i sänder
av universitetskanslern, antingen genom kallelse eller efter ansökan, i
båda fallen efter förslag av rådet. Rådets förslag i anledning av inkomna
ansökningar skall vara grundat på utlåtanden av två eller tre sakkunniga,
av vilka endast en må vara ledamot av rådet. Som närmare utvecklats i annat
sammanhang, ger dessa tjänster möjligheter för rådet att initiera viss spe-
ciell forskning. Tjänsterna kan placeras även utanför universitets- och hög-
skoleinstitutionerna, t. ex. vid kommunala sjukhus eller forskningsinrätt-

ningar av olika slag. Dessa tjänster spelar dessutom rollen av en rörlig riksreserv av docenttjänster, som i viss mån kan jämna ut variationer i tillgången på lediga tjänster mellan olika läroanstalter.

Utredningen anser i princip, att tjänster av detta slag bör finnas inom alla områden, där behov därav föreligger. I det följande föreslår utredningen, att dylika tjänster nu inrättas till främjande av naturvetenskaplig forskning, atomforskning och socialvetenskaplig forskning och att tjänsterna ställes till vederbörande forskningsråds disposition på samma sätt som det medicinska rådet kan sägas disponera forskningsläkarbefattningarna. Det må ankomma på vederbörande forskningsråd att sedermera och i mån av behov göra framställning rörande motsvarande tjänster inom övriga forskningsområden.

Vidare upptar utredningen vissa allmänna frågor rörande forskningsrådets anslagspolitik till principiell behandling och anför därvid bl. a. följande.

Det är karaktäristiskt för modern vetenskap, att ständigt nya områden blir aktuella eller visar sig vara av sådan betydelse, att även i vårt land forskning inom ifrågavarande område bör initieras och stödjas. Forskningsråden har här en stor uppgift att fylla. Det ter sig många gånger naturligt och praktiskt, att forskning inom ett sådant område upptages inom en av ett forskningsråd bildad arbetsgrupp. Man kan då börja i liten skala och utan vidlyftiga organisatoriska anordningar. Visar det sig, att resultaten ej bedömes rättfärdiga insatsen, kan verksamheten lätt nedläggas. Utvecklar sig arbetet i stället på sådant sätt, att ett permanent behov uppenbarligen kommer att föreligga, kan forskningsråden framföra de förslag till statsmakterna, som utvecklingen påkallar, t. ex. upprättandet av fasta befattningar eller institutioner vid universitet och högskolor. Ordinariesättning kan då motiveras mot bakgrunden av den verksamhet, som bedrivits under några år och som också kan ge underlag för en realistisk bedömning av behövliga resurser.

Modern naturvetenskap och dess tillämpningar kräver för sitt effektiva bedrivande tillgång till specialutbildade tekniker i stor omfattning. Avlöningar till tekniker utgör en stor post i rådets budget. Genom tillkomsten av mycket stora apparaturer, såsom cyklotroner, Van de Graaff-maskiner, elektronmikroskop och elektronisk instrumentering överhuvudtaget har vissa institutioner kommit att få en nästan industribetonad prägel. Skötseln av dessa dyrbara och komplicerade apparater fordrar högkvalificerade tekniska hjälpkrafter av typen läroverksingenjör med specialutbildning. Dessa är mycket eftersökta inom bl. a. industrien och forskningsinstitutionerna måste därför ha möjligheter att avlöna dessa på ett sådant sätt, att de stannar kvar även sedan de på institutionen fått sin specialutbildning.

De medel, som de svenska forskningsråden hittills disponerat över, har med undantag för atomkommittén endast medgivit relativt små forskningsanslag, i vilka anslagen till apparatur och materiel utgjort en förhållandevis blygsam del. Naturvetenskaplig och medicinsk forskning tenderar inom så gott som samtliga områden snabbt att bli mycket kostnadskrävande. Främsta orsaken är den snabba utvecklingen av komplicerad och dyrbar apparatur, som möjliggör framträngandet på nya områden. Många skäl tala för att råden nu ges ansvaret även för anskaffandet av den mera kostnadskrävande utrustningen. Ett av dessa skäl är rådets möjligheter till snabb och

smidig anslagspolitik. Planeringen av inköp eller byggande av större apparatur kan därigenom ske på mest ekonomiska sätt, ofta under loppet av några budgetår. Den kanske viktigaste omständigheten, som talar för att råden anförtros denna uppgift, är storleken av de anskaffnings- och driftskostnader, som ofta är förbundna med större vetenskaplig apparatur. Dylik apparatur kan därför ofta ej ses som utrustning endast för en enskild forskare och kan av ekonomiska skäl ej heller ingå i grundutrustningen för alla institutioner av viss typ. Utnyttjandet representerar med andra ord ofta ett för områdets forskare gemensamt intresse, varför också anskaffande och drift bör planeras av den eller de ifrågavarande rådsorganisationerna, som då även till en början formellt blir ägare till apparaturen. Härigenom ges bästa möjliga garantier för ett rationellt utnyttjande.

Det må i detta sammanhang påpekas, att utvecklingen på flera naturvetenskapliga områden nödvändiggjort ett internationellt samarbete, nämligen då enskilda mindre länder saknat tillräckliga ekonomiska eller personella resurser att bygga upp och driva en viss typ av forskning. Som exempel må anföras det europeiska kärnforskningsinstitutet i Genève och ett under planering varande gemensamt astronomiskt observatorium i Sydafrika. Svenska kontaktorgan i dessa båda fall är atomkommittén respektive naturvetenskapliga rådet.

Mot bakgrunden av det anförda vill utredningen föreslå, att rådsanslagen dimensioneras så, att råden inom sina respektive områden kan ansvara icke blott för anskaffandet av materiel och mindre apparatur för speciella forskningsprojekt utan även för anskaffandet av större forskningsapparatur. Den sedvanliga petitavägen skulle då endast behöva anlitas, när det gäller utrustning av nya institutionsbyggnader och projekt av likartad natur eller storleksordning, såsom atomreaktorer, observatorier etc. Vidare bör givetvis denna väg anlitas, när det gäller internationella projekt eller engagement av större omfattning. Vid behandlingen av förstnämnda slag av petitaframställningar torde emellertid vad beträffar forskningsutrustningen de myndigheter, som har att yttra sig över framställningarna (kanslersämbete eller utrustningskommitté) med fördel rådgöra med den sakkunniga rådsorganisationen.

I vissa fall har det visat sig ändamålsenligt att skapa speciella servicegrupper gemensamma för flera institutioner. Som exempel kan anföras den elektronikservice, som det naturvetenskapliga rådet upprättat i Lund och Uppsala och som är avsedd att utnyttjas av institutioner med elektronisk apparatur, men utan möjligheter att anställa egen elektronikman. Dessa serviceorgan utnyttjas ej blott av institutioner tillhörande universitetet, utan också av andra institutioner av jämförbar karaktär, t. ex. vid lantbrukshögskolan, forskningsinstitut och liknande. Dessa verksamheter har slagit mycket väl ut. Ett liknande arrangemang har gjorts i Lund för programmering vid den där befintliga matematikmaskinen. Ett annat exempel är en teknisk redaktionstjänst, gemensam för flera tidskrifter, som likaledes upprättats av naturvetenskapliga rådet. Även andra liknande verksamheter torde med fördel kunna igångsättas på detta sätt.

Publiceringsfrågorna spelar en stor roll i vissa råds verksamhet. Naturvetenskapliga rådet var det första, som fick ett särskilt publiceringsanslag och en särskild publiceringsnämnd för dessa ärendens beredande. Det har emellertid visat sig lämpligare att sammanföra detta publiceringsanslag med forskningsanslaget till ett enda anslag, inom vilket Kungl. Maj:t fastställer

en särskild delpost för publiceringsverksamhet. Överhuvudtaget synes det utredningen vara lyckligast och mest i överensstämmelse med tankarna bakom rådets skapande, att de medel, som står till deras förfogande, icke är uppdelade mera än nödvändigt på delanslag eller delposter. Genom att medlen i största utsträckning är samlade i ett klumpanslag, vinnes större anpassbarhet till de växlande behoven.

För de olika råden gäller, att Kungl. Maj:ts tillstånd måste inhämtas, då anslag till ett och samma ändamål överstiger ett för respektive råd gällande maximibelopp. Enligt utredningens mening har utvecklingen motiverat, att dessa maximibelopp höjes till det dubbla mot nu gällande, utan att Kungl. Maj:t därigenom förlorar önskvärd överblick över större medelsanvisningar från råden.

Slutligen berör utredningen vissa administrativa och tekniska frågor och anför därvid följande.

Utredningen har funnit vissa justeringar erforderliga i fråga om de olika rådets ledamotsantal. Förslag i detta avseende framlägges i det följande för varje råd för sig.

En fråga av väsentlig betydelse för rådets verksamhet är, hur en tillräcklig cirkulation bland ledamöterna skall kunna åvägabringas, samtidigt som kraven på behövlig kontinuitet i arbetet tillgodoses. Nu gällande bestämmelser och praxis är rätt olika för olika råd, men tiden torde nu vara inne för att åstadkomma en viss normalisering i detta avseende. Erfarenheten torde ha visat, att en lämplig kompromiss mellan de båda ovan antydda synpunkterna vinnes, om mandatperioden för valda ledamöter sättes till tre år med möjlighet till omval för en andra period. Efter en eller flera perioders frånvaro bör sedan nytt omval kunna komma i fråga.

Likaså bör såväl ämnes- som lokalrepresentation vara den bästa möjliga samtidigt som givetvis vederbörandes personliga egenskaper måste utgöra grundförutsättningen. Här torde i allmänhet bästa balans erhållas mellan olika synpunkter, om en del av medlemmarna väljes lokalt, medan de övriga utses av Kungl. Maj:t efter rådets hörande.

Det bör ankomma på råden att i samband med sina remissyttranden över föreliggande betänkande utforma preciserade förslag till ändring av ordalydelsen i för respektive råd gällande reglemente.

Råden har kanslier för administrationen av respektive anslag, för utredningar inom respektive råds verksamhetsområde m. m. Det är viktigt, att dessa kansliers organisation anpassas efter utvecklingen av rådets verksamhet, så att de kan effektivt fullgöra sina uppgifter.

Utredningen föreslår vidare, att samtliga råds administrationsanslag sammanföres med respektive råds övriga anslag, varigenom det läggs i Kungl. Maj:ts hand att utfärda närmare bestämmelser för anslagens användning.

Till de stora frågorna om forskningsrådets organisation och administrativa struktur avser utredningen att återkomma i samband med att utredningen behandlar motsvarande frågor för universitets- och högskoleorganisationen. Det synes nämligen rimligt att i detta sammanhang överväga vissa former av samarbete mellan råden å ena sidan och de högre läroanstalternas administration å den andra, detta närmast i avseende på utbetalning och redovisning av rådsanslag, som beviljats forskare knutna till dessa läroanstalter.

Yttranden

Remissmyndigheterna har i huvudsak instämt i utredningens här återgivna uttalanden.

Statskontoret anför bl. a. följande.

Enligt statskontorets mening bör nuvarande former för medelsanvisning allttjämt bibehållas då fråga är om materielanskaffning till forskningsråden. Vad utredningen anfört rörande önskvärdheten av att samtliga råds administrationsanslag sammanföres med respektive råds övriga anslag finner statskontoret icke skäl att motsätta sig. Däremot ställer sig ämbetsverket mera tveksamt till utredningens förslag om en dubbling av de maximibelopp, vid vilkas överskridande för ett och samma ändamål Kungl. Maj:ts tillstånd måste inhämtas. Ämbetsverket är närmast böjt för att förorda, att frågan om en höjning av nu fastställda maximibelopp prövas från fall till fall.

Vetenskapsakademien framhåller bl. a. följande.

Utredningen har gett en mycket värdefull överblick över forskningsrådets utveckling och nuvarande arbetsformer och mot bakgrunden härav föreslagit såväl utökade befogenheter för råden som en avsevärd ökning av de medel, som årligen ställes till rådens förfogande. Akademien finner samtliga dessa förslag välgrundade och anser att deras realiserande skulle skapa ökade möjligheter till den form av smidigt och effektivt stöd åt forskningen som just är rådens uppgift. Det kan konstateras att liknande vägar följts av forskningsråd i andra länder och uppenbarligen med stor framgång.

Styrelsen för farmaceutiska institutet uttalar bl. a. följande.

Lärarkollegiet har i sitt yttrande framhållit nödvändigheten av att även det farmaceutiska forskningsområdet bleve representerat i de medicinska och naturvetenskapliga forskningsråden. Styrelsen vill med anledning härav betona, att den farmaceutiska forskningens speciella problem kräver sådan representation.

Det större konsistoriet i Uppsala framhåller att forskningsrådets verksamhet enligt konsistoriets uppfattning varit av största betydelse för landets utveckling i vetenskapligt hänseende; en utvidgning av deras resurser i enlighet med utredningens förslag finner konsistoriet väl motiverat.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet yttrar:

De statliga forskningsråden föreslås i betänkandet få ökade resurser bl. a. för att möjliggöra punktformiga insatser på institutioner med särskilt hög vetenskaplig aktivitet eller för att initiera och stödja särskilt aktuella och betydelsefulla forskningsuppgifter. Därtill avses råden få möjlighet att ansvara för anskaffandet av större apparatur för forskningsändamål. Lärarkollegiets erfarenheter av forskningsrådets hittillsvarande verksamhet har varit enbart gynnsamma, och dessa råds betydelse för den vetenskapliga forskningens utveckling i vårt land kan ej överskattas. Enligt lärarkollegiets mening har råden, tack vare sina goda kontakter med de vetenskapliga institutionerna och deras forskare, sin förtrogenhet med pågående forskningsprogram och sin tillgång till vetenskaplig expertis de bästa förutsätt-

ningar att på basen av sin bedömning fördela anslagsmedel för större forskningsuppgifter och apparatanskaffning. Lärarkollegiet vill därför varmt tillstyrka, att rådens ekonomiska resurser förstärks så som i utredningen föreslås.

Universitetskanslern anför huvudsakligen följande.

Utredningens förslag beträffande de statliga forskningsråden finner jag i huvudsak väl motiverade. Forskningsråden, som från början möttes av ett visst misstroende, har visat sig vara effektiva och smidigt arbetande organ, som tillvunnit sig forskarnas förtroende. De ökade resurser, som enligt utredningens förslag skulle ställas till rådens förfogande, skulle enligt min mening utgöra ett synnerligen värdefullt stöd för svensk forskning. Hithörande delar av förslaget bildar i själva verket ett nödvändigt komplement till den direkta förstärkning av forskningsresurserna vid universitet och högskolor, som föreslås i de ovan behandlade delarna av utredningens betänkande. Med vissa erinringar vill jag därför varmt tillstyrka att utredningens förslag beträffande forskningsråden utan uppskov genomföres.

Med avseende på rådens organisation är det enligt min mening otvivelaktigt att det stora förtroende, råden tillvunnit sig hos de aktiva forskarna, i högsta grad är betingat av att det med rådens hittillsvarande sammansättning varit väl sörjt för goda personliga kontakter mellan rådsledamöterna och övriga forskare. Detta gynnsamma förhållande är i sin tur en följd av att de flesta rådsledamöter utsetts direkt av fakulteter, akademier eller andra vetenskapliga organ. Enligt min mening är därför den största försiktighet påkallad, om man i anslutning till utredningens förslag vill genomföra en ökning av de av Kungl. Maj:t utsedda ledamöternas antal. Vidkommande publiceringsbehovet bör man enligt min uppfattning kunna motse en betydande stegring av detsamma över hela forskningsfronten. Tillräcklig hänsyn härtill synes knappast ha tagits av utredningen vid dess avvägning av anslagen till forskningsråden.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm yttrar bl. a. följande.

Vad de olika forskningsråden beträffar har kollegiet intet att erinra mot de föreslagna namnändringarna. Kollegiet finner det anmärkningsvärt att principerna för fördelningen mellan de olika forskningsråden överhuvudtaget ej diskuterats mera ingående och vill påpeka denna frågas stora vikt. Genom fördelningen av anslagen mellan de olika forskningsråden sker en statsdirigering av den svenska forskningen allmänna inriktning som är av utomordentlig betydelse. Sålunda avgör fördelningen av medlen mellan statens råd för atomforskning och statens naturvetenskapliga forskningsråd hur stor del av grundforskningen som skall koncentreras på atomforskningen. Kollegiet anser att statens naturvetenskapliga forskningsråd omspänner så vittomfattande fält att antingen bör rådets anslag ökas eller ock bör statens råd för atomforskning instruktionsmässigt även utsträckas till att täcka områden inom den allmänna fysiken och kemien.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna framhåller i fråga om statens naturvetenskapliga forskningsråd, atomkommittén och statens tekniska forskningsråd, vilkas verksamhet berör överstyrelsens förvaltningsområde, bl. a. följande.

Överstyrelsen är närmast av den uppfattningen, att ledamöterna av dessa

råd (atomkommittén) genomgående helst bör utses av Kungl. Maj:t, då garantier därigenom bättre vinnes för en ämnesmässigt mera allsidig och även i övrigt ändamålsenligare sammansättning än om skilda lärosäten och annan ifrågakommande organisation har befogenhet att själva genom val utse ledamöter såsom företrädare för sina intressen. Det medinflytande vid rådens (atomkommitténs) sammansättning, som bör tillkomma vissa huvudintressenter, synes överstyrelsen i tillräcklig grad bliva tillgodosett, om dessa berättigas att avgiva förslag till rådsplatsernas besättande, upptagande ett lämpligt antal namn. Vidare är överstyrelsen av den åsikten, att i rådens (atomkommitténs) reglementen icke bör intagas några föreskrifter i syfte att i viss utsträckning inskränka möjligheterna till förnyelse av en ledamots mandat. Denna fråga synes överstyrelsen lämpligen böra prövas av Kungl. Maj:t, allteftersom den i förekommande fall aktualiseras. Med detta betraktelsesätt finner sig överstyrelsen från principiella synpunkter icke beredd att biträda universitetsutredningens förslag i förevarande avseenden. Överstyrelsen anser emellertid i likhet med utredningen, att de tekniska högskolorna bör erhålla inflytande på naturvetenskapliga forskningsrådets och atomkommitténs sammansättning. Utredningen har härutinnan förordat, att en ledamot i såväl det naturvetenskapliga rådet som atomkommittén framdeles skall utses genom gemensamt val av lärarkollegierna vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola. I enlighet med vad överstyrelsen ovan anfört finner överstyrelsen två ledamöter inom vardera av ifrågavarande organ böra tillsättas av Kungl. Maj:t efter förslag av högskolornas lärarkollegier, varvid dessa sålunda skulle berättigas att avgiva var sitt förslag. En dylik ordning lär kunna genomföras inom ramen för det av utredningen avsedda totalantalet ledamöter inom naturvetenskapliga forskningsrådet och atomkommittén. I analogi härmed synes även inom det tekniska forskningsrådet ett antal ledamöter böra tillsättas — alltså av Kungl. Maj:t — efter förslag av högskolornas lärarkollegier.

Ingenjörsvetenskapsakademien framhåller bl. a. följande.

Allmänt delas utredningens uppfattning, att inrättandet av forskningsråden varit ett lyckligt grepp av statsmakterna. Det hälsas därför med tillfredsställelse, att rådens resurser föreslås bli kraftigt stärkta. De utvidgade anslag, som sålunda upptages för tekniska forskningsrådet, atomkommittén och naturvetenskapliga forskningsrådet, vilka alla har att behandla ingenjörsvetenskapliga och angränsande frågor, kommer med säkerhet att få en utomordentlig betydelse för den fortsatta utvecklingen i vårt land. Däremot har starka principiella betänkligheter framförts mot fördelningen mellan de tre statliga organ, vilket innebär en bindning av anslagsfördelningen.

En fråga av stor principiell betydelse är tillsättandet av rådens ledamöter samt varaktigheten av ledamöternas mandat. Utredningen har föreslagit en utvidgad tillämpning av val till ledamöter i råden. Detta förfarande har otvivelaktigt vissa svagheter. Principen med råden bör vara, att ledamöterna skall bedöma ärendena såsom omdömesgilla, opartiska och vetenskapligt högt kvalificerade personer utan hänsyn till vilken läroanstalt eller institution vederbörande tillhör. Ur denna synpunkt är det en allvarlig nackdel, om ledamot är vald av t. ex. en viss institution. Det kan då ej undvikas, att han känner sig som representant för denna med skyldighet att bevaka dess särskilda intressen. Vid val av representanter från skilda läroanstalter och in-

stitutioner uppstår också svårigheter att täcka olika ämnesområden inom rådet. Därest valda representanter för institutioner skall förekomma, måste akademien bestämt kräva, att akademien får tillfälle att utse ett antal representanter för industrien och den industriella forskningen. Från industriforskarhåll har starkt betonats, att man finner det högst angeläget, att personlig erfarenhet av industriell forskning ges mera plats än hittills varit fallet. Sett från dessa synpunkter synes det bättre att samtliga ledamöter utses av Kungl. Maj:t, varvid givetvis Kungl. Maj:t bör inhämta förslag från ett antal berörda akademier, läroanstalter och forskningsinstitutioner. Huruvida det skall föreskrivas, att förslag skall omfatta flera namn, kan diskuteras. Lämpligast torde dock vara, att så sker. Beträffande rådsledamöternas mandattid har utredningen ansett skäl tala för begränsning i syfte att åstadkomma viss cirkulation. Detta torde vara motiverat, när det gäller naturvetenskapliga forskningsrådet och atomkommittén. Någon motivering för att tillämpa samma tankegång i fråga om tekniska forskningsrådet har icke förebragts. Om för likformighetens skull utredningens förslag accepteras, att i tekniska forskningsrådet en person ej bör vara ledamot under längre sammanhängande tid än sex år, måste därför denna föreskrift tolkas så, att längre perioder skall kunna förekomma.

Atomkommittén anför bl. a. följande.

Den överblick som ges över rådets och även atomkommitténs verksamhet synes kommittén ge en god bild av det aktuella läget. De svenska forskningsråden har ännu ej hunnit få den utbyggnad som motsvarande organisationer i andra länder nått. Först under senare år har t. ex. en uppbyggnad av vissa serviceverksamheter påbörjats, upprättandet av större forskningsgrupper för särskilda ändamål behöver starkt utbyggas, rådets kanslier är ännu för outvecklade för att kunna lämna behövt bistånd med utredningar rörande nya forskningsområden och rörande framställningar om anslag och andra förslag som inges till råden. Vidare kan väntas att samverkan ifråga om forskningsprojekt och forskningsinstitutioner på det nordiska, europeiska och internationella planet kommer att väsentligt utökas, varvid rådets uppgifter som svenska kontaktorgan för dylika företag blir än mera betydelsefulla än nu.

Statens tekniska forskningsråd yttrar bl. a. följande.

De olika rådets uppgifter och arbetssätt är i viss mån likartade. Emellertid föreligger också väsentliga olikheter, i huvudsak beroende på de områden som råden genom sina instruktioner fått till uppgift att bearbeta. För tekniska forskningsrådets del, vilket är det äldsta av råden, är det naturligt och väsentligt att understryka rådets nära anknytning till näringslivets behov och problem. Medan flertalet övriga råd har sitt huvudsakliga verksamhetsområde i anknytning till universitet och högskolor, har tekniska forskningsrådet dessutom ett ytterst väsentligt fält utanför dessa akademiska institutioner. Detta illustreras klart av den uppgift som lämnas av utredningen rörande samtliga forskningsråds medelsdispositioner under 1955. Under nämnda år gick $\frac{1}{5}$ av de av samtliga råd beviljade anslagen till forskare vid universitet och högskolor, medan för statens tekniska forskningsråd inemot hälften av de beviljade anslagen gick till forskning utanför universitet och högskolor. Detta indikerar tydligt den väsentliga skillnaden mellan övriga råd och tekniska forskningsrådet. Härav bör tydligt framgå, att tek-

niska forskningsrådets uppgifter och arbetssätt skiljer sig från övriga råds vilket även måste sätta sin prägel på dess organisation.

Skogshögskolans lärarråd uttalar:

Utredningens förslag om de statliga forskningsråden vill lärarrådet biträda. På skogsforskningens område har ett utomordentligt och nödvändigt stöd till forskningen vid skogshögskolan lämnats av »Fonden för skoglig forskning», byggd på pris- och konjunkturutjämningsmedel. Då denna fonds medel enligt den ursprungliga planen är avsedda att relativt snabbt förbrukas, är det från skogsforskningens synpunkt ett angeläget önskemål att liksom andra vetenskapsområden, bl. a. jordbruksforskningen, erhåller ett särskilt statligt forskningsråd.

Statens skogsforskningsinstitut anför bl. a. följande.

Det är här påkallat att framhäva betydelsen av ett statligt forskningsråd också för skogsforskningens vidkommande, liksom kravet att detta skogliga forskningsråd borde anslutas till forskningsrådets samarbetsdelegation. Skogsforskningen skulle genom detta nå paritet med övriga naturvetenskaperna av grundläggande och praktisk natur, vinna i rörlighet och snabbare, än vad nu är fallet, kunna inrikta arbetet enligt nya uppslag och ny metodik. Det existerar visserligen inom skogsbruket en »Fond för skoglig forskning», som bygger på medel av prisutjämnings- och konjunkturutjämningskaraktär. Den är av obestridd betydelse för skogsforskningen men är icke likställd med de statliga forskningsråden; dess styrelse är av naturliga skäl annorlunda sammansatt, dess verksamhet är ej uteslutande av forskningskaraktär och dess fonder skall enligt den ursprungliga planen relativt snabbt förbrukas. Behovet av ett statligt skogligt forskningsråd är därför uppenbart. Detta måste enligt institutets mening beaktas vid den framtida planeringen av forskningsrådets verksamhet, deras utbyggnad och samarbetet dem emellan. Någon svårighet att samordna den nu befintliga »Fonden för skoglig forskning» med ett eventuellt nyinrättat skogligt forskningsråd torde ej behöva föreligga.

SACO ansluter sig i princip till utredningens förslag.

LO finner förslagen beträffande forskningsrådets organisation och ökningen av deras resurser välmotiverade samt påpekar vikten av att råden ägnar uppmärksamhet åt att forskning bedrivs inom hittills försummade områden och att den får en för samhället betydelsefull inriktning.

2. Medicinsk forskning

Utredningen

Nuvarande förhållanden

Utredningen lämnar till en början en redogörelse för statens medicinska forskningsråds sammansättning och arbetssätt. Av denna redogörelse torde här böra återges följande.

Rådet har för närvarande 16 ledamöter. Av dessa är 3 självskrivna, nämligen universitetskanslern, vilken tillika är rådets ordförande, generalläka-

ren samt chefen för medicinalstyrelsen. Av övriga ledamöter utser Kungl. Maj:t en, vilken skall representera den naturvetenskapliga forskning, som gränsar till de medicinska områdena. Övriga utses genom val av de medicinska fakulteterna och lärarkollegierna vid karolinska institutet, tandläkarhögskolorna och veterinärhögskolan samt av svenska läkaresällskapet (för forskningen utanför de medicinska lärosätena). För veterinärmedicin och odontologi utses vardera en ledamot, medan de medicinska fakulteterna vardera utser två ledamöter och karolinska institutets lärarkollegium utser tre ledamöter.

För att bevaka särskilda områden inom medicinsk forskning och för att taga initiativ inom dessa områden arbetar rådet med nämnder, arbetsutskott och kommittéer. Bland dessa märkes de redan nämnda, nämligen försvarsmedicinska nämnden och (från och med budgetåret 1957/58) publiceringsnämnden. Förutom dessa har rådet en nämnd för alkoholforskning och en nämnd för odontologisk forskning.

Som icke-permanenta beredningsorgan för rådet arbetar kommittéerna. Dessa skapas för att utröna lämpligheten och möjligheterna av initiativ från rådets sida inom ett bestämt forskningsområde, rörande ett vetenskapligt problemkomplex eller i fråga om användandet av en viktig forskningsteknik. Kommittéerna försöker skaffa sig överblick över frågeställningarnas angelägenhet ur forskningens och landets synpunkt och att fastställa tillgängliga personella och materiella resurser inom landet. De söker vidare bilda arbetsgrupper på olika institutioner för mer omfattande forskningsuppgifter och försöker stimulera forskargrupper att var och en utföra en deluppgift inom ramen för större forskningsprojekt.

Utredningen erinrar vidare om att för innevarande budgetår anvisats dels ett anslag av 3 925 000 kronor till medicinsk forskning och dels ett anslag av 140 500 kronor till rådets förvaltningskostnader.

Till belysning av rådets utdelningspolitik redovisar utredningen i två särskilda, här nedan intagna sammanställningar hur de av rådet under budgetåret 1956/57 — då riksstatsanslaget till medicinsk forskning var uppfört med 2 500 000 kronor — beviljade anslagen fördelade sig på olika ämnesområden och anslagstyper. I sammanställningarna är anslagen till försvarsmedicinsk forskning ej medtagna. Dessa uppgick budgetåret 1956/57 till 225 000 kronor.

Fördelning på ämnesområden

	Kronor
Anatomi och histologi	210 166
Medicinsk kemi	568 584
Fysiologi	226 220
Patologi	50 772
Bakteriologi (human) och virologi	31 984
Farmakologi	145 352
Internmedicin	186 368
Kirurgi	67 455
Klinisk kemi och fysiologi	55 719
Röntgenologi, radioterapi	92 281
Neurologi	101 660

ningar avrundas detta belopp till 4 000 000 kronor. Mot bakgrunden av de allmänna överväganden, som tidigare anförts om behovet av ett väsentligt forskningsstöd, vill utredningen föreslå, att anslaget till statens medicinska forskningsråd under en 3-årsperiod avsevärt förstärkes. En successiv utbyggnad av de medicinska läroanstalterna pågår för närvarande icke blott i Göteborg och Umeå utan även på övriga orter, emedan utbyggnaden av den nya utbildningsorganisationen ännu ej är fullbordad. Härtill kommer, att även forskningsverksamheten vid tandläkarhögskolorna och veterinärhögskolan successivt intensifierats. Med hänsyn härtill beräknar utredningen, att anslaget till statens medicinska forskningsråd under alla förhållanden bör höjas med 400 000 kronor eller cirka 10 % per år under vart och ett av de närmaste tre budgetåren.

De ytterligare anslagsbehov som kommer att göra sig gällande för medicinska forskningsrådet faller framför allt under rubrikerna kostnadskrävande apparatur, kostnader för nytillkomna forskningsläkares forskning och kostnader för nya självständiga forskare, avlönade genom anslag från rådet.

Den försvarsmedicinska forskningens anslagsbehov har icke behandlats här.

Den höjning, som utredningen i det föregående föreslagit i fråga om de medicinska institutionernas materielanslag, avser endast att täcka behoven för den mera rutinbetonade forskningen och kan icke täcka stora utgifter för ny och ofta mycket dyrbar apparatur. Enligt den allmänna motivering, som tidigare givits, bör enligt utredningens mening anslagen till forskningsråden avpassas med särskild hänsyn till att det skall bli möjligt att i större utsträckning än hittills genom rådsanslag tillgodose behov av för forskningen behövlig apparatur. Utredningen beräknar, att kostnaden under första året för detta ändamål blir 1 000 000 kronor, samt att den ökade forskningsverksamheten medför ett ökat anslagsbehov för detta ändamål, så att 2 000 000 kronor bör beräknas för andra året och 2 500 000 kronor för ett tredje år.

I det följande föreslår utredningen inrättandet av ytterligare ett antal forskningsläkartjänster. För dessa nytillkommande tjänster erfordras även en förstärkning av forskningsrådets anslag. Denna anslagsförstärkning beräknar utredningen till 30 000 kronor per år och forskningsläkarbefattning. Då enligt utredningens förslag ytterligare fem dylika befattningar skall tillkomma under vart och ett av de närmaste tre budgetåren, erfordras för detta ändamål en årlig anslagshöjning med 150 000 kronor.

En av de viktigaste vägar, som rådet bör utnyttja i fortsättningen, är att genom uppsatta arbetsgrupper av större eller mindre omfattning intensifiera forskningsarbetet inom områden, som av olika skäl anses väsentliga, eller få igång arbete på fält som hittills inte bearbetats. Rådet har redan i sin verksamhet med framgång använt sig av sådana arbetsgrupper. I framtiden torde denna form av understöd behöva utökas, och man måste förutse att ledaren för sådana grupper kan vara på professors, laborators eller docents kompetensnivå. Arbetsuppgiftens omfattning kommer att göra det nödvändigt med sådana grupper av högst olika storleksordning. Med hänsyn till kostnaden för befintliga institutionsenheter av olika storlek torde det vara riktigt att för en dylik grupp räkna som normalkostnad ett belopp på drygt 100 000 kronor per år (i denna summa ingår även forskningsledarens lön). Utredningen beräknar, att det för det medicinska rådets

del under de närmaste åren genomsnittligt kommer att behöva inrättas fem nya dylika grupper per år. Kostnaden härför beräknar utredningen sålunda till 600 000 kronor för budgetåret 1959/60, 1 200 000 kronor för budgetåret 1960/61 och 1 800 000 kronor för budgetåret 1961/62.

De kostnader, som beräknats i det föregående, sammanställs i följande tabell.

Budgetår	1959/60	1960/61	1961/62
Nuvarande anslag.....	4 000 000:—	4 000 000:—	4 000 000:—
Allmän ökning av anslaget.....	400 000:—	800 000:—	1 200 000:—
Anslag till större apparaturer.....	1 000 000:—	2 000 000:—	2 500 000:—
Kostnader för arbetsenheter (professors- till docentnivå).....	600 000:—	1 200 000:—	1 800 000:—
Forskningsanslag till forskningsläkarna .	150 000:—	300 000:—	450 000:—
	6 150 000:—	8 300 000:—	9 950 000:—

Utredningen har tidigare dels föreslagit särskilda anslag under universitetens och karolinska institutets avlöningsanslag, avsedda att möjliggöra för e. o. docenter och forskardocenter att anställa viss biträdespersonal, dels föreslagit en överflyttning till dessa läroanstalters fasta personalorganisation av viss genom rådsanslag arvodesavlönad biträdespersonal. Ett genomförande av dessa båda förslag medför att forskningsrådets anslagsbehov i viss utsträckning minskar. Denna minskning beräknar utredningen till 400 000 kronor för budgetåret 1959/60, 800 000 kronor för budgetåret 1960/61 och 1 050 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Under hänvisning till här förut redovisade beräkningar föreslår utredningen, att till statens medicinska forskningsråds förfogande måtte ställas anslag (inklusive medel till täckande av rådets förvaltningskostnader) med följande belopp under de närmaste tre budgetåren

1959/60	1960/61	1961/62
5 750 000 kronor	7 500 000 kronor	8 900 000 kronor

Yttranden

Medicinska fakulteten i Uppsala finner utredningens förslag beträffande forskningsrådets organisation acceptabelt men vill framhålla sina betänkligheter mot att förslaget i sin nuvarande utformning icke sätter tillräcklig spärr mot en olämpligt stark överrepresentation av viss enskild fakultet eller högskoleinstitution.

Medicinska fakulteten i Lund anser, att de olika fakulteternas inflytande på rådets sammansättning är en omistlig tillgång för universiteten, vilka genom koncentration av forskningsanslag till råden fransagt sig en del av sitt oberoende i ekonomiska frågor. Fakulteten tillstyrker en utökning av antalet platser till 10 men biträder icke i övrigt den föreslagna omorganisationen.

Medicinska fakulteten i Göteborg kan icke dela utredningens uppfattning att ämnesrepresentationen i rådet skulle avvägas så, att fem av dess medlemmar, vilka hittills utsetts av de medicinska lärosätena, i stället tillsättes av Kungl. Maj:t. Fakulteten hälsar med tillfredsställelse det av utredningen framlagda förslaget om en betydande förstärkning av statens medicinska forskningsråds ekonomiska resurser och vill i allt väsentligt instämma i de synpunkter, som framföres i betänkandet.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet uttalar bl. a. följande.

Utredningen föreslår att antalet rådsplatser för de medicinska lärosätena (inklusive den medicinska högskolan i Umeå) höjes från nio till tio, av vilka de fem fakulteterna och lärarkollegierna skulle utse vardera en, medan de övriga fem borde utses av Kungl. Maj:t. Ehuru lärarkollegiets direkta inflytande på rådets sammansättning härigenom skulle minskas vill kollegiet icke motsätta sig att detta förslag genomföres.

Med instämmande i vad de medicinska fakulteterna i Lund och Göteborg anført, vill *universitetskanslern* för sin del starkt ifrågasätta det välbetänkta i utredningens förslag till ändrad organisation.

Statens medicinska forskningsråd biträder utredningens förslag såväl i vad avser de förordade förändringarna beträffande antal och val av ledamöter som begränsning av tiden för ledamotskap. I fråga om anslagsbehovet anføres bl. a. följande.

Med tillfredsställelse konstaterar rådet, att universitetsutredningen föreslagit en förstärkning av rådets resurser för dess verksamhet att komplettera stödet av forskningen vid teoretiska och kliniska institutioner. De föreslagna ökningarna av anslagen för medicinsk forskning under de närmaste tre åren är enligt rådets mening en nödvändig förstärkning, och någon beskärning av dessa anslag kan icke företagas. Rådet får således i enlighet med universitetsutredningens förslag anhålla om ett reservationsanslag för medicinsk forskning på 5 750 000 kronor för budgetåret 1959/60. I nämnda anslagsäskande ingår anslagsbehoven för rådets publiceringsverksamhet och för rådets förvaltningskostnader.

3. Humanistisk forskning

Utredningen

Nuvarande förhållanden

Utredningen erinrar inledningsvis om att humanistiska fondens nämnd sedan 1947 fungerar som humanistiskt forskningsråd. Från och med det året erhöll nämligen nämnden ett årligt statsanslag å 600 000 kronor till främjande av humanistisk forskning. Till detta anslag skall dock, fortsätter utredningen, läggas avkastningen av humanistiska fonden. Avkastningen från fonden utgör nu, upplyser utredningen, årligen cirka 350 000 kronor. Denna avkastning jämte det särskilda statsanslaget utgör de av humanistiska fondens nämnd disponerade medlen.

Härefter lämnar utredningen följande redogörelse för nämndens sammansättning och arbetssätt.

Ämne	1952/53		1953/54		1954/55		1955/56		1956/57	
	an-tal	kronor	an-tal	kronor	an-tal	kronor	an-tal	kronor	an-tal	kronor
Historia.....	43	283 250	36	253 440	50	278 375	38	237 489	36	248 350
Filologi A: nordiska språk o. moderna språk...	24	142 665	33	182 480	26	176 715	38	188 760	38	182 255
Filologi B: klassiska språk o. allm. språkvet...	8	27 025	6	19 115	17	55 635	12	48 620	9	24 270
Litteraturhist. och lärdomshist.....	11	24 300	10	26 050	7	29 000	13	47 900	8	25 400
Nordisk o. medeltidsarkeologi.....	20	103 850	27	111 180	21	89 185	32	174 136	29	211 500
Medelhavsarkeologi	8	42 000	9	51 500	15	73 090	10	59 000	9	35 440
Konsthistoria, arkitekturhist.....	25	129 000	25	136 780	22	115 930	26	149 250	20	158 185
Etnologi, kulturgeografi, folkminnesforskning.....	15	42 000	15	54 050	13	38 170	19	63 650	15	64 000
Teologi.....	13	43 225	11	37 340	12	51 010	6	14 800	14	44 540
Filosofi, psykologi, pedagogik.....	4	11 000	5	10 400	2	7 000	5	20 765	1	4 300
Bibliografi.....	7	23 000	7	25 400	6	23 450	1	4 000	5	25 900
Musikforskning ...	2	10 000	4	11 700	5	15 600	5	15 140	3	18 600
Utomeuropeisk arkeologi o. etnografi.	6	30 400	9	35 650	6	28 000	5	25 550	10	52 250
Summa	186	911 715	197	955 085	202	981 160	210	1 049 060	197	1 094 990

Nämndens verksamhet bestämmes genom ett den 30 juni 1947 utfärdat reglemente med däri vidtagna ändringar, senast den 6 juni 1957. Enligt det gällande reglementets § 6 består nämnden av ordförande och vice ordförande, förordnade av Kungl. Maj:t, samt av ytterligare åtta ledamöter av vilka akademiens båda klasser utser vardera en och akademien in pleno en. Humanistiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund utser vardera en medlem, filosofiska fakulteten vid universitetet i Göteborg en och den humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola en. Därjämte utser de teologiska fakulteterna i Uppsala och Lund gemensamt en ledamot. För samtliga ledamöter, utom ordföranden, utses personliga suppleanter, som inträder vid förfall för ordinarie ledamot. Ledamöterna och suppleanterna utses för en tid av fem år. Ledamot som innehaft mandat under två på varandra följande perioder må icke vid andra mandatperiodens utgång omedelbart återväljas. Avgår ledamot eller suppleant under mandatperioden, utses ny ledamot eller suppleant för återstående del av densamma. För att största möjliga allsidighet i nämndens sammansättning skall uppnås, hör de ovan angivna korporationerna samråda med varandra före valet

av ledamöter i nämnden. Enligt § 12 äger nämnden tillkalla särskilda sakkunniga för att bereda ansökningsärenden. Denna beredning har i stor utsträckning skett genom särskilda granskningsnämnder, till vilka kallats sakkunniga både i och utom nämnden och akademien. Dessa granskningsnämnder har under år 1958 varit 14 till antalet, nämligen en i historia, en i modern och en i klassisk filologi, en i litteratur- och lärdomshistoria, en i nordisk och medeltidsarkeologi, en i medelhavsarkeologi, en i konsthistoria, en i etnologi, kulturgeografi och folkminnesforskning, en i teologi, en i filosofi, psykologi och pedagogik, en i bibliografi, en i musikforskning, en i utomeuropeisk arkeologi och etnografi samt en granskningsnämnd för anslag till tidskrifter. Dessutom har nämnden ett arbetsutskott.

Utredningen erinrar vidare om att för innevarande budgetår till humanistisk forskning anvisats ett anslag av 1 125 000 kronor.

Till belysning av nämndens utdelningspolitik redovisar utredningen i en här förut intagen sammanställning hur de av nämnden under budgetåren 1952/57 beviljade anslagen fördelat sig på skilda ämnesområden.

Förslag

I fråga om den framtida organisationen för stöd åt humanistisk forskning framhåller utredningen följande.

Det organ som förvaltar det statliga anslaget till humanistisk forskning bör enligt utredningens mening, liksom de organ som förvaltar motsvarande anslag till annan forskning, ha ställning som forskningsråd. Då det vidare icke synes vara motiverat att olika nämnder eller råd förvaltar medel som alla är avsedda för främjande av rent humanistisk forskning, föreslår utredningen, att humanistiska fondens nämnd ombildas till statens humanistiska forskningsråd med uppgift att förvalta både humanistiska fondens ränteavkastning och det statliga anslaget till främjande av humanistisk forskning. Inom detta råd bör enligt utredningens mening den humanistiska forskningen vara representerad i hela sin bredd. Varje sektion av de humanistiska fakulteterna vid universiteten bör därför utse en ledamot av forskningsrådet. I analogi härmed bör den odelade humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola utse två ledamöter, av vilka den ene bör företräda ett språkvetenskapligt ämne och den andre något av de historiskt-filosofiska sektionernas ämnen. De teologiska fakulteterna bör däremot alltiämt gemensamt utse en ledamot. I fråga om vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens representation i rådet vill utredningen ej föreslå annan ändring än att en föreskrift bör intagas i rådets reglemente om att två av akademiens tre representanter skall företräda lärda verk (arkiv, bibliotek och museer). Antalet valda ledamöter av det humanistiska forskningsrådet skulle sålunda bli tolv, medan motsvarande antal är åtta i humanistiska fondens nämnd. Därtill kommer ordförande och vice ordförande, vilka, liksom i nämnden, bör utses av Kungl. Maj:t. För samtliga valda ledamöter bör utses personliga suppleanter att inträda vid förfall för ordinarie ledamot. Utredningen anser vidare, att samtliga ledamöter av rådet bör utses för en tid av tre år. Vald ledamot, som innehaft mandat under två på varandra följande treårsperioder, bör icke kunna omväljas för den därpå närmast följande treårsperioden.

Vad härefter beträffar anslagsbehovet föreslår utredningen, att anslaget till humanistisk forskning och publiceringsverksamhet under de närmaste fem budgetåren uppräknas till följande belopp:

1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64
1 325 000 kronor	1 525 000 kronor	1 725 000 kronor	1 925 000 kronor	2 125 000 kronor

Till stöd härför anför utredningen huvudsakligen följande.

Anslaget till främjande av humanistisk forskning bör enligt universitetsutredningens mening påverkas av bl. a. följande faktorer: 1. Genom den av utredningen föreslagna höjningen av anslaget till psykologisk och pedagogisk forskning bör nämnden befrias från utgifter för denna typ av forskning. Tabblån ovan visar dock, att anslagen för psykologi och pedagogik raskt sjunkit. 2. Det av 1958 års riksdag beviljade anslaget för främjande av ograduerade forskares verksamhet med 285 000 kronor till de humanistiska och teologiska fakulteterna (häri inbegripes dock även ograduerade forskare inom de samhällsvetenskapliga disciplinerna) bör kunna befria nämnden från en del anslag. Hur stort anslaget till ograduerade humanistiska forskare kan bli, är svårt att bestämt säga, men man bör dock kunna räkna med att genom denna post cirka 150 000 kronor årligen tillföres humanistisk forskning. 3. Det i det föregående framlagda förslaget om särskilda anslag till biträdeshjälp åt docenter innebär för den teologiska och humanistiska forskningens del en förstärkning av resurserna med 220 000 kronor per år.

Å andra sidan räknar utredningen med att förverkligandet av dess förslag i detta och föregående betänkande bör leda till ett ökat antal graduerade forskare. Detta bör i sin tur medföra större krav på forskningsanslag och ett ökat behov av publicering av både källor, avhandlingar och tidskrifter.

Man bör ävenledes, vid en uppskattning av den humanistiska forskningens anslagsbehov, taga med i beräkningen att kungafonden för svensk kultur endast är av tillfällig natur och under 1960-talet torde vara förbrukad. Även detta medför nya krav på de av humanistiska fondens nämnd omhändertagna medlen.

Betydande anslag utgår från humanistiska fonden till forskningsföretag, vilka är så upplagda och planerade, att de måste åtnjuta stöd under en följd av år. Då det är fråga om publicering av källmaterial, uppslagsverk m. m., torde en sådan uppläggning vara nödvändig. Till denna kategori räknar utredningen Gustaf Adolfs akademins dialektordbok, vilken detta budgetår erhållit 40 000 kronor, liksom även Diplomatariekommitténs arbete, för vilket nämnden under åtskilliga år sökt särskilt anslag med omkring 90 000 kronor. I senaste petita begär nämnden 35 000 kronor för pensionering och löneförbättring åt medarbetare i detta utgivningsarbete. Vidare räknar utredningen till kategorien långsiktiga projekt det interskandinaviska företaget Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, för vilket nämnden beräknar ett årligt anslagsbehov av 50 000 kronor, verket Det medeltida Sverige, för vilket likaledes beräknas ett årligt anslagsbehov av 50 000 kronor, verket Sveriges kyrkor samt Svenska vitterhetssamfundets utgåva av klassiska svenska författares arbeten. För sistnämnda ändamål utgår årligen 5 000 kronor, men minst 15 000 kronor torde erfordras, om denna edition skall kunna utgivis i önskvärd takt.

Utredningen anser det angeläget att dessa arbeten slutföres. Emellertid anser utredningen det icke vara önskvärt att en alltför stor del av det statliga anslaget för främjande av humanistisk forskning bindes vid dessa stora permanenta forskningsföretag. Enligt utredningens mening bör därför kostnaderna för vissa av dessa fasta projekt, nämligen diplomatariekommitténs arbete, dialektordboken samt verken Sveriges kyrkor och Det medeltida Sverige, för framtiden helt rymmas inom fondens ränteavkastning. För att möjliggöra detta och samtidigt öka resurserna för understöd åt annan forskning föreslår utredningen, att nu utgående statsanslag, 1 125 000 kronor, uppräknas med 200 000 kronor under vart och ett av de fem budgetåren 1959/60—1963/64, varigenom anslaget under budgetåret 1963/64 kommer att uppgå till 2 125 000 kronor.

Vid avvägningen av detta förslag har utredningen tagit hänsyn å ena sidan till det ökande antalet humanistiska forskare, men å andra sidan även till att nämnden för framtiden som regel ej skall behöva lämna anslag till pedagogisk och psykologisk forskning och att det nya anslaget till främjande av ograduerade forskares vetenskapliga verksamhet samt de här föreslagna anslagen till biträdeshjälp åt docenter kommer att medföra en i jämförelse med nuvarande förhållanden minskad belastning på nämndens anslag.

Vad särskilt beträffar förslaget att kostnaderna för vissa stora och långsiktiga forskningsprojekt för framtiden bör rymmas inom fondens ränteavkastning, vill utredningen erinra om att denna ränteavkastning kan beräknas till 350 000 kronor per år och att den sålunda bör kunna möjliggöra en anslagsökning för dessa ändamål med i runt tal 50 000 kronor, så att årsanslagen skulle kunna utgå med t. ex. följande belopp:

Diplomatariekommittén 120 000 (nu 106 000) kronor;

Dialektordboken 50 000 (nu 40 000) kronor;

Sveriges kyrkor 100 000 (nu 87 000) kronor;

Det medeltida Sverige 50 000 (nu 40 500) kronor.

Med den angivna anslagsavvägningen skulle av den årliga ränteavkastningen återstå cirka 30 000 kronor, som kan fördelas bland andra sökande men som i princip även bör kunna användas till reglering av löner och pensioner åt forskare och biträdespersonal, knutna till de ifrågakvarande fasta forskningsuppgifterna.

Yttranden

Statskontoret har ingen erinran emot att humanistiska fondens nämnd ombildas till ett humanistiskt forskningsråd på sätt utredningen föreslagit.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien yrkar på anförda skäl att humanistiska fonden och humanistiska fondens nämnd alltfört blir organet för de offentliga understöden till svensk humanistisk forskning, med i princip samma organisation och arbetsformer som hittills; att därest antalet representanter i nämnden för universiteten och Stockholms högskola utökas i enlighet med utredningens förslag, akademiens representation ökas till minst fyra ledamöter; att en kompletterande utredning vidtages beträffande den humanistiska forsknings behov i och för en saklig undersökning av denna fråga i hela dess vidd, därvid den humanistiska sakkunskapen blir tillräckligt tillgodosedd; att utredningens förslag om

en föreskrift att vissa större forskningsföretag, diplomatarieverket m. fl., skall i fortsättningen helt finansieras med humanistiska fondens räntemedel icke måtte föranleda någon åtgärd.

Teologiska fakulteten i Uppsala uttalar sin livliga tillfredsställelse i anledning av utredningens förslag om en ombildning av humanistiska fondens nämnd till ett statens humanistiska forskningsråd och anför ytterligare följande.

Även en sådan detalj som att ledamot icke bör inneha sitt mandat under mer än två på varandra följande treårsperioder, är väl värd att beaktas. Däremot måste utredningens förslag att de teologiska fakulteterna gemensamt bör utse en ledamot betecknas såsom från saklig synpunkt högst otillfredsställande.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala har icke något att erinra rörande den föreslagna omorganisationen av den humanistiska fondens nämnd och hälsar med tillfredsställelse den föreslagna förstärkningen av fondens resurser. Man kan dock enligt sektionens mening ifrågasätta om denna förstärkning är tillräcklig med tanke på den humanistiska forskningens expansion och kungafondens bortfall under 1960-talet. På vissa närmare angivna skäl torde rådets behov av successiv anslagsförstärkning enligt sektionen icke kunna bestämmas till lägre än 400 000 kronor för år under de kommande fem budgetåren.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala tillstyrker i princip upprättande av ett statligt humanistiskt forskningsråd bildat genom utbyggnad av nuvarande humanistiska fondens nämnd och anför vidare bl. a. följande.

Sektionen vill dock samtidigt understryka vikten av att vitterhetsakademien såsom huvudman för humanistiska fonden tillförsäkras vederbörligt inflytande i det nya organet. Sektionen föreslår därför, att akademiens representation i forskningsrådet utökas från föreslagna tre till fyra ledamöter. Sektionen föreslår vidare att endast ordförande utses av Kungl. Maj:t. Härigenom komme antalet ledamöter alltför att utgöra 14 i överensstämmelse med utredningens förslag även sedan vitterhetsakademien fått förstärkt representation. Sektionen kan icke finna, att utredningen anfört hållbara skäl för sitt förslag, att forskningsmedlen skall uppdelas på två delar: en mindre del (på omkring 350 000 kronor) för »stora permanenta forskningsföretag» och en större del för annan humanistisk forskning. Sektionen avstyrker detta förslag. Svårigheterna med de stora forskningsföretagen bör lösas på annat sätt än utredningen tänkt sig. De anslagsförbättringar, som utredningen räknar med för sådana forskningsföretag, är enligt sektionens mening alldeles otillräckliga för att utgivningstakten i nämnvärd grad skall kunna påverkas. Arbetsdugliga institutioner bör skapas för långfristiga företag av central vikt, såsom Svenskt diplomatarium, Sveriges kyrkor, större ordböcker m. m.

Teologiska fakulteten i Lund förordar, att de båda teologiska fakulteterna erhåller var sin representant i rådet. *Humanistiska fakulteten därstädes* finner utredningens förslag till omorganisation av humanistiska

fondens nämnd ändamålsenligt. Den av utredningen föreslagna uppräkningsen av anslaget till humanistisk forskning och publiceringsverksamhet synes fakulteten för låg och torde böra höjas med minst 25 procent.

Universitetskanslern anför bl. a. följande.

I de remissutlåtanden, som avgivits av humanistiska fakulteter respektive sektioner, har med styrka hävdats att utredningens förslag i allmänhet, och särskilt vad forskningsråden beträffar, vore ägnat att i hög grad missgynna den humanistiska, ej samhällsvetenskapligt inriktade forskningen. Det har bl. a. gjorts gällande, att utredningens förslag rörande anslagsökning till det humanistiska rådet ej vore grundat på en tillnärmelsevis lika ingående och sakkunnig motivering som motsvarande förslag för övriga råd. Utan att för egen del vara beredd att på alla punkter instämma i den sålunda framställda kritiken har jag dock fått den uppfattningen, att ett någorlunda likformigt tillgodoseende av forskningens behov på olika fält måste kräva en betydande ökning av de anslag till det humanistiska rådet, som föreslås av utredningen. Jag instämmer vidare i den kritik, som riktats mot utredningens förslag att kostnaderna för vissa stora och långsiktiga forskningsprojekt skulle för framtiden bestridas av ränteavkastningen från humanistiska fonden. Detta förslag synes mig ej stå i överensstämmelse med utredningens principuttalande att de medel, som står till rådets förfogande, icke mer än nödvändigt bör uppdelas på delanslag eller delposter.

Humanistiska fondens nämnd hemställer på anförda skäl att nämndens benämning förändras till Humanistiska forskningsrådet och fonden; att — därest universitetens och Stockholms högskolas representation utökas på av utredningen föreslaget sätt — vitterhetsakademien skall utse fyra ledamöter av forskningsrådet, varav tre skall representera respektive arkiv, bibliotek och museer samt en ledamot skall vara fritt vald; att mandatiden för ledamöterna må begränsas till tre år med tre års förlängning; att utredningens förslag att anslagen till Diplomatarieverket, Dialektordboken samt verken Sveriges kyrkor och Det medeltida Sverige skall bindas vid humanistiska fondens avkastning icke måtte föranleda någon åtgärd; att forskningsrådet tilldelas anslag av sådan storleksordning att rådet kan sättas i stånd att fullfölja sådana insatser till den humanistiska forskningens fromma, som enligt utredningen tillkommer ett forskningsråd; samt att en grundlig utredning kommer till stånd rörande den humanistiska forskningens verkliga behov och aktuella arbetsuppgifter.

SFS påpekar i fråga om de olika vetenskapernas representation i statens humanistiska forskningsråd följande.

Om avsikten är att forskningen i hela dess bredd skall vara representerad, så att t. o. m. varje sektion sänder en representant, är det knappast konsekvent att två fakulteter — de teologiska — skall företrädas av en gemensam representant. Det finns ingen anledning till att inte den teologiska forskningen skulle vara representerad efter samma principer som annan forskning.

4. Forskning inom samhällsvetenskap, rättsvetenskap, pedagogik och psykologi

Utredningen

Nuvarande förhållanden

Utredningen behandlar här först samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet och lämnar därvid följande redogörelse för dess *sammansättning och arbetssätt*.

Den samhällsvetenskapliga sektionen består, förutom av ordföranden, av nio ledamöter, av vilka två utses av Kungl. Maj:t och sju representerar de samhällsvetenskapliga ämnena. Envar av dessa sistnämnda väljes av en valgrupp bestående av samtliga professorer eller huvudexaminatorer inom ett ämne vid samtliga universitet och högskolor i riket. Därjämte ingår i valgruppen för statskunskap rektorerna vid socialinstituten, i valgruppen för statistik chefen för statistiska centralbyrån samt i valgruppen för sociologi chefen för socialstyrelsen.

Vid val till den rättsvetenskapliga sektionen är valgrupperna i huvudsak lokala. De juridiska fakulteterna vid universiteten i Uppsala och Lund väljer sålunda vardera en ledamot, medan en tredje väljes av stats- och rättsvetenskapliga fakulteten vid Stockholms högskola jämte professorerna i rättsvetenskap vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Genom samråd mellan dessa tre valgrupper skall tillses, att intet ämne eller grupp av närbesläktade ämnen får mer än en representant i rådet. En fjärde ledamot utses av Kungl. Maj:t. Den rättsvetenskapliga sektionen består sålunda, inklusive ordföranden, av fem ledamöter.

De båda sektionerna inom rådet har icke hittills hållit gemensamma sammanträden. Samrådet mellan sektionerna har inskränkts till att ledamot i en sektion anmodats avgiva yttrande över ärende som behandlats i den andra. Inom vardera sektionen har sammanträden i regel endast hållits tre gånger om året, och i enlighet därmed har vissa terminer fastställts för ingivande av ansökningar. Rådet har endast undantagsvis tagit initiativ till undersökningar, eljest har initiativet helt legat hos dem som sökt anslag. Som sekreterare har fungerat en tjänsteman i ecklesiastikdepartementet.

Utredningen erinrar vidare om att för innevarande budgetår till samhälls- och rättsvetenskaplig forskning anvisats ett anslag av 530 000 kronor, varav för samhällsvetenskap 385 000 kronor och för rättsvetenskap 145 000 kronor. Till rådets förvaltningskostnader har anvisats ett anslag av 30 000 kronor.

Till belysning av rådets *utdelningspolitik* presenterar utredningen här på omstående sida intagna tablå, utvisande fördelningen på skilda ämnen av under budgetåren 1947/48—1953/54 och 1954/55—1956/57 av rådet beviljade anslag.

Härefter behandlar utredningen det organ, som hittills haft till uppgift att fördela forskningsanslag för psykologiens och pedagogikens vidkommande, nämligen *statens psykologisk-pedagogiska institut*. Härom anför utredningen bl. a. följande.

A. Samhällsvetenskapliga sektionen

	Nationalekonomi	Ekonomisk hist.	Företags ekonomi	Statskunskap	Statistik	Kulturgeografi	Sociologi	Summa
1947/48— 1953/54								
Antal anslag...	89	10	31	128	52	171	156	627
Totalbelopp...	277 968	28 270	164 750	365 170	161 131	460 266	656 584	2 085 869
Genomsnittligt anslag.....	3 123		5 315	2 853	3 099	2 692	4 209	3 327
1954/55— 1956/57								
Antal anslag...	23	33	19	70	29	80	60	314
Totalbelopp...	77 950	102 635	103 555	260 905	70 840	306 665	270 255	1 192 805
Genomsnittligt anslag.....	3 389	3 110	5 450	3 727	2 442	3 833	4 504	3 798

B. Rättsvetenskapliga sektionen

	Rätts historia	Finansrätt	Civilrätt	Internationell rätt	Förvaltningsrätt	Straffrätt	Processrätt	Summa
1954/55— 1956/57								
Antal anslag...	12	7	34	10	8	11	17	99
Totalbelopp...	40 260	23 610	104 531	24 015	40 500	39 485	61 995	334 396
Genomsnittligt anslag 1954/57	3 355	3 372	3 074	2 401	5 062	3 589	3 646	3 377

Psykologutredningen föreslog i betänkandet »Psykologisk utbildning och forskning» (SOU 1955: 11), att institutets forskningsverksamhet och kursverksamhet skulle överföras till lärarhögskolan. Dess uppgift att fördela forskningsanslag borde enligt utredningen överföras till ett föreslaget nyupprättat forskningsråd för psykologi och pedagogik. Institutet skulle med andra ord nedläggas. I 1957 års statsverksproposition (åttonde huvudtiteln, s. 432—434) föreslogs dock, att institutet tills vidare skulle bibehålla sin uppgift att fördela medel till enskilda forskare och forskningsinstitutioner. Den 1 juli 1957 omorganiserades således institutet, varvid dess uppgift — utöver att vara huvudman för pedagogiska biblioteket — kom att begränsas till fördelning av forskningsanslag för främjande av psykologisk och pedagogisk forskning i allmänhet. Till detta ändamål anvisades för budgetåret 1957/58 ett nytt reservationsanslag med benämningen Psykologisk och pedagogisk forskning. Detta anslag upptoges i riksstaten för budgetåret 1958/59 med 180 000 kronor.

Enligt institutets reglemente utövas ledningen av institutet av en styrelse bestående av sju ledamöter, nämligen:

en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande;

ytterligare fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka två skall vara professorer vid universitet eller vid Stockholms högskola — den ene i pedagogik och pedagogisk psykologi och den andre i psykologi — och tre skall

representera den psykologiska och pedagogiska forskningens viktigaste tillämpningsområden; samt

professorn i praktisk pedagogik vid lärarhögskolan i Stockholm.

De två ledamöter, som skall vara professorer i pedagogik och pedagogisk psykologi respektive psykologi utses efter gemensamt förslag av professorerna i angivna ämnen vid universiteten och Stockholms högskola.

Mandattiden är för de av Kungl. Ma:jt utsedda ledamöterna begränsad till högst tre år.

Institutets förvaltningskostnader för dess forskningsrådsverksamhet omfattar för närvarande endast arvode åt styrelsens ordförande samt ett belopp på 1 000 kronor till ersättning för särskilda utredningar. Sekretariatet skötes utan särskild ersättning av forskningssekreteraren vid lärarhögskolan med biträde av ett av högskolan avlönat kanslibiträde.

Förslag

Vad först beträffar den framtida organisationen av det statliga stödet till den här avsedda forskningen anser utredningen den mest ändamålsenliga organisationsformen vara, att psykologisk-pedagogiska institutet inordnas som en tredje sektion inom samma forskningsråd som nu behandlar samhälls- och rättsvetenskap. Ordförande och sekretariat bör vara gemensamma för samtliga sektioner. Två eller tre av de i ett sådant utvidgat forskningsråd ingående sektionerna kan vid behov sammanträda gemensamt. Gränsärenden kan handläggas i den sektion, som ordföranden bestämmer och om så befinnes lämpligt i närvaro av ledamöter från annan sektion eller sedan ledamöter av denna avgivit yttrande. Utredningen föreslår i angivet syfte, att samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet och styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet sammanslås till ett forskningsråd, uppdelat på tre sektioner med gemensam ordförande och gemensamt sekretariat. Med hänsyn till att ämnena pedagogik och psykologi icke brukar innefattas i den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen bör det nya forskningsrådet ges ett namn, som kan sägas täcka även dessa ämnen. Utredningen föreslår namnet statens råd för samhällsforskning. För att undvika sammanblandningar bör vidare den samhällsvetenskapliga sektionen benämnas den socialvetenskapliga sektionen. De övriga sektionerna bör benämnas den rättsvetenskapliga sektionen och sektionen för pedagogik och psykologi. I samband med att styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet ombildas till en sektion av statens råd för samhällsforskning syntes det pedagogiska biblioteket i Stockholm böra överföras till Stockholms högskola.

Vad angår de föreslagna sektionernas sammansättning förordar utredningen att antalet ledamöter i den socialvetenskapliga sektionen minskas från nio till sex (ordföranden oräknad), av vilka två utses av Kungl. Maj:t, medan återstående fyra utses genom val på så sätt att de nuvarande valmännen jämte övriga ordinarie akademiska lärare i ifrågavarande ämnen

vid universiteten, Stockholms högskola och handelshögskolorna bildar fyra lokala valgrupper, vilka vardera utser en ledamot av sektionen. I reglementet bör vidare enligt utredningen inryckas föreskrift om att val skall föregås av samråd mellan valgrupperna i syfte att tillgodose behovet av differentierad ämnesrepresentation.

Beträffande den rättsvetenskapliga sektionen föreslår utredningen endast den ändringen, att antalet av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter höjes från en till två (ordföranden oräknad).

I fråga om sektionen för pedagogik och psykologi föreslår utredningen följande sammansättning: Förutom ordföranden sex ledamöter, av vilka två utses av Kungl. Maj:t och de fyra återstående utses genom val på så sätt att de historisk-filosofiska sektionerna vid universiteten och den humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola vardera utser en ledamot. Med hänsyn till att denna sektion endast omfattar två ämnesområden, synes särskild föreskrift om differentierad ämnesrepresentation vara obehövlig.

Samtliga ledamöter av de olika sektionerna bör, anför utredningen vidare, utses för en tid av tre år. Den som varit ledamot av sektion under två omedelbart på varandra följande treårsperioder bör enligt utredningen icke kunna utses till ledamot för den därpå närmast följande treårsperioden.

Vidkommande anslagsbehovet framlägger utredningen följande förslag om anvisande under de närmaste tre budgetåren av anslag till socialvetenskaplig, rättsvetenskaplig och pedagogisk-psykologisk forskning och publiceringsverksamhet.

Budgetår	Anslag till forskning och publiceringsverksamhet inom			
	socialvetenskap	rättsvetenskap	pedagogik- psykologi	Summa
1958/59	385 000	145 000	180 000	710 000
1959/60	460 000	160 000	350 000	970 000
1960/61	540 000	175 000	550 000	1 265 000
1961/62	630 000	195 000	750 000	1 575 000

Härtill kommer, tillägger utredningen, behovet av anslag till det nya forskningsrådets förvaltningskostnader. Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd har för närvarande ett särskilt anslag för detta ändamål, i riksstaten för budgetåret 1958/59 upptaget med 30 000 kronor. Utredningen föreslår beträffande statens råd för samhällsforskning liksom beträffande övriga forskningsråd, att förvaltningskostnaderna bestrides från ett enda till rådets förfogande ställt anslag och att det må ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa en särskild delpost för förvaltningskostnaderna och meddela erforderliga bestämmelser rörande dessa. Utredningen beräknar för detta ändamål ett anslagsbehov med 50 000 kronor per år.

Yttranden

Statskontoret har inget att invända emot att samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet sammanslås med styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut till ett råd för samhällsforskning. I detta sammanhang erinrar statskontoret om, att ämbetsverket i underdånigt utlåtande den 12 maj 1955 angående psykologisk utbildning och forskning bland annat föreslagit, att psykologisk-pedagogiska institutets bibliotek skulle sammanföras med det bibliotek, som kommer att upprättas vid lärarhögskolan i Fredhäll.

Vad utredningen föreslagit torde icke föranleda någon annan erinran från *juridiska fakultetens i Uppsala* sida än att man även för ifrågavarande forskningsråd och icke blott för det naturvetenskapliga bör beräkna kostnader för understödjande av studier och forskningar utomlands samt för deltagande i vetenskapliga symposier och konferenser.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala noterar med tillfredsställelse den föreslagna ökningen av insatserna för samhällsvetenskaplig, rättsvetenskaplig och psykologisk-pedagogisk forskning och anför vidare bl. a. följande.

På ett undantag när finner sektionen den föreslagna organisationen av statens råd för samhällsforskning väl motiverad. Undantaget gäller den rekommenderade förändringen i storleken och sammansättningen av rådets samhällsvetenskapliga sektion. Utredningen rekommenderar att antalet valda representanter för samhällsvetenskaperna minskas från sju till fyra. Sektionen finner denna rekommendation mindre välbetänkt. Det av utredningen rekommenderade samrådet mellan de olika valgrupperna torde vara svårt att organisera. Den allvarligaste invändningen mot utredningens förslag är emellertid, att det torde bli utomordentligt svårt att erhålla en allsidig representation i rådet av samtliga samhällsvetenskaper, därest antalet ledamöter begränsades till fyra.

Humanistiska fakulteten i Lund finner utredningens förslag till omorganisation av samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet och statens psykologisk-pedagogiska institut ändamålsenligt.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola yrkar att avdelningen jämte vederbörande professorer vid handelshögskolorna skall utse två ledamöter i den rättsvetenskapliga sektionen av statens råd för samhällsforskning och att Kungl. Maj:t liksom hittills skall utse en ledamot av denna sektion (ordföranden oräknad).

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola avstyrker den föreslagna omorganisationen av den blivande socialvetenskapliga sektionen inom statens råd för samhällsforskning.

Skolöverstyrelsen anser, att den förordade sammanslagningen av statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd och statens psykologisk-pedagogiska institut ej bör komma till stånd. I stället bör institutet enligt överstyrelsens mening ombildas till ett självständigt statens råd för psyko-

logisk-pedagogisk forskning. Enligt överstyrelsens mening är nämligen de forskningsuppgifter som redan finns eller som väntar inom det psykologisk-pedagogiska området av en sådan storleksordning och har anknytning till så många skilda vetenskapsgrenar att en samordning av rådsverksamheten inom ett så utbrett forskningsområde icke är ändamålsenlig.

Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd anför bl. a. följande.

Forskningsrådet finner liksom universitetsutredningen det lämpligt, att en samordning av rådsverksamheten inom områdena samhällsvetenskap, rättsvetenskap, pedagogik och psykologi kommer till stånd, och tillstyrker sålunda, att psykologisk-pedagogiska institutet inordnas i forskningsrådet. Detta torde lämpligast ske genom att bilda en särskild, fristående sektion för pedagogik och psykologi. Det av utredningen föreslagna namnet på det ombildade forskningsrådet »Statens råd för samhällsforskning» synes väl täcka området för forskningsrådets verksamhet. Mot ändringen av namnet på den samhällsvetenskapliga sektionen till »den socialvetenskapliga sektionen» torde ej heller vara något att erinra. I fråga om sammansättningen av de olika sektionerna föreslår universitetsutredningen, att den nuvarande samhällsvetenskapliga sektionen skall minskas från nio till sex ledamöter (ordföranden oräknad), av vilka endast fyra skall vara akademiska lärare, utsedda av fyra lokala valgrupper. Mot utredningens förslag på denna punkt vill rådet anföra följande. Den samhällsvetenskapliga sektionen fungerar fullt tillfredsställande med den nuvarande sammansättningen och någon anledning att genomföra den av utredningen föreslagna organisationen föreligger ej. Vad den rättsvetenskapliga sektionen beträffar föreslår universitetsutredningen att ännu en ledamot utses av Kungl. Maj:t. Forskningsrådet finner en sådan utvidgning av sektionen icke behövlig. Därest det emellertid vid ett slutligt ställningstagande till frågan om rådets sammansättning likväl skulle anses önskvärt, att sektionen utvidgas, anser rådet det mer befogat, att ytterligare en ämnesrepresentant — förslagsvis från den valgrupp, som omfattar Stockholms högskola och handelshögskolorna — utses för att ännu en del av rättsvetenskapen skall få egen representant. Jämväl såvitt avser sammansättningen av sektionen för pedagogik och psykologi ifrågasätter forskningsrådet nödvändigheten av att ytterligare en ledamot utses av Kungl. Maj:t.

Mot universitetsutredningens förslag beträffande anslagsbehovet har forskningsrådet ej något annat att invända, än att de i betänkandet föreslagna beloppen torde vara att betrakta som minimibelopp, därest rådet i större utsträckning än hittills skall taga initiativet till kostnadskrävande forskningsuppgifter. Inom den av universitetsutredningen framlagda anslagsramen finnes föga utrymme för initiativforskning. Beträffande slutligen forskningsrådets förvaltningskostnader har universitetsutredningen föreslagit, att förvaltningsanslaget — nu 30 000 kronor för det samhälls- och rättsvetenskapliga rådet — skall höjas till 50 000 kronor och sammanföras med forsknings- och publiceringsanslagen till ett anslag. Mot sammanslagningen har rådet ej något att erinra. Rådet konstaterar även med tillfredsställelse, att anslagen till forskningsrådets förvaltningskostnader kommer att vara beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Däremot ställer sig rådet synnerligen tveksamt till möjligheten att kunna administrera ett forskningsråd av den omfattning, som statens råd för samhällsforskning kommer att få,

oavsett vilken organisation man kommer att använda, med ett anslag på 50 000 kronor. Med den organisation, som universitetsutredningen föreslagit, tillkommer följande kostnadskrävande faktorer: 1. Den pedagogisk-psykologiska sektionen. 2. Ökat antal sammanträden (och därmed förenade resor) inom de olika sektionerna. 3. Omfattande sakkunnigförfarande. Därest den av rådet föreslagna organisationen föredrages, kommer visserligen sakkunniga ej att anlitas i lika stor utsträckning, men väl i större utsträckning än för närvarande. Kostnaderna för den nya sektionen och för det större antalet sammanträden kommer dock att i stort sett bli desamma, vilken organisation man än väljer.

Styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut sammanfattar sitt ståndpunktstagande till utredningens förslag på följande sätt.

Utredningens förslag om att styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet skall uppgå som en sektion i statens råd för samhällsforskning avstyrkes. I stället bör statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd inrättas med eget sekretariat. Förslaget om överförande av pedagogiska biblioteket till Stockholms högskola avstyrkes. Biblioteket bör underställas statens psykologisk-pedagogiska forskningsråd och dess lokalfråga bör snarast lösas med beaktande av eventuella möjligheter att förlägga biblioteket inom det planerade Wenner-Gren Centre i Stockholm. Psykologisk-pedagogiska forskningsrådet bör förutom ordföranden bestå av sju ledamöter. Samtliga bör utses av Kungl. Maj:t. De anslagsbelopp som angivits av utredningen till främjande av psykologisk och pedagogisk forskning och publiceringsverksamhet bör redan från och med budgetåret 1959/60 avsevärt höjas. Utredningens förslag om att samla de till ett forskningsråd anvisade medlen i ett klumpanslag tillstyrkes.

SACO anser i fråga om den samhällsvetenskapliga sektionen att hittillsvarande sammansättning och valsätt icke utan tvingande skäl bör överges och anför ytterligare följande.

Utredningen föreslår vidare, att sedan forskningsrådet i dess helhet om döpts till statens råd för samhällsforskning, dess samhällsvetenskapliga sektion i fortsättningen skall benämnas »den socialvetenskapliga sektionen». Med förståelse för den av utredningen angivna sammanblandningsrisken betraktar SACO dock detta förslag som mindre lyckligt. Benämningen samhällsvetenskaper för de ifrågavarande ämnena har under senare år fullständigt slagit igenom, vartill inte minst forskningsrådets existens bidragit. Att då återinföra en äldre terminologi, som i dagens läge kan vålla missförstånd, synes olämpligt. SACO anser sålunda att benämningen »den samhällsvetenskapliga sektionen» bör behållas.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg har ingen invändning att göra mot förslaget att psykologisk-pedagogiska institutet införlivas i statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd, som därefter skulle få beteckningen statens råd för samhällsforskning. Däremot ställer sig lärarrådet avvisande till förslaget om nedskärning av antalet ledamöter i den samhällsvetenskapliga sektionen. Vid bifall härtill skulle rådet ofta tvingas att fatta beslut om anslag i fall, då omedelbar sakkunskap icke vore företrädd inom rådet eller också skulle rådet i allt för många fall tvingas att anlita

specialsakkunniga, vilket skulle medföra allvarlig tidsutdräkt. Nedskärningen skulle också enligt lärarrådets mening medföra risk för att man kommer att ställa sig alltför avvisande mot den alltmer betydelsefulla forskningen på gränsområden mellan olika ämnen.

Även *lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm* anser det olyckligt med den föreslagna nedskärningen av antalet ledamöter i den samhällsvetenskapliga sektionen.

Sveriges industriförbund anför bl. a. följande.

Ett genomförande av förslaget att statens psykologisk-pedagogiska institut skall ingå såsom en tredje sektion i samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet med benämningen sektionen för pedagogik och psykologi innebär praktiska fördelar. Däremot synes utredningens förslag till reduktion av antalet ledamöter i den socialvetenskapliga sektionen mindre väl underbyggt.

5. Naturvetenskaplig forskning

Utredningen

Nuvarande förhållanden

Vad först beträffar statens naturvetenskapliga forskningsråds sammansättning bestämmes denna — såsom utredningen påpekar — av § 4 i det för rådet gällande reglementet. Denna paragraf har följande lydelse:

Rådet består av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt åtta andra ledamöter, nämligen en av Kungl. Maj:t utsedd representant för den grundläggande vetenskapliga forskning, som bedrivs utanför universiteten, Stockholms högskola och vetenskapsakademien, en av Kungl. Maj:t utsedd representant för den naturvetenskapen angränsande medicinska forskningen, fyra genom val utsedda ledamöter, av vilka en väljes av envar av matematisk-naturvetenskapliga sektionerna vid Uppsala och Lunds universitet, matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola samt vetenskapsakademien, ävensom två av Kungl. Maj:t efter förslag, som skall av rådet framläggas sedan nyssnämnda val skett, utsedda ledamöter.

I fråga om rådets arbets sätt anför utredningen bl. a. följande.

Rådet bedriver i betydande utsträckning sin verksamhet genom olika kommittéer. I vissa fall lämnar rådet stöd åt från rådet fristående kommittéer. Följande exempel på rådets verksamhet kan lämnas:

Kommittén för kosmisk strålning bedriver med ekonomiskt stöd från rådet registrering av den kosmiska strålningen vid stationer i Stockholm, Uppsala och Kiruna, från fartyg och flygplan samt vidare vetenskaplig bearbetning av det hopbragta materialet. Denna verksamhet har bl. a. varit av betydelse som grundval för Sveriges deltagande i det s. k. tredje geofysiska året.

Kommittén för seismologi arbetar på liknande sätt. Mätningarna görs vid stationer i Uppsala, Kiruna och Skanstugan, varjämte en mindre station är under utrustning i Göteborg.

Andra kommittéer inom rådet behandlar frågor rörande biologiska fältstationer samt forskning rörande våra naturresursers bevarande och utnyttjande.

Rådet deltagar vidare i forskningsrådets kommitté för trafiksäkerhetsforskning.

En annan arbetsgrupp är sedan ett antal år verksam vid Palynologiska laboratoriet. Rådet förhåller sig för detta laboratorium särskilda lokaler i Solna och bekostar större delen av driften.

Tillsammans med Konung Gustaf VI Adolfs 70-årsfond för svensk kultur och Knut och Alice Wallenbergs stiftelse bekostar rådet driften av den kvantkemiska gruppen i Uppsala.

Ytterligare arbetsgrupper av detta slag är en termokemisk grupp i Lund (bekostad tillsammans med tekniska forskningsrådet) samt en zoologisk grupp, liksom i Lund.

Av en annan karaktär är vissa servicegrupper, som upprättats eller är under upprättande. Bland dessa har redan i inledningen till detta kapitel nämnts de elektronikgrupper för Uppsala- och Lundområdena, vilka är avsedda att bistå forskare vid institutioner som ej förfogar över egen elektronisk sakkunskap, programmeringsgruppen för matematikmaskinen i Lund samt den av naturvetenskapliga forskningsrådet upprättade redaktionstjänsten, som står till förfogande för teknisk hjälp åt tidskrifter, som utges med ekonomiskt stöd från rådet.

För vissa av här nämnda forsknings- och servicegrupper och för deras ledning har rådet kunnat repliera på redan existerande institutionslokaler och befattningar vid universitet och högskolor. Överenskommelser har i dylika fall träffats med respektive lärosäten. I andra fall har rådet fått inrätta befattningar med pensionsförsäkring genom SPP i enlighet med särskilda bemyndiganden, som rådet fått i detta avseende.

Rådet deltagar sedan ett par år i en utredning om skapande av ett astronomiskt storbobservatorium för södra hemisfären genom europeiskt samarbete. Ingående undersökningar över lämplig placering har genomförts i Sydafrika. Tillsammans med vissa andra länder bekostar rådet driften av ett mindre observatorium vid Bloemfontein i Sydafrika (Boydenstationen). Vidare lämnar rådet bidrag till driften av ett solobservatorium på Capri, liksom också till den internationella zoologiska stationen i Neapel.

Dessa speciella verksamheter har varit av stor betydelse, men den helt övervägande delen av de anslagsmedel, som står till rådets förfogande, har använts för att efter ansökan bevilja medel till forskare och institutioner för genomförandet av preciserade forskningsprogram.

Rådets publiceringsnämnd bereder ärenden rörande publiceringsanslag, som är av mycket skiftande karaktär. En grupp för sig är anslag till bestridande av tryckningskostnader för doktorsavhandlingar inom naturvetenskapliga ämnesområden. En annan grupp är anslag till tidskrifter. Från och med 1957 har denna verksamhet utvidgats till att omfatta även vissa högt stående tidskrifter med populärvetenskapligt innehåll, läroböcker, monografier o. d. Dessa finansieras på olika sätt, men vanligt är att rådet träffar avtal med ett förlag om att kostnader och intäkter för ett visst verk delas mellan rådet och förlaget. Rådet har särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t att bedriva dylik verksamhet. Med hjälp av publiceringsanslagen bedriver rådet även viss allmän serviceverksamhet. Redaktionstjänsten har ovan nämnts. Vidare bestrider rådet lön för en översättare, som står

forskarna till tjänst med översättning av rysk litteratur, då det visat sig, att ett stort behov av dylika översättningar föreligger.

I naturvetenskapliga forskningskommitténs betänkande påpekades betydelsen av att kännedom om naturvetenskapens resultat spreds till vida kretsar. Kommittén tänkte sig närmast att för detta ändamål en särskild tidskrift skulle skapas. Rådet har tagit upp denna idé i den formen att den utger en årsbok med allmänt hållna översikter över naturvetenskapernas utveckling, särskilt med tanke på svenska förhållanden. Från och med 1957 har denna publikation namnet Svensk naturvetenskap.

Utredningen erinrar vidare om att för innevarande budgetår anvisats dels ett anslag till naturvetenskaplig forskning av 3 755 000 kronor, varav 3 340 000 kronor för forskningsstöd och 415 000 kronor för publiceringsverksamhet, dels ock ett anslag av 107 300 kronor till rådets förvaltningskostnader.

Till belysning av rådets utdelningspolitik presenterar utredningen här nedan intagna sammanställning, utvisande fördelningen på skilda ämnesområden av under budgetåret 1956/57 beviljade medel.

	Forskningsanslag kr.	Reseanslag kr.	Summa kr.
Astronomi.....	128 037	—	128 037
Fysik:			
Experimentell fysik.....	258 640	12 675	271 315
Matematisk fysik.....	61 944	—	61 944
Geofysik (utom meteorologi).....	166 806	940	167 746
Meteorologi.....	20 600	—	20 600
Biofysik.....	34 836	—	34 836
Geografi.....	4 230	16 938	21 168
Geologi och mineralogi.....	117 197	13 607	130 804
Paleontologi.....	35 628	—	35 628
Kemi:			
Oorganisk kemi.....	120 999	769	121 768
Organisk kemi.....	217 008	7 400	224 408
Biokemi.....	354 296	2 107	356 403
Fysikalisk kemi.....	95 596	1 520	97 116
Zoologi:			
Systematisk zoologi.....	44 698	5 050	49 748
Zoofysiologi.....	133 614	7 980	141 594
Mikrobiologi.....	6 353	—	6 353
Genetik.....	88 721	2 730	91 451
Limnologi.....	17 844	—	17 844
Botanik:			
Morfologisk och systematisk botanik.....	151 876	7 500	159 376
Fysiologisk och ekolog. botanik.....	95 610	11 000	106 610
Allmänt.....	37 136	2 000	39 136
Summa	2 191 669	92 216	2 283 885

Förslag

Vad beträffar rådets organisation finner utredningen det motiverat att antalet ledamöter i statens naturvetenskapliga forskningsråd ökas från nuvarande nio till tolv. En sådan utökning innebär en bekräftelse av

praxis. Utredningen föreslår, att en av dessa tre nytillkommande ledamöter väljes gemensamt av de två tekniska högskolornas lärarkollegier, medan ytterligare två ledamöter utses av Kungl. Maj:t efter förslag av rådet. Vidare bör enligt utredningen i rådets reglemente intagas en bestämmelse om att en och samma person må utses till ledamot av rådet för högst två omedelbart på varandra följande treårsperioder.

I fråga om anslagsbehovet anför utredningen huvudsakligen följande.

Det ytterligare anslagsbehov, som kommer att göra sig gällande, kan liksom för medicinska forskningsrådets del framför allt beräknas falla inom posterna »kostnadskrävande apparatur» och »kostnader för nya självständiga forskare avlönade genom anslag från rådet». Utredningen har i det föregående föreslagit en viss höjning av läroanstalternas materiellanslag. Detta når emellertid därigenom ingalunda den storleken, att det mäktar finansiera den kostnadskrävande apparatur, som numera allt oftare fordras vid naturvetenskaplig forskning. Utredningen finner det vidare nödvändigt att rådets anslag anpassas så, att innehavarna av nyinrättade tjänster vid universiteten kan erhålla anslag från rådet för sina forskningsprojekt. Inte minst gäller detta för docenter, vilka ofta är vetenskapsmän i sin mest produktiva ålder. I enlighet med sina allmänna principer anser utredningen att råden skall ha möjligheter att taga initiativ till forskning inom nya områden. Detta måste för de naturvetenskapliga ämnena vidkommande i stor utsträckning ske genom att man skapar grupper, bestående av flera forskare. Typiska sådana grupper, som rådet redan har i verksamhet, är de redan nämnda forskargrupperna inom kvantkemi, palynologi och termokemi. I dessa fall bestrider rådet (ibland tillsammans med andra råd eller privata fonder) gruppens samtliga kostnader. I andra fall har gruppen kunnat knytas till laborator eller docent, vars lön utgår från läroanstaltens avlöningsanslag.

Typiska sådana fall är studiet av kosmisk strålning och seismologi. Rådet anser emellertid, att denna verksamhet bör väsentligt utvidgas, och utredningen delar denna uppfattning. Ledaren för en dylik grupp torde i allmänhet böra vara på laborators kompetensnivå, men både högre och lägre kompetens kan tänkas vara behövlig eller lämplig i vissa fall. Man är här starkt beroende av existensen av den lämpliga personen. Såsom tidigare angivits räknar utredningen med en normalkostnad för en dylik grupp på ca 100 000 kronor per år (i denna summa ingår även forskningsledarens lön).

Utredningen räknar för naturvetenskapliga rådets del med ett behov av genomsnittligt tre nya dylika grupper per år.

Utom för de här ovan specificerade uppgifterna är medel erforderliga för fortsatt expansion av rådets redan pågående verksamhet på ungefär samma sätt som hittills.

Man måste även räkna med ökad kostnad för studier och forskning vid utländska laboratorier samt för deltagande i vetenskapliga symposier och konferenser. Det synes mycket behövt, att rådet får möjlighet att göra en betydligt större insats i detta hänseende än den som nu är möjlig. Särskilt skulle docenter och yngre forskare behöva vidgade möjligheter i detta avseende.

Som grund för utredningens anslagsberäkning har legat följande kalkyl:

Budgetår	1959/60	1960/61	1961/62
Nuvarande anslag	4 000 000	4 000 000	4 000 000
För kostnadskrävande apparatur	1 000 000	2 000 000	3 000 000
Kostnader för nya självständiga forskare avlönade genom anslag från rådet	300 000	600 000	900 000
Övrig ökning	1 000 000	1 400 000	2 100 000
Summa	6 300 000	8 000 000	10 000 000

Emellertid uppkommer en avlastning även för naturvetenskapliga forskningsrådets del vid genomförande av utredningens i föregående kapitel framlagda förslag rörande dels särskilda anslag till biträdeshjälp åt do-center och forskardocenter, dels viss överflyttning till läroanstalternas fasta personalorganisation av genom rådsanslag bestridda arvodeskostnader. Denna avlastning beräknar utredningen för statens naturvetenskapliga forskningsråds del till 400 000 kronor för budgetåret 1959/60, 800 000 kronor för budgetåret 1960/61 och 1 050 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Under hänvisning till det anförda föreslår utredningen, att anslaget till statens naturvetenskapliga forskningsråd höjes till följande belopp under de tre närmaste budgetåren:

1959/60	1960/61	1961/62
5 900 000 kronor	7 200 000 kronor	8 950 000 kronor

Yttranden

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala hälsar med stor tillfredsställelse den föreslagna höjningen av anslaget till naturvetenskapliga forskningsrådet. De föreslagna organisatoriska förändringarna, innebärande bl. a. utökning av rådets medlemsantal från nio till tolv ledamöter, finner fakulteten mycket välbetänkta.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola anför bl. a. följande.

Fakulteten tillstyrker förslaget, att antalet ledamöter ökas från nio till tolv och att en av de tre nytillkommande ledamöterna väljes av de tekniska högskolorna gemensamt. Då de tekniska högskolorna sålunda får fast representation i rådet, anser fakulteten, att bestämmelsen, att Kungl. Maj:t utser en representant för den grundläggande forskning, som bedrivs utanför universiteten, Stockholms högskola och vetenskapsakademien, bör ändras såtillvida, att denne ledamot bör representera forskningen utanför universiteten, Stockholms högskola, de tekniska högskolorna och vetenskapsakademien. Fakulteten tillstyrker vidare förslaget, att för det naturvetenskapliga liksom för övriga råd bör gälla, att en och samma person må utses till ledamot av rådet för högst två omedelbart på varandra följande treårsperioder. Hinder bör däremot ej möta för förnyat omval efter en eller flera treårsperioders frånvaro. Fakulteten vill livligt tillstyrka, att anslaget till det naturvetenskapliga rådet uppräknas på sätt utredningen föreslagit och

att till rådets förfogande ställes särskilda medel för forskarbefattningar i föreslagen omfattning.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm ansluter sig helt till utredningens förslag i vad avser antalet ledamöter i statens naturvetenskapliga forskningsråd. Med hänsyn till de tekniska högskolornas storlek och till att även naturvetenskaplig forskning i ganska stor omfattning bedrivs därstädes anser kollegiet emellertid att det bör äga rätt att utse en ledamot i statens naturvetenskapliga forskningsråd samt att lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola tillsammans med vederbörande vid Göteborgs universitet skall äga att utse en ledamot.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola yttrar:

Vid de tekniska högskolorna bedrivs en alltmer utökad grundläggande naturvetenskaplig forskning av minst samma omfattning som vid universiteten, och lärarkollegiet vill därför föreslå, att envar av de tekniska högskolornas lärarkollegier liksom envar av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna skall äga att utse en ledamot i detta råd.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd tillstyrker den förordade utökningen av ledamotsantalet från nuvarande nio till tolv. Rådet tillstyrker likaledes att av de tre nytillkommande ledamöterna en väljes gemensamt av de två tekniska högskolornas lärarkollegier medan ytterligare två ledamöter utses av Kungl. Maj:t på förslag av rådet. Därjämte uttalas bl. a. följande.

Det bör här framhållas, att det utan tvivel föreligger berättigade önskemål om representation i rådet för andra lärosäten, forskningsinstitutioner o. s. v. än som explicit uttrycks i rådets reglemente. Sålunda ter det sig önskvärt att såväl tekniska högskolan i Stockholm som Chalmers tekniska högskola är kontinuerligt representerade. Viss representation för den vid industriens laboratorier bedrivna forskningen är behövlig. Sådana önskemål torde ofta kunna tillmötesgå inom ramen för av utredningen föreslagna bestämmelser. Så har exempelvis redan skett i fråga om industriforskningen. Vidare föreligger behov av viss representation även för sådana institutioner som lantbrukshögskolan, veterinärhögskolan, försvarets forskningsanstalt och åtskilliga andra. De av utredningen förordade cirkulationsbestämmelserna bör bl. a. utnyttjas för att, i varje fall temporärt, åstadkomma sådan representation av olika intressen. En speciell fråga är representation av nytillkomna fakulteter och lärosäten. Dessa frågor synes emellertid böra lösas alltefter det de uppkommer i fullt konkret form. Samtidigt som behovet av cirkulation av ledamöterna föreligger, så är det givetvis också ett krav på att denna ej genomföres på sådant sätt att kontinuiteten i rådets arbete blir lidande. Det är sålunda av vikt att avgången av ledamöter sker på ett sådant sätt att ej alltför många ledamöter samtidigt avgår ur rådet. Detta bör vid kommande tillfällen beaktas av rådet och Kungl. Maj:t.

Rådet förklarar sig vidare avstå från att framföra konkret önskemål om större anslagsbelopp för nästa budgetår än vad utredningen föreslagit, detta dock under betoning av nödvändigheten av att för budgetåren 1960/61 och 1961/62 höjningar görs av minst den storlek som utredningen föreslår.

6. Atomforskning

Utredningen

Nuvarande förhållanden

För atomkommitténs sammansättning och arbetssätt lämnar utredningen följande redogörelse.

I det nu gällande reglementet för atomkommittén säges endast i § 5: »Be-
träffande kommitténs sammansättning gäller vad därom är eller må bli-
särskilt stadgat.» Paragrafen fick denna formulering i avvaktan på univer-
sitetsutredningens förslag i denna fråga. Hittills har dock följande ordning
iakttagits: Samtliga ledamöter har tillsatts av Kungl. Maj:t. Till ordförande
har utsetts en administrativ kraft inom statsförvaltningen. Sex ledamöter
har representerat för atomforskningen viktiga vetenskaper. En ledamot har
representerat försvarets forskningsanstalt, en försvarsstaben. Fyra leda-
möter representerar teknik och industri, statlig såväl som privat. Kom-
mittén har genom särskilt bemyndigande rätt att tillkalla högst 15 experter.
Med stöd härav har kommittén med sig adjungerat sin sekreterare samt
ytterligare fyra ledamöter, varav två representanter för AB Atomenergi
och ytterligare två representanter för berörda vetenskaper. Kommittén har
sålunda i regel bestått av 17 ledamöter, varav åtta representerat vetenskap-
liga discipliner.

Kommittén har sedan år 1946 ett arbetsutskott, till vilket delegerats vissa
befogenheter. Anslagsärenden av större vikt bereds i speciella delegationer,
en för kärnfysik, en för kärnkemi, en för strålningsbiologi, en för CERN-
ärenden och en för ärenden rörande Nordiska institutet för teoretisk atom-
fysik i Köpenhamn. I dessa delegationer ingår även experter som icke är
ledamöter av kommittén.

Kommitténs delegation för strålningsbiologi har en speciell ställning, där-
igenom att den även har i uppdrag att stå övriga forskningsråd till tjänst
med yttranden över ansökningar o. d. Därför utses vissa av dess ledamöter
av dessa andra råd. Sålunda utses två ledamöter av statens medicinska forsk-
ningsråd, en vardera av AB Atomenergi, försvarets forskningsanstalt, jord-
brukets forskningsråd, Riksföreningen för kräftsjukdomarnas bekämpande,
statens naturvetenskapliga forskningsråd samt statens tekniska forsknings-
råd.

Kommittén har från begynnelsen understött forskning, som avser skyddet
mot joniserande strålning. Främst har detta skett genom anslag till forsk-
ningar vid radiofysiska institutionen vid karolinska sjukhuset och genom
mätningar av strålningsnivån i atmosfären. Genom de fortsatta atombombs-
proven och inför den förestående industriella utvecklingen har kommittén
emellertid funnit det nödvändigt att göra en vidgad insats på olika strål-
ningsbiologiska områden, bl. a. genom bildande av en arbetsgrupp för gene-
tiska frågor och genom anslag i samarbete med försvarets forskningsanstalt
till undersökningar vid lantbrukshögskolan och veterinärhögskolan rörande
radioisotopers upptagande i djur och växter, ekologiska problem i samband
därmed, eventuella skyddsåtgärder m. m. Detta var bakgrunden till orga-
niserandet av den strålningsbiologiska delegationen 1956, som sedermera
efter önskemål framställda från övriga myndigheter och organ som arbetar

inom detta och närliggande områden givits den nuvarande organisatoriska formen.

Inom kommittén har även upprättats ett antal tillfälliga eller halvpermanenta kommittéer, ofta tillsammans med andra forskningsråd.

En annan form för planläggning av nya arbetsområden och befordrande av samarbete mellan forskare och forskningsgrupper är anordnandet av speciella expertkonferenser. Bland nyligen hållna dylika kan nämnas en i november 1957 rörande organiserandet av ett utvidgat nät av mätstationer rörande luftburen radioaktivitet samt en i april 1958 rörande planläggning av arbete i vårt land rörande termonukleära reaktioner.

Till belysning av atomkommitténs utdelningspolitik presenterar utredningen här nedan intagna sammanställning, utvisande fördelningen på olika ändamål av under budgetåren 1953/57 av kommittén beviljade medel.

Ändamål	1953/54	1954/55	1955/56	1956/57
Experimentell kärnfysik (även synkrotronbygget).....	1 270 600	1 152 121	1 267 446	1 367 673
CERN.....	199 000	—	—	—
Teoretisk kärnfysik.....	96 042	120 976	108 503	126 996
Strålningsfysik.....	118 108	127 790	129 784	206 661
Strålningsbiologi.....	—	—	—	206 000
Kärnkemi (även cyklotronen i Uppsala).....	794 056	883 728	1 018 582	1 123 563
Geologi.....	8 000	—	—	—
Geofysik.....	—	—	6 500	—
Studieresor.....	34 600	87 983	49 324	29 871
Konferensresor.....	40 774	41 564	33 696	25 130
Konferenser i Sverige.....	3 000	—	—	7 000
Gästföreläsare.....	14 057	6 301	15 611	6 583
Kurser.....	—	—	25 000	22 000
Allmänt.....	1 100	—	1 450	4 726
Summa kronor	2 579 337	2 420 463	2 655 896	3 126 203

Förslag

Beträffande den framtida organisationen av det statliga stödet åt atomforskningen anför utredningen bl. a. följande.

Av de överläggningar utredningen fört med företrädare för berörda forskningsråd har utredningen emellertid dragit den slutsatsen, att övervägande skäl talar till förmån för ett bibehållande av nuvarande ansvarsuppdelning. Det har under dessa överläggningar understrukits, att det forskningsområde, som atomkommittén har till uppgift att bevaka, nämligen forskning över reaktioner mellan atomkärnor, innefattar de mest djupgående problemen inom den nuvarande naturvetenskapen. De forskningsprojekt, som atomkommittén har att bedöma, tillhör ett visserligen relativt väl avgränsat men i stället mycket omfattande forskningsfält. Atomkommittén har bl. a. att taga ställning till förslag rörande apparatbyggen, som är mycket komplicerade och mycket kostsamma. Härtill kommer, att utveck-

lingen på detta område går mycket snabbt. Det fordras därför ett mycket intensivt arbete av dem som har att bedöma aktuella problem och projekt.

Med hänsyn härtill och till att atomforskningen sannolikt under överskådlig tid kommer att kräva mycket betydande insatser har utredningen kommit till den övertygelsen, att det från såväl vetenskaplig som administrativ synpunkt är starkt motiverat att ha ett särskilt forskningsråd för främjande av denna forskningsgren.

Utredningen anser sålunda, att atomkommittén bör i princip bibehållas såsom ett permanent forskningsråd.

Utredningen föreslår, att kommittén ombildas till statens råd för atomforskning. Utredningen föreslår vidare, att statens råd för atomforskning skall bestå av tolv för tre år i sänder utsedda ledamöter. Av ledamöterna bör enligt utredningen sex, inklusive ordförande och sekreterare, utses av Kungl. Maj:t, medan en utses av styrelsen för förswarets forskningsanstalt, en utses av styrelsen för AB Atomenergi och fyra utses genom val på så sätt att envar av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna (motsvarande) vid universiteten och Stockholms högskola väljer en ledamot och de tekniska högskolornas lärarkollegier gemensamt väljer en ledamot. I syfte att trygga en allsidig vetenskaplig representation i rådet bör, anser utredningen, rådet framlägga förslag, innan Kungl. Maj:t fattar beslut rörande besättande av de fyra rådsplatser, som icke intages av ordföranden och sekreteraren. Med undantag för ordföranden och sekreteraren bör enligt utredningen den som varit ledamot av rådet under två omedelbart på varandra följande treårsperioder icke kunna komma i fråga för ledamotskap under den därpå närmast följande treårsperioden.

I fråga om anslagsbehovet anför utredningen bl. a. följande.

Utredningen har efter vissa överväganden kommit fram till följande medelsbehov för den forskning, som sker med medel från anslaget till atomforskning: Budgetåret 1959/60 6,0 miljoner kronor, budgetåret 1960/61 7,8 miljoner kronor och budgetåret 1961/62 8,8 miljoner kronor. Till grund för denna beräkning av anslagsbehoven har utredningen haft följande kalkyl:

	1959/60 milj. kr.	1960/61 milj. kr.	1961/62 milj. kr.
Nuvarande anslag	4 400 000	4 400 000	4 400 000
Kärnfysik	500 000	1 500 000	2 000 000
Kärnkemi	500 000	900 000	1 200 000
Strålningsbiologi och radiofysik	300 000	500 000	600 000
Övrig forskning (bl. a. teoretisk fysik)	100 000	200 000	250 000
Studieresor, konferenser, kurser, administration m. m.	200 000	300 000	350 000
	6 000 000	7 800 000	8 800 000

I det föregående har utredningen föreslagit, att särskilda anslag upptages på läroanstalternas avlöningsstater för biträdeshjälp åt docenter och forskardocenter. Vidare har utredningen föreslagit överförande till läroanstalternas stater av ett betydande antal nu genom rådsanslag bestridda arvoden till biträdespersonal av olika slag. Bl. a. gäller detta Gustaf Werners institut för kärnkemi, vars drift nu till mycket stor del är beroende av anslag från

atomkommittén. Vid genomförande av dessa förslag minskas i motsvarande mån det anslagsbehov för atomforskningsrådet, som utredningen ovan beräknat. Denna minskning uppskattar utredningen till 400 000 kronor för budgetåret 1959/60, 800 000 kronor för budgetåret 1960/61 och 1 050 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Under hänvisning till det anförda föreslår utredningen, att anslaget till atomforskning uppräknas till följande belopp för de närmaste tre budgetåren:

1959/60	1960/61	1961/62
5 600 000 kronor	7 000 000 kronor	7 750 000 kronor

Yttranden

Statskontoret har intet att erinra mot att den nuvarande atomkommittén organiseras som ett permanent råd för atomforskning.

Antalet ledamöter i det föreslagna statens råd för atomforskning torde enligt *vetenskapsakademien* böra utökas med en representant för akademien, som ju företräder den matematisk-naturvetenskapliga forskningen i hela dess bredd.

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala vill livligt tillstyrka den föreslagna omorganisationen av atomkommittén ävensom de av utredningen i syfte att garantera en viss cirkulation bland ledamöterna förordade bestämmelserna.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola tillstyrker förslaget om atomkommitténs ombildning till ett statens råd för atomforskning, bestående av tolv på angivet sätt utsedda ledamöter. Likaså tillstyrkes förslaget om uppräkning av anslaget till atomforskning. Avdelningen vill förorda, att statens råd för atomforskning i största möjliga mån även söker tillgodose gränsområdena till andra delar av naturvetenskaperna.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm ansluter sig helt till utredningens förslag i vad avser antalet ledamöter i statens råd för atomforskning. Med hänsyn till de tekniska högskolornas storlek och till att även naturvetenskaplig forskning i ganska stor omfattning bedrivs därstädes anser kollegiet emellertid att det bör äga rätt att utse en ledamot i statens råd för atomforskning samt att lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola tillsammans med vederbörande vid Göteborgs universitet skall äga att utse en ledamot.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola yttrar:

Namnändring för atomkommittén är välmotiverad. Vid de tekniska högskolorna bedrivs en alltmer utökad grundläggande atomforskning av minst samma omfattning som vid universiteten, och lärarkollegiet vill därför föreslå, att envar av de tekniska högskolornas lärarkollegier liksom envar av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna skall äga utse en ledamot i statens råd för atomforskning.

Ingeniörsvetenskapsakademien anför bl. a. följande.

Tveksamheten riktar sig i hög grad mot tanken att permanenta atomkommittén till forskningsråd. Nukleärfysik och -kemi flyter alltmer samman med »konventionella» vetenskapsgrenar, medan atomforskningens resultat alltmer övergår till ingenjörsvetenskapliga tillämpningsgrenar. Någon tillfredsställande regel för uppdelning av ansökningar om forskningsanslag på dessa områden torde därför ej kunna uppställas. Ej heller föreligger i utredningen någon motivering för en sådan splittring. De sakkunniga synes närmast ha accepterat den situation, som hittills rått, och ur den dragit slutsatser för framtiden. Mera logiskt vore i sådant fall att tills vidare som en övergångsform bibehålla atomkommittén. En förutsättningslös diskussion på denna punkt, som är högst betydelsefull för de statsdirigerande åtgärderna under ett antal år framåt, synes erforderlig. Akademien finner det angeläget att hela denna fråga ingående omprövas och att därvid även sakkunskap utanför utredningens krets får tillfälle att bidra med synpunkter. I sammanhanget må påpekas, att något samråd med ingenjörsvetenskapsakademien över huvud taget ej ägt rum under universitetsutredningens arbete.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd tillstyrker, att atomkommittén ombildas till statens råd för atomforskning.

Atomkommittén biträder utredningens förslag till ändrad organisation för kommittén utom på en punkt och anför därom bl. a. följande.

Det föreslås, att de tekniska högskolornas lärarkollegier gemensamt skall välja en ledamot i statens råd för atomforskning. De tekniska högskolorna spelar en mycket väsentlig roll för den forskningsverksamhet som atomkommittén stödjer. Kommittén anser det därför motiverat, att de tekniska högskolorna får var sin representant i rådet. Detta skulle sålunda vid bibehållet ledamotsantal av 12 betyda, att Kungl. Maj:t utser fem ledamöter i stället för av utredningen föreslagna sex. I fråga om det föreslagna namnet statens råd för atomforskning vill kommittén ej göra erinran. Dock må påpekas, att atomkommitténs arbete, även om det i många stycken är av samma karaktär som rådets, dock visar icke ringa avvikelser som också medfört att arbetsformerna blivit särpräglade.

Atomkommittén vill ej göra erinran mot de förslag till anslag som utredningen framlagt under förutsättning att de övriga förslag som minskar atomkommitténs anslagsbehov också blir genomförda.

Sveriges industriförbund hävdar att i atomforskningsrådet bör ingå ytterligare en eller flera ledamöter representerande industrin utöver den som enligt förslaget skall utses av styrelsen för AB Atomenergi.

Svenska teknologföreningen anser, att i statens råd för atomforskning bör ingå en näringslivsrepresentant för tillverkande företag inom atomreaktorområdet och en för användande företag.

Aktiebolaget atomenergi yttrar:

Utredningen har föreslagit att den hittillsvarande atomkommittén ombildas till ett statens råd för atomforskning. Av rådets 12 ledamöter föreslås en skola utses av styrelsen i aktiebolaget atomenergi. Bolaget har intet att erinra mot detta förslag och är sålunda berett att utse en ledamot av ett dylikt råd.

7. Teknisk forskning

Utredningen

Nuvarande förhållanden

Utredningen anför beträffande stödet åt teknisk forskning till en början följande.

1942 års riksdag fattade beslut om inrättande av statens tekniska forskningsråd i enlighet med utredningens förslag. Samtidigt anvisades ett reservationsanslag på 200 000 kronor för tekniskt-vetenskaplig forskning. Till detta belopp lades dessutom en kvarstående reservation av 120 000 kronor från ett anslag för utnyttjande av vissa inhemska råvarutillgångar. Reservationsanslaget har sedan successivt höjts och utgör för budgetåret 1958/59 2 900 000 kronor. Forskningsbidrag från reservationsanslaget utdelas av tekniska forskningsrådet; dock skall bidrag överstigande 50 000 kronor underställas Kungl. Maj:t för godkännande. Rådets instruktion fastställdes den 31 december 1943 efter förslag av rådet. Någon ändring i instruktionen har sedermera icke ansetts erforderlig.

I kungl. brev den 5 juni 1953 föreskrevs bl. a., att av behållningen i den s. k. krigsriskkassan skulle avsättas 1 200 000 kronor till en fond kallad »1953 års fond för teknisk forskning» att användas efter de bestämmelser Kungl. Maj:t framdeles, efter förslag av tekniska forskningsrådet, ville meddela. Dessutom har Kungl. Maj:t i brev av den 17 juni 1955 tillfört fonden 3 800 000 kronor ur den s. k. kolclearingkassans överskottsmedel.

Såsom komplement till reservationsanslaget för tekniskt-vetenskaplig forskning har således fondmedel om tillsammans 5 000 000 kronor stått till förfogande. Dessa fondmedel utdelas av Kungl. Maj:t efter framställning från tekniska forskningsrådet men har även i viss utsträckning utdelats, bl. a. som lån, utan någon åtgärd från rådets sida. Från fonden har även kunnat förskottas större forskningsbidrag, som utdelats av atomkommittén, naturvetenskapliga forskningsrådet och tekniska forskningsrådet gemensamt men där atomkommittén och naturvetenskapliga forskningsrådet icke haft möjlighet att av aktuella budgetårs reservationsanslag göra erforderliga utbetalningar. Fondens disponibla behållning utgjorde den 1 april 1958 1 487 168 kronor, utlånade belopp inräknade.

Det tekniska forskningsrådets reglemente är kortfattat. Där i föreskrives att rådet skall bestå av åtta av Kungl. Maj:t förordnade ledamöter, bland vilka Kungl. Maj:t utser en ordförande. Förordnandena har i regel gällt för tre år i sänder men har ofta förlängts. Vidare föreskrives att hos rådet skall finnas anställd en sekreterare, vilken förordnas av Kungl. Maj:t.

Tekniska forskningsrådet har på senare år för speciella forskningsområden utsett tekniska nämnder, som förbereder rådsärendena inom sina områden och håller kontakten med forskarna. Som nämndordförande fungerar vanligen en rådsledamot. Sådana nämnder finns nu för elektronik, bioteknik, vattenforskning och automatisering. Den sakliga prövningen av de enskilda ansökningarna sker inom nämnden, men beslutanderätten ligger hos rådet. Genom nämndarbetet får rådet bättre möjligheter att dels principiellt bedöma och väga inkommande ansökningar, dels koncentrera rådets arbete till principiella frågor och till frågor av allmän karaktär. Därigenom

kan rådet få bättre möjlighet att fylla den uppgift, som kanske är dess väsentligaste, nämligen att följa den tekniska utvecklingen och taga initiativ till dess främjande. Genom nämnderna har rådet fått en större krets fackkunniga personer knuten till sig. Vid behov har någon eller flera av nämndernas ledamöter inkallats till rådssammanträden.

Utredningen erinrar vidare om att för innevarande budgetår anvisats dels ett anslag av 2 900 000 kronor till teknisk forskning och dels ett anslag av 103 400 kronor till rådets förvaltningskostnader.

Till belysning av rådets utdelningspolitik presenterar utredningen här nedan intagna sammanställning, utvisande fördelningen på skilda ämnesområden och ändamål av under budgetåret 1954/57 av rådet beviljade medel.

Ämnesområde/ändamål	1954/55		1955/56		1956/57	
	Res. anslag	Fonden	Res. anslag	Fonden	Res. anslag	Fonden
Fysik.....	214 173	205 000	133 906	121 000	149 021	—
Matematik.....	22 272	—	2 000	—	—	—
Elektronik.....	224 766	—	225 500	—	309 620	—
Kemi.....	413 337	45 300	526 513	693 700	535 926	80 000
Bergsvetenskap.....	22 276	60 000	25 000	—	—	—
Maskinteknik.....	85 899	32 132	57 425	—	84 450	—
Väg- och vattenbyggnad...	150 000	—	124 912	213 000	188 590	—
Skeppsteknik.....	—	—	1 542	—	20 000	—
Övriga ämnesområden.....	31 866	10 000	94 390	—	106 150	7 000
Dokumentation, publikation	31 149	—	90 495	—	28 900	—
Studieresor.....	13 051	—	13 573	—	40 070	—
Stipendier.....	168 590	—	120 008	77 069	240 217	83 399
Övriga ändamål.....	31 472	—	14 597	—	23 167	—
Summa	1 408 851	352 432	1 429 861	1 104 769	1 726 111	170 399

Förslag

I fråga om rådets organisation föreslår utredningen, att reglementet för statens tekniska forskningsråd ändras, så att ledamot av rådet utses för en tid av tre år i sänder med den begränsningen att en och samma person ej bör vara ledamot av rådet under längre sammanhängande tid än sex år. En person som under sex på varandra följande år varit ledamot av rådet bör dock sedan efter tre år kunna på nytt utses till ledamot. Vidare föreslår utredningen, att av rådets åtta ledamöter två utses genom val, nämligen på så sätt att varterdera av de två tekniska högskolornas lärarkollegier väljer en ledamot av rådet.

Beträffande anslagsbehovet anför utredningen bl. a. följande.

Som grund för utredningens anslagsberäkningar ligger nedanstående kalkyl.

	1958/59 milj. kr.	1959/60 milj. kr.	1960/61 milj. kr.	1961/62 milj. kr.
Nuvarande anslag.....	3,0	3,0	3,0	3,0
Uttag ur 1953 års fond.....	1,0	—	—	—
<i>Tillägg:</i>				
För stöd åt nya samarbetsgrupper och branschforskning under ut- veckling.....		0,4	0,8	1,2
För nya forskningsområden.....		0,5	0,8	1,1
För anställning av ytterligare fors- kare samt för hjälpkrafter till dessa.....		0,3	0,5	0,7
För speciellt kostnadskrävande ap- paratur.....		1,0	2,0	3,0
För ökning av det internationella samarbetet genom utbyte av fors- kare, resor, stipendiater och ex- perter utomlands etc.....		0,5	0,8	1,1
Summa miljoner kronor	4,0	5,7	7,9	10,1

Vid bifall till utredningens förut framlagda förslag rörande särskilda anslag för biträdes hjälp åt docenter och forskardocenter och rörande viss överflyttning till läroanstalternas fasta personalorganisation av nu genom rådsanslag bestridda arvodeskostnader uppkommer däremot en avlastning även för det tekniska forskningsrådets del. Denna avlastning beräknar utredningen till 400 000 kronor för budgetåret 1959/60, 800 000 kronor för budgetåret 1960/61 och 1 050 000 kronor för budgetåret 1961/62.

Under hänvisning till det anförda föreslår utredningen, att anslaget till statens tekniska forskningsråd höjes till följande belopp under de tre närmaste budgetåren:

1959/60	1960/61	1961/62
5 300 000 kronor	7 100 000 kronor	9 050 000 kronor

Yttranden

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala tillstyrker de av utredningen i syfte att garantera en viss cirkulation bland ledamöterna föreslagna bestämmelserna.

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola har intet att invända mot utredningens förslag om ändringar av de organisatoriska bestämmelserna för tekniska forskningsrådet och tillstyrker förslaget om uppräknning av anslagen till detta råd.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm anför bl. a. följande.

Med hänsyn till den omfattning rådets arbete fått och de vittomspännande uppgifter det har bör det enligt kollegiets mening givas samma antal ledamöter som statens naturvetenskapliga forskningsråd — dvs. 12. Liksom ett visst antal av medlemmarna av övriga forskningsråd utses av universitet, högskolor och liknande organ bör enligt kollegiets mening förslagsvis 5 av tekniska forskningsrådets ledamöter utses av de tekniska

högskolorna och därvid 3 av tekniska högskolan i Stockholm och 2 av Chalmers tekniska högskola. Övriga 7 ledamöter borde således — som hittills — förordnas av Kungl. Maj:t. Tanken att varje ledamots — dock ej ordförandens — mandattid skulle i de olika forskningsråden maximeras till sammanhängande 6 år vill kollegiet i princip ansluta sig till. I vissa fall — ej minst inom statens tekniska forskningsråd — skulle det dock kunna vara till fördel för rådets verksamhet om — när särskilda skäl därtill föreligger — avvikelse från denna bestämmelse kunde göras. Kollegiet vill därför föreslå att beträffande de olika rådens mandattider en tilläggsbestämmelse göres innebärande att Kungl. Maj:t kan — om särskilda skäl därtill föreligger — medgiva att mandattiden för viss ledamot utsträcker sig över de vanligen gällande 6 åren.

Lärarkollegiet vid Chalmers tekniska högskola yttrar:

Statens tekniska forskningsråd har särskild betydelse för de tekniska högskolorna, och lärarkollegiet hälsar med stor tillfredsställelse den ökning av anslagen, som föreslås av utredningen. Det har alltid framstått som en stor brist, att rådets anslag varit för små, något som varit så väl känt sedan länge, att detta faktum verkat kraftigt återhållande på ansökningarna. Kollegiet anser, att den i utredningen föreslagna föreskriften om strikt begränsad mandattid kan leda till besvärliga konsekvenser. Det är synnerligen väsentligt att rådsmedlemmarna har kontinuerlig kontakt med forskningen och näringslivet, och det kan vara högst olämpligt, att en upparbetad sådan kontakt brytes abrupt, kanhända mitt i en utvecklingslinje, som bearbetats av en viss rådsledamot. Kollegiet anser viktigt, att i rådet alltid finnes personer från de tekniska högskolorna. Det har visserligen varit regel även tidigare, men ej stadseenligt fastslaget. Lärarkollegiet ansluter sig därför till utredningens tanke, att högskolorna skall ha medinflytande på rådets sammansättning. På grund av rådets intima samarbete med de tekniska högskolorna vore det lämpligt att i rådet inginge två personer från vardera högskolan. Det är möjligt att en sådan anordning måste medföra en viss ökning av rådets numerär, vilken dock icke bör överstiga 10 personer, eftersom rådet annars blir mindre arbetsdugligt. Det kan tänkas, att en valprocedur från lärarkollegiernas sida skulle bereda svårigheter för ett rättvist tillgodoseende av olika områden av tekniken. Detta skulle ej behöva vara fallet, om Kungl. Maj:t som hittills utser ledamöter, men efter hörande av de tekniska högskolorna.

Statens tekniska forskningsråd uttalar i fråga om rådets organisation bl. a. följande.

Rådet finner med tillfredsställelse att utredningen ej föreslagit någon utökning av ledamotsantalet. Rådet finner det naturligt att den vid de tekniska högskolorna befintliga expertisen har nära anknytning till rådets verksamhet. Det är emellertid rådets uppfattning att detta behov bäst tillgodoses genom att Kungl. Maj:t vid utseende av ledamöter beaktar detta behov utan att detta speciellt föreskrives i rådets instruktion. Härigenom tillförsäkras även de från de tekniska högskolorna kommande ledamöterna helt och fullt samma självständiga ställning som övriga ledamöter. Det är ur rådets och den tekniska forskningens synpunkt väsentligt att samtliga ledamöter skall fatta beslut i sin individuella kapacitet. Om riksdagen likväl skulle finna någon begränsning av Kungl. Maj:ts handlingsfrihet på

denna punkt påkallad vill rådet alternativt föreslå att beträffande de tekniska högskolornas medverkan vid rådets sammansättning denna till skillnad från utredningens förslag skall ske på så sätt att, då företrädare från någon teknisk högskola avgår från rådet, vardera av de tekniska högskolorna uppgör en förslagslista omfattande fyra namn. Från dessa listor utser Kungl. Maj:t sedan nya företrädare från de tekniska högskolorna. Härigenom tillförsäkras de tekniska högskolorna att ständigt vara företrädare i rådet samtidigt som de från de tekniska högskolorna kommande ledamöterna på samma sätt som övriga ledamöter utsetts av Kungl. Maj:t och således har att handla ej såsom direkta representanter för sina högskolor utan som experter i sin individuella kapacitet. Tekniska forskningsrådets uppgifter fordrar ett intimt samspel mellan de olika ledamöternas erfarenhet och insikt och av var och en av ledamöterna dessutom perspektiv långt utöver det egna specialområdet. Dessutom fordras av ledamöterna en kännedom om den industriella strukturen och utvecklingen, som tyvärr endast relativt långsamt kan förvärvas och som icke bör tillspillogivas genom tidsbestämda ändringar i rådets sammansättning. Genom den viktiga planerande uppgiften, genom att ordförandeskapen i rådets nämnder i regel innehas av rådsledamöter och genom behovet av en nära kontakt med näringslivet har det för rådets del blivit nödvändigt att man inte inför bestämmelser i dess instruktion vilka allvarligt kommer att äventyra ett omhändertagande och fullföljande av viktiga arbetsuppgifter. Rådet måste därför bestämt avstyrka utredningens förslag om en begränsning av mandattiden till högst sex år. Det bör på samma sätt som hittills ankomma på Kungl. Maj:t att, gärna efter rådets hörande, utse ledamöter. Härigenom skapas bäst de nödvändiga förutsättningarna för en cirkulation av ledamotskapet utan att därigenom kontinuiteten på viktiga punkter rubbas.

Beträffande rådets anslagsbehov framhålles huvudsakligen följande.

Rådet finner det av väsentlig betydelse att principbeslut fattas rörande takten i rådets anslagshöjningar under de kommande åren. Detta gäller även perioden efter det intervall som upptagits i utredningens förslag. För ett rationellt planerande av forskningsverksamheten är det av vikt att råden kan överblicka en framtida period om cirka tre år. Rådet delar utredningens synpunkt att anslaget till statens tekniska forskningsråd bör väsentligt höjas under de tre närmaste budgetåren. Dock finner rådet med hänvisning till att den av utredningen beräknade avlastningen av rådsanslaget för tekniska rådets del med största sannolikhet ej kommer att uppgå till av utredningen beräknat belopp, att rådets anslagsbehov bör bestämmas till följande belopp, nämligen för budgetåret 1959/60 till 5 500 000 kronor, för budgetåret 1960/61 till 7 500 000 kronor och för budgetåret 1961/62 till 9 700 000 kronor. Rådet delar utredningens åsikt att de maximibelopp, vilka kan utdelas utan inhämtande av Kungl. Maj:ts tillstånd, bör höjas till det dubbla mot nu gällande.

Sveriges industriförbund understryker, att industrin bör tillförsäkras representation även i det tekniska forskningsrådet.

Svenska teknologföreningen anser, att i statens tekniska forskningsråd bör ingå två representanter för näringslivet, valda så att de kan förutsättas ha vid utblick över områden, för vilka teknisk forskning är av väsentlig betydelse.

8. Departementschefen

Flertalet forskningsråd tillkom efter andra världskrigets slut under en tid, då man sökte finna nya vägar för att på effektivast möjliga sätt kanalisera växande anslag till svensk forskning. Man valde den gången att komplettera universitets- och högskoleväsendet med en ny organisation i syfte att skapa bättre möjligheter än hittills till ökat samarbete dels mellan forskare vid skilda fakulteter och högskolor, dels mellan forskare inom och utanför högskoleorganisationen. Detta organisatoriska grepp har givit mycket goda erfarenheter. Det är därför enligt min mening av väsentlig betydelse att forskningsråden även framgent bibehåller sin nu konsoliderade ställning inom forskningsorganisationen.

I och med att allt större ekonomiska resurser tillföres forskningen för att öka dennas effektivitet — mellan budgetåren 1950/51 och 1958/59 har de sammanlagda anslagen till de av universitetsutredningen behandlade råden ökat från 6,5 till 17 miljoner kronor — synes det mig särskilt viktigt att en väsentlig del härav fördelas av organ, som genom sin allsidiga sammansättning och sakkunskap garanterar en konstruktivt kritisk bedömning och sovring av de många förslag i syfte att initiera forskning och förstärka forskningsresurserna inom skilda områden, som på olika sätt kommer upp till diskussion och prövning inom forskningsråden. I en tid då ny forskning till betydande del avser gränsområden mellan olika discipliner har det särskilt stor betydelse att man i form av forskningsråden har organ som bättre än andra är ägnade att stimulera till samverkan över traditionella högskole- och fakultetsgränser och även till samverkan mellan forskare inom och utom universitets- och högskoleväsendet.

Utvecklingen mot sådan forskning som berör flera av de traditionella forskningsdisciplinerna har även lett till ett ökat samarbete mellan de olika forskningsråden. Detta samarbete sker bland annat inom ramen för en av flertalet forskningsråd organiserad samarbetsdelegation. På senare år har samarbetet inom delegationen tagit fastare form utan att dock delegationen har någon formell status. Så till exempel har delegationen tagit initiativet till och själv genom ett särskilt arbetsutskott utarbetat förslag till ett för forskningsråden gemensamt forskningslaboratorium i anslutning till aktiebolaget Atomenergis anläggning i Studsvik. I årets statsverksproposition har med anledning av detta förslag äskats medel för påbörjande av en dylik laboratorieanläggning. Det bör vidare i detta sammanhang erinras om att forskningsrådets samarbetsdelegation numera i visst avseende utgör svenskt kontaktorgan i ett internationellt samarbete inom ramen för OEEC, avseende kvalificerad teknisk och vetenskaplig arbetskraft.

Det är enligt min mening önskvärt att det sålunda inledda samarbetet

mellan de svenska forskningsråden utvecklas och fördjupas ytterligare. Det kommer sannolikt att fordras ett allt intensivare samarbete mellan forskare inom vitt skilda discipliner när man i framtiden med forskningens hjälp vill angripa ett stort och viktigt problem. Här kan som exempel nämnas det vetenskapliga studiet av kriminalitetens orsaker, ett betydelsefullt problem, vilket såsom framhållits i annat sammanhang lämpligen borde kunna inom ramen för forskningsrådets verksamhet angripas på bred front på basis av ett av råden gemensamt utarbetat forskningsprogram. Jag vill här tillägga att, med hänsyn till de ökade resurser som råden torde komma att erhålla från och med nästa budgetår, det bör vara möjligt att igångsätta ett dylikt program.

Utifrån vad jag nu anfört är det naturligt att ställa frågan, huruvida den nuvarande forskningsrådsorganisationen i här berört avseende fyller rimliga krav. Universitetsutredningen har i sina förslag till organisatoriska förändringar inom forskningsrådsorganisationen blott tagit upp frågan om en vidgad organisatorisk samverkan inom rådsorganisationen i så måtto att utredningen föreslagit en sammanslagning av samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet och pedagogisk-psykologiska institutet. Inte heller har i remissyttrandena över utredningens förslag i dessa avseenden framförts önskemål om någon ytterligare koncentration av rådsorganisationen. Jag anser mig inte heller för egen del böra för närvarande förorda någon längre gående organisatorisk omläggning än den utredningen föreslagit. De här berörda organisatoriska frågorna bör dock enligt min mening i fortsättningen följas med största uppmärksamhet. Jag är nämligen övertygad om att det t. ex. vore möjligt att åstadkomma icke obetydliga rationaliseringsvinster genom en koncentration av de nuvarande forskningsrådets kansliorganisation. En dylik organisatorisk samordning bör enligt min mening övervägas så snart lokalmässiga förutsättningar härför kan anses föreligga.

Utredningen har för varje forskningsråd framlagt förslag beträffande ledamotsantal, valprocedur och mandatperioder. De nuvarande relativt stora olikheterna mellan råden i fråga om antalet ledamöter och i fråga om formerna för dessa ledamöters utseende skulle enligt utredningen i allt väsentligt komma att bestå även i framtiden. Enär utredningens förslag i dessa avseenden i princip synes ha accepterats av remissmyndigheterna har jag för egen del inte ansett mig ha anledning att förorda någon längre gående uniformitet i fråga om ledamotsantal och formerna för ledamöternas utseende.

Vad beträffar frågan om mandatperioden för rådets ledamöter förordar utredningen att vald eller av Kungl. Maj:t utsedd ledamots mandatperiod genomgående bestämmes till tre år med möjlighet till omval för en andra period, varefter nytt omval ej omedelbart skulle få ske. För egen del finner jag utredningens ifrågavarande förslag så till vida godtagbart som att

i princip samtliga ledamöter av ett forskningsråd med undantag för dess ordförande bör utses för treårsperiod, varefter möjlighet till omedelbar förlängning av mandat för ytterligare en sådan period bör föreligga. För tekniska forskningsrådets del torde dock den begränsade omvalsmöjligheten ej böra gälla. Inte heller synes någon begränsning böra uppställas beträffande antalet mandatperioder för rådsordförandena, vilka för samtliga forskningsråd enligt min mening bör utses av Kungl. Maj:t.

Innan jag i det följande övergår att behandla vart och ett av de av universitetsutredningen berörda forskningsråden vill jag beröra ytterligare en fråga av gemensamt intresse för samtliga forskningsråd. Universitetsutredningen har föreslagit, att de av ett råd utdelade medlen skall kunna användas för anskaffning ej endast av materiel och mindre apparatur för olika forskningsprojekt utan också för anskaffning av större forskningsapparatur. Utredningen berör här en fråga av stor praktisk betydelse. Jag vill erinra om att i årets statsverksproposition förordats inrättandet av en särskild utrustningsnämnd för universitet och högskolor med uppgift att handha inredning och utrustning av universitets- och högskoleinstitutionerna. I utrustningen av en ny vetenskaplig institution ingår numera ofta åtskillig tyngre forskningsapparatur. Då kostnaderna för dylik apparatur i regel uppgår till betydande belopp är det givetvis av allra största vikt att vid val av sådan apparatur beaktas, att densamma kan betjäna största möjliga antal forskare av olika slag. Det är därför nödvändigt, att ett fast samarbete tages upp i frågor av denna art mellan de olika forskningsråden och utrustningsnämnden. I den mån det blir aktuellt att för ett av råden stött forskningsprojekt anskaffa större forskningsapparatur synes inga principiella hinder föreligga att medel därtill beviljas från rådsanslagen. Samråd bör dock äga rum med utrustningsnämnden. För de olika råden gäller, att Kungl. Maj:ts tillstånd måste inhämtas, då anslag till ett och samma ändamål överstiger ett för respektive råd gällande maximibelopp. När det blir fråga om den tyngsta och dyrbaraste utrustningen kommer därför även i fortsättningen frågan att slutligt prövas av Kungl. Maj:t. Utredningen har föreslagit, att nu gällande maximibelopp höjes till det dubbla. Detta förslag har ej givit mig anledning till erinran.

När frågan nu gäller vart och ett av de av utredningen berörda forskningsområdena och mot dessa svarande forskningsråden vill jag inledningsvis konstatera att en rad av de detaljer i utredningens förslag som berör rådets sammansättning är av sådan art att det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva desamma och meddela de bestämmelser vartill denna prövning kan föranleda.

Medicinsk forskning. Till den medicinska forskningens förfogande står för innevarande budgetår två under åttonde huvudtiteln uppförda anslag (statsliggaren s. 786) uppgående till sammanlagt 4 065 500

kronor, vilket är 812 200 kronor större än motsvarande anslag under föregående budgetår. Till medicinska forskningsrådets disposition under nästa budgetår förordar jag att 5 210 000 kronor anvisas, innebärande en anslagshöjning med 1 144 500 kronor.

I detta sammanhang får jag erinra om att statens medicinska forskningsråd i maj 1958 hemställt, att cirka en miljon kronor måtte för de närmaste åren anvisas för en intensifierad forskning rörande tobaksrökens sammansättning och medicinska verkningar. Över framställningen har utlåtanden avgivits av statskontoret, medicinalstyrelsen, riksföreningen mot cancer, skolöverstyrelsen, statens institut för folkhälsan och svenska tobaksmonopolet. Jag vill i anledning härav endast uttala att jag finner den ifrågasatta forskningen vara av mycket stor betydelse, men att jag inte anser att tillräckliga skäl föreligger att särskilda medel å riksstaten anvisas härför. Det bör ankomma på medicinska forskningsrådet att i vedertagen ordning pröva huruvida medel bör anvisas för denna forskning inom ramen för de till rådets disposition stående anslagen.

Vad beträffar medicinska forskningsrådets sammansättning delar jag universitetsutredningens uppfattning att ett större antal av rådets ledamöter än nu bör utses av Kungl. Maj:t. Jag vill i detta sammanhang även erinra om vad jag tidigare uttalat i fråga om vissa organisatoriska frågor som berör samtliga forskningsråd.

H u m a n i s t i s k f o r s k n i n g. Under åttonde huvudtiteln är för innevarande budgetår uppfört ett anslag till humanistisk forskning om 1 125 000 kronor (statsliggaren s. 785). Detta anslag är 100 000 kronor större än motsvarande anslag föregående budgetår. Medel ur anslaget fördelas av humanistiska fondens nämnd som även har att fördela medel ur årsavkastningen från humanistiska fonden. Denna årsavkastning uppgår för närvarande till omkring 350 000 kronor. Jag föreslår, att för nästa budgetår anslaget till humanistisk forskning höjs med 175 000 kronor till 1 300 000 kronor.

Universitetsutredningen har föreslagit att medel ur avkastningen från humanistiska fonden i första hand skulle användas för bidrag till Diplomatariekommittén, Dialektordboken, Sveriges kyrkor samt Det medeltida Sverige. Detta förslag har mött gensagor vid remissbehandlingen. Jag vill i anledning härav endast uttala att jag räknar med att den sammanlagda medelstilldelningen till de fyra namngivna verksamheterna icke kommer att uppgå till högre belopp än som ungefärligen motsvarar fondavkastningens storlek. Någon formell åtskillnad mellan årsavkastningen från humanistiska fonden och de årliga riksstatsanslagen synes däremot ej böra tillämpas.

Jag vill i likhet med ett flertal remissinstanser tillstyrka universitetsutredningens förslag att humanistiska fondens nämnd ombildas till statens

humanistiska forskningsråd. Mot vad utredningen i huvudsak förordat rörande rådets sammansättning m. m., har jag intet att erinra.

S a m h ä l l s f o r s k n i n g. Under rubriken samhällsforskning har universitetsutredningen sammanfört forskning inom samhällsvetenskap och rättsvetenskap samt psykologisk och pedagogisk forskning. Under åttonde huvudtiteln står för innevarande budgetår till den samhälls- och rättsvetenskapliga forskningens disposition 560 000 kronor (statsliggaren s. 787) och till den psykologiska och pedagogiska forskningens disposition 180 000 kronor (statsliggaren s. 788). Summan av dessa två anslag, 740 000 kronor, överstiger med 85 000 kronor summan av motsvarande anslag under föregående budgetår. Vidare torde få erinras om att vissa kostnader för administration m. m. avseende psykologisk och pedagogisk forskning bestrides ur ett under åttonde huvudtiteln upptaget anslag till Psykologisk-pedagogiska institutet (statsliggaren s. 703).

Universitetsutredningens förslag att nu sammanföra verksamheten inom samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet och inom psykologisk-pedagogiska institutet har tillstyrkts eller lämnats utan erinran i flertalet remissyttranden. Jag har för egen del blivit övertygad om att den av universitetsutredningen föreslagna lösningen är den riktigaste. Jag förordar därför, att ett nytt forskningsråd i stället för samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsrådet och psykologisk-pedagogiska institutet inrättas från och med nästa budgetår, vilket råd i enlighet med utredningens förslag bör uppdelas på tre sektioner, nämligen en för den samhällsvetenskapliga forskningen, en för den rättsvetenskapliga forskningen och en för psykologisk och pedagogisk forskning. Rådet bör benämnas statens råd för samhällsforskning. I fråga om det nya forskningsrådets sammansättning torde det i enlighet med vad jag i det föregående anfört få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser. Därvid bör enligt min mening noggrant övervägas om det nu verkligen finns anledning att i likhet med vad utredningen föreslagit väsentligt förändra sammansättningen av sektionen för den samhällsvetenskapliga forskningen.

Vad angår storleken av de anslagsmedel som för nästa budgetår bör anvisas till samhällsforskning vill jag förorda att för ändamålet anvisas sammanlagt 955 000 kronor, innebärande en anslagsökning med i runt tal 210 000 kronor.

Styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet har för närvarande — förutom uppgiften att fördela medel till psykologisk-pedagogisk forskning — överinseendet över det pedagogiska biblioteket. Som framgår av det föregående förordar jag, att psykologisk-pedagogiska institutet upphör som självständig statsinstitution med utgången av innevarande budgetår. Den därigenom uppkomna frågan om förvaltningen av det pedagogiska biblioteket råder det delade meningar om. För närvarande är biblioteket inrymt

i ämbetshuset vid Hantverkargatan i Stockholm. I avvaktan på en långsiktig lösning av bibliotekets lokalfråga synes det mig mest ändamålsenligt att de uppgifter i fråga om pedagogiska biblioteket, som enligt nu gällande instruktion åvilar styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet, tills vidare anförtros åt en styrelse, bestående av ordföranden i det av mig föreslagna statens råd för samhällsforskning jämte två av rådets ledamöter, utsedda av rådet bland ledamöterna av dess sektion för psykologisk och pedagogisk forskning.

Medelsbehovet till biblioteket — som i fortsättningen bör benämnas statens psykologisk-pedagogiska bibliotek — samt till bokinköp och bokbindning vid biblioteket beräknar jag för nästa budgetår till respektive 65 000 kronor och 20 000 kronor.

Naturvetenskaplig forskning. Till denna forskning har för innevarande budgetår under åttonde huvudtiteln anvisats sammanlagt 3 862 300 kronor (statsliggaren s. 786). Detta anslagsbelopp överstiger med 607 000 kronor motsvarande anslag under föregående budgetår. För nästa budgetår anser jag mig för ändamålet böra förordna en medelsanvisning av 5 230 000 kronor, innebärande en anslagsökning med 1 367 700 kronor.

Mot utredningens förslag att antalet rådsledamöter utökas från nio till tolv har jag ingen erinran. Vad i övrigt beträffar det naturvetenskapliga forskningsrådets sammansättning och arbetssätt vill jag erinra om vad jag tidigare anfört rörande organisatoriska frågor som berör samtliga forskningsråd.

Atomforskning. Jag vill först erinra om att atomkommittén numera fyller funktionen av forskningsråd inom området för atomforskning. Utredningens förslag att atomkommittén ombildas till statens råd för atomforskning har tillstyrkts av samtliga remissmyndigheter, som uttalat sig i denna fråga. För egen del har jag ingen erinran mot utredningens förslag. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser rörande det nya forskningsrådets sammansättning och arbetssätt som kan bli erforderliga.

Det under åttonde huvudtiteln upptagna anslaget till Atomforskning (statsliggaren s. 789) är nu uppfört med 4 375 000 kronor. Detta anslag är 700 000 kronor större än motsvarande anslag föregående budgetår. Jag förordar, att motsvarande anslag för nästa budgetår höjes med 865 000 kronor till 5 240 000 kronor.

Teknisk forskning. Till denna forskning har för innevarande budgetår under tionde huvudtiteln anvisats sammanlagt 3 003 400 kronor (statsliggaren s. 940). Denna summa är 913 800 kronor större än motsvarande anslag föregående budgetår.

Universitetsutredningen har förordat att en förhållandevis stor del av den totala ökningen av anslagen till forskningsråden tillföres den tekniska forskningen inte enbart med hänsyn till denna forsknings utomordentliga betydelse för landet och dess näringsliv utan även till följd därav, att från och med nästa budgetår enligt utredningens beräkning inga medel skulle komma att tillföras den tekniska forskningen från 1953 års fond för teknisk forskning. Enligt uppgift torde emellertid även för nästa budgetår vissa medel ur nämnda fond kunna tillföras den tekniska forskningen. Rådets medel torde för nästa budgetår böra uppräknas med 1 621 600 kronor, varom chefen för handelsdepartementet senare denna dag kommer att göra framställning.

Beträffande frågan om tekniska forskningsrådets sammansättning vill jag erinra om vad jag tidigare anfört härom.

Vad jag nu förordat i fråga om storleken av anslagen till de av universitetsutredningen berörda forskningsråden innebär att de sammanlagda anslagsmedlen nästa budgetår skulle uppgå till 22 560 000 kronor jämfört med 17 176 800 kronor innevarande budgetår. Det betyder att anslagsökningen till forskningsråden nästa budgetår skulle uppgå till 5 383 200 kronor. Motsvarande sammanlagda anslagsökning innevarande budgetår uppgår till 3 218 000 kronor.

VIII. Särskilda forskartjänster

1. Utredningen

Utredningen förordar till en början, att utbyggnaden av forskningsläkarinstitutionen fortsättes. Utredningen finner dock att den hittillsvarande begränsningen till kliniska forskningsområden inte längre bör gälla. Det vore för det första mycket svårt att bestämt säga, var gränsen går mellan en klinisk och en teoretisk forskningsuppgift inom medicinen. För det andra förelåge ett starkt behov av denna typ av tjänster även på de teoretiska ämnesområdena, där sådana forskningsgrupper skulle kunna tjäna som underlag inom grundforskningen för senare tillämpning på det kliniska fältet. Utredningen föreslår därför, att i fortsättningen ifrågavarande tjänster benämnas endast forskningsläkartjänster och att åtminstone en viss del av dem efter rådets beslut även får utnyttjas för de teoretiska områdena av medicinen. Hittills har 15 forskningsläkartjänster inrättats. Utredningen föreslår, att under vart och ett av budgetåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62 inrättas fem nya sådana befattningar.

Utredningen föreslår vidare, att ett antal samhällsforskartjänster av samma slag som de nuvarande kliniska forskningsläkartjänsterna inrättas. Utredningen förordar, att som en försöksanordning fem sådana samhällsforskartjänster inrättas under närmaste femårsperiod. Till stöd för detta förslag återopas huvudsakligen följande.

Ett typiskt förhållande för samhällsvetenskapen är, att dess representanter i växande utsträckning infogas i administrativa och utredande befattningar inom statlig och kommunal organisation. Genom sin praktiska verksamhet kan dessa personer antagas ha särskilt goda förutsättningar att utföra för samhället värdefull forskning. Sådana personer återfinns bland annat i de statistiska verken, i arbetsmarknadsorgan, bostadspolitiska organ, regionala planeringsorgan och kommunala förvaltningar. Det framstår som ett angeläget samhällsintresse, att denna potentiella forskareserv skall kunna under viss tid frigöras för mera djupgående samhällsforskning och under denna tid befrias från sina ordinarie tjänsteåligganden. Under sådana forskningsperioder kan även till ömsesidig båtnad kontakt knytas mellan den akademiska verksamheten och de för forskning friställda tjänstemännen. Forskningsbegåvade samhällsvetare som kanske alltför tidigt avbrutit sin vetenskapliga verksamhet skulle därigenom kunna för en tid åter kytas till den akademiska forskningsverksamheten.

Utredningen föreslår även, att till naturvetenskapliga rådets förfogande ställes forskarbefattningar av samma slag som de forskningsläkarbefattningar, varöver medicinska rådet förfogar. Utredningen föreslår, att under vart och ett av budgetåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62 inrättas fem nya sådana befattningar. Rådet skulle sålunda budgetåret 1959/60 disponera fem, 1960/61 tio och 1961/62 femton dylika befattningar.

Utredningen föreslår slutligen, att jämväl atomforskningen ges det stöd, som existensen av dylika befattningar innebär. Beträffande det erforderliga antalet forskarbefattningar har atomkommittén gjort förfrågan till de institutioner, som har anslag från kommittén, angående behovet av dylika befattningar under vart och ett av budgetåren 1959/60, 1960/61 och 1961/62. I de svar, som inkommit, har behovet sammanlagt beräknats till 16, 21 respektive 24 stycken. Dessa siffror gäller personer, beträffande vilka institutionsföreståndarna haft anledning förutsätta, att vederbörande skulle komma att fortsätta med grundforskningsarbete vid universitet och högskolor. Utredningen föreslår därför, att fyra befattningar av ifrågavarande slag inrättas under budgetåret 1959/60 och ytterligare tre under vardera av budgetåren 1960/61 och 1961/62. Utredningen utgår från att under de två därpå kommande budgetåren minst tre befattningar per år bör inrättas.

De av utredningen här förordade särskilda forskartjänsterna inom olika discipliner bör enligt utredningens mening — liksom de nuvarande forskningsläkartjänsterna — tillsättas av universitetskanslern efter förslag av vederbörande forskningsråd. Enligt utredningens åsikt bör vidare med ifrågavarande tjänster förenade utgifter för avlöningar och omkostnader, liksom i fråga om forskningsläkartjänsterna, bestridas från ett särskilt anslag samt bestämmelser rörande tjänsterna, deras tillsättande m. m. utformas i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande bestämmelser för forskningsläkartjänsterna.

2. Yttranden

Flertalet remissinstanser har hälsat utredningens här framlagda förslag med stor tillfredsställelse och endast i ett fåtal yttranden har vissa erinringar framställts.

Statskontoret har sålunda anfört bl. a. följande.

Enligt statskontorets mening är det tveksamt, om de motiv som på sin tid anfördes vid inrättandet av de nuvarande forskningsläkarbefattningarna utan vidare är tillämpliga även för likartade tjänster vid andra forskningsråd. I vart fall synes en avvaktande hållning böra intagas till dess behovet av dylika tjänster mera exakt kan fastställas och en bättre överblick erhållas över den forskarkapacitet som finnes att disponera sedan den akademiska upprustningen hunnit taga fastare form.

Medicinska fakulteten i Uppsala framhåller bl. a. följande.

De av medicinska forskningsrådet disponerade forskningsläkartjänsterna föreslås ökade till antal, vilket fakulteten finner väl motiverat. Erfarenheten har emellertid visat att möjligheten till val av forskningsområde redan med nu gällande bestämmelser är mycket vid och att dessa tjänster i sin nuvarande utformning synnerligen väl fyller den viktiga uppgiften att verka stimulerande på snabbt avancerande frontlinjer inom den kliniska forskning. Under dessa förhållanden är fakulteten ej övertygad om att någon änd-

ring är behövlig i organisationen. För den händelse man anser den föreslagna förändringen skola komma till stånd bör dessa tjänster företrädesvis tilldelas kliniska ämnesområden.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala kan icke finna någon motive-ring för att icke behov av särskilda forskartjänster föreligger för de humanistiska ämnenas del.

Medicinska fakulteten i Lund finner den föreslagna utökningen av antalet kliniska forskningsläkartjänster välbetänkt.

Humanistiska fakulteten i Lund framhåller bl. a. följande.

Tillkomsten av ett antal samhällsforskartjänster skulle starkt underlätta genomförandet av större forskningsprojekt, som berör två eller flera samhällsvetenskapliga discipliner eller avser grundforskning på förut obearbetade men likväl väsentliga områden. Icke minst beträffande den forskning, som mera har karaktär av målforskning, skulle dessa tjänster betyda en vinning.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet yttrar följande.

Forskningsläkartjänsterna under statens medicinska forskningsråd har redan blivit viktiga instrument för av rådet önskat initiativ till forskning av viss inriktning. Behov föreligger av ytterligare sådana tjänster, och lärarkollegiet instämmer i utredningens förslag rörande inrättandet av nya sådana tjänster. En sådan utökning bör såsom föreslagits med hänsyn till att den kliniska forskningen enligt utredningsförslaget tillförsäkras särskilda forskarassistentbefattningar och att den experimentella medicinen antagit en alltmer specialiserad karaktär, icke komma endast klinisk utan även teoretisk forskning tillgodo.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola anser det angeläget, att de förordade särskilda samhällsforskartjänsterna blir tillgängliga även för rättsvetenskapsmän.

Med instämmande i utredningens förslag förordar *universitetskanslern*, att forskarbefattningar även kommer till stånd inom de humanistiska och rättsvetenskapliga områdena.

Statens medicinska forskningsråd anför huvudsakligen följande.

Rådets forskningsläkare är i full aktivitet och de har dels kunnat framvisa värdefulla egna forskningsresultat och dels har de kring sig bildat små forskargrupper, varigenom en värdefull rekrytering av välutbildade yngre forskare kommit till stånd inom väsentliga kliniska fält. Utredningen föreslår, att utbyggnaden av denna organisation fortsätter med en successiv ökning av antalet forskningsläkartjänster. Rådet vill livligt instämma i detta. Rådet har tidigare anfört, att den av utredningen föreslagna utbyggnaden av forskningens resurser inom såväl forskarkarriären som basorganisationen inte kommit den kliniska forskningen till del på samma sätt som den teoretiska forskningen. Genom en ökning av forskningsläkartjänsterna kan emellertid den kliniska forskningen i viss mån kompenseras. Universitetsutredningen föreslår, att den hittillsvarande begränsningen av forskningsläkartjänsterna till kliniska forskningsområden inte bör gälla. Rådet kan dock inte helt instämma i detta. Med tanke på att den kliniska forsk-

ningen i övrigt enligt rådets mening blivit relativt mindre tillgodosedd än den teoretiska, anser rådet, att man inte för närvarande kan släppa på den hittillsvarande begränsningen av forskningsläkartjänsterna till huvudsakligen kliniska fält.

Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd vill kraftigt understryka vikten av att de av utredningen föreslagna samhällsforskartjänsterna inrättas. Rådet anser dock ej, att tjänster av detta slag bör förekomma enbart inom den socialvetenskapliga sektionen, utan hävdar, att samhällsforskartjänster bör inrättas jämväl inom de båda övriga sektionerna. För juristernas del skulle enligt rådets förmenande dylika tjänster kunna göra det möjligt för personer, som inträtt i förvaltningen, att fortsätta sitt forskningsarbete.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd tillstyrker livligt utredningens förslag. Enligt rådets mening innebär detta en väsentlig ökning av möjligheterna att befordra yngre vetenskapsmäns forskning.

Statens tekniska forskningsråd finner att beträffande dess arbetsområde de av rådet redan beslutade och inrättade forskningstjänsterna bättre täcker behovet än sådana till bestämd lönegrad bundna tjänster. Med hänsyn till olikheten i det område rådet har att bearbeta i jämförelse med övriga råd, finner rådet att dessa medel bör stå till tekniska forskningsrådets förfogande via rådets ordinarie reservationsanslag samt att tjänsterna bör tillsättas av rådet.

Medicinalstyrelsen avstyrker utredningens förslag att forskningsläkartjänsterna ej längre enbart skall avse det kliniska forskningsområdet. Att den kliniska forskningen alltjämt i stigande grad behöver till sig knyta forskare från teoretiska eller kliniska institutioner, som helt kunna ägna sig åt kliniska problemställningar, är för styrelsen uppenbart.

Styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska institut vill för sin del livligt instämma i att särskilda forskarbefattningar bör kunna finnas inom alla områden och att sådana tjänster ställes till vederbörande forskningsråds disposition. Med den snabba utveckling som t. ex. den psykologisk-pedagogiska forskningen nu genomgår torde enligt styrelsens mening behovet av sådana tjänster även inom detta område vara aktuellt inom de allra närmaste åren.

Den av utredningen anförda motiveringen för inrättande av särskilda samhällsforskartjänster synes *SFS* gälla även för jurister sysselsatta i offentlig verksamhet, varför det bör övervägas att inrätta likartade tjänster också inom de juridiska fakulteterna.

Enligt *högerns ungdomsförbund* är det glädjande att konstatera, att forskningsrådets speciella forskningstjänster avses öka och på så sätt ge ett bättre underlag för den avancerade forskningen inom olika områden.

3. Departementschefen

Jag vill till en början erinra om att för innevarande budgetår under åttonde huvudtiteln är anvisat ett förslagsanslag av 401 000 kronor till Klinisk forskning, avseende avlöning m. m. vid femton tjänster såsom forskningsläkare i lönegrad Ae 24. Dessa tjänster, som tillsättes av universitetskanslern, efter förslag av statens medicinska forskningsråd, är enligt gällande bestämmelser avsedda för framstående vetenskapsidkare och har till ändamål att främja utvecklingen av medicinsk forskning med klinisk inriktning. Universitetsutredningen har, under åberopande av att den medicinska forskningen utvecklats därhän att gränsen mellan klinisk och teoretisk forskning alltmer utsuddas, föreslagit, att åtminstone en viss del av forskningsläkartjänsterna efter beslut av rådet får utnyttjas även för de teoretiska områdena av medicinen. Medicinska forskningsrådet har icke ansett sig kunna för närvarande helt biträda detta förslag. För egen del har jag, efter att närmare ha tagit del av hur rådet hittills fördelat tjänsterna på olika ämnesområden, funnit att utredningens och rådets ståndpunkter i realiteten inte väsentligt skiljer sig från varandra. Med hänsyn härtill och då det alltjämt bör ankomma på rådet att bestämma ämnesområde från fall till fall, har jag ansett mig kunna biträda förslaget om en vidgning av användningsområdet på det sätt utredningen angivit. Då därjämte behovet av forskning inom det medicinska området kraftigt ökar, förordar jag, att antalet forskningsläkartjänster för nästa budgetår ökas med tre till aderton. Med hänsyn bl. a. till vad jag härefter kommer att föreslå i fråga om inrättande av tjänster av motsvarande typ inom andra forskningsområden bör samtliga de för nästa budgetår för medicinska ämnen avsedda aderton forskartjänsterna — med placering i lönegraden Ae 24 — formellt erhålla tjänstebenenämningen forskare.

I likhet med utredningen finner jag starka skäl anförda för att särskilda forskartjänster av samma typ som de för medicinsk forskning avsedda inrättas även för naturvetenskaplig forskning, atomforskning och samhällsforskning. Jag förordar, att för nästa budgetår inrättas följande nya forskartjänster av ifrågavarande typ, nämligen tre för naturvetenskaplig forskning, två för atomforskning och en för samhällsforskning. Därest behov därav skulle uppkomma torde Kungl. Maj:t emellertid böra äga att inom ramen för det sammanlagda antalet forskartjänster besluta om jämkning i fördelningen mellan de olika forskningsområdena. Liksom de för medicinsk forskning avsedda forskartjänsterna bör de för andra forskningsområden nu föreslagna forskartjänsterna tillsättas av universitetskanslern efter förslag av respektive forskningsråd. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles meddela de närmare bestämmelser, som härutinnan kan befinnas erforderliga.

Ett bifall till mina nu framställda förslag föranleder för nästa budgetår ett ökat medelsbehov av 234 000 kronor. Samtliga de 24 forskartjänsterna bör uppföras på personalförteckning under ett förslagsanslag, benämnt Särskilda forskartjänster. Detta anslag bör för nästa budgetår upptagas med 635 000 kronor, samtidigt som det under samma huvudtitel med 401 000 kronor nu uppförda förslagsanslaget till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning bör avföras från riksstaten.

IX. Anslagsberäkningar för budgetåret 1959/60

Kostnaderna för ett genomförande av universitetsutredningens förslag såvitt gäller budgetåret 1959/60 har utredningen på sätt närmare framgår av betänkandet (s. 223 f.) uppskattat till i runt tal 19,7 miljoner kronor.

I det föregående har jag framlagt en rad förslag om ytterligare förstärkning av forskningsresurserna inom såväl universitets- och högskoleväsendet som forskningsrådsorganisationen i anslutning till av universitetsutredningen förordade åtgärder. Förslag har sålunda framlagts dels om en utbyggnad av forskardocentinstitutionen, dels om ett införande av en ny typ av tjänster, nämligen forskarassistenter, dels ock om en förstärkning av assistentpersonalen m. m. inom de filosofiska fakulteterna och vid de tekniska högskolorna. För såväl den personella som den materiella basorganisationens del har också förordats förstärkningar. Jämväl för forskningsrådets vidkommande har föreslagits anslagsökningar. Slutligen har förslag framställts om inrättande av särskilda forskartjänster inom olika forskningsområden. Ett realiserande för nästa budgetår av förevarande förslag medför ett ökat medelsbehov av i runt tal sammanlagt 10 250 000 kronor. Av detta belopp kommer av lämplighetsskäl, som framgår av det följande, 250 000 kronor, som avser Stockholms högskola, att beräknas tillsammans med högskolans anslagsbehov på grundval av ordinarie petita.

Såvitt avser vissa av universitetsutredningen behandlade frågor, har jag redan i årets statsverksproposition under respektive avlöningsanslag framställt på ordinarie petita grundade förslag. I detta avseende har sålunda i statsverkspropositionen för förstärkning av forskningsresurserna vid de tre universiteten, karolinska institutet och de två tekniska högskolorna beräknats i runt tal 1 120 000 kronor. Härav avser 50 000 kronor assistent- och amanuenspersonal vid universiteten och karolinska institutet, 280 000 kronor docent- och forskardocenttjänster vid nämnda lärosäten samt de tekniska högskolorna, 150 000 kronor universitetslektorat vid de tekniska högskolorna och 635 000 kronor biträdespersonal vid universiteten, karolinska institutet och de tekniska högskolorna.

För nästa budgetår har jag sålunda i anslutning till universitetsutredningens förslag förordat en förstärkning av forskningens resurser med i runt tal 11,4 miljoner kronor.

Förslaget under avdelning VII angående anvisande av medel till teknisk forskning berör handelsdepartementets verksamhetsområde. Som framgått av det föregående erfordras för detta förslags genomförande en ökad medelsanvisning för nästa budgetår med 1 621 600 kronor. Förslag till anslags-

äskande på denna punkt kommer senare denna dag att anmälas av chefen för handelsdepartementet.

Utöver de medel som för här ifrågavarande ändamål äskats under åttonde huvudtiteln i årets statsverksproposition kommer jag sålunda att här under skilda anslag slutligt beräkna ytterligare sammanlagt i runt tal 8 630 000 kronor. I anslutning härtill ämnar jag också hemställa om anslag för nästa budgetår till verksamheten vid psykologisk-pedagogiska biblioteket. Därjämte avser jag att till behandling upptaga frågan om bidrag till Stockholms högskola för budgetåret 1959/60. Jag kommer därvid av lämplighetsskäl att beräkna högskolans anslagsbehov för nämnda budgetår på grundval av inte enbart ordinarie petita utan även vad jag i nu förevarande sammanhang förordat för högskolans vidkommande med avseende på utbyggda forskningsresurser. Sistnämnda förstärkning motsvarar kostnadsmässigt ett belopp av 666 000 kronor, vilket i det följande under avsnitt 7 kommer att ingå i utgiftsposterna till respektive Avlöningar och Materiel m. m.

Tjänster m. m.	Föreslaget antal	Beräknade kostnader för budgetåret 1959/60	
1. Forskardocenttjänster i lönegrad Ae 24:			
a) Uppsala universitet.....	2	51 000	129 000
b) Lunds universitet.....	2	51 000	
c) Karolinska institutet.....	1	27 000	
2. Forskarassistenttjänster i lönegrad Ae 21:			
a) Uppsala universitet.....	2	43 000	313 000
b) Lunds universitet.....	2	43 000	
c) Göteborgs universitet.....	2	45 000	
d) Karolinska institutet.....	2	46 000	
e) Tandläkarhögskolan i Stockholm.....	1	23 000	
f) Tandläkarhögskolan i Malmö.....	1	22 000	
g) Tekniska högskolan i Stockholm.....	2	46 000	
h) Chalmers tekniska högskola.....	2	45 000	
3. Assistenten och amanuenser vid filosofisk fakultet (antalet uttryckt i 1000-tal assistenttimmar):			
a) Uppsala universitet.....	8,50	136 000	346 000
b) Lunds universitet.....	7,53	120 000	
c) Göteborgs universitet.....	5,30	90 000	
4. Assistenten vid teknisk högskola:			
a) Tekniska högskolan i Stockholm.....	52	936 000	1 582 000
b) Chalmers tekniska högskola.....	38	646 000	
5. Kvalificerade medhjälpare:			
a) Uppsala universitet.....	2	40 000	188 000
b) Lunds universitet.....	2	40 000	
c) Göteborgs universitet.....	1	21 000	
d) Karolinska institutet.....	1	22 000	
e) Tekniska högskolan i Stockholm.....	2	44 000	
f) Chalmers tekniska högskola.....	1	21 000	
6. Biträdestjänster:			
Lunds universitet.....	2	20 000	20 000
		Summa kronor	2 578 000

1. Vissa forskardocenttjänster m. m.

I det föregående har jag för nästa budgetår förordat inrättande vid universiteten, karolinska institutet, tandläkarhögskolorna och de tekniska högskolorna av följande nya tjänster m. m.

Medel till avlöning för dessa tjänster torde för budgetåret 1959/60 böra anvisas under ett särskilt förslagsanslag av 2 578 000 kronor med den rubrik som jag nyss angivit. Anslaget bör disponeras av vederbörande läroanstalt i enlighet med närmare föreskrifter, som det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda. Förutnämnda tjänster i lönegraderna Ae 21 och Ae 24 bör uppföras på en särskild personalförteckning. Därest för kvalificerad medhjälpare avsedd tjänst befinnes böra placeras i lönegraden Ae 21 eller högre, torde för budgetåret 1959/60 innehavaren böra anställas såsom extra tjänsteman i för tjänsten avsedd lönegrad. Vidare torde särskild avlöningsstat böra fastställas med den fördelning på olika poster som framgår av min hemställan i det följande.

De under förevarande anslag anvisade medlen bör från och med budgetåret 1960/61 tillgodoföras respektive läroanstalters avlöningsanslag, varvid jämväl erforderliga ändringar i respektive personalförteckningar bör vidtagas.

2. Biträdeshjälp m. m. åt docenter

I anslutning till mina förut framställda förslag rörande den personella basorganisationen har jag även förordat, att innehavare av docenttjänst i början av sin tjänstgöringstid skall kunna komma i åtnjutande av medel för biträdeshjälp och materielanskaffning. Det för budgetåret 1959/60 behövliga medelsbehovet har jag därvid angivit till 320 000 kronor, vilket belopp torde böra fördelas på olika lärosäten på sätt följande sammanställning närmare utvisar.

Lärosäten	Belopp
1. Uppsala universitet (inklusive medicinska högskolan i Umeå)	95 000
2. Lunds universitet	95 000
3. Göteborgs universitet	30 000
4. Karolinska institutet	20 000
5. Stockholms högskola	65 000
6. Tekniska högskolan i Stockholm	9 000
7. Chalmers tekniska högskola	6 000
Summa kronor	320 000

Ifrågavarande belopp av 320 000 kronor bör för budgetåret 1959/60 anvisas under ett särskilt reservationsanslag med den rubrik, som jag nyss angivit.

Från och med budgetåret 1960/61 torde emellertid dessa anslagsmedel böra överföras till annat å riksstatens åttonde huvudtitel redan upptaget anslag. Det torde böra ankomma på universitetskanslern att i samband med sina anslagsäskanden för sistnämnda budgetår framlägga förslag härom.

3. Vissa materielanslag

I enlighet med vad jag i det föregående förordat torde reservationsanslagen till materiel m. m. för universiteten, karolinska institutet, tandläkarhögskolorna och de tekniska högskolorna för nästa budgetår beräknas på sätt närmare framgår av följande sammanställning, vilken jämväl utvisar nuvarande anslagsbelopp och för nästa budgetår föreslagna ökningar.

Anslagsändamål	Belopp för budgetåret 1958/59	Föreslagen ökning för budgetåret 1959/60	Föreslaget totalbelopp för budgetåret 1959/60
Uppsala universitet: Materiel m. m.	2 188 000	202 000	2 390 000
Lunds universitet: Materiel m. m.	1 960 000	330 000	2 290 000
Göteborgs universitet: Materiel m. m. ...	966 000	124 000	1 090 000
Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Materiel m. m.	1 355 000	115 000	1 470 000
Tandläkarhögskolan i Stockholm: Materiel m. m.	146 800	23 200	170 000
Tandläkarhögskolan i Malmö: Materiel m. m.	101 900	13 100	115 000
Tekniska högskolan i Stockholm: Materiel m. m.	1 700 000	200 000	1 900 000
Chalmers tekniska högskola: Materiel m. m.	1 400 000	60 000	1 460 000
Summa kronor	9 817 700	1 067 300	10 885 000

Kvarstående behållning å de under åttonde huvudtiteln nu uppförda reservationsanslagen till Rasbiologiska institutet: Materiel m. m. och Bidrag till medicinska Nobelinstitutets avdelning för biokemi torde vid utgången av innevarande budgetår tillgodoföras reservationsanslagen till respektive Uppsala universitet: Materiel m. m. och Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Materiel m. m.

4. Forskningsråd

Av följande sammanställning framgår dels för innevarande budgetår för ändamålet anvisade anslag och dessas karaktär, dels av mig i det föregående förordade anslagsförändringar, dels ock de belopp, varmed anslagen torde böra uppföras för budgetåret 1959/60.

I fråga om den närmare dispositionen av samtliga i sammanställningen upptagna, för budgetåret 1959/60 förordade förslagsanslag till förvaltningskostnader torde Kungl. Maj:t framdeles få meddela beslut.

Anslagsändamål	Belopp för budgetåret 1958/59	Föreslagen ökning resp. minskning för budgetåret 1959/60	Föreslaget anslagsbelopp för budgetåret 1959/60
Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	140 500	+ 19 500	160 000
Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning, <i>reservationsanslag</i> ...	3 925 000	+ 1 125 000	5 050 000
Humanistisk forskning.....	1 125 000	— 1 125 000	—
Humanistisk forskning, <i>reservationsanslag</i>	—	+ 1 300 000	1 300 000
Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader m. m., <i>förslagsanslag</i>	30 000	— 30 000	—
Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd: Samhälls- och rättsvetenskaplig forskning, <i>reservationsanslag</i>	530 000	— 530 000	—
Psykologisk och pedagogisk forskning, <i>reservationsanslag</i>	180 000	— 180 000	—
Psykologisk-pedagogiska institutet (beräknade medel för förvaltningskostnader för verksamhet såsom forskningsråd).....	5 600	— 5 600	—
Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i> ...	—	+ 45 000	45 000
Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning, <i>reservationsanslag</i>	—	+ 910 000	910 000
Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader, <i>förslagsanslag</i>	107 300	+ 22 700	130 000
Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning, <i>reservationsanslag</i>	3 755 000	+ 1 345 000	5 100 000
Atomforskning, <i>reservationsanslag</i>	4 375 000	+ 865 000	5 240 000
Summa kronor	14 173 400	+ 3 761 600	17 935 000

De av mig för nästa budgetår föreslagna reservationsanslagen till Humanistisk forskning och till Atomforskning torde böra disponeras av statens humanistiska forskningsråd respektive statens råd för atomforskning. Vidkommande förstnämnda reservationsanslag torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma storleken av det belopp, som bör avdelas för förvaltningskostnader. Jämväl i fråga om storleken av det belopp, som av reservationsanslaget till Atomforskning bör ställas till förfogande för bestridande av administrationskostnader, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare besluta.

Kvarstående behållningar å de under åttonde huvudtiteln nu uppförda reservationsanslagen till Statens samhälls- och rättsvetenskapliga forskningsråd: Samhälls- och rättsvetenskaplig forskning samt till Psykologisk och pedagogisk forskning torde vid utgången av innevarande budgetår böra tillgodoföras det för nästa budgetår förordade reservationsanslaget till Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning.

5. Särskilda forskartjänster

Under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1958/59 är upptaget ett förslagsanslag av 401 000 kronor till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning. Anslaget, vilket disponeras av universitetskanslern, är avsett för bestridande av kostnaderna för femton forskningsläkartjänster i lönegraden Ae 24, för vilka personalförteckning samt stat, omfattande avlönings- och omkostnadsposter, fastställts (se statsläggaren s. 591).

Mina i det föregående framställda förslag innebär bl. a., att för budgetåret 1959/60 skall finnas inrättade tjugofyra forskartjänster i lönegraden Ae 24, varav aderton för medicinsk forskning, tre för naturvetenskaplig forskning, två för atomforskning och en för samhällsforskning. Medel till avlöning m. m. för nämnda tjugofyra forskartjänster bör för budgetåret 1959/60 anvisas under ett särskilt förslagsanslag med den rubrik jag nyss angivit. Anslaget bör för budgetåret 1959/60 uppföras med 635 000 kronor och konstrueras på motsvarande sätt som förenämnda för budgetåret 1958/59 anvisade förslagsanslag av 401 000 kronor till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning, vilket vid bifall härtill bör indragas. Detta föranleder för nästa budgetår ett ökat medelsbehov av 234 000 kronor.

6. Verksamheten vid psykologisk-pedagogiska biblioteket

Medel för bl. a. den verksamhet det här gäller har för budgetåret 1958/59 anvisats under två särskilda, under åttonde huvudtiteln uppförda anslag, nämligen ett förslagsanslag av 70 600 kronor till Psykologisk-pedagogiska institutet och ett reservationsanslag av 20 000 kronor till Bokinköp och bokbindning vid pedagogiska biblioteket. Nämnda två anslag disponeras av styrelsen för psykologisk-pedagogiska institutet. Från det förstnämnda anslaget bestrides kostnaderna för både avlöning av institutets personal, bl. a. en förste bibliotekarie i lönegraden Ae 23, och vissa omkostnader i enlighet med härutinnan fastställd personalförteckning samt stat, omfattande avlönings- och omkostnadsposter (se statsläggaren s. 703 f.).

I det föregående har jag föreslagit dels att psykologisk-pedagogiska institutet skall nedläggas, dels att dess hittillsvarande uppgift att fördela medel till psykologisk-pedagogisk forskning skall anförtros det av mig förordade statens råd för samhällsforskning, dels ock att det pedagogiska biblioteket skall under benämningen statens psykologisk-pedagogiska bibliotek underställas en särskild, på närmare angivet sätt sammansatt styrelse. Vidare har jag för budgetåret 1959/60 beräknat medelsbehovet för biblioteket samt för bokinköp och bokbindning för detsamma till respektive 65 000 och 20 000 kronor. Vartdera av dessa två belopp bör för budgetåret 1959/60 anvisas under ett särskilt å riksstatens åttonde huvudtitel upptaget

anslag; det förra under ett förslagsanslag med rubriken Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek och det senare under ett reservationsanslag med rubriken Bokinköp och bokbindning vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Vid bifall här till bör förutnämnda två anslag till Psykologisk-pedagogiska institutet respektive Bokinköp och bokbindning vid pedagogiska biblioteket icke vidare upptagas å riksstaten; behållningen å det senare anslaget bör tillföras motsvarande nya reservationsanslag. Ifrågavarande två anslag till verksamheten vid psykologisk-pedagogiska biblioteket bör disponeras av den förenämnda av mig förordade styrelsen för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek. Förslagsanslaget till Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek bör i tillämpliga delar konstrueras på motsvarande sätt som omförmälda, för budgetåret 1958/59 anvisade förslagsanslag till Psykologisk-pedagogiska institutet. Detta medför i förevarande sammanhang ett minskat medelsbehov av 5 600 kronor.

7. Bidrag till Stockholms högskola

	Anslag	Nettoutgift
1957/58	10 095 000	10 095 000
1958/59 (statsliggaren s. 562) . .	12 014 000	
1959/60 (förslag)	14 765 000	

Enligt det av 1948 års riksdag godkända avtalet mellan staten, Stockholms stad och högskolan rörande högskolans finansiering, vilket trätt i kraft den 1 juli 1949, skall av högskolans styrelse upprättat förslag till stat för högskolan ingivas dels till Kungl. Maj:t och dels till stadsfullmäktige, som över förslaget avgiver yttrande till Kungl. Maj:t. Stat för högskolan fastställs av Kungl. Maj:t. Till bestridande av den utgiftssumma, som enligt den fastställda staten icke täckes av högskolans egna medel — *anslagssumman* — skall staten och Stockholms stad bidra enligt följande grunder:

a) När anslagssumman icke överstiger 4 800 000 kronor, bidrager staden med $\frac{1}{4}$ av densamma, dock högst med 700 000 kronor, och staten ansvarar för resten. Uppgår anslagssumman till mer än 4 800 000 kronor, utgår stadens bidrag med 1 200 000 kronor och resten täckes av staten.

b) I statens och stadens bidrag inräknas icke värdet å tomter och byggnader, som de upplåtit eller må komma att upplåta till högskolan.

c) Stadens bidrag bör i första rummet användas för tillgodoseende av de humanistiska och stats- och rättsvetenskapliga avdelningarnas behov.

Enligt den för högskolan för innevarande budgetår fastställda huvudstaten uppgår Stockholms stads bidrag till det för staden avtalsenliga maximalbeloppet, 1 200 000 kronor, och statens bidrag till 12 014 000 kronor.

Efter förslag i ämnet från högskolans lärråd har *styrelsen för Stock-*

holms högskola framlagt förslag till stat för högskolan för budgetåret 1959/60, utmynnande i förslag om statsbidrag med i runt tal 15 260 000 kronor och bidrag från Stockholms stad med 1 200 000 kronor. Nämnda statförslag innebär alltså en höjning av statens bidrag med i runt tal 3 246 000 kronor.

Stockholms stadsfullmäktige har enligt beslut den 29 september 1958 och den 26 januari 1959 tillstyrkt förslag till stat för högskolan, som framlagts av dess styrelse.

Universitetskanslern har — med överlämnande av nämnda förslag — avgivit utlåtande i ärendet.

Jag övergår nu till en granskning av högskolans anslagsbehov för nästa budgetår.

Huvudstatens utgiftsida

1. Avlöningar

Denna utgiftspost är nu uppförd med förslagsvis 8 905 000 kronor och disponeras på sätt framgår av s. 564 ff. i statsliggaren.

Högskolans styrelse föreslår, att denna utgiftspost höjes med i runt tal 2 644 000 kronor. Ett bifall till vad *kanslern* föreslagit skulle påkalla en höjning av posten med i runt tal 2 138 000 kronor.

I det följande lämnar jag en kortfattad redogörelse för kanslerns förslag till ändringar i högskolans personalorganisation m. m. samt redovisar därvid först de till de olika avdelningarna hänförliga förslagen och därefter sådana förslag, som avser högskolan i dess helhet. Vid min redogörelse kommer jag att närmare beröra endast de av kanslerns förslag, som jag ansett mig böra helt eller delvis biträda eller eljest funnit särskild anledning uppehålla mig vid. Jag tillåter mig att i övrigt hänvisa till handlingarna i ärendet.

A. Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen

Matematik

- 1) universitetslektor i Ao 26 i stället för biträdande lärare
- 2) arvoderad timundervisning om 5 400 kronor

Matematisk statistik

- 3) arvoderad timundervisning om 12 000 kronor
- 4) assistent

Astronomi

- 5) höjning av arvodet åt en assistent från 1 500 till 2 400 kronor

Teoretisk fysik med mekanik

- 6) arvodesanställd universitetslektor i stället för biträdande lärare
- 7) arvoderad timundervisning om 6 000 kronor

- 8) räknebiträde i Ae 7
- 9) extra arbetskraft för skriv- och kontorsgöromål (kostnad 4 000 kronor)

Fysik

- 10) laborator i elektronik
- 11) två universitetslektorer — varav en i Ao 26 och en arvodesanställd — i stället för en biträdande lärare
- 12) fyra assistenter
- 13) fyra förste amanuenser
- 14) laboratorieingenjör (Af 10—Ae 13 eller Af 9—Ae 12)
- 15) förste laboratoriebiträde i Ae 10
- 16) tre instrumentmakare i Ae 9
- 17) räknebiträde i Ae 7

Kemiska övningslaboratoriet

- 18) arvoderad timundervisning om 3 000 kronor
- 19) två assistenter
- 20) tre förste amanuenser
- 21) laboratoriebiträde i Ae 7
- 22) vaktmästare i Ae 7
- 23) tillfällig biträdeshjälp m. m. (kostnad 5 000 kronor)

Oorganisk och fysikalisk kemi

- 24) principbeslut om laboratur i analytisk kemi fr. o. m. 1/7 1960
- 25) arvoderad timundervisning om 12 000 kronor
- 26) kanslibiträde i Ae 7 (avsett även för kemiska övningslaboratoriet)

Organisk kemi och biokemi

- 27) arvoderad timundervisning om 6 000 kronor
- 28) halvtidsanställt kanslibiträde i Ae 7 och vaktmästare i Ae 7

Meteorologi

- 29) professor

Historisk geologi och paleontologi

- 30) arvoderad timundervisning om 6 500 kronor
- 31) rilbiträde i Ae 7 (avsett för hela den geologiska ämnesgruppen)
- 32) institutionsvaktmästare i Ae 8 (avsedd för hela den geologiska ämnesgruppen)

Zoologi

- 33) arvoderad timundervisning om 20 700 kronor
- 34) förste amanuens och halvtidsanställd tredje amanuens
- 35) kanslibiträde i Ae 7

Experimentell zoologi och cellforskning jämte Wenner-Grens institut

36) vaktmästare i Ae 7

Genetik

37) arvoderad timundervisning om 13 500 kronor

38) förste amanuens

39) förste amanuens i stället för andre amanuens

40) förste amanuens i stället för tredje amanuens

Matematisk-naturvetenskapliga biblioteket

41) personlig befattning som bibliotekarie i Ae 21 för den nu arvodesanställda bibliotekarien vid biblioteket A. Kåre och samtidigt indragning av den nu av Kåre innehavda arvodesbefattningen (motsvarande A 13)

Gemensamt för avdelningen

42) docent (rörlig befattning)

43) medelsanvisning av 19 600 kronor till arvoderad timundervisning i avdelningens övriga ämnen

44) indragning av anslagsmedlen om 25 000 kronor till särskild kursundervisning

45) assistent för skötsel av elektronmikroskop

Av tillgängliga handlingar inhämtas bland annat följande.

Punkterna 1, 6, 37 och 39. De under dessa punkter redovisade förslagen har av kanslern avvägt med beaktande av de principer för undervisningsresursernas dimensionering inom de filosofiska fakulteterna, som godtagits av förra årets riksdag (jfr prop. 1958: 104).

Punkt 5. Då antalet arbetstimmar, som assistenten med det lägre arvodet har att fullgöra, utgör omkring 250 för år räknat, finner kanslern den av högskolan äskade höjningen i hög grad motiverad.

Punkterna 8, 26, 28, 31, 35 och 36. De under dessa punkter redovisade förslagen motiveras med såväl undervisningens som forskningens och institutionsarbetets behov.

Punkterna 10—16. Kanslern anför: Den nya institutionsbyggnaden för ämnena fysik och teoretisk fysik med mekanik beräknas vara färdigställd inom sådan tid, att inflyttning kan ske före början av höstterminen 1959. Den utökning av institutionslokalerna som detta innebär medför att den årliga intagningen av nya studerande kan ökas från nuvarande cirka 35 till omkring 80. Jag finner det erforderligt, att personalen utökas, så att den i huvudsak får samma omfattning som vid motsvarande institutioner vid de båda äldre statsuniversiteten. Jag vill understryka vikten av att laboratorsbefattningen i elektronik inrättas, då denna del av fysiken fått en alltmer ökad betydelse ej minst för den moderna teknikens utveckling. Med tanke på den omfattande undervisningen på lågstadiet föreslår jag inrättandet av två befattningar som universitetslektor, med indragning av en av befattningarna som biträdande lärare. De nuvarande biträdande lärarnas förordnanden utgår med utgången av juni månad 1959. Den nya typ av befatt-

ningar, som inrättats vid vissa vetenskapliga institutioner från och med den 1 augusti 1958 — laboratorieingenjörstjänster — finner jag även vara väl lämpad för den nya fysiska institutionen och förordar, att en dylik tjänst inrättas för fysiska institutionen. Jag har i annat sammanhang uttalat, att jag funne det nödvändigt, att frågan om lönegradsplaceringen av laboratorieingenjörstjänsterna bleve föremål för omprövning. I fråga om den vetenskapliga biträdespersonalen föreslås — i likhet med, vad som ovan föreslagits beträffande den vetenskapligt utbildade personalen — en liknande personaluppsättning som vid de båda äldre statsuniversiteten.

Punkterna 18—22. Genom beslut den 28 juli 1958 angående förstärkningsanordningar vid universiteten och Stockholms högskola läsåret 1958/59 har Kungl. Maj:t anvisat medel till bland annat inrättandet av vissa befattningar och till extra lektorsundervisning om 350 timmar för de kemiska ämnena, varigenom det blivit möjligt att mottaga ett ökat antal ett- och tvåbetygsstuderande vid ifrågavarande institutioner. För övningslaboratoriets del innebar nämnda beslut, bland annat, att institutionen förstärktes med två assistentbefattningar, tre förste amanuensbefattningar, ett laboratoriebiträde i Ag 7 och en vaktmästare i Ag 7. Därtill synes 50 timmars extra lektorsundervisning belöpa på övningslaboratoriet. Då avsikten är att även i fortsättningen mottaga samma antal studerande som under läsåret 1958/59 bör enligt kanslern medel för ifrågavarande arvoden och tjänster från och med nästa budgetår beräknas under avlöningsanslaget. Laboratoriebiträdes- och vaktmästartjänsterna föreslår kanslern extra-ordinariesatta.

Punkt 25. Från förstärkningsanslaget för innevarande budgetår har för möjliggörande av en ökad intagning vid de kemiska institutionerna anvisats medel för oorganiska och fysikaliska kemiens del till ersättning för 200 lektorstimmar (jfr prop. 1958: 104). Medel för ifrågavarande arvoden bör enligt kanslern i fortsättningen beräknas under avlöningsanslaget.

Punkt 27. Från förstärkningsanslaget för innevarande budgetår har för möjliggörande av en ökad intagning vid de kemiska institutionerna anvisats medel för den organiska kemiens och biokemiens del till ersättning för 100 lektorstimmar (jfr prop. 1958: 104). Medel för ifrågavarande ersättning anser kanslern bör i fortsättningen beräknas under avlöningsanslaget.

Punkt 30. För budgetåret 1958/59 utgår ur förslagsanslaget till förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. medel till ersättning för 40 professorstimmar och 15 lektorstimmar. För budgetåret 1959/60 synes en utökning av antalet undervisningstimmar vara motiverat dels på grund av att den nuvarande e. o. docenten för närvarande åtager sig en betydande undervisningsbörda utöver den som statulmässigt åligger honom, dels ock på grund av en väntad ökning av antalet studerande. Kanslern beräknar det behövliga antalet timmar till 50 professorstimmar och 50 lektorstimmar.

Punkterna 33 och 34. För budgetåret 1958/59 utgår ur förslagsanslaget till förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. lärararvoden för tillhoppa 260 lektorstimmar och 170 timmar extra övrig undervisning. Dessa undervisningstimmar erfordras — utom såvitt avser 45 timmar extra övrig undervisning — helt för bestridande av nödig undervisning vid en ett-betygskurs. Då behovet av sådan kurs torde vara permanent och då därtill kommer att högskolan har skyldighet att i mån av möjlighet meddela undervisning även för ett betyg, synes medel för denna undervisning böra beräknas under högskolans avlöningsanslag. Ovannämnda 45 timmar extra övrig undervisning avser vissa exkursioner i ornitologi och kurs i entomologi. Då dessa ex-

kursioner och kursen är av obligatorisk natur bör enligt kanslern medel här för upptagas under sistnämnda anslag. För att täcka behovet av amanuenshjälp vid ett-betygskursen under läsåret 1958/59 har medel ställts till förfogande från anslaget till förstärkningsanordningar för avlönande av en förste amanuens och en tredje amanuens med halvtidsarvode. Jämväl för dessa befattningshavare finner kanslern medel för nästa budgetår böra beräknas under avlöningsanslaget.

Punkterna 43 och 44. Kanslern yttrar: Kursanslaget — för innevarande budgetår upptaget till 25 000 kronor — disponeras nu för kurser och annan undervisning, som utgör ordinarie undervisning i avdelningens läroämnen. Av detta anslag kan cirka 5 400 kronor anses avse undervisning, för vilken jag under ämnet matematik i det föregående beräknat medel för undervisning. Resterande 19 600 kronor bör överföras till förevarande anslagspost. Härutöver har jag under matematisk-naturvetenskapliga avdelningen beräknat en sammanlagd medelsanvisning till lärararvoden å 85 100 kronor. Anslagsposten bör sålunda uppföras med i avrundat tal 105 000 kronor. Genom mina åskanden i det föregående har jag tillgodosett det behov av medel från kursanslaget till kurser i avdelningens läroämnen, som eljest skolats föreligga. Kursanslaget kan med hänsyn härtill helt indragas.

B. Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen

- 1) preceptor i civilrätt
- 2) preceptor i processrätt
- 3) förste amanuens
- 4) kontorsbiträde i Af 1—Ae 5
- 5) professor i kriminologi
- 6) tilläggsarvode såsom universitetslektor till biträdande läraren i företags ekonomi
- 7) biblioteksassistent i Ae 10
- 8) kanslibiträde i Ae 7 för kriminologi
- 9) professor i allmän rättslära fr. o. m. 1/7 1960

Av tillgängliga handlingar inhämtas bland annat följande.

Punkterna 1—4. De under dessa punkter upptagna tjänsterna skall enligt propositionen 1957: 86 angående omläggning av den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen från och med nästa budgetår inrättas vid avdelningen.

Punkt 6. Av en av högskolans lärarråd framlagd plan över undervisningen i företagsekonomi framgår att i ämnet finnes behov av cirka 500 undervisningstimmar, medan biträdande lärarens undervisningsskyldighet utgör 198 timmar. Återstående undervisningsbehov anser kanslern kunna tillgodoses genom att medel ställes till förfogande till ett tilläggsarvode såsom arvodesanställd universitetslektor till den biträdande läraren och att medel beräknas under stats- och rättsvetenskapliga avdelningens kursanslag för undervisning under resterande cirka 100 timmar.

C. Humanistiska avdelningen

Teoretisk filosofi

- 1) halvtidsanställd förste amanuens

Praktisk filosofi

- 2) halvtidsanställd förste amanuens

Psykologi

- 3) arvodesanställd universitetslektor
- 4) arvoderad timundervisning om 10 600 kronor
- 5) assistent
- 6) fem förste amanuenser
- 7) instrumentmakare i Ae 11
- 8) laboratoriebiträde i Ae 7

Pedagogik

- 9) två universitetslektorer — varav en i Ao 26 och en arvodesanställd —
i stället för en biträdande lärare
- 10) arvoderad timundervisning om 9 600 kronor
- 11) assistent

Historia

- 12) två universitetslektorer, varav en i Ao 26 och en arvodesanställd
- 13) arvoderad timundervisning om 1 140 kronor
- 14) personlig befattning som lärare i historiens hjälpvetenskaper i Ae 24
för docenten E. Schieche

Litteraturhistoria med poetik

- 15) arvodesanställd universitetslektor
- 16) assistent

Konsthistoria med konstteori

- 17) kontorist i Ae 9

Teaterhistoria

- 18) förste amanuens

Klassisk fornkunskap och antikens historia

- 19) arvoderad timundervisning om 12 000 kronor

Allmän och jämförande etnografi

- 20) förste amanuens

Nordisk och jämförande fornkunskap

- 21) förste amanuens i stället för andre amanuens

Statskunskap

- 22) två universitetslektorer — varav en i Ao 26 och en arvodesanställd —
i stället för två biträdande lärare
23) assistent
24) kanslibitråde i Ae 7 med $\frac{1}{3}$ tjänstgöring

Nationalekonomi

- 25) assistent
26) förste amanuens i stället för andre amanuens
27) kanslibitråde i Ae 7 med $\frac{1}{3}$ tjänstgöring

Sociologi

- 28) två universitetslektorer, varav en i Ao 26 och en arvodesanställd
29) arvoderad timundervisning om 12 000 kronor
30) två assistenter
31) förste amanuens i stället för andre amanuens
32) kanslibitråde i Ae 7 med $\frac{1}{3}$ tjänstgöring

Statistik

- 33) universitetslektor i Ao 26 i stället för biträdande lärare
34) assistent
35) två förste amanuenser, varav en i stället för en andre amanuens
36) arvoderad timundervisning om 7 200 kronor
37) räknebiträde i Af 1--Ae 5

Latinska språket och litteraturen

- 38) arvodesanställd universitetslektor

Grekiska språket och litteraturen

- 39) lärare i Ae 26 samt arvoderad timundervisning om 8 000 kronor

Nordiska språk

- 40) tre universitetslektorer, varav en i Ao 26 och två arvodesanställda
41) arvoderad timundervisning om 18 200 kronor

Tyska språket

- 42) arvodesanställd universitetslektor i stället för biträdande lärare
43) två utländska lektorer
44) arvoderad timundervisning om 5 200 kronor
45) assistent
46) förste amanuens

Engelska språket

- 47) arvodesanställd universitetslektor
- 48) två utländska lektorer, varav en i amerikansk filologi
- 49) arvoderad timundervisning om 3 800 kronor
- 50) assistent
- 51) tredje amanuens

Romanska språk

- 52) personlig forskningsprofessur för professorn A. G. Tilander
- 53) universitetslektor i franska språket
- 54) arvoderad timundervisning om 4 500 kronor

Slaviska språk

- 55) förste amanuens

Sinologi

- 56) arvoderad timundervisning om 12 000 kronor

Fonetik

- 57) arvode av 6 000 kronor till föreståndaren för fonetiska övningslaboratoriet
- 58) extra vakthållning (kostnad 700 kronor)
- 59) arvoderad timundervisning om 11 000 kronor

Visforskning

- 60) assistent

Humanistiska biblioteket

- 61) biblioteksassistent i Ae 10
- 62) biblioteksbiträde i Ae 9

Gemensamt för avdelningen

- 63) två docenter (rörliga befattningar)
- 64) medelsanvisning av 30 000 kronor till arvoderad timundervisning i avdelningens övriga ämnen
- 65) minskning av anslagsmedlen till särskild kursundervisning med 125 000 kronor till 25 000 kronor

Av tillgängliga handlingar inhämtas bland annat följande.

Punkterna 1 och 2. Till stöd för de under dessa punkter redovisade förslagen åberopas, att institutionsarbetet väsentligt ökat.

Punkterna 3, 6, 9—12, 15, 16, 19, 22, 23, 25, 26, 28—30, 38, 39—43 och 45—51. De under dessa punkter redovisade förslagen har av kanslern avvägts med beaktande av de principer för undervisningsresursernas dimensio-

nering inom de filosofiska fakulteterna, som godtagits av förra årets riksdag (jfr prop. 1958: 104).

Punkterna 8, 17, 24, 27, 32 och 37. De under dessa punkter redovisade förslagen motiveras med såväl undervisningens som forskningens och det allmänna institutionsarbetets behov.

Punkt 18. Kanslern anför: I en av en särskild utredningsman år 1955 framlagd plan för utökning av högskolans personalorganisation har föreslagits, att ämnet från och med budgetåret 1957/58 skulle ha tillgång till en förste amanuens. Redan 1945 års universitetsberedning uttalade i sitt betänkande VI (SOU 1951:9), att den funne tillräckliga skäl föreligga för inrättande av en befattning som andre amanuens. Högskolans myndigheter har nu framlagt förslag om inrättande av en assistentbefattning i ämnet under åberopande bland annat av behovet av ökad biträdeshjälp vid såväl undervisning som forskning. Även behovet av assistans vid skötseln av biblioteket har framhållits. Jag finner mig övertygad om behovet av biträdeshjälp av assistent- eller amanuensstyp men anser mig för närvarande ej böra tillstyrka mer än vad utredningsmannen föreslagit, det vill säga inrättandet av en befattning som förste amanuens. Den bör inrättas från och med den 1 juli 1959.

Punkt 21. Det under denna punkt redovisade förslaget betingas av institutionsarbetets behov.

Punkterna 33, 35 och 36. Kanslern anför: Med stöd av en för undervisningen i statistik uppgjord plan föreslår jag inrättande av ett universitetslektorat i stället för en biträdande lärartjänst, en assistentbefattning samt två befattningar som förste amanuens, varav en i stället för en befattning som andre amanuens. Vid bedömande av behovet av amanuenshjälp har jag särskilt beaktat den omständigheten, att institutionen numera förfogar över en mindre hålkortsanläggning, vilkens skötsel kräver avsevärd arbetsinsats av en eller flera amanuenser. Vidare kräves lärararvoden till kurser i hålkort, maskinella hjälpmedel och särskild föreläsningsserie för två betyg om tillhoppa 7 200 kronor. Från förstärkningsanslaget utgår för undervisning under läsåret 1958/59 medel till en förste amanuens, en andre amanuens med halvtidsarvode, extra lektorsundervisning om 60 timmar och extra övrig undervisning om 288 timmar ävensom 2 000 kronor för en kurs i maskinella hjälpmedel, vilka senare medel dock endast täcker behovet under höstterminen 1958.

Punkt 55. Den under denna punkt föreslagna tjänsten som förste amanuens motiveras av forskningens behov.

Punkt 56. Kanslern yttrar: Sinologi är examensämne vid Stockholms högskola, som genom nädigt beslut den 4 maj 1945 erhöll examinationsrätt häri. Beslutet gäller så länge professorn och chefen för de ostasiatiska arkeologiska samlingarna B. Karlgren enligt honom meddelat förordnande som lärare vid högskolan fullgör undervisnings- och examinationsskyldigheten i ämnet. Karlgrens befattning vid nyssnämnda samlingar är uppförd å övergångsstat. Genom beslut den 6 juni 1952 har Kungl. Maj:t föreskrivit, att det skall åligga professorn och chefen för de ostasiatiska samlingarna att utan särskild ersättning vid egen institution eller vid akademiskt lärosäte fullgöra den undervisnings- och examinationsskyldighet, som kan bli honom ålagd av Kungl. Maj:t. Till Karlgren utgår i hans egenskap av lärare vid högskolan övergångsvis ett arvode av 3 000 kronor. Lärarrådet, som räknar med att Karlgren kommer att avgå från sin tjänst som professor och chef

för förutnämnda samlingar med utgången av juni 1959, begär i sina anslags-
äskanden för nästa budgetår ökade medel för att kunna anställa Karlgren
som lärare och examinator i sinologi jämväl efter nämnda tidpunkt. Med
hänsyn till att Karlgren dels avses fullgöra 100 timmars undervisning, dels
ock handha examinationen i ämnet synes ett arvode om 12 000 kronor vara
väl avpassat.

Punkterna 57—59. Kanslern uttalar: Från förstärkningsanslaget för in-
nevarande budgetår utgår medel dels till arvode till föreståndaren för fone-
tiska övningslaboratoriet med 6 000 kronor dels ock till extra vakthållning
med 700 kronor. Då behovet av dessa arvoden torde vara stadigvarande, bör
de överföras å högskolans avlöningsstat. För kurs i allmän fonetik och
svensk ljudlära (för studerande i nordiska språk och främmande levande
språk) erfordras ett belopp av 11 000 kronor.

Punkt 60. Den under denna punkt upptagna förste assistenttjänsten avses
främst för forskning och undervisning i medeltidens litteratur.

Punkterna 64 och 65. Kanslern yttrar: Från kursanslaget — för närva-
rande upptaget till 150 000 kronor — disponeras nu cirka 125 000 kronor
för kurser och annan undervisning, som utgör ordinarie undervisning i av-
delningens läroämnen. Av denna del av anslaget kan cirka 95 000 kronor
anses avse undervisning, för vilken jag under de olika ämnena i det före-
gående beräknat medel. Resterande 30 000 kronor av nyssnämnda belopp å
125 000 kronor bör överföras till förevarande anslagspost. Härutöver har
jag under humanistiska avdelningen beräknat en sammanlagd medelsanvis-
ning till lärararvoden å 114 240 kronor. Anslagsposten bör sålunda upp-
föras med i runt tal 145 000 kronor. Med hänsyn härtill föreslår jag, att
kursanslaget för nästa budgetår uppföres med ett belopp av 25 000 kronor.

D. Gemensamt för de matematisk-naturvetenskapliga och humanistiska avdelningarna

- 1) medelsanvisning av 50 000 kronor för handledning, ej inräknad i den
ordinarie undervisningen
- 2) medelsanvisning av 45 000 kronor för undervisningsnämndernas för-
valtningskostnader.

Av tillgängliga handlingar inhämtas bland annat följande.

Punkt 1. Från förstärkningsanslaget för budgetåret 1958/59 utgår ett be-
lopp av 50 000 kronor till Stockholms högskola för sådan handledning, som
ej inräknas i den ordinarie undervisningen inom den matematisk-natur-
vetenskapliga och den humanistiska avdelningen. För ifrågavarande hand-
ledning beräknar kanslern för nästa budgetår under anslagsposten till av-
löningar motsvarande belopp.

Punkt 2. För nästa budgetår skall medel för kostnaderna för undervis-
ningsnämnderna beräknas under avlöningsanslaget. Kanslern beräknar
härför samma belopp, som för innevarande budgetår utgår från förstärk-
ningsanslaget.

E. Gemensamt för högskolan

Rektorsämbelet

- 1) höjning av rektorsbefattningsarvode från 2 640 till 3 300 kronor

Biblioteken

- 2) medelsanvisning av 10 000 kronor för anlåtande av bibliotekssakkunnig expertis
- 3) ökning av medelsanvisningen till förstärkning av personalorganisationen vid avdelnings- och institutionsbiblioteken från 25 000 till 50 000 kronor

Kansliet

- 4) kanslibiträde i Ae 7
- 5) expeditiönsvakt i Ae 7 (avsedd även för kassaförvaltningen)

Kassaförvaltningen

- 6) assistent i Ae 17

Ekonomipersonal

- 7) värmeskötare i Ae 8
- 8) expeditiönsvakt i Ae 7
- 9) medelsanvisning av 7 800 kronor till extra arbetskraft

Ändrad anställningsform för vissa befattningshavare

- 10) institutionsvaktmästare i Ao 9 i stället för i Ae 9 för fysik
- 11) laboratoriebiträde i Ao 9 i stället för i Ae 9 för zoologi
- 12) förste byråsekreterare i Ao 21 i stället för i Ae 21 vid kansliet
- 13) kamrerare i Ao 21 i stället för i Ae 21 vid kassaförvaltningen
- 14) expeditiönsvakt i Ao 7 i stället för i Ae 7, ingående i ekonomipersonalen

Ändrad anställningsform och lönegradsplacering för vissa befattningshavare

- 15) kansliskrivare i Ao 10 i stället för kontorist i Ae 9 för fysik
- 16) kansliskrivare i Ao 10 i stället för kontorist i Ae 9 vid kemiska övningslaboratoriet
- 17) institutionsvaktmästare i Ao 8 i stället för vaktmästare i Ae 7 vid kemiska övningslaboratoriet
- 18) institutionsvaktmästare i Ao 9 i stället för i Ae 8 för oorganisk och fysikalisk kemi
- 19) vaktmästare i Ae 7 i stället för vaktmästarbiträde med arvode av 6 036 kronor

Av tillgängliga handlingar inhämtas bland annat följande.

Punkterna 7—9. Kanslern uttalar: Tillkomsten av den för fysiska institutet och institutet för teoretisk fysik med mekanik gemensamma institutionsbyggnaden medför ökade göromål för maskinist-, reparatörs- och eldarpersonalen. För bestridande av dessa göromål bör enligt vad lärarrådet inhämtat från byggnadsstyrelsen inrättas en befattning som värmeskötare i Ae 8. Jag biträder lärarrådets hemställan om inrättandet av en dylik tjänst. Högskolan har under sommaren 1958 övertagit de lokalutrymmen, som

disponerats av tekniska högskolan i huvudbyggnaden i kvarteret Vega. Bevakning och vaktmästargöromål i denna byggnad har hittills skötts av en förste expeditionsvakt i Ae 8 samt arvodesanställd portvakt. I samband med avflyttningen från kvarteret Vega har expeditionsvakten överförs till annan arbetsplats inom tekniska högskolan, medan portvaktsarvodet indragits (se 1958 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, s. 357, 363). Jag är ense med lärarrådet att för Stockholms högskolas del erfordras motsvarande personal för bestridande av nämnda göromål. Beträffande expeditionsvaktstjänsten är jag emellertid icke beredd att tillstyrka högre löneställning än Ae 7. Jag föreslår sålunda, att å högskolans stat för nästa budgetår upplöses dels en befattning som expeditionsvakt i Ae 7 och dels ett extra personalanslag av 7 800 kronor för bestridande av kostnaderna för portvakt i huvudbyggnaden i kvarteret Vega.

Utöver de förut under rubriken Ändrad anställningsform och lönegradsplacering redovisade förslagen har kanslern gjort framställning om uppflyttning i högre lönegrad av vissa befattningshavare vid högskolan.

Kanslern har även framställt förslag om ökad medelsanvisning på grund av uppflyttning i löneklass av vissa befattningshavare vid högskolan och till följd av den av riksdagen förra året beslutade löneregleringen för vissa befattningshavargrupper vid universitet och högskolor m. m. (jfr prop. 1958: 104). Därjämte har kanslern äskat medel till kompensation för höjda folkpensionsavgifter.

Vidare har kanslern i särskild skrivelse, dagtecknad den 1 december 1958, för nästa budgetår för bland annat Stockholms högskolas vidkommande föreslagit inrättande av följande ordinarie universitetslektorat, nämligen ett i litteraturhistoria med poetik, ett i nordiska språk, ett i tyska språket och ett i engelska språket, med samtidig indragning av motsvarande, från delposten till avlöningar till biträdande lärare, assistenter, amanuenser m. m. nu utgående arvoden. I fråga om den närmare motiveringen härför torde få hänvisas till handlingarna.

Departementschefen

Matematisk-naturvetenskapliga avdelningen. Vägande skäl talar enligt min mening för att en laboratur i elektronik inrättas vid högskolan från och med nästa budgetår. Jag tillstyrker därför kanslerns förslag härom. I anslutning härtill beräknar jag medel för två biträdestjänster. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av kanslern, meddela beslut i fråga om dessa två tjänsters lönegradsplacering.

Som framgått av det föregående har kanslern framlagt preciserade förslag till förstärkning av undervisningsresurserna i olika ämnen inom avdelningen. Jag har på grundval av den utredning, som kanslern därvid presenterat, förelagt en ingående prövning av dessa förslag. Därvid har jag tilllämpat normer och riktklinjer, motsvarande dem vilka kommit till användning vid medelstillsdelning ur det för innevarande budgetår anvisade förslagsanslaget till Förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. Denna

prövning har resulterat i att jag funnit en medelsanvisning av 250 000 kronor erforderlig för förstärkning av avdelningens undervisningsresurser. För detta ändamål bör sålunda för nästa budgetår medel beräknas med nyss angivna belopp. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att i den mån vederbörliga organisationsplaner ej hinna bli fastställda fördela dessa medel i enlighet med de regler och riktlinjer som fastställts genom beslut vid 1958 års B-riksdag i anledning av propositionen 1958: 104. Vid prövning i det följande av behovet av förstärkta undervisningsresurser i den humanistiska avdelningens ämnen ämnar jag tillämpa samma förfaringssätt.

I överensstämmelse med kanslerns förslag tillstyrker jag, att arvodet åt en assistent i astronomi höjes med 900 kronor till 2 400 kronor.

Vad beträffar avdelningens personalorganisation för biträdesgöromål tillstyrker jag till en början, att denna organisation för nästa budgetår utökas med följande nya tjänster, nämligen två som vaktmästare i Ae 7, varav en för organisk kemi och biokemi och en för kemiska övningslaboratoriet, samt en som laboratoriebiträde i Ae 7, avsedd för sistnämnda laboratorium. Under hänvisning till vad jag i det föregående under avdelningen IV (s. 144 och 145) anfört och föreslagit beräknar jag härutöver nu medel till nio nya tjänster — varav en avsedd för kvalificerad medhjälpare. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av kanslern, besluta i fråga om dessa tjänsters inplacering i såväl lönegrad som högskoleorganisationen.

Med anledning av förslaget om inrättande av en professur i meteorologi får jag erinra om att jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 mars 1959 tillkallat sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning beträffande organisationen av undervisning och forskning i meteorologi vid rikets universitet och högskolor samt därmed sammanhängande spörsmål.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen. Enligt statsmakternas beslut angående omläggning av den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen (prop. 1957: 86; SU 128; Rskr 318) skall från och med nästa budgetår vid avdelningen inrättas följande tjänster, nämligen en som preceptor i civilrätt, en som preceptor i processrätt, en som förste amanuens samt en som kontorsbiträde i reglerad befordringsgång. Jag beräknar därför nu medel till dessa befattningar. Vidare har jag ansett mig böra biträda förslaget om tilläggsarvode såsom universitetslektor till biträdande läraren i företagsekonomi.

Med anledning av förslaget om inrättande av en professur i kriminologi erinrar jag om att jag berört frågan om den kriminologiska forskningen i det föregående vid behandlingen av forskningsrådsorganisationen.

Humanistiska avdelningen. Under erinran om vad jag vid min behandling av kanslerns anslagsäskanden beträffande den matematisk-naturvetenskapliga avdelningen därutinnan anfört beräknar jag för för-

stärkning av nu ifrågavarande avdelnings undervisningsresurser en medelsanvisning av 570 000 kronor.

I detta sammanhang torde jag vidare få anmäla att för innevarande budgetår av tillgängliga medel 9 900 kronor ställts till förfogande för anordnande försöksvis av en kurs för högre förvaltningsutbildning vid högskolan. För fortsatt försöksverksamhet under nästa budgetår beräknar jag nu för ändamålet motsvarande belopp, 9 900 kronor.

Under hänvisning till vad jag i det föregående under avdelningen IV (s. 142 ff) anfört beräknar jag nu medel till dels fyra biträdestjänster, avsedda för den av mig tidigare förordade skrivcentralen för främst de humanistiska ämnena, dels tre biträdestjänster, avsedda för de samhällsvetenskapliga ämnena samt ämnena pedagogik och psykologi. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles, efter förslag av kanslern, besluta i fråga om sistnämnda tre tjänsters inplacering i lönegrad och fördelning på ämnen.

Gemensamt för de matematisk-naturvetenskapliga och humanistiska avdelningarna. Jag har redan beräknat särskilda medel för förstärkning av undervisningsresurserna vid respektive avdelningar vid högskolan. Härvid har jag som regel utgått från ett i jämförelse med innevarande läsår oförändrat studentantal. Med hänsyn bland annat härtill har jag ansett mig böra utöver dessa av mig förut beräknade medel för ändamålet i fråga förordna en ytterligare medelsanvisning av 265 000 kronor. Denna medelsanvisning torde icke få tagas i anspråk utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t.

Som tidigare nämnts har kanslern i särskild skrivelse hemställt, att vissa av de befattningar som arvodesanställd universitetslektor vid ifrågavarande avdelningar, för vilka medel för innevarande budgetår beräknats under förevarande anslag, måtte från och med nästa budgetår omvandlas till ordinarie tjänster som universitetslektor. Vidare har kanslern i anslutning till sina förslag om personalförstärkningar för skilda ämnen inom avdelningarna föreslagit inrättande av ett antal ordinarie universitetslektorat. Jag vill till en början erinra därom att i propositionen 1958: 104 (s. 95) uttalats, att de dåvarande universitetslektoraten borde ombildas till ordinarie, i den mån så befunes motiverat på grundval av vederbörligen fastställda organisationsplaner. Några sådana har ännu icke hunnit bli slutligt fastställda. Jag anser mig likväl redan för nästa budgetår böra förordna inrättande vid högskolan av ett ordinarie universitetslektorat i ett vart av följande ämnen, nämligen matematik, fysik, sociologi, pedagogik och pedagogisk psykologi, litteraturhistoria med poetik, statskunskap, nordiska språk, tyska språket och engelska språket. Det torde emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t att föreskriva att tjänst som ordinarie universitetslektor, intill dess organisationsplan för vederbörande ämne blivit fastställd av Kungl. Maj:t, icke må uppehållas annat än med arvodesanställd universitetslektor.

I anslutning till vad jag i det föregående under avdelningen III (s. 107 ff) anfört i fråga om det antal assistenttimmar i ämne, tillhörande filosofisk fakultet (motsvarande), som budgetåret 1959/60 bör få avdelas för forskning och allmänt institutionsarbete beräknar jag nu för detta ändamål ett medelstillskott av 306 000 kronor, motsvarande 17 000 assistenttimmar.

I enlighet med kanslerns förslag torde för handledning, ej inräknad i den ordinarie undervisningen, och för undervisningsnämndernas förvaltningskostnader böra beräknas respektive 50 000 och 45 000 kronor.

Gemensamt för högskolan. Under hänvisning till vad jag i det föregående under avdelningen III (s. 116) anfört och föreslagit beräknar jag nu medel för inrättande för nästa budgetår av en tjänst som forskardocent. Denna bör — liksom de nuvarande forskardocenttjänsterna vid högskolan — vara gemensam för dess tre avdelningar.

I enlighet med kanslerns förslag beräknar jag medel för en värmeskötare i Ae 8 och en expeditiionsvakt i Ae 7. Kanslerns förslag om anvisande av 7 800 kronor till extra arbetskraft biträder jag.

Förutom av de av mig i det föregående förordade förändringarna i personalorganisationen och ökade medelsanvisningarna till olika ändamål för- anledes ett ökat medelsbehov under förevarande anslag *dels* av riksdagens beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1958: 104 framlagda förslag om anställnings- och avlöningsvillkor för vissa befattningshavargrupper vid universitet och högskolor m. m., *dels* av uppflyttning i löneklass av vissa tjänstemän vid högskolan, *dels ock* av kompensation för höjda folkpensionsavgifter.

Jag uppskattar det sammanlagda medelsbehovet till avlöningar för nästa budgetår till 11 169 000 kronor, vilket är 2 264 000 kronor mer än för innevarande budgetår. Det torde liksom hittills få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa avlöningsstat för högskolan. I personalförteckningen bör vidtagas de ändringar, som föranledes av vad jag i det föregående anfört och föreslagit.

2. Omkostnader

Denna utgiftspost är nu uppförd med 1 122 000 kronor och disponeras på sätt framgår av efterföljande sammanställning. Av denna framgår jämväl *högskolans* beräkning av medelsbehovet för nästa budgetår och *kanslerns* förslag i ämnet ävensom medelsåtgången under budgetåret 1957/58.

Av tillgängliga handlingar inhämtas huvudsakligen följande.

Sjukvård m. m. Enligt riksdagens beslut skall från och med innevarande budgetår biträdande lärare, assistenter och förste amanuenser erhålla lönegradsplacerade tjänster, varvid de kommer i åtnjutande av bland annat sjukförmåner. Med hänsyn härtill och till anslagsbelastningen under budgetåret 1957/58 föreslår kanslern en höjning av posten med 4 000 kronor.

Bränsle, lyse och vatten. På grund av inflyttning i nya loka-

Anslagsändamål	Enligt räkenskaperna för 1957/58	Enligt omkostnadsstaten för 1958/59	Högskolans anslagsäskanden för 1959/60	Kanslerns förslag för 1959/60
1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	9 042	6 000	8 000	10 000
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i> ...	4 689	1 000	1 000	1 000
3. Bränsle, lyse och vatten, <i>förslagsvis</i>	328 512	340 000	370 000	350 000
4. Telefon, skrivmaterialier och expenser i övrigt	115 000	128 000	155 500	152 000
5. Tryckningskostnader, <i>förslagsvis</i> ..	38 700	38 700	68 000	45 000
6. Renhållning och städning, <i>förslagsvis</i>	268 300	294 300	357 000	330 000
7. Underhåll av byggnader m. m. .	134 978	135 000	135 000	135 000
8. Hyror, <i>förslagsvis</i>	66 642	32 000	43 500	43 500
9. Försäkringar, <i>förslagsvis</i>	100 424	101 000	110 000	110 500
10. Räntor och amorteringar, <i>förslagsvis</i>	18 000	23 000	23 000	23 000
11. Ersättning för avskaffade examensavgifter	—	7 000	7 000	7 000
12. Övriga utgifter	16 100	16 000	16 000	16 000
Summa kronor	1 100 387	1 122 000	1 294 000	1 223 000

ler föreslår kanslern, att denna post höjes med i runt tal 10 000 kronor till 350 000 kronor.

Telefon, skrivmaterialier och expenser i övrigt. Denna post anser kanslern med hänsyn till nya telefonanknytningar m. m. även som högskolans fortsatta utvidgning böra uppräknas med i runt tal 24 000 kronor.

Tryckningskostnader. Posten beräknas av högskolan till 68 000 kronor, varav 17 500 kronor avser tryckning av studentkatalogen. Enligt kanslerns mening bör tryckningen av katalogen bekostas av studentkåren. Med hänsyn till bland annat de ökade tryckningskostnaderna föreslår dock kanslern en uppräkning av posten med 6 300 kronor.

Renhållning och städning. Till stöd för den föreslagna höjningen åberopas tillkomsten av nya städningsområden.

Underhåll av byggnader m. m. Av den för innevarande budgetår uppförda posten till underhåll av byggnader m. m. avses 120 000 kronor för normala utgifter. Härtill har kommit 15 000 kronor för ettvar av budgetåren 1957/58 och 1958/59 avseende viss renovering av huset Norrtullsgatan 2. Denna renovering är i och med innevarande budgetår slutförd. Under påpekande av att även de nya byggnaderna vid Odengatan 59 och Rådmansgatan 70 A torde böra inordnas i ett rationellt underhållssystem föreslår kanslern, att posten uppföres med oförändrat belopp, 135 000 kronor.

Hyror. Med hänsyn till de lokaler, som förhyrts för sociologiska institutets räkning och till en planerad speciell förhyrning i samband med ett genom pedagogiska institutet bedrivit undersökningsprojekt tillkommer för budgetåret 1959/60 ett hyresbelopp å 7 500 kronor. Härtill kommer behov av extra undervisningslokaler samt av arbetsrum för lärare m. fl., som nu icke kan beredas rum inom högskolans egna byggnader. Hyreskostnaderna för sådana utrymmen beräknas komma att uppgå till 4 000 kronor.

De angivna tillkommande hyreskostnaderna utgör tillsammans 11 500 kronor med vilket belopp kanslern föreslår att ifrågavarande post höjes.

Försäkringar. Ökningen av denna post motiveras med att sakförsäkringskostnaderna stigit, lönerna höjts och personalen ökat.

Departementschefen. Posten till sjukvård bör ökas med 9 000 kronor till 15 000 kronor samt posten till renhållning och städning med 65 700 kronor till 360 000 kronor. I fråga om posten till tryckningskostnader tillstyrker jag en höjning med 2 300 kronor till 41 000 kronor. I övrigt biträder jag kanslerns förslag. Vad jag föreslagit föranleder en höjning av utgiftsposten med 132 000 kronor till 1 254 000 kronor.

3. Materiel m. m.

Denna utgiftspost är nu upptagen med 975 000 kronor. Från och med budgetåret 1957/58 ankommer det — jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 6 juni 1957 — på kanslern att efter förslag från högskolan besluta om utgiftspostens fördelning.

Från *högskolans* sida äskas en ökning av förevarande post med 236 000 kronor till 1 211 000 kronor.

Kanslern föreslår för sin del, att posten uppföres med 1 170 000 kronor, vilket innebär en höjning med 195 000 kronor. Av kanslerns framställning inhämtas i huvudsak följande.

I avvaktan på statsmakternas ställningstagande till de förslag rörande högskolans materielanslag, som finnes upptagna i 1955 års universitetsutrednings betänkande V rörande forskningens villkor och behov (SOU 1958:32), finner kanslern icke anledning att i förevarande sammanhang ingå på en detaljgranskning av högskolans förslag. Därest universitetsutredningens nyssnämnda betänkande icke föranleder förslag till 1959 års riksdag, synes de mest angelägna behoven vid högskolan av förstärkning utav materielanslaget böra tillgodoses inom ramen av en uppräknig av detsamma med 20 procent, eller således med i runt tal 195 000 kronor.

Departementschefen. Under hänvisning till vad jag i det föregående under avdelningen VI (s. 161) anført och föreslagit beräknar jag förevarande utgiftspost för nästa budgetår till 1 120 000 kronor, vilket är 145 000 kronor mer än för innevarande budgetår.

4. Nyanskaffning av apparater m. m.

Denna utgiftspost är nu upptagen med 250 000 kronor. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 6 juni 1957 ankommer det på kanslern att, efter förslag av styrelsen för högskolan, besluta rörande fördelningen av utgiftsposten.

I anslagsäskanden för nästa budgetår hemställer *högskolan*, att utgiftsposten måtte upptagas med 500 000 kronor.

Kanslern föreslår för sin del, att posten uppföres med 400 000 kronor och anför därvid bl. a. följande.

I propositionen 1958: 104 förordade departementschefen, att den ospecificerade delen av denna utgiftspost skulle höjas från 250 000 kronor till 400 000 kronor. Departementschefen fann det emellertid lämpligt, att ökningen uppdelades på två etapper med lika fördelning på budgetåren 1958/59 och 1959/60. Av praktiska skäl ansåg departementschefen den för budgetåret 1958/59 förordade höjningen av högskolans anslagsmedel till nyanskaffning av apparater m. m. böra tillfälligtvis upptagas under ett särskilt, av riksdagen sedermera anvisat riksstatsanslag å 75 000 kronor till Nyanskaffning av apparater m. m. vid Stockholms högskola.

Departementschefen. I överensstämmelse med kanslerns förslag bör förevarande utgiftspost för nästa budgetår uppföras med 400 000 kronor, innebärande en reell höjning med 75 000 kronor.

5. Engångskostnader för byggnadsarbeten

För innevarande budgetår har under den i högskolans huvudstat ingående utgiftsposten Engångskostnader för byggnadsarbeten anvisats 1 400 000 kronor till nybyggnaden för högskolans fysiska institut.

Högskolan föreslår att förevarande utgiftspost för nästa budgetår uppföres med 1 125 000 kronor, varav 1 000 000 till nybyggnad för de botaniska instituten samt 125 000 för utförande av vissa reparationsarbeten å byggnaden Norrtullsgatan 2. Härvid utgår högskolan från att anslag för nybyggnad för fysiska institutet kommer att äskas av byggnadsstyrelsen.

Kanslern förordar, att under förevarande utgiftspost för nästa budgetår anvisas ett belopp av 475 000 kronor, varav 125 000 kronor för reparationsarbeten i byggnaden Norrtullsgatan 2 och återstoden, 350 000 kronor, för de fortsatta byggnadsarbetena för fysiska institutet. Kanslern anför därvid huvudsakligen följande.

Då ett rationellt utnyttjande av byggnaden efter de konsthistoriska institutens flyttning till lokaler inom kvarteret Vega kräver vissa smärre reparations- och renoveringsarbeten samt då byggnadens ventilationssystem nu icke fungerar tillfredsställande, finner jag det angeläget, att för budgetåret 1959/60 125 000 kronor ställes till förfogande för vissa *ombyggnads- och renoveringsarbeten i byggnaden Norrtullsgatan 2*.

Till uppförande av nybyggnaden för *fysiska institutet och institutet för teoretisk fysik med mekanik* har hittills anvisats 5 590 000 kronor. Totalkostnaden har enligt prisläget den 1 juli 1957 beräknats till 5 940 000 kronor. I underdånig skrivelse den 12 augusti 1958 angående anslag för budgetåret 1959/60 till byggnadsarbeten m. m. vid Stockholms högskola har byggnadsstyrelsen hemställt, bland annat, att ett investeringsanslag av 350 000 kronor måtte anvisas för nästa budgetår till fullföljande av de pågående byggnadsarbetena för sagda institut.

Departementschefen. Kanslerns förslag har ej givit mig anledning till erinran. Med biträdande av detsamma förordar jag således, att till ombyggnads- och renoveringsarbeten i byggnaden Norrtullsgatan 2 och till Nybyggnad för fysiska institutet m. m. för nästa budgetår beräknas respektive

125 000 och 350 000 kronor. Vid bifall härtill bör förevarande utgiftspost uppföras med 475 000 kronor.

6. Inredning och utrustning av nya lokaler

Denna utgiftspost är nu uppförd med 500 000 kronor och disponeras helt för inredning och utrustning av fysiska institutets byggnad.

Universitetskanslern har — i anledning av framställningar av högskolan — hemställt, att 504 000 kronor anvisas för nästa budgetår under förevarande utgiftspost till inredning och utrustning av vissa institutioner m. m. Den av kanslern begärda medelsanvisningen har beräknats på sätt framgår av följande sammanställning.

1. Genetiska institutet	47 000
2. Psykologiska institutet	130 000
3. Pedagogiska institutet	39 000
4. De konsthistoriska instituten	40 000
5. Geologiska institutet:	
kvarterärgeologiska avdelningen	85 000
6. Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen	15 000
7. Statistiska institutet	50 000
8. Kemiska övningslaboratoriet	64 000
9. Administrationskostnader m. m. för nya lokaler	34 000
Summa kronor	504 000

Av tillgängliga handlingar inhämtas i huvudsak följande.

Genetiska institutet. Enligt den planerade dispositionen av lokalerna i huvudbyggnaden i kvarteret Vega skall institutet få tillgång till, bland annat, ytterligare fem arbetsrum. Högskolan har beräknat utrustningskostnaderna till 47 100 kronor, varav bl. a. 21 000 kronor för möbler och andra inventarier samt 20 000 kronor för inköp av instrument. Kanslern beräknar för angivna ändamål 47 000 kronor.

Psykologiska institutet. Institutet skall enligt vad som planeras inflytta i helt nya lokaler inom kvarteret Vega under år 1959. Institutionschefen har ansett följande belopp erforderliga, nämligen för viss fast utrustning 27 888 kronor, för möbler och andra inventarier 20 398 kronor, för undervisningsmateriel och övrig utrustning 78 598 kronor samt för beräknade prisstegringar 6 344 kronor, tillhoppa utgörande 133 228 kronor. Kanslern beräknar 130 000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Pedagogiska institutet. Även pedagogiska institutet kommer att erhålla nya lokaler i huvudbyggnaden i kvarteret Vega. Institutionsföreståndaren har äskat medel för inredning och utrustning med tillhoppa 41 392 kronor, varav för möbler och andra inventarier 32 982 kronor och för snabbtelefon och andra anläggningar 8 410 kronor. Kanslern beräknar för angivna ändamål sammanlagt 39 000 kronor.

De konsthistoriska instituten. Kostnaderna för inredning och utrustning av nya lokaler inom kvarteret Vega för dessa institut har beräknats till 40 410 kronor, varav 36 960 kronor för möbler och andra inventarier samt inredning och 3 450 för utrustning. Kanslern beräknar 40 000 kronor för utrustning av de nya lokalerna.

Geologiska institutet: kvartärgeologiska avdelningen. Den kvartärgeologiska avdelningen har erhållit nya lokaler i översta våningsplanet av den gamla bergsskolan i kvarteret Vega. Kostnaderna för inredning och utrustning av denna avdelning har laboratorn i kvartärgeologi, särskilt tillämpad kvartärgeologi, beräknat till 89 376 kronor 85 öre, varav 2 065 kronor 75 öre för möbler, 20 901 kronor 10 öre för inredning samt 66 410 kronor för laborations- och fältutrustning. De sålunda beräknade kostnaderna synes enligt kanslern kunna begränsas till 85 000 kronor.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen. Genom konsthistoriska institutens överflyttning till nya lokaler i kvarteret Vega frigöres en del lokaler i byggnaden Norrtullsgatan 2, vilka erfordras för utökning av ovannämnda avdelnings lokaler. Kostnaderna för inredning och utrustning av dessa nytillkomna lokaler uppgår enligt högskolan till 15 346 kronor. Kanslern beräknar i runt tal 15 000 kronor för inredning och utrustning av dessa nya lokaler.

Statistiska institutet. Kostnaderna för inredning och utrustning av statistiska institutets nya lokaler i huvudbyggnaden i kvarteret Vega uppgår enligt av högskolan framlagda, detaljerade kostnadsberäkningar till 52 934 kronor. En viss reducering av de sålunda beräknade kostnaderna synes kanslern möjlig. Kanslern beräknar för ifrågavarande ändamål 50 000 kronor.

Kemiska övningslaboratoriet. Högskolan har äskat 69 422 kronor för inredning och utrustning av de nya lokalerna för oorganisk kemi och biokemi vid kemiska övningslaboratoriet (Sandåsgatan 2). Högskolan har ursprungligen beräknat de behövliga medlen till ifrågavarande ändamål till 124 647 kronor. Av dessa medel erhöll högskolan genom nådigt beslut den 9 januari 1959 37 000 kronor från det under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1958/59 uppförda förslagsanslaget till Förstärkningsanordningar vid universiteten m. m. I sina nu ingivna äskanden har högskolan nedbringat behovet av medel ytterligare genom att föreslå inskränkningar i den ursprungligen tänkta utrustningen. Kanslern finner det av högskolan framförda medelsbehovet — fränsett att en felräkning å 5 150 kronor föreligger i beräkningarna — väl motiverat och beräknar för ifrågavarande ändamål 64 000 kronor.

Administrationskostnader m. m. för nya lokaler. Till bestridande av kostnader för administration, arkitektarvode och oförutsedda utgifter i samband med inredning och utrustning av nya lokaler har högskolan beräknat 30 000 kronor. Kanslern, som påpekar att medel jämväl erfordras för bestridande av flyttningskostnader, beräknar sammanlagt 34 000 kronor för ifrågavarande ändamål.

I 1958 års statsverksproposition uttalade departementschefen, att skäl talade för att inredningen och utrustningen av fysiska institutets nybyggnad ombesörjdes av en särskild utrustningskommitté. Härvid förutsattes, att kommittén skulle verkställa en översyn av då föreliggande inrednings- och utrustningsförslag för nybyggnaden och därmed noga tillvarataga förefintliga möjligheter till kostnadsbesparingar. Kommittén borde i sina anslags-äskanden för budgetåret 1959/60 redovisa en på grundval av nämnda översyn gjord beräkning av totalkostnaden för nybyggnadens inredning och utrustning.

Den 28 februari 1958 uppdrogs åt 1954 års utrustningskommitté att handha frågan om inredning och utrustning av nybyggnaden. I en den 20 oktober 1958 gjord framställning har kommittén hemställt, att en av kommittén framlagd kostnadsram å 1 930 000 för inredning och utrustning av nybyggnaden godkännes att lända till vägledning för kommitténs verksamhet samt att för nästa budgetår beviljas anslag för angivna ändamål med $(1\,930\,000 - 500\,000 - 70\,000 =)$ 1 360 000 kronor. Nyssnämnda belopp å 500 000 kronor avser det för innevarande budgetår för ändamålet anvisade anslaget, medan beloppet å 70 000 kronor avser av kommittén beräknad kostnad för tele- och sökaranläggning.

Av kommitténs framställning framgår bl. a. följande.

För ifrågavarande institutioner — vilka vanligen benämnas fysiska institutet respektive institutet för teoretisk fysik och mekanik — förelåg redan år 1954 det första utrustningsförslaget med tillhörande kostnadsberäkning. Bland annat tillkomsten av ytterligare en professur i fysik har nödvändiggjort, att nämnda förslag omarbetats och kompletterats. Sedan utrustningskommittén erhållit uppdrag att handha institutionernas inredning och utrustning, har ett fortlöpande samråd ägt rum med främst nuvarande institutionsföreståndarna. I anslutning till dessa samråd har institutionsföreståndarnas nu föreliggande slutliga utrustningsförslag överlämnats till kommittén. Sistnämnda utrustningsförslag med tillhörande kostnadsberäkningar har därefter i första hand granskats av den av kommittén tillkallade experten professorn Bengt Edlén i särskilt samråd med kommittéledamoten professorn Karl Myrbäck. Åtskilliga icke oväsentliga begränsningar av den föreslagna anskaffningen förordades därvid men även en sakligt motiverad komplettering. En ganska betydande kostnadsbesparing beräknades. Därefter har på institutionschefernas begäran vissa jämkningar vidtagits i Edléns förslag. Vid dessa diskussioner har även uppläggningsen av studieplanerna i fysik skärskådats och jämförelser gjorts med andra lärosäten, främst med det i Lund.

Parallellt med Edléns och Myrbäcks arbete har inom utrustningskommitténs sekretariat pågått en detaljerad genomgång av de föreliggande förslagen, särskilt i vad de avser snickeriinredningar och rumsutrustningar samt utrustning för verkstäder. Beträffande verkstadsutrustningen har kommittén såsom speciell expert utnyttjat chefen för överstyrelsens för yrkesutbildning centralupphandling, förste byråingenjören Hultin. Kommittén har därvid för sin del funnit, att erforderlig verkstadsutrustning bör kunna anskaffas inom en av Hultin beräknad ram av 270 000 kronor, vilket innebär en väsentlig kostnadsbesparing i jämförelse med institutionschefernas och Edléns motsvarande beräkningar, som stanna på i runda tal 390 000 kronor respektive 343 000 kronor. Dock vill kommittén förbehålla sig att, därest dess beräkning skulle visa sig för snäv och uppkommande merkostnader icke kan rymmas inom den totala kostnadsramen, senare få göra framställning om ytterligare anslag för ändamålet.

I fråga om anskaffning av apparatur m. m. för undervisning och forskning ställer sig utrustningskommittén helt bakom de förslag, som framkommit genom Edléns och Myrbäcks arbete. I nedanstående tabell lämnas en sammanställning av de beräknade kostnaderna.

Anskaffning	Institutet för		Totalt kronor
	experimen- tell fysik kronor	teoretisk fysik kronor	
Enligt (i vissa avseenden kompletterat förslag av) institutionsföreståndarna	2 008 534	317 700	2 326 234
Enligt Edlén	1 869 647	317 335	2 186 982
Enligt utrustningskommittén	1 650 000	280 000	1 930 000

Beträffande vissa särskilda spörsmål anför kommittén härnäst följande.

För närvarande har endast en av de tre professurerna inom fysikens område innehavare, som kommer att företräda sitt ämne även sedan den nya institutionsbyggnaden tagits i bruk. Eftersom behoven av forskningsutrustning blir mycket olika alltefter inriktningen av tjänstinnehavarnas forskning bör dylik utrustning beträffande de två professurerna i fysik för närvarande anskaffas endast i en mera begränsad omfattning. Enligt kommittén bör även beträffande en ny institution utrustning för speciella forskningsuppgifter anskaffas genom forskningsråden och icke belasta utrustningsanslagen. Men i samband med nyutrustande av en institution bör dock med anlitande av utrustningsanslag anskaffas den forskningsutrustning, som svarar mot forskarnas allmänna forskningsinriktning. Med denna utgångspunkt har kommittén sökt bilda sig en viss uppfattning i den här aktuella frågan om senare tilläggsanskaffningar. Likväl vågar kommittén icke göra annat uttalande, än att för vardera av de två nytillträdande professorerna måhända något eller några hundratusental kronor skall vara tillräckliga för att i den utsträckning, som ovan antytts, förse honom med ytterligare forskningsutrustning. Framställningar härom bör göras i den ordning, som gäller för anslagsframställningar.

Kommittén anser, att inom fysikens område behoven av utrustning för undervisningen är synnerligen betydande. Kostnaderna därför utgöra i själva verket en mycket stor del av den totala utrustningskostnaden. Det är emellertid omöjligt att dra en gränslinje mellan den utrustning, som är avsedd för undervisning, och forskningsutrustningen. Visserligen kan kostnaden för apparatutrustningen för det s. k. övningslaboratoriet, där den elementära undervisningen meddelas, approximativt anges — den rör sig omkring 300 000 kronor — men nämnda summa svarar inte på långt när emot den totala kostnaden för laboratoriet och utgör en ännu mindre del av kostnaderna för den inredning och utrustning, som erfordras för undervisningen på olika stadier. I stor utsträckning utnyttjas utrustningen såväl för forskning som för undervisning.

Den allra största kostnadsposten i utrustningskommitténs förslag utgör posten för apparatur för undervisning och forskning. Den belöper sig å något mer än 800 000 kronor. En del därav gäller elektrisk och elektronisk apparatur. Inom experimentell forskning i allmänhet och därvid särskilt inom fysiken gör sig behovet av elektroniska hjälpmedel hastigt alltmera gällande. I stor utsträckning förutsätter forskningen tillgång till dylik apparatur. Denna är emellertid mycket kostsam.

Den av utrustningskommittén beräknade kostnadsramen för inredning och utrustning av ifrågakvarande institutioner för fysik innebär en totalkost-

nad av 1 930 000 kronor. Denna siffra anser kommittén kunna utgöra en hållbar kostnadsram, dock att ett överskridande av ramen kan föränledas av dels fortsatt allmän prisstegring eller inträffande mera väsentlig prisstegring på enstaka grupper utrustning, dels av den snabba tekniska utvecklingen framtvingad anskaffning av apparatur av annan konstruktion eller av andra typer än som beräknats, dels ock kostnader för helt nytillkommen vetenskaplig apparatur i vissa fall.

Departementschefen. Inledningsvis vill jag erinra därom, att jag i årets statsverksproposition (VIII ht, s. 148) uttalat, att jag med hänsyn till det statsfinansiella läget icke funnit mig kunna för nästa budgetår i full utsträckning tillmötesgå de olika utrustningskommittéernas förslag angående vare sig medelsanvisningar under olika utrustningsanslag eller beställningsbemyndiganden samt att jag i nuvarande läge icke heller ansett mig böra taga slutlig ställning till de kostnadsramar, som av de olika utrustningskommittéerna förordats för vissa projekt.

1954 års utrustningskommitté har föreslagit att för nästa budgetår till inredning och utrustning av fysiska institutets nybyggnad anvisas ett belopp av 1 360 000 kronor. För egen del förordar jag, att ett belopp av 1 000 000 kronor beräknas för ändamålet under budgetåret 1959/60.

Vad härefter beträffar kanslerns anslagsäskanden anser jag mig böra beräkna ett medelsbehov för nästa budgetår av 40 000 kronor till inredning och utrustning av genetiska institutet samt 80 000 kronor för samma ändamål i fråga om psykologiska institutets nya lokaler. Jag beräknar vidare 25 000 kronor för pedagogiska institutet och samma belopp för de konsthistoriska instituten. I fråga om den kvartärgeologiska avdelningen vid geologiska institutet föreslår jag ett till 20 000 kronor begränsat belopp. Vidare förordar jag, att 13 000 kronor beräknas för högskolans stats- och rättsvetenskapliga avdelning samt 30 000 kronor för statistiska institutet. Slutligen beräknar jag i likhet med kanslern ett belopp av 64 000 kronor för inredning och utrustning av de nya lokalerna vid kemiska övningslaboratoriet. Jag finner ej skäl beräkna medel för särskilda administrationskostnader m. m. i samband med utrustningen av de nya lokalerna.

Vid bifall till vad jag nu förordat torde utgiftsposten till inredning och utrustning av nya lokaler böra för nästa budgetår uppföras med $(1\,000\,000 + 40\,000 + 80\,000 + 25\,000 + 25\,000 + 20\,000 + 13\,000 + 30\,000 + 64\,000 =)$ 1 297 000 kronor eller med ett 797 000 kronor högre belopp än innevarande budgetår.

7. Bidrag till vissa institutioner

I gällande huvudstat för Stockholms högskola är denna utgiftspost uppförd med 263 400 kronor, vilket belopp fördelats på följande sätt.

1. Bidrag till nordiska museet	48 200
2. Bidrag till psykotekniska institutet .	73 800
3. Bidrag till ryska institutet .	61 400
4. Bidrag till den internationella engelskspråkiga kursverksamheten vid högskolan (the International Graduate School for English Speaking Students)	80 000
Summa kronor	263 400

Högskolan har i sina anslagsäskanden för nästa budgetår föreslagit, att förevarande utgiftspost höjes med 57 600 kronor för förstärkning av bidraget till ryska institutet.

Kanslern förordar, att ifrågavarande utgiftspost uppräknas med 16 860 kronor för att möjliggöra anställande av Dimitrij Sovrè, dipl. phil., vid ryska institutet såsom arvodesanställd befattningshavare med lön, motsvarande 15 löneklassen, löneplan A.

Departementschefen. Jag är icke beredd att förorda några förändringar beträffande förevarande utgiftspost. Posten bör sålunda för nästa budgetår upptagas med oförändrat belopp, 263 400 kronor.

8. Pensioner och livräntor

Denna utgiftspost är nu uppförd med förslagsvis 385 000 kronor och disponeras sålunda:

1. Huvudmansavgifter, <i>förslagsvis</i>	345 000
2. Pensioner och livräntor, <i>förslagsvis</i>	40 000
Summa kronor	385 000

Kanslern föreslår, att denna utgiftspost uppräknas till 600 000 kronor med hänsyn till dels den av riksdagen förra året (prop. 1958: 104) beslutade löneregleringen för vissa befattningshavargrupper vid universitet och högskolor m. m. (i runt tal 170 000 kronor), dels ock nya av honom föreslagna tjänster (i runt tal 45 000 kronor) eller tillhopa med 215 000 kronor.

Departementschefen. Enligt mina beräkningar bör denna utgiftspost för nästa budgetår uppföras med 595 000 kronor, vilket är 210 000 kronor mer än för innevarande budgetår.

Huvudstatens inkomstsida. Anslagsbehovet

Högskolan har beräknat intäkterna — utöver statsbidrag och bidrag från Stockholms stad — sålunda (inom parentes anges förändringarna i förhållande till nu gällande huvudstat):

Avkastning från högskolans fonder	550 000	(+ 20 000)
Hyror och arrenden	11 100	
Bidrag från enskilt håll	44 600	(+ 1 800)
Diverse inkomster	2 000	(— 500)

Avkastning från högskolans fonder. *Kanslern* tillstyrker den av styrelsen företagna uppräknningen av denna inkomstpost.

Hyror och arrenden. *Kanslern* tillstyrker, att posten upptages med oförändrat belopp.

Bidrag från enskilt håll. Denna inkomstpost synes *kanslern* böra upptagas med av styrelsen angivet belopp, 44 600 kronor.

Diverse inkomster. *Kanslern* tillstyrker, att ifrågavarande inkomstpost sänkes till 2 000 kronor.

Departementschefen. Mot beräkningen av intäkterna — utöver statsbidrag och bidrag från Stockholms stad — har jag ingen erinran. För anslagssummans avrundning bör dock posten »Diverse inkomster» upptagas med 2700 kronor. Jag beräknar alltså inkomsterna utöver statsbidraget och bidraget från Stockholms stad sålunda:

Avkastning från högskolans fonder	550 000
Hyror och arrenden	11 100
Bidrag från enskilt håll	44 600
Diverse inkomster	2 700
	608 400

Jag har i det föregående förordat, att huvudstatens utgiftssida skulle beräknas sålunda:

Avlöningar, <i>förslagsvis</i>	11 169 000
Omkostnader, <i>förslagsvis</i>	1 254 000
Materiel m. m.	1 120 000
Nyanskaffning av apparater m. m.	400 000
Engångskostnader för byggnadsarbeten	475 000
Inredning och utrustning av nya lokaler	1 297 000
Bidrag till vissa institutioner	263 400
Pensioner och livräntor	595 000
	16 573 400

Anslagssumman skulle vid bifall till vad jag föreslagit komma att uppgå till (16 573 400 — 608 400 =) 15 965 000 kronor. För täckande av detta belopp torde böra utgå bidrag från Stockholms stad med 1 200 000 kronor — d. v. s. med bidragets maximibelopp — samt bidrag från staten med återstoden eller 14 765 000 kronor. Förslagsanslaget till Bidrag till Stockholms högskola bör alltså för nästa budgetår uppföras med sistnämnda belopp, vilket innebär en anslagshöjning med 2 751 000 kronor.

X. Hemställan

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte, såvitt gäller åttonde huvudtiteln, föreslå riksdagen att

I. a) godkänna följande personalförteckning för vissa forskardocenttjänster m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

P e r s o n a l f ö r t e c k n i n g

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19

	Lönegrad
5 forskardocenter	Ae 24
14 forskarassistenter	Ae 21;

b) godkänna följande avlöningsstat för vissa forskardocenttjänster m. m., att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	2 150 000
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	410 000
3. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	18 000
	Summa kronor 2 578 000;

c) till *Vissa forskardocenttjänster m. m.* för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 2 578 000 kronor;

II. för budgetåret 1959/60 anvisa

a) till *Biträdeshjälpen m. m. åt docenter* ett reservationsanslag av 320 000 kronor;

b) till *Uppsala universitet: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 2 390 000 kronor;

c) till *Lunds universitet: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 2 290 000 kronor;

d) till *Göteborgs universitet: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 1 090 000 kronor;

e) till *Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 1 470 000 kronor;

f) till *Tandläkarhögskolan i Stockholm: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 170 000 kronor;

g) till *Tandläkarhögskolan i Malmö: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 115 000 kronor;

h) till *Tekniska högskolan i Stockholm: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 1 900 000 kronor;

i) till *Chalmers tekniska högskola: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 1 460 000 kronor;

j) till *Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 160 000 kronor;

k) till *Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning* ett reservationsanslag av 5 050 000 kronor;

l) till *Humanistisk forskning* ett reservationsanslag av 1 300 000 kronor;

m) till *Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 45 000 kronor;

n) till *Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning* ett reservationsanslag av 910 000 kronor;

o) till *Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 130 000 kronor;

p) till *Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning* ett reservationsanslag av 5 100 000 kronor;

q) till *Atomforskning* ett reservationsanslag av 5 240 000 kronor;

III. a) godkänna följande personalförteckning för de särskilda forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Personalförteckning

Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än Ae 19

	Lönegrad
24 forskare	Ae 24;

b) godkänna följande stat för de särskilda forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Stat

Avlöningar

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	547 000
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	82 000
3. Kompensation för höjda folkpensions- avgifter, <i>förslagsvis</i>	4 000
	633 000

Omkostnader

1. Sjukvård m. m., <i>förslagsvis</i>	200
2. Reseersättningar, <i>förslagsvis</i>	1 800
	2 000

Summa kronor 635 000;

c) till *Särskilda forskartjänster* för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 635 000 kronor;

IV. a) godkänna följande personalförteckning för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Personalförteckning

Extra ordinarie tjänsteman i högre lönegrad än Ae 19

	Lönegrad
1 bibliotekarie	Ae 23;

b) godkänna följande stat för statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1959/60:

Stat

Avlöningar

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal ..	51 500
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	8 000
3. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	400
	59 900

Omkostnader

1. Sjukvård, <i>förslagsvis</i>	100	
2. Expenser, <i>förslagsvis</i>	5 000	5 100
	Summa	kronor 65 000;

c) till *Statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 65 000 kronor;

V. till *Bokinköp och bokbindning vid statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* för budgetåret 1959/60 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 kronor;

VI. a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1959/60, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Stockholms högskola, som föranledes av vad jag i det föregående anfört;

b) godkänna följande huvudstat för Stockholms högskola, att tillämpas under budgetåret 1959/60:

H u v u d s t a t

Utgifter

1. Avlöningar, <i>förslagsvis</i>	11 169 000
2. Omkostnader, <i>förslagsvis</i>	1 254 000
3. Materiel m. m.	1 120 000
4. Nyanskaffning av apparater m. m.	400 000
5. Engångskostnader för byggnadsarbeten	475 000
6. Inredning och utrustning av nya lokaler	1 297 000
7. Bidrag till vissa institutioner	263 400
8. Pensioner och livräntor, <i>förslagsvis</i>	595 000

 Summa kronor 16 573 400
Inkomster

1. Avkastning från högskolans fonder	550 000
2. Hyror och arrenden	11 100
3. Bidrag från enskilt håll	44 600
4. Diverse inkomster	2 700
5. Bidrag från Stockholms stad	1 200 000
6. Bidrag från staten	14 765 000

 Summa kronor 16 573 400;

c) till *Bidrag till Stockholms högskola* för budgetåret 1959/60 anvisa ett förslagsanslag av 14 765 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sanfrid Fenger

Bilaga
(se sid. 108)

Förteckning över det antal assistenttimmar inom de filosofiska fakulteternas ämnen, som budgetåret 1959/60 må avdelas för forskning och allmänt institutionsarbete

Ämne	Uppsala universitet	Lunds universitet	Göteborgs universitet	Stockholms högskola
Filosofi (teoretisk och praktisk) . . .	1 000	1 000	500	1 000
Historia	2 000	2 000	1 000	3 000
Klassisk fornkunskap och antikens historia (motsvarande)	500	1 000	500	500
Konsthistoria med konstteori (motsvarande)	500	500	500	1 000
Litteraturhistoria med poetik	2 000	2 000	1 000	2 000
Nordisk och jämf. fornkunskap (motsvarande)	500	500	—	500
Nordisk och jämf. folklivsforskning	500	500	—	—
Egyptologi	500	—	—	—
Idé- och lärdomshistoria	500	—	—	—
Musikforskning	500	—	—	—
Religionshistoria	500	—	—	500
Teaterhistoria	—	—	—	500
Ekonomisk historia	1 000	1 000	1 000	1 000
Företagsekonomi	1 000	1 000	—	—
Nationalekonomi ¹	1 000	1 000	1 000	3 000
Pedagogik och pedagogisk psykologi	1 000	1 000	1 000	1 000
Psykologi	1 000	1 000	1 000	1 000
Sociologi	1 000	1 000	1 000	1 000
Statistik	1 000	1 000	1 000	1 000
Statskunskap	1 000	1 000	1 000	1 500
Klassiska språk (latinska och grekiska språken)	1 000	1 000	1 000	500
Nordiska språk (motsvarande)	2 500	2 000	1 000	2 000
Engelska språket	2 000	1 000	1 000	2 000
Romanska språk	1 000	1 000	1 000	1 000
Tyska språket	1 000	1 000	1 000	1 000
Slaviska språk	500	500	250	500
Semitiska språk (motsvarande)	500	500	500	—
Sanskrit med jämf. indoeuropeisk språkforskning (motsvarande) . . .	500	500	500	—
Finsk-ugriska språk	500	—	—	—
Fonetik	—	500	—	—
Astronomi	2 000	1 500	—	—
Matematik (motsvarande)	2 500	3 000	1 000	2 500
Mekanik och matematisk fysik (motsvarande)	1 000	2 000	—	1 000
Försäkringsmatematik och matematisk statistik	—	—	—	1 000
Fysik	6 000	6 000	—	5 000
Kemi (motsvarande)	10 000	8 000	—	6 000
Meteorologi	2 000	—	—	—
Elektricitetslära	1 000	—	—	—
Botanik	2 500	2 500	—	2 000
Geografi (natur- och kulturgeografi)	2 000	2 000	1 000	2 000
Geologi (motsvarande)	2 500	2 500	—	2 500
Växtbiologi	1 000	(se botanik)	—	—
Zoofysiologi	1 000	1 000	—	—
Zoologi (motsvarande)	2 500	3 000	—	3 000
Ärftlighetslära	—	1 500	—	1 000
Limnologi	1 000	1 000	—	—
Marin botanik	—	—	500	—
Oceanografi	—	—	1 000	—

¹ Vid Stockholms högskola har även räknats den till stats- och rättsvetenskapliga avdelningen hörande professuren i nationalekonomi med finansvetenskap.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning.....	4
II. Forskningens villkor och behov.....	7
1. Statistiska data.....	7
2. Upprustningsprogrammet i dess huvuddrag.....	15
3. Departementschefen.....	39
III. Forskarkarriären.....	45
1. Allmänna synpunkter.....	45
2. Assistenten och amanuensen.....	53
3. Forskarassistenter.....	65
4. Docenter.....	73
5. Lektorer.....	80
6. Professorer m. fl.....	85
7. Departementschefen.....	106
IV. Den personella basorganisationen.....	120
1. Biträdespersonal.....	121
2. Kvalificerad personal i basorganisationen.....	134
3. Särskild basorganisation knuten till docenttjänsterna.....	137
4. Departementschefen.....	140
V. Biträdespersonal för särskilda forskningsändamål.....	147
1. Utredningen.....	147
2. Yttranden.....	149
3. Departementschefen.....	150
VI. Materiellanslagen.....	152
1. Utredningen.....	152
2. Yttranden.....	155
3. Departementschefen.....	159
VII. Forskningsråden.....	162
1. Statistiska data och allmänna synpunkter.....	162
2. Medicinsk forskning.....	175
3. Humanistisk forskning.....	180
4. Forskning inom samhällsvetenskap, rättsvetenskap, pedagogik och psykologi.....	187
5. Naturvetenskaplig forskning.....	194
6. Atomforskning.....	200
7. Teknisk forskning.....	205
8. Departementschefen.....	210
VIII. Särskilda forskartjänster.....	217
1. Utredningen.....	217
2. Yttranden.....	218
3. Departementschefen.....	221

	Sid.
IX. Anslagsberäkningar för budgetåret 1959/60.....	223
1. Vissa forskardocentttjänster m. m.....	224
2. Biträdeshjälp m. m. åt docenter.....	225
3. Vissa materielanslag.....	226
4. Forskningsråd.....	226
5. Särskilda forskartjänster.....	228
6. Verksamheten vid psykologisk-pedagogiska biblioteket.....	228
7. Bidrag till Stockholms högskola.....	229
Huvudstatens utgiftsida.....	230
1. Avlöningar.....	230
2. Omkostnader.....	244
3. Materiel m. m.....	246
4. Nyanskaffning av apparater m. m.....	246
5. Engångskostnader för byggnadsarbeten.....	247
6. Inredning och utrustning av nya lokaler.....	248
7. Bidrag till vissa institutioner.....	252
8. Pensioner och livräntor.....	253
Huvudstatens inkomstsida. Anslagsbehovet.....	253
X. Hemställan.....	255
Bilaga.....	259